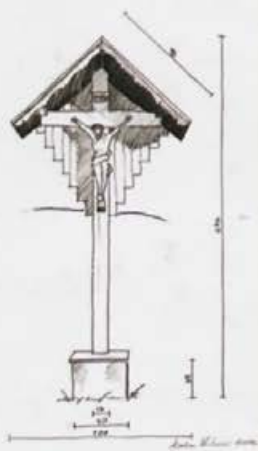

PO POTEH KULTURNE DEDIŠČINE V OBČINI KOMENDA

Breg, Gmajnica, Gora, Klanec, Komenda, Komendska Dobrava,
Križ, Mlaka, Moste, Nasovče, Podboršt, Potok, Suhadole, Žeje

PO POTEH KULTURNE DEDIŠČINE V OBČINI KOMENDA

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

930.85(497.4 Komenda)

Po poteh kulturne dediščine v občini Komenda : (Breg, Gmajnica, Gora, Klanec, Komenda, Komendska Dobrava, Križ, Mlaka, Moste, Nasovče, Podboršt, Potok, Suhadole, Žeje) / avtorji besedil Marta Ciraj ... et al.; uredili Marta Ciraj, Mojca Tercelj Otorepec; fotografije (pretežno del) Jože Pavlič; skice Dušan Vinkovič; karte z vrisanimi lokacijami objektov kulturne dediščine Miran Bremšak. - Komenda: Občina, 2006

ISBN-10 961-91498-1-5

ISBN-13 978-961-91498-1-2

1. Ciraj, Marta

228815360

PO POTEH KULTURNE DEDIŠČINE V OBČINI KOMENDA

(Breg, Gmajnica, Gora, Klanec, Komenda, Komendska
Dobrava, Križ, Mlaka, Moste, Nasovče, Podboršt, Potok,
Suhadole, Žeje)

Komenda, avgust 2006

Ob imenovanju Odbora za kulturno dediščino Občine Komenda si prav gotovo nisem predstavljal, da bo ta opravil tako obširno in pomembno delo, še zlasti, ker je deloval nekako mirno, brez zapletov, brez prevelikih obljub in besed. Najbolj razveseljiva je ugotovitev, da ne živijo med nami samo navdušenci, ki so pripravljeni prevzeti takšne zahtevne projekte, kot je popis kulturne dediščine, temveč pravi profesionalci s tega področja. Že bežen pogled na zbrano gradivo nam pove, da so člani odbora pod vodstvom predsednice dr. Marte Ciraj opravili pomembno delo za našo občino. Z njim se nam je ponudila možnost, da nam in našim zanamcem razkrijemo našo polpreteklost. Gradivo bomo s pridom uporabljali že danes pri snovanju različnih projektov v našem okolju.

Iskrene čestitke dr. Marti Ciraj in tudi vsem ostalim članom odbora za odlično opravljeno nalogo.

Tomaž Drolec,
župan

MATICNA KNJIZNICA KAMNIK

KA do 930.85
P0 poteh

930 85(497 4 Komenda)

0137855

COBISS o

Odbor za kulturno dediščino Občine Komenda je imenoval župan Tomaž Drolec s sklepom dne 18. 6. 2001 v naslednji sestavi: dr. Marta Ciraj (predsednica), Jože Pavlič (namestnik predsednice, predstavnik Most in med drugim tudi zapisovalec kulturne dediščine), Dušan Vinkovič (predstavnik Most in krajinski arhitekt) Anton Jagodic (predstavnik Komende in sodelavec CRPOV), Ivan Hlade (predstavnik Križa), Miran Bremšak (predstavnik Komende in ljubiteljski arheolog), Viktorija Drolec (nekdanja predsednica Turističnega društva Komenda in predstavnica Komende), Mojca Tercelj Otorepec (konservatorica za nepremično kulturno dediščino iz Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Kranj). Člani odbora so izbrani tako, da pokrivajo celotno Občino Komenda, hkrati pa so sposobni opraviti večino potrebnih del za izvedbo naloge, ki jim je bila zaupana. Zato je članica odbora tudi predstavnica ZVKDS, OE Kranj, ki skrbi za strokovnost izvedbe naloge.

Namen dela odbora je bil popis vseh objektov (nepremičnine), ki spadajo h kulturni dediščini naše občine oziroma župnije in so v zasebni, cerkveni, občinski ali državni lasti. Objekte smo istočasno fotografirali in posneli s kamero.

Med člani odbora so bili za pripravo imetnikov objektov kulturne dediščine na celotnem območju Občine Komenda določeni koordinatorji za posamezna območja. Anton Jagodic: Breg, Nasovče, Potok. Viktorija Drolec: Klanec, Gmajnica. Miran Bremšak: Komenda, Podboršt, Mlaka, Gora, Komendska Dobrava. Ivan Hlade: Križ. Dušan Vinkovič: Moste, Žeje. Jože Pavlič: Suhadole.

Odbor je pozimi 2001/2002 na celotnem območju naše občine popisal vse objekte, ki so zbudili njegovo zanimanje, jih fotografiral in posnel v digitalni obliki ter arhiviral na zgoščenkah. Pred dokončnim oblikovanjem za izdajo kataloga v knjižni obliki, do česar je prišlo šele leta 2006, ko je Občinski svet sprejel izdajo kataloga, je bila prvotna zbirka objektov dopolnjena, ugotovljeno pa je bilo tudi, da je nekaj objektov, na žalost pa tudi ljudi, med tem obdobjem že vzel čas.

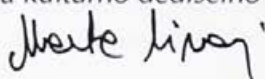
Pred vami je eden izmed sadov dela odbora, to je katalog, v katerem so zbrani in urejeni podatki, pridobljeni pri tem popisu, vse pa je ilustrirano še s sliko ali/in skico. Pripravljene so bile videokasete za vsako posamezno naselje v Občini Komenda, izdelan pa je bil tudi pregled vseh najpomembnejših objektov v Občini Komenda. Odbor je pripravil tudi prednostni seznam objektov, ki bi jim bilo vredno in potrebno najprej obnoviti zunanjsčino oziroma listo objektov, ki bi jih bilo treba z odlokom razglasiti, zavarovati in ohraniti ter začeti obnavljati, ter pravilnik o dodeljevanju sredstev za obnovo kulturne dediščine v Občini Komenda, ki ga je Občinski svet že sprejel in že daje prve rezultate.

Skice je z umetniško roko in arhitekturno natančnostjo narisal Dušan Vinkovič, največji del fotografij je posnel Jože Pavlič, s kamero je objekte zabeležil zunanji sodelavec odbora Brane Karničnik, besedila so napisali Marta Ciraj, Mojca Tercelj Otorepec in Jože Pavlič, o arheološki dediščini je pisal Miran Bremšak, ki je izdelal tudi karte z označbami objektov kulturne dediščine, svoje delo in vedenje pa so pomembno prispevali tudi Viktorija Drolec, Anton Jagodic in Ivan Hlade. Katalog sta uredili Marta Ciraj in Mojca Tercelj Otorepec.

Kot predsednica odbora se zahvaljujem vsem sodelujočim, posebej pa še občanom, ki so nas prijazno sprejemali in nam bili pripravljeni dajati informacije. Veseli nas, da nekateri lastniki svoje objekte že cenijo in spoštujejo ter ugotavljajo njihovo vrednost, kot je npr. primernost za zdravo bivanje v njih. Eden izmed občanov nam je povedal, da se v starem objektu nikoli "ne zbudi poten v glavo in da ga v tej hiši glava tudi nikoli ne boli".

Upamo, da bo ta katalog pripomogel k še večji ozaveščenosti in prebujanju spoštljivega odnosa do naše dragocene dediščine.

dr. Marta Ciraj,
predsednica Odbora za kulturno dediščino
Občine Komenda

KULTURNI DEDIŠČINI, SPOMENIKOM IN NJIHOVIM LASTNIKOM TER LASTNICAM NA KOMENDSKEM NA POT

Katalog kulturne dediščine komenskega območja z naslovom "Po poteh kulturne dediščine v Občini Komenda", ki je pred vami, je rezultat posebnega sodelovanja med lokalno civilno pobudo, Občino Komenda in državno ustanovo za varstvo kulturne dediščine. Pobudo za ustanovitev odbora za kulturno dediščino na Komendskem smo v letu 2000 prejeli na Zavodu za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območni enoti Kranj. To pobudo smo pozdravili, kajti le s sodelovanjem domačinov je mogoče temeljiteje raziskovati vsakdanji način življenja, spoznavati kraje, naselbinsko in poselitveno kulturo, stavbno dediščino in življenje ljudi v njej. Ljudje s svojim načinom življenja in dela so si ta prostor izbrali za svoje domovanje v preteklosti, mu dali svoj pečat, prav tako v njem živijo še danes.

Odbor za kulturno dediščino Občine Komenda je zaoral ledino v razvoju zavesti o obstoju in varovanju kulturne dediščine, kar pomeni danes velik korak naprej in hkrati omogoča nove pristope k boljšemu sodelovanju med ljudmi. Občina Komenda je z ustanovitvijo Odbora za kulturno dediščino, nastalega na osnovi civilne pobude, prva in doslej edina lokalna skupnost v Sloveniji, ki se je sama odločila, da razišče svojo dediščino poselitve in stavbarstva v njem in morda možnosti, kako in zakaj ohraniti ter prenoviti svojo dediščino, ki smo jo skupaj podedovali od naših prednikov in smo jo dolžni obdržati pri življenju tudi našim zanamcem. Način sodelovanja med Območno enoto Kranj Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Občino Komenda in Odborom za kulturno dediščino na teh dveh regionalnih območjih ni splošno znan. Model sodelovanja smo razvili skupaj z vsemi sodelavci prav na območju Komende. Temelji za takšno sodelovanje so bili postavljeni s strani laične skupine ljudi, ki si je kot Odbor za kulturno dediščino Občine Komenda za nalogo postavila popisovanje in spoznavanje stavbarstva, krajev in ljudi na območju svoje lokalne skupnosti ob sodelovanju etnologinje konservatorke s pristojne državne ustanove za varstvo kulturne dediščine (ZVKDS OE Kranj).

Mnoge lokalne skupnosti na Slovenskem se svoje dediščine sicer zavedajo, a jo raje prepustijo izbranim podjetjem, ki z njihovimi občinami, ljudmi in njihovim načinom življenja nimajo prav ničesar. Tako se mnogo projektov izjalovi v množičnosti enakih ali podobnih novogradenj, ki jih najdemo po vseh pokrajinah na Slovenskem. Kakovostna prenova kulturne dediščine, ki ohranja pokrajinski obraz posameznih mikroobmočij znotraj širših pokrajin, je danes redka. Enega izmed vzrokov za takšne posege je mogoče iskati v zavedanju obstoja dediščine in njenega razvoja naprej ob sodelovanju vseh nosilcev varstva in razvoja v prostoru, tudi ljudi in pristojnih organizacij, ki sodelujejo v varstveni dejavnosti.

Mnogi ljudje, ki prihajajo v Komendo ali pa se mimo le vozijo, gotovo ne opazijo vsega bogastva, ki ga skriva to območje. Odbor za kulturno dediščino Občine Komenda se je temeljito lotil zahtevne naloge popisa vse prepoznavne kulturne dediščine v svojem prostoru, ki ni nastala naenkrat, marveč postopoma, tako kot se odvija življenje ljudi skozi daljše časovno razdobje. Ta proces še ni končan, ustvarjajo ga tudi ljudje, ki danes tu živijo in delajo. Še pred nedavnim je med ljudmi morda veljalo, da je kulturna dediščina lahko le cerkev ali grad. Temu seveda ni tako, kulturno dediščino predstavljajo vsa območja, kompleksi (območje, v katerega je vključenih več objektov) ali posamezni objekti, ki jih je ustvarila človeška roka v družbenem razvoju in prostoru, in pomembno vplivajo na sodoben razvoj nekega območja. Na tem mestu lahko govorimo tudi o razvojnih možnostih, ki jih obstoj kulturne dediščine v prostoru lahko ima. Tudi staro hišo, ki ima dediščinske ali spomeniške lastnosti, je mogoče prenoviti, tako da ostane prepoznavna kot dragocena zapuščina naših prednikov, v njej si lahko ljudje ustvarijo popolnoma sodobne življenjske razmere.

Nepremično kulturno dediščino predstavljajo arheološka najdišča in predmeti, naselbinska območja (vaška, trška in mestna jedra), oblikovana narava in kulturna krajina, stavbe, njihovi deli ali skupine stavb umetnostne, zgodovinske ali tehnične pričevalnosti, stavbe, ki so v zvezi s pomembnimi osebami naše kulturne, gospodarske ali politične zgodovine. Kadar ima nepremična kulturna dediščina elemente, s katerimi je dokazana kontinuiteta ali posamezna stopnja kulturnega in civilizacijskega razvoja in predstavlja kakovosten dosežek ustvarjalnosti, lahko ta dediščina pridobi status kulturnega spomenika.

Po lastnostih oziroma pomenih kulturne spomenike delimo na arheološke, etnološke, zgodovinske, umetnostno-arhitekturne, naselbinske (poselitvene), tehniške in spomenike oblikovane narave. Kulturni spomeniki so

lahko državnega ali lokalnega pomena (Zakon o varstvu kulturne dediščine, Ur. l. RS, št. 7/99).

Odboru za kulturno dediščino Občine Komenda je med letoma 2001 in 2002 z veliko osebno angažiranostjo članov odbora, posebej še predsednice tega odbora, dr. Marte Ciraj, uspelo izdelati izvrsten katalog kulturne dediščine za območje Občine Komenda, ki združuje štirinajst naselij. Vsako naselje je prikazano v svojem poglavju s karto katastra in označitvijo izbranih objektov in območij.

Nekatera območja in objekti imajo posebne evidenčne številke, ki jih po Zakonu o varstvu kulturne dediščine Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 7/99) zbira Ministrstvo RS za kulturo, INDOK center (dokumentacijski oddelek Ministrstva RS za kulturo) na predlog območnih enot Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Za območje Občine Komenda je pristojna Območna enota Kranj Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, ki pripravlja predloge za vpis v Register kulturne dediščine, prav tako tudi osnutke za razglasitvene akte izbranih enot dediščine za kulturne spomenike. Predlagatelji za vpis v register in razglasitvene akte so lahko lokalne skupnosti, krajanji oziroma lastniki stavb in zemljišč ter drugi posamezniki ali društva. Kulturna dediščina in spomeniki, ki jih je ovrednotila strokovna ustanova, so med drugim tudi osnova za izdelavo kakršnihkoli sprememb in dopolnitev dolgoročnega in srednjeročnega družbenega plana na ozemlju Slovenije. Na Slovenskem veljajo državna izhodišča oziroma državni družbeni plan, ki se mu morajo prilagoditi vse občine. Različni posegi v prostor so skozi daljše časovno razdobje povzročili močno razvrednotenje prostora, ki ga označujejo tudi kulturna dediščina in spomeniki. Registrirano dediščino mora pripravljalec (urbanist) vnesti v prostorske akte, tako da jo ohranja, da se je z neprimernimi novimi posegi v prostor ne degradira ali celo ruši zaradi t. i. sodobnega načina življenja ljudi, saj je dediščina vse, kar je človek ustvaril v preteklosti, prav tako jo soustvarjajo tudi ljudje, ki tod živijo danes. Zato morda ni vedno potrebno razmišljati o nadomestni gradnji zgolj zato, ker je obstoječa hiša stara in je po mnogih laičnih mnenjih ni mogoče prenoviti. Vse to je mogoče s primernim sodelovanjem lastnikov dediščine in spomenikov s pristojnimi lokalnimi skupnostmi in ustanovami, ki skrbijo za ohranjanje, ter drugimi sodelavci.

Območna enota Kranj Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije je sodelovala pri mnogih prenovah in obnovah cerkva, kapelic in nekaterih hiš na Komendskem. To sodelovanje se bo še nadaljevalo, kajti le tako bomo vsi skupaj pripomogli k prepoznavnosti tega mikropokrajinskega območja, celote tega prostora ob sodobnem načinu življenja ljudi in z razvojem dediščine v njem. Dediščina vsakdanjega načina življenja ljudi na Komendskem je danes še vidna, v njem se zrcalita tako zgodovina razvoja naselij, stavbarstva in kulturne krajine kot sedanost sodobnega življenja ljudi v tem prostoru. Morda je domačinom dediščina Komende preveč vsakdanja in samoumevna, da je, ker tu živijo, ne prepoznajo kot pomembno za kraj ali območje, v kateri se nahaja. Prav bi bilo, da bi komendskemu odboru za kulturno dediščino priskočili na pomoč prav vsi, ki na tem območju in področju delajo, živijo in skrbijo, da se ohrani prepoznavnost še tako majhne vasice, ki ji danes zaradi sodobnih gradbenih posegov v ta prostor grozi izguba dragocenih dokumentov časa.

Mojca Tercelj Otorepec,
univ. dipl. etnologinja in sociologinja kulture

RKD	register kulturne dediščine
EŠD	evidenčna številka dediščine
ZVKDS OE Kranj	Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Kranj, na osnovi nove zakonodaje, ki je ločila naravno dediščino od kulturne (sprememba naziva 31. 12. 2001). Od leta 1981 do 2001 se je ustanova imenovala Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine iz Kranja (ZVNKD Kranj). Od ustanovitve regionalne enote od 1962 do 1981 je ustanova nosila ime Zavod za spomeniško varstvo iz Kranja. Do leta 1962 je na območju Republike Slovenije delovala ustanova Republiški zavod za spomeniško varstvo, regionalne enote so se postopoma ustanovljale. Do 1995 mu je ravnateljela ga. Olga Zupan, univ. dipl. umetnostna zgodovinarica. Od leta 1995 mu je ravnateljela g. Vladimir Knific, univ. dipl. etnolog in umetnostni zgodovinar, ki postane z novo reorganizacijo leta 2001 Vodja Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije Območne enote Kranj in je še danes.
artefákt	umeten izdelek, tj. izdelek človeške roke (v nasprotju z naravnim)
bángar, portal	poudarjen likovno oblikovan vhod v stavbo ali v ograji, likovno oblikovan vhod, pogosto s kamnitim okvirom in lesenimi ali kovinskimi vrati; včasih tudi lesen; kamniti okvirji so lahko klesarsko in kiparsko obdelani. <i>Na slovenskem je poznan na cerkveni in fevdalni arhitekturi od visokega srednjega veka, na meščanski arhitekturi od poznega srednjega veka, na kmečkem stavbarstvu pa od zgodnjega novega veka, na stavbah industrijske družbe od srede 19. stoletja.</i>
bobnar, bognar	kolar, kolarski mojster, ki je izdeloval vozove
Bogec, Bogek	telo trpečega Kristusa na križu, ki so ga običajno imeli v bogkovem kotu v hišah, v ljudskem jeziku pomeni tudi kip Kristusa na različnih znamenjih
cokl	prizemni del stavbe, ponavadi v drugi barvi, kot je fasada, z namenom zaščititi fasado pred umazanijo, ki ob vremenskih pojavih prihaja od tal; tudi za lepši estetski videz stavbe
crpov	celostni razvoj podeželja in obnove vasi
dera	lesen pod, oder za sušenje zrnja, sadja; <i>po deri so razgrnili proso, dera v sušilnici, kozolec z dero</i>
domačija na vogel in na ključ	domačija na ključ je oblika domačije, kjer stanovanjski deli in gospodarska poslopja obrobjata dvorišče v obliki črke L, na ključ pa v obliki črke U
gank	zunanj nadstropni hodnik, običajno lesen vzdolžen balkon; predstavlja povezavo med posameznimi prostori v hiši, ponekod ga uporabljajo za sušenje pridelkov; je prevladujoč element kmečke hiše na alpskem območju
gavter, gavtri	kovane mreže na oknih različnih oblik in okrasij, značilen stavbeni element v 17. in 18. stoletju, tudi pozneje na Gorenjskem; namen vstavljanja okenskih mrež je bila zaščita pred nepovabljenimi gosti
gepl, gepelj	priprava za vrtenje pogonske gredi, ki jo poganja vprežna živina; <i>vitel: mlatilnico je gonil gepelj, mlatiti na gepelj</i>
gumiradl	voz z gumijastimi kolesi
hiša	glavni stanovanjski prostor v kmečki hiši: <i>hiša z veliko hrastovo mizo in kmečko pečjo</i>
hlapec (pri kozolcu)	lesena naprava v obliki stola za skladanje sena v kozolcu
jur	ime za denarno enoto 1000 dinarjev, bankovec Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev z dne 30. 11. 1920; na njem je na levi strani upodobljen sv. Jurij (Albert Pick, World Paper Money, str. 694 Jugoslavia)
kevder	klet
kukrle, frčada	nadzidek z oknom nad kapom, za katerim je navadno urejen stanovanjski prostor, <i>hiša s kukrlom</i>
majuskula	grška ali latinska pisava z enako visokimi, nepovezanimi velikimi črkami, brez

moréna	besednih in stavčnih ločil
moznik, folc	ledeniška groblja, tj. prod, skalovje ipd., ki ga nanosijo ledeniki
mrva	lesen klin za vezanje lesenih delov
panjska končnica	posušena trava, seno, trava prve košnje
planka	čelna, prednja stran panja zlasti kranjiča, pogosto zanimivo poslikana deska, krajnik, <i>iztrgati planko iz plota, pribiti planko, ograditi s plankami, planke pašnika, skakati čez planke ...</i>
pvajž	plašč, podaljšek pri kozolcu, pod katerim so lahko nalagali v kozolec ali iz njega zlagali tudi ob padavinah
polikromirati	barvati v več barvah
polikromirano znamenje, križ	preprosto prebarvano znamenje, križ
polikronija	preprosto barvanje templjev in kipov, pravzaprav edina oblika slikarstva pri Grkih pred letom 500 pr. n. št.
porkno, porkna	naoknice
rinkofen	poljska peč, udomačeni izraz za "rinkofen" je sestavljenka iz nemških besed Ring in Ofen; der Ring: obroč, prstan; der Ofen: peč
rožanc	nosilni tram
skril	obdelana ploščica iz glinastega skrilavca, ki so ga lomili v domačih kamnolomih, znani so tisti v Selški in Poljanski dolini ter na Pohorju, kjer je skrilarstvo kot obrt slovelo do 1. svetovne vojne, gre za črno ali temno sivo kritino v oblikovanih strešnikih manjše velikosti, kot so današnji strešniki
stratigrafija	nauk o plasteh, pomožna veda geologije, ki preučuje razporeditev plasti in period, fosilnega inventarja in odloženih kamnin
stropnjak	nosilni tram
skompa	škopa – snop urejene slame za pokrivanje streh; ržena škopa
šprajci	oporniki, podporni stebri, običajno leseni
štant (pri kozolcu)	okno, del kozolca med dvema stebroma
šterna	vodnjak
velb	stropni obok, zidan iz kamnov ali opek
vržica	posebna stavba ob kmečki hiši, kjer je bilo spravljeno drobno kmečko orodje

BREG PRI KOMENDI

VAS BREG PRI KOMENDI

Breg pri Komendi se razvija v zahodnem delu Občine Komenda, ob cesti, ki vodi iz Komende proti Nasovčam. Naselje s 126 prebivalci ima ohranjeno gručasto tlorisno zasnovo z značilnim podeželskim zelenjem, ki ga lepšajo kmečki sadovnjaki. Prebivalci Brega se ukvarjajo z različnimi dejavnostmi. Kmetijstvo ima zaradi ugodnih naravnih pogojev še zmeraj pomembno vlogo.

Ena izmed poti v vas Breg. Foto: Jože Pavlič.

Središče vasi Breg. Foto: Jože Pavlič.

DOMAČIJA PRI KLEMENU, BREG PRI KOMENDI 2

Od Klemenove domačije je še ohranjena pritlična stanovanjska hiša z dvokapno streho in frčado. Njen lastnik je Emilijan Cerar, Breg 2, 1218 Komenda.

V hiši sta zanimiva obokana veža in vhod v klet z notranjega hodnika. Črna kuhinja je predelana v sodobno kuhinjo, dodana sta dimnik in kurišče za krušno peč. Vhod v klet je iz veže prek drugega vhoda (hiša ima dva vhoda – glavni vhod, na drugi strani pa pomožni vhod). Klet je velbana in zelo globoko v zemlji. Vanjo vodijo dolge in strme stopnice. Na tleh je steptana zemlja, strop je okoli 30 cm pod ravniyo zemlje.

Klemenova stara hiša na Bregu. Foto: Jože Pavlič.

Kurkle v Klemenovi stari hiši. Foto: Jože Pavlič.

DOMAČIJA PRI ŠPANU, BREG PRI KOMENDI 3

Španova domačija je zidana nadstropna hiša. Lastnika sta Marija Petrič (mama) in Franc Petrič (sin), Breg 3, 1218 Komenda.

Hiša naj bi bila stara prek 200 let. Marija se spomni, da je bila na tramu v hiši letnica okoli 1740. Našli so jo ob prenovi leta 1961. Hiša je delno podkletena. Del pritličja je klet z okni z lovilci svetlobe in linama v steni. Strop sestavljajo lesena bruna in je v celoti prvoten. Klet je zelo hladna. Okna obkrožajo kamniti okvirji s kovinskimi gavtri (mrežami). Iz veže je vhod v nadzemno in tudi v podzemno klet, ki so ji rekli "ukna".

V nadstropju je ohranjen kamnit bangar, skozi katerega je vhod v kaščo. Novejši del nad kletjo ("na kevdru") ima na tramu letnico 1814. V tem prostoru hranijo dve skrinji, od katerih je ena lepo poslikana. V neposlikani skrinji je bilo seme. V sobi sta okni z lovilci svetlobe.

"Na vež" v nadstropju je izhod skozi kamniti bangar na prosto na gank. Včasih je bil lesen, sedaj je na zidanem prizidku, nerejenem v novjšem času. Na ganku je vidno staro kamnito okno, ki je bilo pred prizidkom končno okno na zunanji fasadi. V tem nadstropju je dimna kamra, v kateri je bilo dovolj prostora za meso treh prašičev. Kurili so v kamri.

Španova domačija na Bregu. Foto: Jože Pavlič.

Veža v Španovi hiši. Foto: Jože Pavlič.

Bogato poslikana skrinja v Španovi hiši v prvem nadstropju, kamor se pride skozi kamnit bangar. Foto: Jože Pavlič.

Na vogalu Španove hiše so še vidne poslikave. Foto: Jože Pavlič.

Poleg dimne kamre je sušilnica za sadje. Kurilo se je zunaj z ganka. Zidaki so se segreli in topel zrak je krožil po sušilnici in sušil sadje.

Na delu, kjer je sedaj prizidek, je imela hiša vhod, podobno kot na Prešernovi domačiji v Vrbi. Ob nekdanjem hišnem vhodu so tudi klet "repnica" z dvema oknoma, vhod v klet in balkon. Na vogalu je vidna obdelava (posnet rob) pod ometom, ki se je delno odkrušil, in ostanki stenske poslikave v obliki baročnega šivanega roba.

Hiša je bila prej krita s slamo, sedaj pa je na novo prekrita z opečno kritino. Na podstrešju so stari predmeti: orodje za ribanje zelja, pripomoček za nošnje kangel za mleko na hrbtu, lesena miza, kotel za žganjekuho, svinjski kotel itd.

Španova sušilnica sadja. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 8844 Breg pri Komendi - DOMAČIJA PRI SITARJU, BREG PRI KOMENDI 6

Sitarjeva domačija je last Staneta Koritnika iz Depale vasi. Zgrajena je v obliki črke L (na vogel), ima zidano pritličje in leseno nadstropje z gankom na vzhodnem in južnem delu, obrobe okoli oken in kamnit gotski bangar. Hiše se drži hlev, nad njim so svislj, poleg svislj je lesen pod. Domačija je bila zgrajena v drugi polovici 18. stoletja.

Hiša ima kamnite okenske okvire, na oknih s porkni pa vsaj dve vrsti različnih mrež. Vhod krasi kamnit obokan bangar. V "hiši" je nosilni tram (rožanc), na katerem je letnica 1766 in napis IHS. Strop je dobro ohranjen, peč pa že dotrajana, zgrajena po starem načinu, z nišo v steni nad pečjo. Okna imajo lovilce (razpršilce) svetlobe. V steno sta vgrajeni dve lini, pod okni pa so police z nišo.

Enota dediščine je na predlog ZVKDS OE Kranj vpisana v ZRK pri Ministrstvu za kulturo.

Dnevna soba v Sitarjevi hiši. Foto: Jože Pavlič.

Sitarjeva domačija z obokanim kamnitim portalom, lesenim gankom in staro trto. Foto: Jože Pavlič.

Letnica 1766 na tramu Sitarjeve hiše.
Foto: Jože Pavlič.

Kamnito okno Sitarjeve hiše.
Foto: Jože Pavlič.

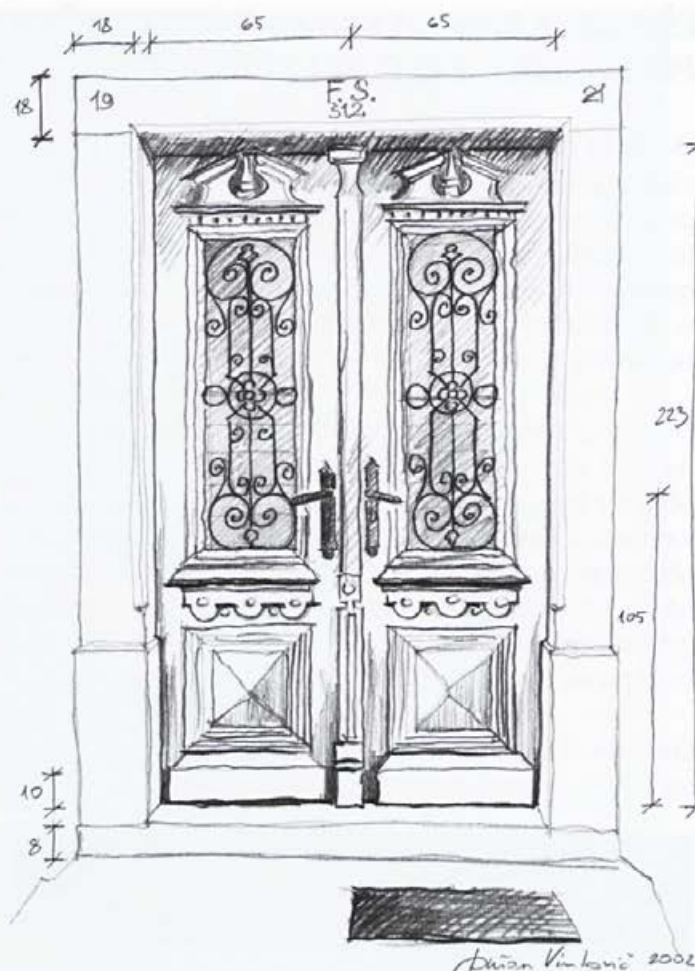
DOMAČIJA PRI MILHARJU, BREG PRI KOMENDI 12

Milharjeva hiša je nadstropna stanovanjska hiša, zgrajena za gostilno. Lastnik je Jože Koritnik, Klanec 29, 1218 Komenda.

Na bangarju je letnica 1921, na sredi pa začetnici ime-na in priimka tedanjega lastnika Franca Sedlarja, pod njima je hišna številka (19 F. S. št. 2 21). Bangar je iz kamnitega drobirja in dobro imitira masivni kamen. Vrata so zelo lepo izrezljana.

Lepa vrata Milharjeve hiše.
Foto: Jože Pavlič.

Milharjeva vrata. Skica: Dušan Vinkovič.

DOMAČIJA PRI ROPRETU, BREG PRI KOMENDI 16

Lastnica pritlične stanovanjske hiše s šivanim robom je Zofija Lipovšek, Breg 16, 1218 Komenda.

Na kamnitom bangarju je letnica 1905, na sredi pa začetnici imena in priimka, pod njima je hišna številka (19 M. K. št. 8. 05). Začetnici poimenujeta Martina Kerna, ki je hišo sezidal leta 1905. Lep kamnit bangar je tudi na zadnji strani hiše. Lesena vrata na obeh vho-
dih so lepo izrezljana.

Zofija Lipovšek je povedala, da hišo obnavlja, ker se na starost zaveda pomena tega objekta, predvsem zaradi povezave s predniki. Zofijin stari oče Martin Kern, ki je hišo gradil, je bil zelo spreten podjetnik in zelo natančen pri izdelavi. Zato so bila vsa okna v macesnovem lesu, prav tako tudi ostrešje. Hiša je bila zgrajena za gostilniško dejavnost. Velika veža je obokana (velbana). Obnovili so že fasado, obnova notranjosti pa še poteka. Ob obnovi so vse oboke v hiši ohranili.

Lep portal z izrezljanimi vrati v Ropretovi hiši.
Foto: Jože Pavlič.

Ropretova hiša na Bregu. Foto: Jože Pavlič.

TOMAŽOVČEVO GOSPODARSKO POSLOPJE, BREG PRI KOMENDI 15

Lastnica gospodarskega poslopja pri Tomažovcu je Frančiška Štupar, ki je pri hiši od leta 1973. Pri gospodarjenju ji pomaga sin Primož.

Gospodarsko poslopje, ki so ga pred več kot sto leti zgradili predniki Primoževega pokojnega očeta Antona, ima leseni in zidani del. Zidani del je "okrašen" s prezračevalnimi odprtini, pozidanimi iz rdeče opeke, ki dajejo poslopju značilen videz. Na lesenem delu so od zunaj prekrížani tramovi.

Poslopje sestoji iz osemkrat velbanega hleva in dveh šup, od katerih je prva služila za spravilo stelje, v drugi pa so imeli konja, ki je s hojo v krogu (gepl) poganjal mlin, s katerim so mleli žito za živino. Ohranjen je tudi zelo visok pod, v celoti izdelan iz lesa. Mogočno gospodarsko poslopje že samo po sebi izpričuje, da je bila, kot trdi Frančiškin sin Primož, pri Tomažovcu nekdanj največja kmetija (grunt) na Bregu. Ko je leta 1952 umrl Primožev stari oče, gospodar Janez Štupar, so kmetijo razdelili na pet delov (pet dedičev), tako da so domačiji nazadnje ostali le še trije hektarji zemlje, ki jo obdelujeta lastnica Frančiška in sin Primož.

Na severni strani gospodarskega poslopja so vsi trije vhodi nadzidani z rdečimi "zafugiranimi" opekami v obliki velbov, zgoraj pa je še vrsta "oken" iz opeke. Na južni strani stavbe sta dve vrsti "oken" iz opeke; spodnja jih šteje šest (tam, kjer so hlev in šupi), gornja pa kar enajst, tako da je s te strani prav lep pogled na gospodarsko poslopje v primerjavi s severnim delom stavbe.

Tomažovčeva stara stanovanjska hiša je bila že precej dotrajana, zato so jo podrli. Namesto nje so vzhodno sezidali novo nadomestno hišo. V zadnjih letih so obnovili pod (leseni del poslopja) in v njem postavili sušilno napravo. Za objektom so zgradili nov hlev. Staro gospodarsko poslopje bo služilo kot prostor za skladišče strojev in drugih pripomočkov. Nameravajo ga vzdrževati, saj Frančiška zelo ceni delo sinovih prednikov.

Tomažovčevo gospodarsko poslopje poživljajo line, pozidane z rdečo opeko. Foto: Jože Pavlič.

Tomažovčevo gospodarsko poslopje z značilnimi prezračevalnimi linami. Foto: Jože Pavlič.

KLEMEMOVO ZNAMENJE

Klemenovo znamenje – lesen križ s korpusom Križanega, stoji pri kostanju ob cesti Komenda-Breg-Nasovče. Lastnik je Emilijan Cerar, Breg 2, 1218 Komenda.

Znamenje je 24. februarja 2002 podrl veter. Emilijan Cerar ga je kar sam obnovil. Da bi znamenju dal trdno podporo, je Emilijan sezidal betonski podstavek. Prej je stalo znamenje neposredno na zemlji, zato je na tem mestu preperelo. Lastnik je obnovil tudi kovinsko streho in izdelal nove lesene okraske okoli nje. Ker je mizar, mu je šlo to delo dobro od rok. Emilijan je križ tudi sam prebarval. Leseni del znamenja je iz hrastovega lesa. Na njem je letnica 1884. Ko je Emilijanov oče leta 1926 kupil hišo, je znamenje že stalo.

Predzadnja obnova se je izvršila leta 1981 ob novi maši vaščana Ivana Jagodica. Streha je bila prej iz pocinkane pločevine, sedaj pa je aluminijasta. Znamenje je bilo blagoslovljeno skupaj s Španovim in Posodovim znamenjem leta 2000.

Na vsaki strani znamenja je stal po en divji kostanj. Enega je nekdo uničil, eden pa še stoji. Zasajena sta bila verjetno v istem času, kot je bilo postavljeno znamenje (l. 1884). To znamenje je bilo orientacijska točka za bivšo JLA, kar je izvedel Emilijanov zet Srečo Šebrek na orožnih vajah.

*Klemenovo znamenje na Bregu.
Foto: Jože Pavlič.*

Znamenje je obnovil gospodar sam. Foto: Jože Pavlič.

POSODOVO ZNAMENJE

Posodovo znamenje je lesen križ s korpusom Križanega. Lastnica je Marija Korbar, po domače se reče domačiji pri Posodovcu, Breg 17, 1218 Komenda.

Znamenje je prvotno stalo na polju, na cerkvenem zemljišču, ki je bilo nacionalizirano. Takrat je nekdo od "zadružnih" opozoril Marijino mamo Frančiško Ciperle, roj. Stele, naj "znamenje umaknejo, da ga ne bo kdo uničil". Posodovi so imeli namreč tam blizu svoje njive. Marija ga je vzela domov in ga na sedanje mesto pred hišo postavila okoli leta 1962.

Korpus je bronast. Marijin sin Tomaž ga je očistil in prebarval leta 2000. Les križa je nov, a znamenje je ostalo staro. Križ je naredil pokojni Marijin mož Ciril Korbar, podstavek pa je naredila Marija sama. Sezidan je iz kamnov od vsepovsod, kjer je potovala, pa tudi drugi so ji prinesli različne kamne (sin Milan in hčerka Ana iz Islandije, kjer živi od leta 1990). Kovinska streha je nova, izdelal jo je Tomaž Sodnik leta 2000. Znamenje je blagoslovil nekdanji komendski župnik Nikolaj Pavlič 13. 8. 2000.

Med kamni, iz katerih je podstavek, so nekateri tudi vulkanskega izvora (iz Islandije). Motiv, izdelan iz treh kamnov na sredi kroga pred križem, pomeni Boga Očeta, Sina in Svetega Duha, okoli pa so skrbno položeni kamni, s katerimi želi Marija prikazati "apostole". Ta motiv se večkrat ponavlja. "Apostoli" so z domačega vrta. Na levi in desni strani podstavka so kamni položeni v obliki križa.

"Posodova Mici" je znamenju skrbno pripravila podstavek. Foto: Jože Pavlič.

Posodovo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 14605 Breg pri Komendi – SLOPNO ZNAMENJE, ŠPANOVO ZNAMENJE

Španovo znamenje sredi vasi je baročno slopno znamenje, kapelica s fresko – poslikavo z letnico 1752. V niši so kipi Srca Jezusovega in angelčkov. Lastnika sta Marija Petrič (mama) in Franc Petrič (sin), Breg 3, 1218 Komenda. Znamenje je na predlog ZVKDS OE Kranj vpisano v register kulturne dediščine.

Stara mama* Franca Petriča Marija Petrič s Klanca je dala kapelico predelati leta 1928. Prej je imela dva kamnita stebra, predelali pa so jo tako, da ima sedaj nišo s kipi Srca Jezusovega in dveh angelčkov. Krasile so jo tudi poslikave, ki pa jih je zob časa postopno uničil.

Danes je nad nišo s kipi božje oko. Na severu je slika sv. Florijana, od zadaj, na vzhodu, so evharistični kelih, žebelj, trnjeva krona in IHS. Na jugu je slika sv. Jurija, nad njim pa napis Ave Marija. Znamenje je leta 1980 obnovil in poslikal ljudski slikar Franc Petrič iz Pšenične Police, ki je od otroštva gluhonem. Bil je prijetno presenečen, ker eden od lastnikov znamenja nosi enako ime in priimek. Leta 2000 je isti slikar znamenje ponovno delno obnovil, takrat s pomočjo svojega sina Francija. Istega leta je Lojze Lončar iz Zaloge izdelal novo bakreno streho. Znamenje je dobilo tudi nova hrastova vrata, ki jih je izdelal sosed Emilijan Cerar. Manjša zidarska dela na kapelici je opravil sosed Janez Zarnik, granitne robnike okoli znamenja pa je postavil Peter Čebulj iz Nasovč. Leta 2001 so ob znamenju posadili brezi. Stroške zadnje obnove je plačala družina Petrič z Brega z nekaterimi dobrotniki.

**Stara mama je želela biti nuna. Ker je bila preveč bolehnna in prerevna, je niso sprejeli v samostan. S prvim možem Francem Petričem je imela tri otroke (dve hčeri in sina Lovrenca, ki je bil oče sedanjega gospodarja). Mož ji je umrl med prvo svetovno vojno v vojaški bolnišnici na Dunaju za posledicami nalezljive bolezni. Zapisan je med žrtvami prve svetovne vojne z Brega na Plečnikovem spomeniku na trgu pred cerkvijo sv. Petra v Komendi. Drugič se je Marija poročila z Andrejem Slugo iz Podgorja. Bil je pošten in zelo spreten v poslih. Še pred poroko je z notarskim zapisom sklenil ženitno in dedno pogodbo, tako da je ob pogoju "izvršene cerkvene poroke" uspel prepisati posestvo nase. V zakonu se jima je rodila hčerka, ki pa se je omožila drugam. Posestvo je Andrej Sluga izročil Lovrencu Petriču, Marijinemu sinu iz prvega zakona.*

Poslikava na Španovem znamenju.
Foto: Jože Pavlič.

Španova kapelica sredi Brega. Foto: Jože Pavlič.

ZNAMENJE SREDI POLJA, NA VIDRŠCI

Znamenje – lesen križ z bronastim korpusom – stoji na križišču poljske ceste z Brega proti Vodicam in stare ceste iz Most proti Šenčurju. Zemlja, na kateri stoji, se imenuje na Vidršci.

V tem križišču je bil pred postavitvijo znamenja kup kamenja in trnja. Lokacija je sama po sebi klicala po ureditvi. Znamenje so postavili vaščani Brega na pobudo Franca Petriča – Španovega.

Prvotno je že stal lesen križ ob cesti proti Vodicam, kakih 100 m stran od današnje lokacije. Vendar pa so tu zemljo obdelovali tuji ljudje, ki za znamenje niso imeli posluha, zato se je podrlo. "Bogka" je takrat vzela Posodova Mici in danes stoji na križu pred njeno hišo (znamenje je v tem katalogu opisano kot Posodovo znamenje).

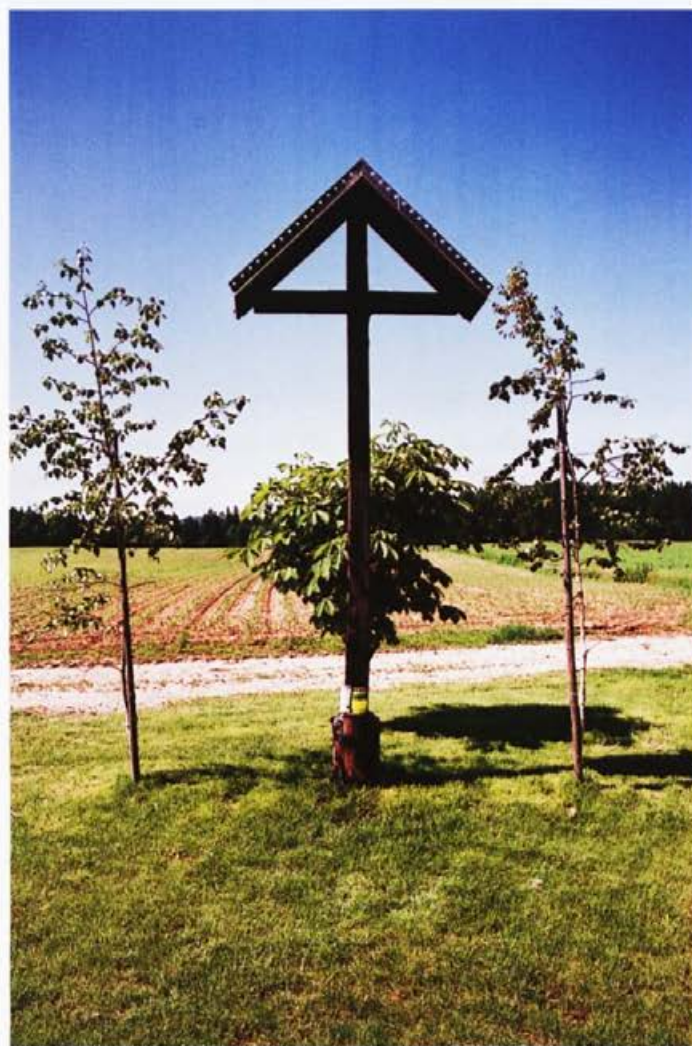
Novo znamenje je naročil Franc Petrič in ga tudi pomagal postaviti. Prav ob današnjem znamenju so Španovi dobili vrnjeno zemljo po denacionalizaciji, kot tudi drugi kmetje z Brega, Potoka in Klanca. Tako je postavitve znamenja tudi zahvala za vrnjeno zemljo.

Pri izdelavi in postavitvi so sodelovali: Emilijan Cerar z Brega, Alojz Lončar iz Zaloga, Avguštin Sodnik iz Komende, Španovi z Brega, Kramarjevi s Klanca, Udamičevi s Potoka, Francevnekovi s Klanca in Šmidovi iz Komende.

13. avgusta 2000 je znamenje blagoslovil župnik Nikolaj Pavlič, dober mesec pred svojo smrtjo (umrl je 28. septembra 2000). Blagoslova se je udeležila velika množica ljudi iz sosednjih vasi. Tudi zato ob znamenju vseskozi gorijo sveče, čeprav se ne ve, kdo jih nosi in prižiga. Tudi ko smo popisovali dediščino na tem območju, je tam gorela sveča.

Znamenje na Vidršci. Foto: Jože Pavlič.

Znamenje spomladi. Foto: Jože Pavlič.

ZNAMENJE PRI BANCU – NIŠA Z MARIJO

V novi hiši Anice in Antona Erent je na zunanji steni pod streho niša s kipom Srca Marijinega.

Staro hišo so podrli in zgradili novo. Kip Marije, ki je bil v niši v stari hiši, so prenesli v novo in ga postavili v nišo.

Niša z Marijo pri Bancu. Foto: Jože Pavlič.

Karta Občine Komenda z lokacijami kulturne dediščine na Bregu pri Komendi

GMAJNICA

VAS GMAJNICA

Gmajnica, vas s 304 prebivalci, leži v centralnem delu Občine Komenda, na območju med Komendo, Podborštom, Mlako in Goro. Večji del prebivalcev je domačinov, nekaj pa je tudi priseljencev. Vas ima ohranjeno gručasto tlorisno zasnovo z značilnim zelenjem med objekti. Prebivalci so večinoma zaposleni izven domačega kraja, nekateri pa se ukvarjajo z obrtjo ali podjetništvom. Del dohodka prinaša vaščanom tudi kmetijstvo. Gmajnica je znana po lončarstvu, ki se je še ohranilo.

Gmajnica. Foto: Jože Pavlič.

Proste parcele na Gmajnici se počasi polnijo z novogradnjami. Foto: Jože Pavlič.

Na Gmajnico vodi tudi pot za pešce in kolesarje. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15119 Gmajnica - ZNAMENJE, KRAMARJEVO ZNAMENJE

Kramarjevo znamenje je lesen križ s polikromiranim bronastim korpusom, za katerega skrbi Tončka Kuhar z družino, Gmajnica 105. Znamenje je ovrednoteno kot kulturna dediščina in vpisano v register kulturne dediščine. Stoji pri parceli Borisa Noseta, ob cesti, asfaltirani leta 2001. Ob našem obisku 19. marca 2002 je Tončka Kuhar povedala, da je bilo znamenje postavljeno leta 1912, kot tudi piše na njegovem podstavku, na zemlji Kramarjevega Lojzeta (pisal se je Jerman). Namen postavitve ni znan. Tega ni vedela niti Tončkina mama Justina. Vso drugo zemljo, tudi tisto, kjer stoji hiša Tončke in Staneta Kuharja, je imel v lasti Stanetov brat Janez Jerman.

Prvi korpus Križanega je bil iz lesa, pa je popolnoma razpadel; prav tako križ, zato je bil na kraju znamenja nekaj časa samo podstavek. Leta 1976 so znamenje temeljito obnovili. Nov križ je naredil Metod Krek z Gmajnice, streho pa Stane Kuhar z Gmajnice. Ogled in pridobitev dovoljenja za postavitev v znesku 35.000 tedanjih dinarjev je plačala Justina Jerman z Gmajnice. Razpadli leseni korpus so zamenjali z novim, bronastim, ki ga je podaril komendski župnik Viktorijan Demšar ob sodelovanju Andreja Kočarja z Gore. Ker so na pokopališču v Komendi menjali pokopališki križ, je bil stari korpus dodeljen na Gmajnico. Sedanji pokopališki križ je blagoslovil župnik Nikolaj Pavlič 1. novembra 1977. Tončkin oče Anton Jerman (roj. 1908) je šel po korpus s cizo skupaj s hčerko Tončko. Bronasti korpus je bil pred namestitvijo na križ na Gmajnici še nekaj časa pri Justini in Antonu Jermanu na Gmajnici. Okoli leta 1997 je križ zadel smetarski avto in ga podrl. Vaščani so ga obnovili. Pri obnovi so sodelovali Stane Kuhar, Peter Juhant in Franc Grilc, vsi z Gmajnice. Leta 2000 je križ in korpus prebarval Tončkin in Stanetov sin Konrad, pred tem ga je že enkrat prebarval Stane Kuhar. Kako ga imenujejo, Tončka ni vedela povedati. Ker stoji na Kramarjevi zemlji, bi ga po njenem mnenju lahko imenovali Kramarjevo znamenje ali Kramarjev križ. S tem se strinja tudi Marica Cvetrežnik (roj. Jerman), hčerka pokojnega Janeza Jermana oziroma nečakinja prav tako pokojnega Lojzeta Jermana.

*Kramarjevo znamenje na Gmajnici.
Foto: Jože Pavlič.*

*Kramarjevo znamenje, korpus.
Foto: Jože Pavlič.*

ZNAMENJE NA GMAJNICI NA KRIŽIŠČU POTI ZA MLAKO

Znamenje je lesen križ s polikromiranim lesenim korpusom. Zanj je do svoje smrti leta 2004 skrbela Marija Stare, Gmajnica 25, 1218 Komenda.

Znamenje izvira iz 19. stoletja. Marijina mati je leta 1937 kupila hišo, v kateri je potem živela Marija, ki je bila ob vselitvi stara dve leti. Znamenje je bilo tedaj že postavljeno. Zaradi preperelosti spodnjega dela križa se je nagnilo, zato so križ zamenjali z novim, ki ga je naredil Andrej Kočar, st., Dolenčev z Gore, po poklicu tesar. Sledila je druga obnova okoli leta 1997, ko so domačini odstranili preperel les in ga nadomestili z novim. Potrebni les je prispeval Franc Štebe, Boštkov iz Žej. Janez Fujan je naredil betonski podstavek, Andrej Lukanc pa kovinsko objemko za križ. Leseno streho je izdelal Metod Krek, to pa je pokrivala širša kovinska streha, ki jo je naredil Avgust Sodnik. Križ je prebarval Jože Cestnik. Znamenje takrat še ni bilo blagoslovljeno.

Pri tem križu so se ustavljali pogrebci, ko so peljali pokojne z Mlake ali z Gmajnice, da so se spravili z vaščani. Drugič so se ustavili pri kapelici pri Ježovcu.

Bogka je spomladi 2005 nekdo snel in ga odnesel, tako da ga 9. 4. 2005, v času dokončnega urejanja tega prispevka, ni bilo več na prejšnjem mestu. Na lesu so še vidni sledovi nasilne odstranitve. Sosedje in druge vaščane te vrste vandalizem zelo boli, saj znamenje stoji na zelo prometnem, zato vidnem kraju.

O storilcu zaenkrat še ni nič znanega.

Avgusta 2006 je Janez Juhant, ki živi v sosednji hiši s pogledom na "Bogka", na mesto odstranjenega korpusa namestil križ z razpelom iz "Bogkovega kota" nekdanje Juhantove hiše. To razpelo je bilo pri hiši, kar Janez pomni, imeli so ga že njegovi starši. Sedanji lastnik hiše pok. Marije Stare, Rajko Rekanovič, name-rava znamenje ohraniti.

*Znamenje na križišču poti na Gmajnici z razpelom iz Juhantove nekdanje hiše in Janezom Juhantom.
Foto: Marta Ciraj, 2. 9. 2006.*

Znamenje na križišču poti na Gmajnici, odstranjeni korpus. Foto: Jože Pavlič, 2002.

KRIŽLNOVO ZNAMENJE

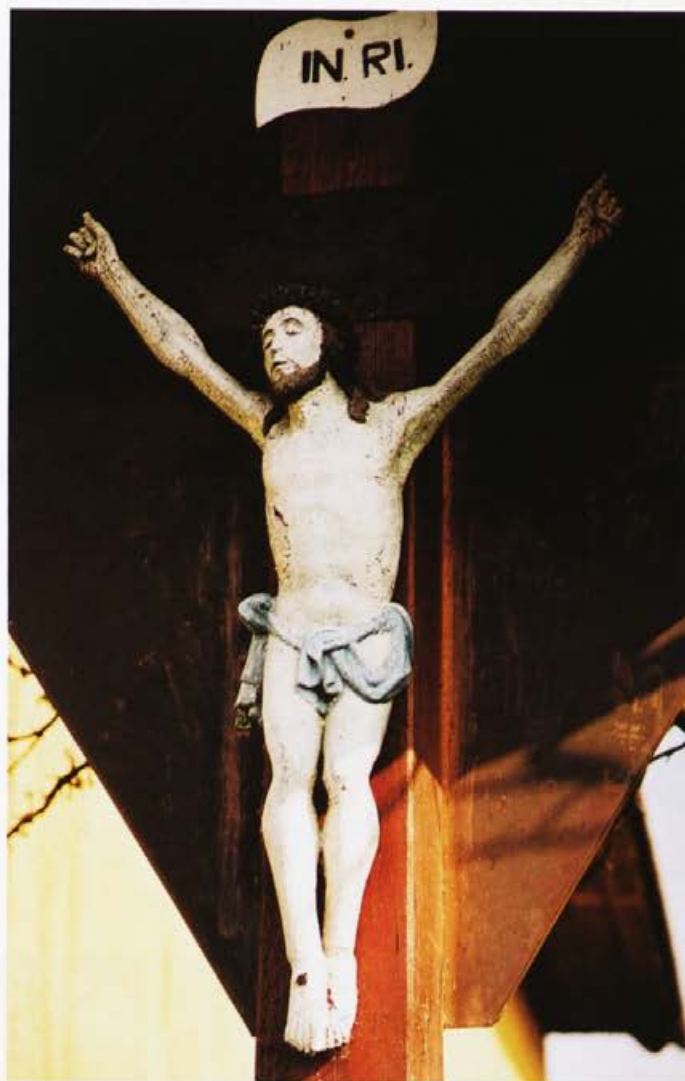
Lastnik lesenega križa s polikromiranim lesenim korpusom je Franc Sušnik, Gmajnica 32, po domače pri Križlnu.

Znamenje, ki stoji pred vrtnimi vrati na dvorišče pred domačijo pri Križlnu, je postavil Francev tast Jernej Jenko. Franc Sušnik ne ve, zakaj. Prvo znamenje se je podrlo, zato je Franc Sušnik leta 1999 naredil nov križ z bakreno streho. Bogeč je star in so ga leta 2002 obnovili. Franc Sušnik je napravil znamenju tudi nov betonski podstavek in uredil njegovo okolico, tako da je zemljo utrdil z betonskimi ploščami ter zasadil različno rastlinje. Nekoč je tod mimo, od Čardaka proti Trčku, vodila pot. Janko Juhant (Čardak) je po njej vozil z dvema konjema.

Znamenje je staro več kot 60 let, postavljeno naj bi bilo namreč leta 1938.

Križlno znamenje na Gmajnici.
Foto: Jože Pavlič.

Križlno znamenje, korpus.
Foto: Jože Pavlič.

KRIŽLNOV KOZOLEC

Lesen enojni kozolec z osmimi štanti je postavil Jernej Jenko. Njegov lastnik je danes Jernejev zet Franc Sušnik, Gmajnica 32, 1218 Komenda.

Franc namerava kozolec obdržati in še naprej uporabljati. Streho je že popravil, okoli leta 1980 je napravil tudi nove betonske podstavke, ki varujejo kozolec pred preperevanjem ob stiku z zemljo. Kozolec ima na vsakem stebru na obeh straneh še opornike. Stebri so iz hrastovega, late pa iz smrekovega lesa.

Lesen Križlnov kozolec je gospodar z betonskimi podstavki zavaroval pred vlago v tleh. Foto: Jože Pavlič.

*Križlnov kozolec s komendsko cerkvijo v ozadju.
Foto: Jože Pavlič.*

ELEMENTI KULTURNE DEDIŠČINE V CIRAJEVI HIŠI

V hiši Jožefa in Marte Ciraj na Gmajnici 93, ki je bila zgrajena leta 1988 in dograjena s prizidkom leta 1992, je vgrajenih nekaj elementov kulturne dediščine ali pa krasijo okolico hiše. Za vse elemente hranita lastnika dokumente o izvoru in načinu pridobitve. Zakonca Ciraj sta ljubitelja starin, zato sta se odločila, da rešita nekaj kulturne dediščine zelo verjetnega propada in jo preneseta v svoj dom, čeprav z njo nista neposredno povezana. Ti elementi so v njunem domu našli nov smisel in funkcionalnost, čeprav v novem okolju.

Na vhodnih vratih je vgrajen kamnit bangar, bangar iz leta 1860, po izvoru iz Rovt. Družina Janeza Petkovška je tam podrli staro hišo, ohranili pa so kamnit vratni okvir in ga hranili v domačem kamnolomu. Zgradili so novo hišo brez starih kamnitih stavbnih elementov. Tako so se ga namenili prodati. Javili so se na oglas Cirajevih, ki sta za vhod na prizidku hiše iskala star kamnit bangar, ter ga jima prodali. Zraven so dodali še pripadajoča odslužena lesena vrata, ki so bila v zelo slabem stanju, in kamnit okenski okvir. Cirajeva sta vrata dala obnoviti mojstru Alojzu Prepadniku iz Nazarij v Zg. Savinjski dolini. Petkovškova Janez in Marija sta se leta 2001 prvič oglasila pri Cirajevih in si ogledala namestitve svoje nekdanje lastnine – kamnitega bangarja, vratnih kril in kamnitega okenskega okvirja. Bila sta zadovoljna z usodo, ki je doletela elemente njune nekdanje hiše.

Na vhodnih vratih v garažo sta v hrastove okvirje iz starega in presušenega hrastovega lesa nameščena dva para lesenih vrat iz Tuhinjske doline v enoten okvir, ki se ob odpiranju vrat pregiba tam, kjer so vratna krila. Vrata iz leta 1895 sta Cirajeva kupila v Tuhinjski dolini v Zgornjem Tuhinju 55 pri Pavli Kadunc. Druga pa so iz Buča 13, izdelana leta 1860, kupljena so bila pri Mariji Podbevšek (fotografiji obojih vrat sta objavljeni v knjigi Lepa vrata Tuhinjske doline in Kamnika avtorja Daniela Artička, leta 1991, na straneh 40 in 82). Lastniki so ju nameravali prodati, ker so podrli stavbo, v kateri so bila nameščena, oziroma jih zaradi velikih stroškov obnove niso bili pripravljeni obnavljati. Vrata je obnovil mojster Alojz Prepadnik iz Nazarij v Zg. Savinjski dolini.

Na hribčku pred hišo stoji na kamnitem podstavku steber (ok. leta 1576) s kriškega gradu. Cirajevim sta ga odstopili pokojni Marija (Miša) Škofič in Marija Benda (Gora 28), ker sta ocenili, da bo tu našel pravo mesto in da bodo novi imetniki zanj dostojno skrbeli. Enak ste-

ber je leta 2002 Cirajem podaril Ivan Maleš (Nasovče 33). Dobil ga je od novega lastnika prodanega dela Belcijanove hiše na Gori. Cirajevi so po prvem stebru izdelali model in dodatno vlili še nekaj betonskih stebrov, ki služijo kot svetilniki okoli njihove hiše.

Na drugi strani hribčka stoji "skulptura", sestavljena iz dela nekdanjega kamnitega okvirja vhodnih vrat in kamnite krogle s kriškega gradu. Kamniti steber izvira iz nekoč bogate hiše v Mengšu na Trdinovem trgu. 1. Steber je Cirajevim podarila sorodnica Helena Metarnik, ki je živela v tej hiši, kroglo pa je Jožefu podaril Franc Sušnik, Jakelčev Francelj s Križa.

Omeniti velja še zbirko premične kulturne dediščine v "viteški veži" Cirajeve hiše, kjer hranijo tradicionalna orodja, ki jih je skozi stoletja imela vsaka premožnejša slovenska hiša. Razstavljenih je nekaj orodij in pripomočkov nekaterih tradicionalnih obrti, kot so krojaštvo, kovaštvo, mizarstvo, sodarstvo, tesarstvo, sedlarstvo, in stare knjige, birotehniški pripomočki, radijski sprejemniki, gramofonske plošče, predvojni "bicikli" in več slovenskih starodobnikov Tomos Colibri, ki jih je mojstrsko obnovil Albin Jagodic iz Lahovč.

Cirajeva hiša na Gmajnici z elementi kulturne dediščine. Foto: Jože Pavlič.

Vhodna vrata s kamnitimi okvirji izvirajo iz Rovt.
Foto: Jože Pavlič.

Kamnito okno iz nekdanje Petkovškove hiše.
Foto: Jože Pavlič.

Steber s kriškega gradu na kamnitem podstavku pred hišo.
Foto: Jože Pavlič.

Steber s kriškega gradu, ki ga je Cirajevim podaril Ivan Maleš.
Foto: Jože Pavlič.

Garaža kot pomemben del bivališča sodobnega človeka se odpira z lepimi vrati iz Tuhinjske doline. Foto: Jože Pavlič.

Na kamnitem stebru iz podrte hiše sorodnice Cirajevih iz Mengša stoji kamnita krogla s kriškega gradu.
Foto: Jože Pavlič.

Mlinarica na levem krilu enih izmed vrat.
Foto: Jože Pavlič.

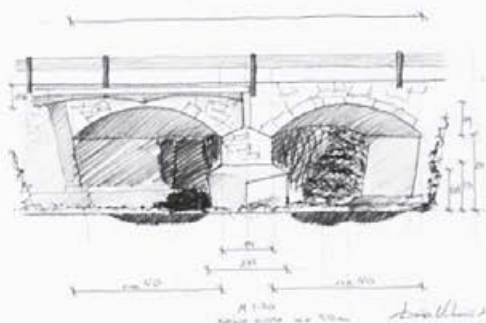
Mlinar na desnem krilu enih izmed vrat.
Foto: Jože Pavlič.

NEKDANJI MOST NA GMAJNICI

Prihod do nekdanjega mostu čez Pšato na Gmajnici, da se je videlo njegove temelje, je bil mogoč prek zemljišča Marte Čeh (Gmajnica 1, pri Vrban, tudi pri Pušeljčku), ki nam je to prijazno omogočila. Povedala je, da je bila voda včasih tako visoka, da so vanjo skakali na glavo z mostu, ki je bil takrat še lesen. Rib je bilo toliko, da so jih morali odganjati, ko so z vedri zajemali vodo iz reke Pšate. Pripovedovali so ji, videla pa je tudi na fotografijah, da je bil okoli leta 1940 tu še lesen most. Kasneje so zgradili donedavnega. Ne ve točno, kdaj je bil zgrajen, vendar takrat, ko se je rodila, leta 1948, je most že stal, saj ima fotografije iz tega obdobja, ki pričajo o njem. Tega mostu sedaj ni več, ker je bil dotrajan in so ga 11. marca 2003 podrli. Novi je bil slovesno odprt 24. junija 2003. Dolg je 13,43 metra, širok 5,5 metra. Eden od pločnikov na njem je širok 110 centimetrov, drugi 130.

**Metoda Appiah, Martina sestra, ki sicer živi v tujini, je pojasnila, od kod domači imeni pri tej hiši. Prastarša Helena in Peter Jerin sta leta 1903 kupila hišo od Urbana Pirca s Potoka 2, od tod ime: pri Vrban. Njuna hči Frančiška, stara mama sedanje lastnice Marte Čeh, se je poročila Cibašek in nekaj časa živela v Moravčah, kjer se je naučila izdelovati lepe papirnate rože. To svoje znanje je uporabljala, ko se je preselila v Komendo. Od tod ime pri Pušeljčku.*

Nekdanji most na Gmajnici. Skica: Dušan Vinkovič.

Most na Gmajnici je bil podprt z lepo izdelanimi temelji. Foto: Jože Pavlič.

NASELJE KULTURE ŽARNIH GROBIŠČ NA KRTINI

Ledinsko ime Krtina ali Na krtini, kot je po domače poimenovan del vasi Gmajnica, je starega praslovanskega izvora. Koren besede se pojavlja v baltskih jezikih in tudi v latinskem. Koren te besede pomeni kopanje po zemlji. Najbližje ime s podobnim korenem besede je zaselek Krtina nad Kamnikom, kjer je tudi pomembno in znano arheološko najdbišče iz obdobja mlajše kamene dobe, bronaste dobe, najdeni pa so tudi predmeti iz rimskega obdobja.

Pri izkopu za stanovanjsko hišo na parceli številka 201/10 k. o. Mlaka so odkrili debelo kulturno plast v globini 0.5 m. Glede na stratigrafijo najdbišča je mogoče sklepati na relativno dolgo poselitev. Poleg značilne lončenine so najdeni odtiski kamnitih orodij, del žrnelj ter brusni kamen z vzdolžnimi razami. Deli najdenih predmetov po primerjavi spadajo v čas pozne bronaste dobe.

Območje je predlagano za vpis v RKD s strani ZVKDS OE Kranj z imenom enote: Gmajnica pri Komendi - Naselbina na Krtini. Predlog vpisa RKD-04-05-00057-01-0.

Najdeni ostanki kulture žarnih grobišč na Krtini na Gmajnici. Foto: Miran Bremšak.

Karta Občine Komenda z lokacijami kulturne dediščine na Gmajnici

1. Vas Gmajnica
2. Most na Gmajnici
3. Znamenje na Gmajnici na križišču poti za Mlako
4. Križlnovo znamenje
5. Križlnov kozolec
6. Kramarjevo znamenje
7. Naselje kulture žarnih grobišč na Krtini
8. Elementi kulturne dediščine v Cirajevi hiši

GORA PRI KOMENDI

EŠD 15123 - VAS GORA PRI KOMENDI

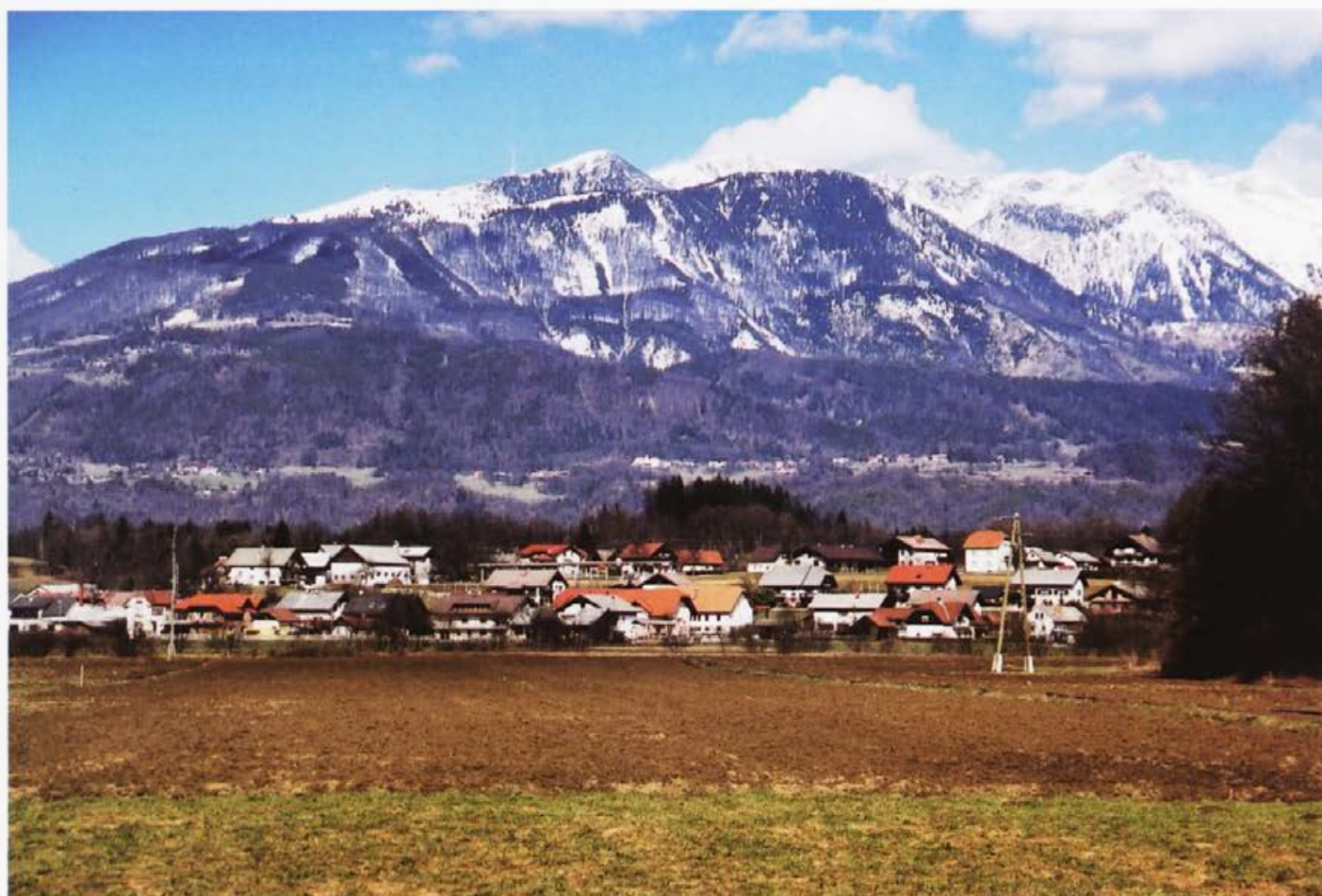
Vas Gora pri Komendi leži med naseljema Gmajnica in Križ in ima 233 prebivalcev. Je gručasta, z ohranjeno urbanistično zasnovo in značilnim zelenjem sadovnjakov med objekti. Razprostira se od vznožja do vrha hriba, ki nudi dovolj sonca, zato se prostor smotrno uporablja za urbanizacijo. Prebivalci so domačini in priseljenci. Ukvarjajo se z različnimi dejavnostmi, pomembno vlogo ima tudi kmetijstvo. Vas je bila ovrednotena kot kulturna dediščina.

Vas Gora se razprostira na hrib. Foto: Jože Pavlič.

Pogled na Goro s polja. Foto: Jože Pavlič.

Gora pri Komendi. Foto: Jože Pavlič.

KOŽELJEVA HIŠA NA GORI PRI KOMENDI 5

Koželjeva hiša je pritlična stanovanjska hiša s podstrešjem, njena lastnica je Ivanka Strehovec, vdova po Francu Strehovcu, Gora pri Komendi 5, 1218 Komenda. Ime Koželjevi se je ohranilo, čeprav se je menjal priimek pri hiši, ko se je iz Vodice priselil prvi Strehovec. Pri hiši sta bila namreč dva neporočena in nista imela otrok, zato sta k sebi vzela sorodnika Strehovca iz Vodice, ki se je poročil z eno od Peterlinovih hčera s Podboršta. Danes živi v tej hiši že tretji Strehovčev rod. Sedanja lastnica Ivanka je Matijovčeva s Komenske Dobrave. Njuna hči je poleg stare hiše zgradila nadomestno.

Hiša je bila obnovljena leta 1938. V njej je bila nekoč črna kuhinja, ki je že leta 1951, kot se spominja Ivanka Strehovec, ki je takrat prišla v hišo, ni bilo več. Ivanka si želi hišo vzdrževati in jo za začetek vsaj prekriti.

Koželjeva hiša na Gori. Foto: Jože Pavlič.

KORENOVA HIŠA NA GORI PRI KOMENDI 6

Korenova hiša je pritlična poznobaročna stanovanjska hiša, zidana iz kamna, s kamnoseškimi elementi (banjar, okenski okvirji). V hiši so še črna kuhinja, obokana klet ter krušna peč, verjetno še iz 19. stoletja. Lastnica objekta je Vida Kavčič, Gora 6, 1218 Komenda, po domače Korenova.

Janez Cvirm z Mlake je za denar, zaslužen v Ameriki, okoli leta 1928 odkupil Korenovo hišo na Gori. Žena Frančiška je bila Prinčeva z Gore. Imela sta štiri hčere. Hči Angela je živela v tej hiši do konca svojega živ-

ljenja. Po njeni smrti je hišo podedovala hči njenega nečaka Vida Kavčič. Angelina sestra Ivana je namreč imela sina Vida, čigar hči Vida je danes lastnica hiše. Prvotna hiša je imela slamnato streho in gank.

Korenova hiša na Gori. Foto: Jože Pavlič.

Korenova hiša z zadnje strani. Foto: Jože Pavlič.

Vrata v Korenovo hišo.
Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15120 Gora pri Komendi – PRINČEVA HIŠA, GORA PRI KOMENDI 9

Lastnica pritlične stanovanjske hiše na Gori je Milena Kern, roj. Zorman, Nasovče 4, po domače pri Šusmu, 1218 Komenda. Domače ime obravnavanega objekta je Prinčeva hiša. Kranjska območna enota Zavoda za varstvo kulturne dediščine je hišo ovrednotila kot kulturno dediščino. Vpisana je v register.

Hiša je bila zgrajena sredi 19. stoletja in obnovljena 1910. Pred tem je bila verjetno krita s slamo in imela ganke. Leta 1929 je bil dokupljen del zemljišča, da so zgradili kuhinjo, česar se Milena še spominja. V tej hiši je bilo enajst otrok, ki so danes že pokojni. Oče sedanje lastnice Milene je bil eden izmed njih. Milenina hči živi v novi hiši, nasproti Prinčeve hiše čez cesto.

Na bangarju je napis ZA, kar so verjetno začetnice Antona Zormanana, ki je leta 1950 to hišo obnavljal. Takrat so ji naredili nova, večja vrata. Hišo so obnavljali tudi 1962. leta, ko so ji zamenjali okna.

Že od leta 1988 je objekt prazen in zato že precej dotrajan.

Vrata Prinčeve hiše. Foto: Jože Pavlič.

Prinčeva hiša na Gori. Foto: Jože Pavlič.

Napis na vratih v Prinčevo hišo (začetnici ZA in letnica 1950). Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15121 Gora pri Komendi – BELCIJANOVA HIŠA, GORA PRI KOMENDI 28

Belcijanova hiša je nadstropna stanovanjska hiša kvadratnega tlorisa. Predstavlja tip predmestne vile s polkni na s simsi okrašenih oknih in z unikatnim znamenjem na zahodni fasadi (vera, upanje, ljubezen). Zahodno stoji vrtna uta, vzhodno se je držal hiše poslovno gospodarski objekt z značilnim bangarjem. Pred hišo je znamenje, na katerem so bili upodobljeni: sv. Boštjan, sv. Peter, sv. Florijan. Za enega od njih se Marija Benda (Belcijanova Mici), s katero smo se pogovarjali pozimi leta 2002, ni spomnila. Proti vzhodu sta še betonski toplar, pomožni gospodarski objekt z manjšo delavnico in prvotni čebelnjak. Gospodarski objekt s portalom je bil leta 2001 podrt in na novo pozidan tako, da je arhitektonsko usklajen z Belcijanovo hišo.

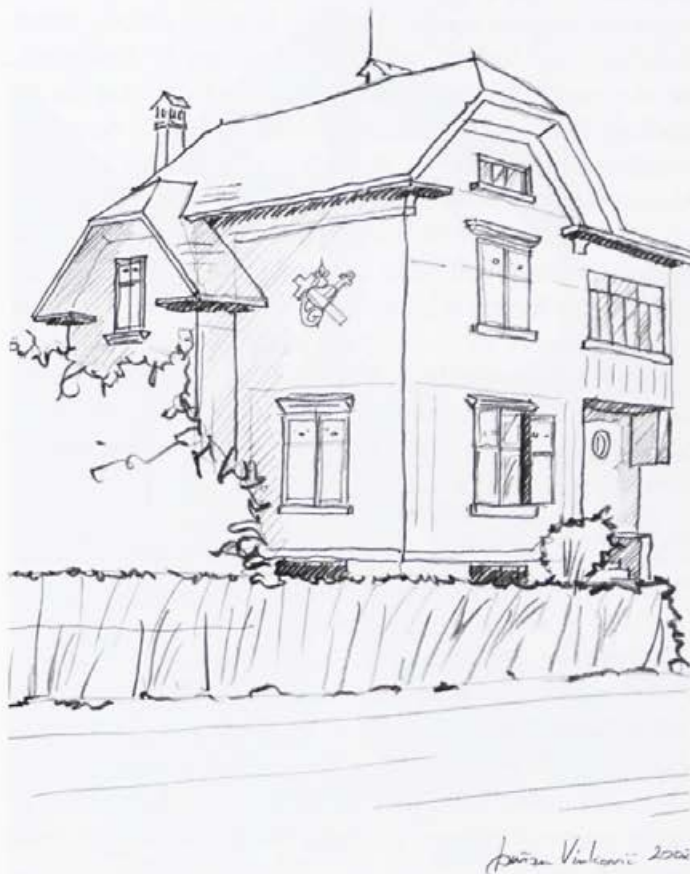
Hiša je vpisana v RKD s strani ZVKDS OE Kranj. Načrte za hišo in spremljajoče objekte je naredil nekdanji lastnik, zidarski mojster Boštjan Belcijan sam. Zidal je postopoma. Z ženo Marijo Pogačar (Manco) sta zemljišče kupila konec marca 1926. Najprej je gospodar sezidal delavnico ob cesti, ob njej pa manjše stanovanje s hlevom. Temu je na severozahodni strani prizidal krilo za stanovanjske namene, vzhodno je postavil betonski kozolec. Tega je z betonskim mostom povezal s prvotnim objektom. Temeljni kamen za vilo (sedaj imenovana Belcijanova hiša) je bil postavljen leta 1933. Vidno ga je Belcijan vzdal levo od vhoda v vilo, ki je bila blagoslovljena 8. 12. 1934.

Belcijanova hiša. Foto: Jože Pavlič.

Belcijanovo znamenje. Skica: Dušan Vinkovič.

Belcijanova hiša. Skica: Dušan Vinkovič.

V tridesetih letih je postavil tudi podaljšavo gospodarskih prostorov z vodnjakom na severovzhodnem delu parcele. Gradnjo je zaključil leta 1942, ko je na vzhodnem delu postavil zidan čebelnjak in ga napolnil s šestintridesetimi panji čebel. Prav tako je sam postavil tudi znamenje pred hišo.

Junija 1994 je novi lastnik izvedel temeljita vzdrževalna dela na podaljšavi gospodarskih prostorov z vodnjakom in čebelnjakom ter zasteklil oba odprta prostora. Avgusta 2000 je podrl tudi najstarejši del dotrajanih objektov in na istem mestu v stilu Belcijanove vile zgradil poslovno stanovanjski objekt s kopijo osnovnega portala.

Boštjan Belcijan je prvič vpisan kot obrtnik 8. 4. 1929. Svoje izredno kakovostno delo je uspešno nadaljeval tudi med drugo svetovno vojno. Po njej je bil obtožen vojnega dobičkarstva in bil zaprt v letih 1946–1949 na kazenskem delu v Litostroju. Njegov delež lastnine so nacionalizirali in je prišel v last Stanovanjskega sklada (Stanovanjske skupnosti) Občine Kamnik. Del, ki je pripadal njegovi ženi Mancici, je bil v naravi s tožbo določen šele konec aprila 1981. Marija Pogačar (Manca) je umrla 16. 6. 1963. Po njej je dedoval Boštjan

Belcijan, ki je umrl v starosti 72 let 24. 8. 1970. Po njem sta postala dediča nečaka, bratova sinova Janez Belcijan iz Medvod in Stane Belcijan iz Podgorja, vendar svoje dediščine nista mogla uživati, saj sta na podlagi Belcijanove oporoke imeli v tej hiši dosmrtni preužitek Marija Benda (pri hiši je bila od leta 1943) in Marija Škofič - Miša (tajnica gradbenega podjetja Belcijan). V osemdesetih letih je umrl Stane Belcijan. Po Stanetu so dedovali žena in sinova. Janez je svoj delež odprodal. Občina je za nacionalizirani del 21. 1. 1988 objavila razpis za licitacijo, s katero ga je ponudila v dveh delih. Licitacija je bila marca 1988. Oba ponujena dela sta bila prodana Francu Zajcu, izumitelju iz Medvod in njegovi ženi Ivani. Nova lastnika sta maja 1995 kupila tudi Janezov delež.

V še ohranjenem delu hiše (kjer je nazadnje živel Belcijanova Mici) je zanimiva dnevna soba – hiša. Opremljena je z masivnim pohištvom, ki ga je po načrtih mojstra Boštjana Belcijana izdelal Andrej Dobnikar z Gore. Belcijan je imel še druge načrte. Med drugim je želel narediti bajer v bližini lovske kočice tako, da bi zajezil Tunjščico. Tam je načrtoval javno kopališče in park. Zamisli ni uresničil, ker je zbolel, vojna pa mu je vzela premoženje. Po domače se je temu kraju reklo Belcijanov jež.

Belcijanova vrtna uta. Foto: Jože Pavlič.

Načrt Belcijanovine verjetno iz leta 1932, izdelal ga je Boštjan Belcijan, iz arhiva Franca Zajca.

Belcijanova dnevna soba leta 2002. Foto: Jože Pavlič.

Belcijanov čebelnjak, fotografijo hrani Franc Zajc.

ZNAMENJE OB POTI KOMENDA-KRIŽ

Lesen križ z lesenim korpusom stoji ob poti Komenda-Križ, na meji med parcelama Pogačarjevih in Dobnikarjevih, na koncu vasi. Lastniki so vaščani Gore.

Pobudnik za postavitev znamenja je bil Stane Jenko z Gore. Ko so leta 1983 pokopavali Franca Strehovca (Koželjevega očeta), na Gori ni bilo znamenja, kjer bi se ustavili, da bi se od rajnega poslovili in mu odpustili ali prosili za odpuščanje za morebitne zamere, kot je bila navada.

Dogovorili so se, da bodo postavili znamenje. Korpus, ki je iz hrasta, je izdelal Janez Ahčin, Ravnarjev z Velikega hriba v Tuhinju, vozil pa ga je Janez Pogačar. V bližini Kamnika so se mu pridružili kriminalisti, ki so mu sledili do domačega dvorišča, kjer so preverili, kaj vozi, saj je roka korpusa štrlela skozi okno. Nekdo je prijavil, da vozijo mrtveca. Les za križ je pripeljal Stane Jenko, in sicer iz Dornic pod Toškim čelom. Deske pod streho je obdelal Rudi Jeraj, strešno kritino, tegolo, je prispevalo podjetje Izolacija Zorman, Vid Gajič je izdelal podstavek, številke za letnico pa je iz Avstrije prinesel Rudi Jeraj. Pri postavljanju znamenja so sodelovali: Stane Jenko, Ciril Kern in Janez Pogačar.

Znamenje je jeseni leta 1987 blagoslovil župnik Nikolaj Pavlič. Brane Jagodic (organist s Šenturške Gore) je v Dobnikarjevi dnevni sobi igral na harmonij. Odprli so okna, da so lahko spremljali glasbo tudi zunaj.

Prejšnje znamenje, ki ga takrat ni bilo več, je stalo na križišču na parceli 881/2 k. o. Križ. Original korpusa je pri Francu Steletu na Gori. Nekaj časa je bilo znamenje na hiši, ker pa je bilo preveč dotrajano, ga je France umaknil pod streho.

Po domače rečejo znamenju "pri Bogu". Zanj lepo skrbita družini Janeza Pogačarja in Marjana Dobnikarja.

Znamenje na Gori iz leta 1987 s sosedoma, ki zanj skrbita.
Foto: Jože Pavlič.

Korpus Križanega na Gori.
Foto: Jože Pavlič.

MATJAKOV POD, GORA 17

Več kot 100 let star pod je izdelal Franc Juhant, ded današnje lastnice Majde Mavsar, Gora 17, 1218 Komenda. Majdin oče je bil Jože Juhant, rojen 1905. leta. Pod je vezan z lesenimi folci, kajti takrat še niso uporabljali žeblice. Bruna, iz katerih je zgrajen, so še dobro ohranjena, vendar podporni stebri že prepevajo, zato se pod seseda. Na njem so včasih s konji mlatili proso.

Pod je izdelan iz elementov, ki so bili nekoč nekje že uporabljeni in so torej še starejši kot objekt sam. Darko Mavsar, Majdin sin to sklepa po tem, ker so na posameznih elementih še luknje, ki v objektu, kakršen je danes, ne služijo ničemu.

Darko namerava pod razstaviti, preden se sam podre, nato pa ga ponovno postaviti na primernejši lokaciji, kot je danes.

Matjakov pod na Gori. Foto: Jože Pavlič.

MATJAKOV TOPLAR, GORA 17

Lastnica nizkega toplarja z dvema štantom je Majda Mavsar, Gora pri Komendi 17, Komenda. Stebri so hras-tovi, drugo je smrekovo. Eden od štantov je podaljšan v leseni enojni kozolec s štirimi štanti. Na vrhu, pod streho, so včasih sušili slamo. Majda Mavsar meni, da je kozolec star približno toliko kot toplar, torej več kot 100 let. Tudi v njem so elementi, ki so še starejši kot toplar sam, saj so bili preneseni z nekega drugega objekta. Kljub častitljivi starosti je toplar trden in je prenesel vihar, ki je pred časom divjal v okolici, medtem ko so se porušili celo deli nekaterih novejših objektov.

Matjakov toplar na Gori. Foto: Jože Pavlič.

KOZOLEC PRI KAMŠKU

Kozolec je postavljen na parceli Romana in Darje Kamšek z Gore 24 b. Roman Kamšek je umetnostni livar, med drugim je vtil vrata v ljubljanski stolnici, ki jih je izdelal Tone Demšar ob obisku papeža Janeza Pavla II. leta 1996 v Sloveniji; kipa Sv. družine in papeža Janeza Pavla II. za polepšanje prostora pred baziliko Marije Pomagaj na Brezjah, ki jih je zasnoval akademski kipar Stane Kolman; bronast kip Petra Pavla Glavarja na cerkvenem trgu v Komendi, ki ga je zasnoval akademski kipar Mirsad Begić; kip Kristusa za Marijino romarsko svetišče v Medžugorju in kip sv. Jožefa, ki stoji pred Škofijsko klasično gimnazijo v Šentvidu v Ljubljani.

Lesen kozolec, ki stoji na njegovi parceli, je bil sprva enojni s šestimi štanti (okni), s kamnitimi podstavki. Kasneje ga je Roman dopolnil s pvajžem iz preostalega lesa istega kozolca, ki je imel devet štantov. Tega je pripeljal iz Zadobrove pri Ljubljani, kjer ga je kupil od nekega kmeta, ki ga ni več uporabljal. Kozolec je sestavil in postavil tesar, zaposlen pri tesarskem mojstru Vilku Plevelu v Mostah. Roman Kamšek je dal kozolec prekriti z novo opeko, sam pa je prebarval stebre in late. Stebri so povezani z dvema jeklenima vezema, nameščeni pa so na zelo lepe klesane kamnite podstavke, ki jih je Roman kupil pri nekem kmetu v bližini cerkve v Štepanjskem naselju v Ljubljani, kjer se je moral njegov kozolec umakniti novim stavbam. Tem zelo lično izdelanim podstavkom pravijo "babe" (spodnji del težke skale je v zemlji, iz zemlje gleda le obdelani del). Roman je v prazne štante namestil nekaj starega kmečkega orodja, ki ga je dobil na Rakitni (leseno kolo od voza, dele lesenih kmečkih sank), sosed pa ima v njem shranjenega nekaj sena za

*Kozolec pri Kamšku na Gori I. 2002.
Foto: Jože Pavlič.*

Kozolec pri Kamšku leta 2005. Foto: Jože Pavlič.

Kip sv. Jožefa. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15122 Gora pri Komendi – PRAZGODOVINSKA NASELBINA NA LEDINI – VALERCA

Prazgodovinsko naselje neznanega obsega je postavljeno v čas kulture žarnih grobišč (10. stol. pred Kristusom). Iz obdobja te kulture je najdena lončenina.

V naravi je opaziti verjetno poselitvene terase. Ker je kulturna plast relativno tanka, je mogoče sklepati na krajšo, občasno poselitev ali pa je bil prostor namenjen verskim obredom. Ob Valerci je znan Marijin studenec, ki ga je Planinsko društvo Komenda označilo, kajti mimo pelje komendska planinska pot. Valerca leži na parceli 740, k. o. Križ.

Območje je na predlog ZVKDS OE Kranj registrirano kot enota dediščine.

Lokacija, kjer je bila nekoč prazgodovinska naselbina Valerca. Foto: Jože Pavlič.

Marijin studenec pri Gori. Foto: Jože Pavlič.

Smerokaz k Marijinemu studencu v gozdu na Gori. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 9023 Gora pri Komendi – ANTIČNA NASELBINA

Antična naselbina iz časa od 2. do 4. stoletja leži na območju, kjer sta Belcijanova in Kančeva hiša, ter na poljih pred njima, na parc. št. 607/1, 583/2, 608/3 k. o. Križ. Zemljišča so last Marjana in Vide Pogačar, Janeza Kanca in Ivanke Strehovec.

Tu je bila naselbina predvidoma domorodnega prebivalstva iz pozne antike. Na njivah, južno od ceste Gmajnica–Križ, je leta 2000 našel France Stele z Gore kose antične lončenine. Pri nadaljnjih pregledih je bila najdena antična kulturna plast z ostanki lončenine, artefakti in deli steklenih predmetov. Kulturna plast z ostanki predmetov iz antike se širi do Belcijanove hiše proti vzhodu. Med fragmenti lončenine so tudi prazgodovinski kosi, ki kažejo na še neodkrito prazgodovinsko naselbino, kamniti artefakti pa na prisotnost paleolitskega človeka na območju vasi Gora pri Komendi.

Antična naselbina je na predlog ZVKDS OE Kranj registrirana kot kulturna dediščina, kot arheološka dediščina je predlagana za lokalni arheološki spomenik.

Območje pred Belcijanom, kjer je bila nekoč antična naselbina. Foto: Jože Pavlič.

STARA CESTA MOSTE-TUNJICE

Stara cesta Tunjice-Moste je na parceli št. 880, k. o. Križ. Delno je zasuta, delno pa je na tem mestu sedaj divje odlagališče odpadkov. Cesta je bila zgrajena verjetno pred 18. stol. Sedaj je izgubila svoj prvotni namen. Vidna je le še v smeri proti Tunjicam, kjer so v naravi še sledovi nekdanjega useka ceste.

Tu je bila nekoč speljana stara cesta Moste-Tunjice. Foto: Jože Pavlič.

Ostanki stare ceste Moste-Gora-Tunjice. Foto: Jože Pavlič.

Karta Občine Komenda z lokacijami kulturne dediščine na Gori pri Komendi

-
1. Vas Gora
 2. Znamenje ob poti Komenda-Križ
 3. Antična naselbina
 4. Koželjeva hiša
 5. Korenova hiša
 6. Prinčeva hiša
 7. Matjakov pod
 8. Matjakov toplar
 9. Stara cesta Moste-Tunjice
 10. Prazgodovinska naselbina na ledini Valerca
 11. Belcijanova hiša
 12. Kozolec pri Kamšku

GORA

10

9

7

8

5 6

4

1

2

3

11

12

KLANEC

VAS KLANEC

Klanec je razložena vas na severozahodnem delu Občine Komenda. Razvija se ob dveh cestah. Ena se začne na vrhu zgodovinskega območja Komende in vodi v smeri Zaloga, druga pa vodi po dolini. Naselje Klanec se v "dolinskem delu" začne v območju Kernove hiše in se razvija ob cesti v smeri Potoka. Ima 249 prebivalcev.

Pot na vas Klanec. Foto: Jože Pavlič.

Klanec. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 14201 Komenda – KAPELICA LURŠKE MARIJE

Kapelica je zidana, s kipom lurške Marije in vidkinje Bernardke. Zgrajena je bila leta 1894 iz zapuščine lastnice komendske graščine Neže Černič (žene nekdanjega oskrbnika kriškega gradu Marka Černiča iz Črnomlja, ki mu je država leta 1872 prodala komendsko graščino s posestvom vred) na mestu starejše kapelice Matere Božje, pribežališča grešnikov. Kapelica je bila pozneje last Šmidovih, lastnikov komendske graščine od leta 1894. Po nacionalizaciji jo je dobila v last Agroemona. Od nje so jo odkupili sedanji lastniki Žnidarjevi, Klanec 1, Komenda. Kapelica je vpisana v RKD s strani ZVKDS OE Kranj.

Kapelico je sezidal Jan (Ivan) Gregorc iz Mengša za 1100 goldinarjev, cementna kipa lurške Marije in Bernardke pa je naredil Franc Tončič iz Kamnika za 340 goldinarjev. Kapelica je bila blagoslovljena 19. avgusta 1894. Pri njej ob telovskih procesijah v Komendi po izročilu postavljajo in krasijo tretji telovski oltar Žnidarjevi sami, ki tudi skrbijo za kapelico in njeno okolico. Pred njimi so pripravljali telovski oltar Nasovčani.

Pri Žnidarjevih obrne tudi telovska oziroma velikonočna vstajenjska procesija; nekdanj je obrnila pri "klanškem oltarju" nad Ofnarjevo dolino, še prej, pred drugo svetovno vojno, pa se je procesija vračala mimo Tičnice prek graščinskega dvorišča, kjer je bil ob vodnjaku četrti telovski oltar. Ljudsko izročilo pravi, da so na kraju, kjer danes stoji lurška kapelica pri Žnidarjevih na Klancu, "pogobnili" (se vdrli v zemljo, zato ljudsko poimenovanje kraja Gobovec) Turki, ko so hoteli napasti Komendo; kar pomeni, da naj bi konji z jezdeci ne mogli več naprej. Kapelico so Žnidarjevi dali obnoviti okrog leta 1980. Klančani so jo, ker se je pogrezala, predvsem njen zadnji del, toliko dvignili, da sta jo lahko zidarja Ivan Jagodic in Janez Zarnik, oba z Brega pri Komendi, podbetonirala in s tem učvrstila njene temelje, pri njej pa nato opravila še druga potrebna zidarska dela. Nato jo je slikopleskarski mojster Albin Škrjanec iz Most prebelil. Kipa v njej je obnovil restavrator Pavlinc iz Ljubljane. Streho na kapelici je leta 2000 očistil in prepleskal Peter Sodnik iz Zaloga pri Cerkljah na Gorenjskem. Lastniki name ravajo kapelico v bližnji prihodnosti v celoti ponovno obnoviti.

*Žnidarjeva kapelica na Klancu s kipom lurške Marije in Bernardke.
Foto: Jože Pavlič.*

*Kipa Marije in Bernardke v kapelici.
Foto: Jože Pavlič.*

BOŠTETOVO ZNAMENJE

Boštetovo znamenje je križ s polikromiranim lesenim korpusom in leseno streho, pokrito s kovino. Njegov lastnik je bil Milan Kepic, Klanec 37, 1218 Komenda, po domače pri Boštetu.

Znamenje stoji pred novo hišo Milana Kepica, Klanec 35b, med dvema brezama. Milanov oče Maksimilijan Kepic je povedal, da so znamenje postavili Svanovčevi, Mavčevi in Boštetovi. Po ljudskem izročilu naj bi tu bližu nekoč nekega Mavčevega udarila strela in ga ubila. Ime nesrečnika ni znano. Znamenje je prej stalo na drugem vogalu, pa so ga prestavili zaradi širitve ceste. Postavljeno naj bi bilo okoli leta 1800. Okoli leta 1970 je bilo obnovljeno. Obnovil ga je ded Milana Kepica Anton Kepic.

Nazadnje je bilo znamenje obnovljeno leta 1995 in blagoslovljeno 21. junija 1998 skupaj z ostalimi znamenji na Klancu (Boštetovim, Drešarjevim (vaškim), Hribčevim, Kadunčevim, Kernovim, Martanovim, Ofnarjevim, Prekuhovim, Svanovčevim in Štuparjevim znamenjem). Obred je opravil komendski župnik Nikolaj Pavlič, ki ga je od znamenja do znamenja z zapravljičkom vozil Jernej Štupar s Komendske Dobrave (Aplenca, št. 6, letnik 7, 1998).

Boštetovo znamenje na Klancu. Ob njem je Maksimilijan Kepic. Foto: Jože Pavlič.

Boštetovo znamenje, korpus.
Foto: Jože Pavlič.

DREŠARJEVO ZNAMENJE – VAŠKO ZNAMENJE

Znamenje stoji sredi vasi Klanec pred nekdanjim Drešarjevim lesenim podom. Lesen polikromiran korpus Križanega je pritrjen na manjši križ, obešen na velik lesen križ, ki stoji neposredno v zemlji. Streha je kovinska.

Znamenje je bilo nazadnje obnovljeno leta 1998 in blagoslovljeno 21. junija 1998 skupaj z ostalimi znamenji na Klanecu.

*Drešarjevo znamenje, korpus.
Foto: Jože Pavlič.*

*Drešarjevo znamenje sredi vasi Klanec leta 2002.
Foto: Jože Pavlič.*

Drešarjevo vaško znamenje 2005. Za njim ni več Drešarjevega poda. Foto: Jože Pavlič.

HRIBČEVO ZNAMENJE

Hribčevo znamenje je mala kapelica, vgrajena v ograjo okoli Hribčeve hiše (Klanec 10, 1218 Komenda). Lastnik je Jože Sodnik, Viševca 3, 4207 Cerklje na Gorenjskem. Prejšnja lastnica je bila njegova mati Marija (1918–1994). Za znamenje je skrbela tudi njena sestra Terezija (1921–2002), ki je imela v tej hiši do konca življenja svoj kot.

Znamenje je skupaj z ograjo okoli hiše postavil njen oče Matevž Sodnik (1888–1955), stari oče sedanjega lastnika, v spomin na svojo ženo Marijo, ki je umrla stara še ne 46 let (1885–1931). V kapelico je postavil kip Marije. Sedaj je v kapelici že drugi kip Marije.

Matevž se je zidarske obrti izučil pri mojstru Boštjanu Belcijanu z Gore pri Komendi. S svojima dvema sinovoma so se s kolesi vozili na Jesenice, kjer je Belcijan med drugim opravljal zidarska dela. Matevž je sodeloval tudi pri gradnji Kulturnega doma v Komendi.

V času šmarnic so nekoč ob kapelici molili in prepevali Marijine pesmi. Kapelica je bila blagoslovljena 21. junija 1998 skupaj z ostalimi obnovljenimi znamenji na Klanecu. Obnovo znamenj je vodil Jože Kern s Klanca. Obred blagoslova je opravil tedanji komendski župnik Nikolaj Pavlič.

Prejšnja obnova kapelice je bila leta 1955, naročili pa so jo lastniki sami.

Hribčeva kapelica na Klanecu. Foto: Marta Ciraj.

KADUNČEVO ZNAMENJE

Lesen križ s polikromiranim lesenim korpusom in kovinsko streho stoji med dvema brezama. Nekdaj je stal na Kadunčevi zemlji, danes je ta zemlja last Borisa in Vide Vidrih, Klanec 27, ki sta zemljo skupaj s Kadunčevo domačijo kupila leta 1977. Staro hišo sta podrla in na njenem mestu leta 1978 začela zidati novo, v katero sta se vselila leta 1987. Da bi imela spomin na staro hišo, sta po fotografiji dala narediti njeno sliko prijatelju slikarju amaterju Miru Bizjaku iz Ljubljane. Od hiše sta ohranila le vodnjak, ki pa je danes pod njuno novo hišo (zgolj podzemni del). Tako sta se odločila predvsem zaradi tega, ker so nekdanj hodili po vodo h Kaduncu številni Klančani, saj je bilo znano, da je voda iz njihovega vodnjaka še posebej dobra.

Znamenje sta Vidrihova dala obnoviti na lastno pobudo, preden so Klančani začeli načrtno obnavljati znamenja, ki jih je potem 21. junija 1998 blagoslovil tedanji komendski župnik Nikolaj Pavlič; med njimi tudi to znamenje. Znamenje – korpus – je obnovil in pobarval Miro Bizjak iz Ljubljane. Tramova je očistil in prebarval Boris Vidrih sam. Okrog znamenja je spodaj položil nizko betonsko obrobo (cementnine), žena Vida pa je nasadila rože in okrasno grmičevje. Večkrat prižgeta tudi svečko.

Znamenje, ki stoji na ozkem pasu zemlje med asfaltirano potjo skozi vas in potočkom Zelencem, nameravata Vidrihova vzdrževati in redno obnavljati.

Kadunčevo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

Kadunčevo znamenje, korpus. Foto: Jože Pavlič.

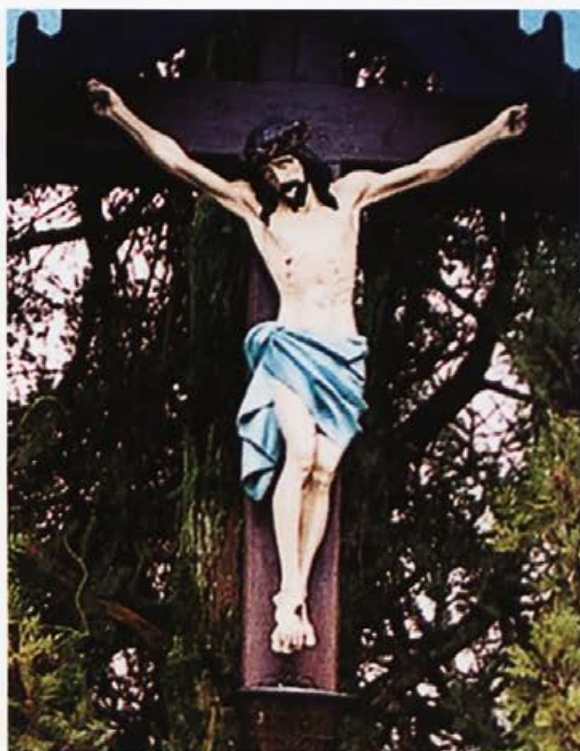

Kernovo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

KERNOVO ZNAMENJE

Lesen križ s polikromiranim lesenim korpusom iz leta 1909 stoji pred staro Kernovo hišo na Klancu. Na podstavku, ki je lepo obdelan kamen v enem kosu, visok približno 80 cm, je napis: "Križani Jezus usmili se nas. Narejeno ob odhodu v vojsko. 1909." Znamenje ima leseno streho z ornamenti, pokrito s pločvino.

Nazadnje je bilo znamenje obnovljeno leta 1998 in blagoslovljeno 21. junija 1998 skupaj z ostalimi obnovljenimi znamenji na Klancu. Obred je opravil komendski župnik Nikolaj Pavlič.

Kernovo znamenje, korpus.
Foto: Jože Pavlič.

KORITNIKOVO ZNAMENJE

Znamenje je na Kramarjevem kozolcu na Klanecu.

Jože Koritnik, Kramarjev s Klanca št. 29, je kot mlad gospodar, ko je za očetom Francem prevzel kmetijo, kupil Butalčevo njivo zahodno od ceste Klanec-Breg kmalu zatem, ko se s Klanca zavije na Breg. Na tej njivi je leta 1959 postavil kozolec z betoniranimi stebri, močnimi lesenimi latami in cementno strešno opeko. Ta kozolec s sedmimi štanti je zamenjal dotrajanega lesenega na domačem vrtu v bližini Kramarjevega gospodarskega poslopja.

V tednu, ko je papež Janez Pavel II. prvič obiskal Slovenijo (od 17. do 19. maja 1996), bi se mu pri tem kozolcu skoraj izteklo življenje. V zahvalo Bogu, da ga je rešil smrti, se je Jože Koritnik odločil, da bo na prvi steber kozolca pod vrh namestil znamenje Križanega. Križ je kupil v prodajalni z nabožnimi predmeti Zvon v Ljubljani. Korpus Križanega je iz kamna, križ pa iz lesa. Blagoslovil ga je nekdanji komendski župnik in dekan Nikolaj Pavlič, ko je 21. junija 1998 blagoslavljal obnovljena znamenja na Klanecu.

Korpus Križanega na Kramarjevem kozolcu: Koritnikovo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

Kramarjev kozolec, na katerem je korpus Križanega: Koritnikovo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

MARTANOVO ZNAMENJE (KUŽNO ZNAMENJE)

Kamnito kužno znamenje je bilo postavljeno na začetku 18. stoletja. Na vrhu kamnitega stebra s podstavkom je kapelica, v njej so bile nekdanj štiri slike. Danes ni o njih nobenih sledi. Znamenje sta po drugi svetovni vojni podrla dva objestneža. Ponovno so ga postavili "Bržani", ob širitvi ceste pa so ga postavili malo severneje, kot je stalo prvotno.

21. junija 1998 ga je blagoslovil komendski župnik Nikolaj Pavlič, ko je blagoslavljal tudi ostala znamenja na Klanecu. Znamenje stoji pribl. 200 m naprej od Štuparjevega znamenja na isti strani, severno od ceste iz Komende skozi Klanec na Breg, na majhni vzpetini med dvema kolovoznima potema od asfaltne ceste, v zatravljenem trikotu. Zemlja, na kateri stoji, je bila sprva Martanova. Danes je Pristavškova.

Klančani so Martanovo znamenje imenovali tudi Kužno znamenje. Kot je znano, so nekdanj, ko je po slovenskih vaseh in mestih morila kuga (tako je bilo tudi v komendski župniji; znan je podatek za leto 1757, ko je bolezen zahtevala številne žrtve; kuga pa je razsajala tudi med živino), za kugo umrle bolnike pokopavali zunaj naselij. Kje so pokopavali umrle v komendski župniji, ni znano, vsekakor pa je vzdevek znamenja "Kužno znamenje" povezan s to boleznijo. V Martanovi hiši na Klanecu št. 44 danes živita zakonca Varjačič Milan in Marija, Hafnarjeva s Podboršta. 1. maja 1959 sta postala že tretja lastnika Martanove hiše po drugi svetovni vojni, hiša pa je bila nekaj časa tudi prazna. Prej jo je od Občine Kamnik kupil ženin stric Janez Pirnat, Markčev s Podboršta.

Martanovo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

Martanovo znamenje spomladi. Foto: Jože Pavlič.

OFNARJEVO ZNAMENJE

Ofnarjevo znamenje je lesen križ s polikromiranim lesenim korpusom in polkrožno kovinsko streho. Stoji na začetku Klanca, kamor vodi zgornja cesta iz Komende, na zemlji, ki je bila nekdanj Ofnarjeva, potem pa je prešla v roke sosedu Jožetu Lahu. Ime nosi torej po prvotnih lastnikih zemlje. Križ je verjetno na začetku 20. st. izdelal France, prvi mož Anine mame, roj. Jenko, poročene Lap, kasneje pa Orehek. Ana Pogačar, Ofnarjeva (roj. 1924), je povedala, da so postavili znamenje, ker so vaščani grdo preklinjali. Po njegovi postavitvi so baje nehali preklinjati.

Leta 1976 je bilo znamenje zaradi nove ceste prestavljeno za 20 m proti vzhodu. Pobudo za prestavitev križa in njegovo obnovo v letu 1976 sta dala in vodila dela Frančiška Lap, Ofnarjeva Franca, že pokojna, in Jože Kern.

Ob pogrebih so se z vsakim pokojnim vaščanom Klanca ustavili pri znamenju in izrekli besede sprave (če je kdo jezen na pokojnika, naj mu odpusti).

Znamenje je bilo nazadnje obnovljeno leta 1998 in blagoslovljeno 21. junija 1998 skupaj z ostalimi znamenji na Klanecu.

*Ofnarjevo znamenje.
Foto: Jože Pavlič.*

*Ofnarjevo znamenje, korpus.
Foto: Jože Pavlič.*

PREKUHOVO ZNAMENJE

Prekuhovo znamenje je lesen križ z leseno, s kovino pokrito streho. Stoji ob gozdno-travniški kolovozni poti s Klanca proti Zalogu, po kateri se ljudje radi sprehajajo ali pa se, če so peš ali s kolesom, po njej izognejo asfaltu, saj pot prečka precej ovinkov asfaltirane ceste in se potem priključi nanjo. Lastnik znamenja je Franc Sodnik, Klanec 15, 1218 Komenda.

Pred namestitvijo sedanjega korpusa so ukradli že dva. To znamenje je bilo, kot je povedal Slavko Sodnik, Kadunčevo in Kadunc je tako imel kar dve znamenji. Nekdanji komendski župnik Viktorijan Demšar je očeta Slavka Sodnika opozoril, da je korpus zelo znamenit in veliko vreden, zato bi bilo bolje, da bi ga prenesli na varno, namesto njega pa bi postavili kopijo. Tega niso storili, potem pa ga je nekdo ukradel. Pri Kaštrunu z Gmajnice (Lampe) so Prekuhovi dobili nov korpus, ki so ga prav tako ukradli, nato so začasno namestili mali plastificiran korpus. Spomladi leta 2002 so Prekuhovi na Brezjah kupili nov, kovinski korpus Križanega. Leta 1998, ko so obnavljali vsa vaška znamenja na

Spomladi 2002 so Prekuhovi namestili nov korpus.
Foto: Jože Pavlič.

Prekuhovo znamenje z "začasnim" korpusom. Foto: Jože Pavlič.

Klancu, so obnovili in fotografirali tudi to znamenje, ki je takrat imelo že drugi korpus. Slike prvotnega ni nobene. Pri obnovi znamenja so sodelovali sorodniki. Slavkov zet Tone je izdelal nov lesen križ, pločevinasto strešico nad njim je naredil Slavkov bratranec, klepar Avgust Sodnik z Gmajnice, betonski podstavek in betonski okvir pod znamenjem pa so naredili Prekuhovi sami. Obnovljeno znamenje je 21. junija 1998 blagoslovil komendski župnik Nikolaj Pavlič skupaj z ostalimi obnovljenimi znamenji na Klancu. Ob Prekuhovem znamenju vseskozi gorijo sveče. Veliko ljudi se ob njem zadržuje, ker je pot samotna in okolje mirno.

Slavkov oče Franc je komendskega župnika Viktorijana Demšarja vprašal, od kod takšno poimenovanje njihove domačije. Ta mu je razložil, da zato, ker so pri njih nekoč prekuhaval sadje.

PUŠAVČEVO ZNAMENJE PRI KLANCU

Znamenje je postavljeno v spomin na Antona Berganta, Pušavčevega iz Zaloga št. 52 a, ki se je dne 7. januarja 1992 pri podiranju hrasta na parceli Ofnarjeve France s Klanca (polsestre Ane Pogačar, Ofnarjeve), da bi imela pozimi drva, smrtno ponesrečil. Pravijo, da je Ofnarjeva Franca kmalu potem od žalosti umrla.

Antona so pokopali na cerkljanskem pokopališču, na kraju, kjer je preminil, pa so domači spomladi 1992, kmalu po nesreči, postavili križ. Pobudnica postavitve križa je bila Antonova žena Marija Bergant, rojena Nasran, Pušavčeva iz Zaloga, kamor se je pokojni Anton priženil 10. maja 1961. Križ za znamenje in strešico je iz lesa, ki so ga dali Pušavčevi, naredil Franc Janežič, Zoklarjev iz Zaloga, sin znanega podobarja Antona Janežiča, ki je izdelal veliko znamenj v domači vasi in okolici. Franc Janežič je izdelal tudi tablo, ki je nameščena pod kovinskim korpusom Križanega, ki ga je Marija Bergant kupila v ljubljanski prodajalni Zvon, in na njej piše: "Na tem mestu se je smrtno ponesrečil Anton Bergant iz Zaloga 7. 1. 1992". Betonski podstavek za znamenje je naredil Antonov sin Ciril s pomočjo sorodnikov. Antonova žena Marija je uredila okolico znamenja ter posadila rože. Znamenje je blagoslovil cerkljanski župnik Stane Gradišek.

Za znamenje skrbijo Marija Bergant in drugi Pušavčevi.

Pri Pušavčevih imajo tudi zelo staro hišo z debelimi zidovi, lepo velbano vežo čez vso širino hiše. Posebne pozornosti je vredna "hiša" (velika dnevna soba) z upodobljenim Svetim Duhom v obliki golobčka z ornamentiko, ki ga je dal narediti Marijin ded Jernej Burgar. To hišo so leta 1990 temeljito obnovili, pri tem pa ohranili v celoti njeno arhitekturo. Pred obnovo je bilo na tej hiši, na katero so Pušavčevi ponosni, videti tudi številne sledove bitke med drugo svetovno vojno, o kateri je v Aplenci že pisal njen glavni urednik Baldomir Kremžar.

Pušavčevo znamenje pri Klandu. Foto: Jože Pavlič.

Pušavčeva dnevna soba z reliefom Sv. Duha v podobi goloba in plameni ognja na stropu v njihovi hiši v Zalogu. Foto: Jože Pavlič.

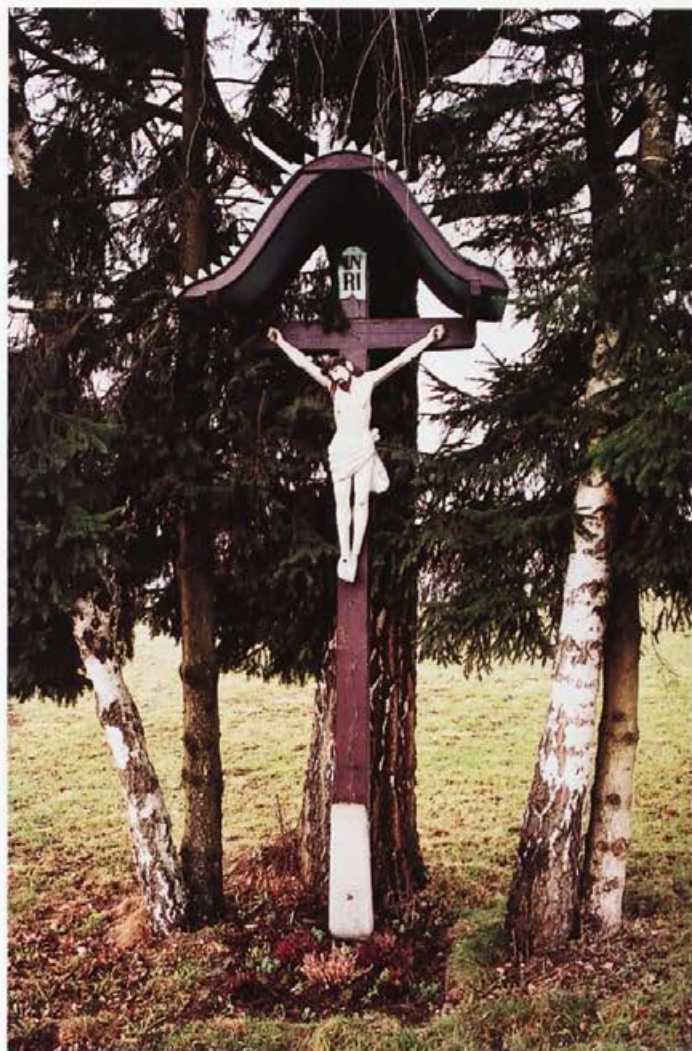
SVANOVČEVO ZNAMENJE

Svanovčevo znamenje je lesen križ s polikromiranim lesenim korpusom in kovinsko streho. Križ stoji med brezami na betonskem podstavku. Lastnik znamenja je Boštjan Korbar (Svanovec), Klanec 32, 1218 Komenda.

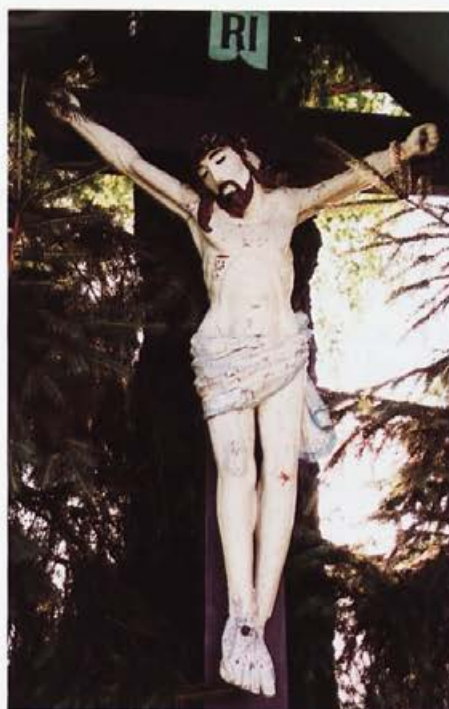
Znamenje je bilo na Kosirnikovi (Gašperlinovi) zemlji, ki je sedaj Svanovčeva. Ker sedaj skrbijo za znamenje Svanovčevi, so ga ljudje poimenovali Svanovčevo znamenje. Postavili so ga, ker je menda na prelomu 19. stoletja tam nekoga od Plenkovič ubila strela. Zato se je prej to znamenje imenovalo Plenkovo znamenje.

Leta 1996 se je v znamenje nekdo zaletel in ga podrl. Boštjan Korbar je takrat naredil betonski podstavek in opravil najnujnejša popravila ter znamenje postavil nazaj. Kasneje ga je prebarval in izdelal novo streho.

Znamenje je bilo nazadnje obnovljeno leta 1998 in blagoslovljeno 21. junija 1998 skupaj z ostalimi znamenji na Klancu.

Svanovčevo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

Svanovčevo znamenje, korpus.
Foto: Jože Pavlič.

ŠTUPARJEVO ZNAMENJE

Štuparjevo znamenje je lesen križ s polikromiranim lesenim korpusom na majhnem križu, ki je pritrjen na večji križ. Streha je lesena dvokapna, pokrita s kovino. Znamenje je pritrjeno na betonski podstavek in stoji na razpotju dveh poti, od katerih ena vodi proti Bregu, druga pa na zgornji del Klanca, med tremi brezami, pribl. 100 m naprej od odcepa za vas Potok.

Za križ skrbita Marija in Ivan Novak, po domače Štuparjeva s Klanca 31, 1218 Komenda. Čeprav znamenje ne stoji na njuni zemlji, sta ga dvakrat postavila nazaj, ko je bilo podrtó. Domnevata, da se je vanj nekdo zaletel. Obnovili so streho, zamenjali les in tudi "Bogka", saj ga je enkrat nekdo odnesel, drugič pa se je pri padcu znamenja prelomil.

Prvo znamenje je bilo postavljeno konec 19. stoletja, v spomin na nekoga, ki se je tu smrtno ponesrečil. Predzadnji lastnik je bil Andrej Kalan, ki se je k hiši priženil, žena se je prej pisala Porovne. O dogodku je pripovedoval oče Marije Novak, Janez Kržič. Andrej Kalan je zemljo prodal Cirilu Svetku iz Štepanjskega naselja 24 v Ljubljani, ki je skrb za znamenje preda Štuparjevim in ti so na lastno pobudo skrbeli za znamenje, ko je bilo zapuščeno.

Znamenje je bilo nazadnje obnovljeno leta 1998 (ob njem so Štuparjevi zasadili tri breze). Blagoslovljeno pa je bilo 21. junija 1998 skupaj z ostalimi znamenji na Klanecu.

Štuparjevi želijo, da bi se pred znamenjem naredila škarpa in da bi se odstranila ali vsaj prekrila omarica za kabelsko televizijo, ki jo je "nekdo" postavil poleg znamenja.

Kot zanimivost naj omenimo, da imajo pri Štuparjevih v stari hiši na Klanecu, v kateri še živijo, bangar z letnico DCCCLVIII (858, verjetno pomeni 1858), ki ga nameravajo ohraniti še naprej.

Štuparjevo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15124 Klanec – NEMČEVA HIŠA, KLANEC 5

Nemčeva hiša je stanovanjska hiša, katere lastnika sta Jože in Terezija Kern, Klanec 5, 1218 Komenda.

Hiša je registrirana kot kulturna dediščina.

Stegnjen dom je delno zidan, delno lesen, na vzhodnem delu hiše je lesena konstrukcija iz brun z lesenim gankom. Streha je dvokapnica, krita s cementnim špičakom. Hiša izvira iz sredine 18. stol., tedaj je bila krita s slamo. Včasih, ko je bila tu še polkmetija, so imeli v kleti hiše kravo, pod streho pa so imeli seno in ozimnico. Leta 1947 so podrli črno kuhinjo in predelali okna. Strop v hiši je lesen, originalen, star toliko kot hiša, za katero menijo, da je stara 250–300 let. Na leseni zunanjsčini hiše so navpično pripete lesene letve. Jože Kern je povedal, da so pri obnovi hiše našli znotraj zid, ki je bil kasneje vzdan v odprtino za vrata (Jožeta spominja na poljske hiše, ki so imele za zaščito pred mrazom namesto vrat žaklovino). Fasado so obnovili leta 1991.

Pri hiši so bile več rodov same ženske, moški so se priženili. Stara mama Jožeta Kerna, Marija, se je pisala Košir. Jožetov oče, Tončev Maks s Klanca, je igral harmoniko, kar je privabilo sosede in razvilo se je živahno družabno življenje. Stari oče Janez Kern je padel v Srbiji 1913-14, njegovo ime je napisano na spomeniku žrtev prve svetovne vojne na cerkvenem trgu v Komendi.

Viktorija Drolec, hči Jožeta in Terezije Kern, želi, da bi se hiša ohranila in da bi se uporabljala za javni namen.

Nemčeva hiša na Klanecu. Foto: Jože Pavlič.

"Hiša" v Nemčevi hiši na Klanecu. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15127 Klanec – OFNARJEVA HIŠA, KLANEC 6

Ofnarjeva hiša je pritlična stanovanjska hiša s kamnoseškimi elementi. S strani ZVKDS OE Kranj je bila ovrednotena kot kulturna dediščina. Njena lastnica je Ana Pogačar, Ofnarjeva, Klanec 6, 1218 Komenda.

Hiša je iz 18. stoletja. Na dvoriščni fasadi je pod beležem stenska poslikava. Na zatrepnem delu je vzdidan hišni oltarček, v katerem stoji kip Jožefa z Jezuškom, ki ga je postavil v lino Anin oče Janez Orehek, ko se je priženil k hiši. Janez je bil mamin drugi mož, prvi se je pisal Lap. Lapi so predstavljali dva rodova (mama se je priženila in ovdovela ter se še enkrat poročila). Kip je bil dan v lino okoli leta 1900. Ana Pogačar, poročena s Pogačarjem, ki se je priženil s Spodnjega Brnika, je povedala, da je njena sestra, ki je umrla stara 80 let, trdila, da je hiša stara okoli 500 let. Nekdaj je bila krita s slamo in zgoraj lesena. Včasih je bil v hiši kamnit bangar, sedaj so navadna vrata, ki so jih vgradili pred drugo svetovno vojno. Okna so spreminjali okoli 1930. leta.

Anin sin Andrej Pogačar živi v novi hiši blizu stare, v njej je tudi topla soba, v kateri zadnja leta živi Ana Pogačar.

Ofnarjeva hiša z glavnim vhodom. Foto: Jože Pavlič.

Ofnarjeva hiša. Foto: Jože Pavlič.

AHČOVA HIŠA, KLANEC 18

Lastnik Ahčove hiše, nadstropnega stegnjenega doma, ki združuje stanovanjsko in gospodarsko namembnost, je Milan Maleš, Klanec 18. V tej nekoč bogati hiši, ki ima 4 vrste okenskih mrež, Milan tudi živi. Ahčovi so nekdanj imeli posestvo, a so ga prodali. Hiša je stara okoli 200 let in je vseskozi v lasti Maleševih. Žal sedaj propada.

Pri Ahcu na Klancu je bila nekdanj kar precejšnja kmetija. Mati sedanjega lastnika Ptrkova Angela s Klanca je prišla k hiši, ko se je poročila z dedičem kmetije, Ahčovim Ludvikom. Imela sta tri otroke. Oče Ludvik je pri delu na cesti doživel prometno nesrečo, mama Angela, ki je bila zelo pridna, pa je kmalu umrla. Tako so otroci razmeroma zgodaj ostali brez staršev oziroma brez pravega voditelja kmetije. Kmetijo z domačijo, ki že s svojo velikostjo govori o nekdanji kmetiji, je nasledil sin Milan.

Ahčova hiša. Foto: Jože Pavlič.

Ahčova hiša z druge strani. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15125 Klanec – BÚTALČEVA HIŠA, KLANEC 30

Bútalčeva hiša je pritlična stanovanjska hiša na vogel iz 18. stol., prezidana v 19. stol., z značilnim polkrožno sklenjenim portalom, lesenim gankom, kamnitimi okenskimi okvirji in kovanimi mrežami najmanj štirih različnih oblik.

Hiša ima hrastov portal in lesen gank, strop je okrašen z reliefom sv. Duha.

Hiša je registrirana kot kulturna dediščina.

Rodbine Bútalčevih, ki so imeli manjšo kmetijo, ni več, sedanji lastniki so Ravnikarji, po domače Francevkovi, in sicer Janez in Marija Ravnikar, Klanec 30, 1218 Komenda.

Bútalčeva hiša z lesenim gankom. Foto: Jože Pavlič.

Leseni portal na Bútalčevi hiši. Foto: Jože Pavlič.

Strop v Bútalčevi hiši na Klanecu z reliefom Sv. Duha. Foto: Jože Pavlič.

Bútalčeva hiša. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15126 Klanec – KERNOVA HIŠA, KLANEC 48

Lastnik Kernove hiše je Lovro Kern, Klanec 48, 1218 Komenda.

Pritlična stanovanjska hiša z dozidanim gospodarskim poslopjem (stegnjen dom) je zidana iz opeke in ima podstrešne sobe. Na kamnitem bangarju je letnica 1899 in črki J. K. v sredi med številčkama 18 in 99. Najbrž poimenujeta Jožeta (Josipa) Kerna, ki je bil trgovec z lesom in lastnik žage na reki Pšati. Fasada hiše je rustikalna s stavbno plastiko (rože, levje glave). Ob hiši je ograjen vrt z razpelom. Hlev je bil prizidan naknadno. V tej hiši so leta 1974 snemali film Janka Messnerja Vrnitev.

V vzhodnem delu hiše je bil stanovanjski del, zgoraj so bile kašče, zadnji, zahodni del, nekako tretjina stavbe, pa je služil kot hlev. Že na zunanjščini hiše se vidi, da je bila nekdanj razdeljena na dva dela. Na južni strani je vanjo, kjer so sedanja vrata, vodil prav tako kamnit bangar, težka lesena vrata pa so bila polkrožna, in sicer z enim samim krilom. Zamenjali so jih ob obnovi pročelja hiše leta 1968, okna s porkni pa so ostala prvotna. Tedaj ali pa že prej so tudi zazidali vhod v hišo nekaj metrov zahodneje od vhoda v hišo z južne strani. Pobudnica obnove pročelja hiše je bila Lovrenčeva mama Cilka, lotila pa sta se je skupaj z možem Francetom, ki je v Komendi opravljal različne pomembne dolžnosti (bil je tudi tajnik gasilskega društva v Komendi, dobil pohvalo iz Ljubljane za pisanje zelo dobrih poročil). Cilka je bila že od vsega začetka, kar izhaja Družina, njena poverjenica za komendsko župnijo. Njeno delo nadaljuje sin Lovrenc, ki je še posebej ponosen, da je Družina petdeset let pri hiši. France Kern, brat sedanjega lastnika te hiše iz Kanade, ima oljno sliko te hiše, naslikano kmalu po obnovi.

Ob usklajevanju besedila z lastniki hiše v letu 2005 so našli izvirni načrt hiše iz leta 1899. Izdelan je na enem listu in ima naslov: "Načert za zgradbo novega stanvališča. Za Jožeta Kern, na Klancu št. 13. 1899". Sledi tloris "Tločert" in pročelje hiše "Pročelje" (fasada) ter prerez "Presek po AB". Na načrtu, ki je izdelan v merilu 1:100, je narisana tudi umestitev hiše "Situacija merilo 1:1000", ki je postavljena ob, kot piše na načrtu, Pot na Breg, ki se nadaljuje iz Poti iz Kaple vasi "Pod iz Kaplevasi", na drugi strani hiše pa so njive "Niva na parcel 78" s slabo čitljivo parcelno številko (78). S "Poti iz Kaple vasi" se pred Kernovo hišo odcepi "Pot na Potok", ki pelje mimo hiše. Umestitev hiše v okolico je narisana v merilu 1:1000.

Kernova hiša na Klancu. Foto: Jože Pavlič.

Vrata v Kernovo hišo. Foto: Jože Pavlič.

Na načrtu je ob risbi umestitve hiše v prostoru taksa za 1 krono, križno prečrtana (uničena), na njej pa žig z napisom K. K. Bezirkshauptmannschaft Stein (v zunanjem krogu) in z manjšimi črkami v notranjem krogu C. Kr Okrajno glavarstvo Kamnik. V sredini pečata je grb.

Na samem načrtu je tudi zaznamek z lepim rokopisom uradne osebe, ki potrjuje, da je bila hiša zgrajena v skladu z načrtom: "Da se je hiša Jože Kern iz Klanca hišn št 53 popolnoma po predloženem načrtu zidala potrjuje županstvo občine Klanc, dne 20. decembra 1899.

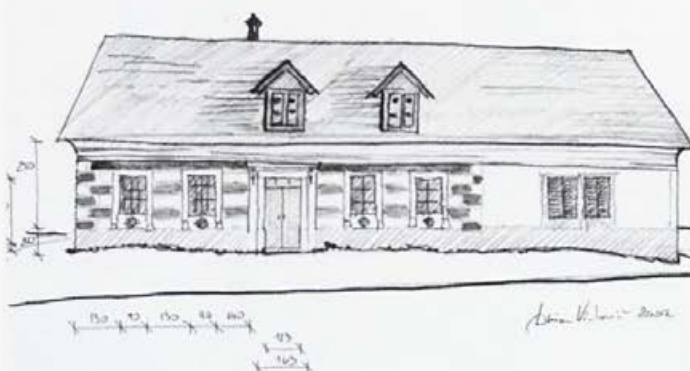
Juri Porovne".

Na levi strani tega zaznamka je žig s slabo vidnim napisom, ki pa ga je mogoče delno razbrati: Gemeinde Klanc, ostalo je nečitljivo.

Lovrenc Kern namerava hišo zapisati sinu Tomažu.

Pročelje Kernove hiše na Klancu 48, kot je bilo narisano v načrtu leta 1899. Posnetek: Izak Matej Ciraj.

Kernova hiša danes. Skica: Dušan Vinkovič.

DREŠARJEV POD

Lesen pod sredi vasi Klanec je bil pred prodajo zemljišča Občini Komenda v lasti dveh sester, Hilde Rupar in Marije Miklavčič. Obe živita v Tupaličah 74, Preddvor pri Kranju. Pod sta kupili od Drešarjevih, ki so se pisali Kalan. Pod in domačija sta bila od začetka do prodaje v lasti Drešarjevih, vendar hišne številke Drešarjevi ob prodaji poda niso več imeli.

Leta 2005 se je moral pod umakniti zaradi širitve ceste. Zanj se je zavzel ljubitelj izročila naših prednikov, prejemnik zlatega priznanja Občine Komenda v letu 2005, Janez Lončar s Podboršta. Za ohranitev poda bo poskrbel tako, da ga bo ponovno postavil v svojem muzeju na prostem na Podborštu.

Drešarjev pod leta 2002. Foto: Jože Pavlič.

GLOBOČNIKOV MLIN

Globočnikov mlin se nahaja v trinadstropnem poslopiju, katerega lastnica je Marjana Globočnik, Klanec 7.

Po domače se reče domačiji pri Mlinarju. Mlinarstvo ima tu dolgo tradicijo, saj je bil prvi mlin na tem mestu zgrajen že okoli leta 1860. Sprva je bil na vodni pogon, okoli leta 1960 pa so ga preuredili na električnega. Uporabljali so ga do leta 2003, danes pa ne obratuje več, saj mlinarstvo ni donosna dejavnost. Mleli so za kmete in za podjetja. Minimalna količina, pri kateri so mlin spustili v pogon, je bila 2000 kg. Kamen za belo moko, ki ga ne uporabljajo več, bodo obdržali in ga porabili za izdelavo mize.

Mimo mlina teče voda. Foto: Jože Pavlič.

V mlinu so vse potrebne naprave za mletje najboljše moke.
Foto: Jože Pavlič.

Globočnikov mlin. Foto: Jože Pavlič.

ANŽKOVA DOMAČIJA IN LESENA SILOSA

Anžkova hiša je nadstropna zidana stanovanjska hiša s podstrešjem. Ima dvokapno streho. Čeprav so zgradili novo hišo, daje stara videz trdne domačije.

K domačiji sodi tudi gospodarsko poslopje z dvema silosoma. Domačija je last Petra Pogačarja, Klanec 2, 1218 Komenda, po domače pri Anžku.

V velbanem hlevu, ki ima na severni strani odprtine, zadlane z rdečo opeko, naloženo za zračenje, kar daje poslopju značilen videz, imajo prostora za okoli 20 glav živine. V bodoče nameravajo obnoviti fasado.

Lesena silosa je leta 1972 kot prva svoja tovrstna izdelka v Sloveniji postavil Boštkov oče (Franc Štebe) iz Žej. Prvi je bil Lahov (Jožeta Laha, soseda) in ga je kasneje prodal Pogačarju, drugi pa Anžkov. Doge so debele 55 mm. Imajo trojni folc, orodje za izdelavo so pripeljali iz Nemčije. Silosa nimata nobenih vijakov. Okovje je domače, izdelano pri Marinu v Komendi. Silosa nameravajo ohraniti in ju uporabljati, čeprav so danes bolj v uporabi koritasti silosi in druge oblike konzerviranja krme.

Anžkova lesena silosa ob gospodarskem poslopju. Foto: Jože Pavlič.

Anžkova stara hiša. Foto: Jože Pavlič.

Anžkova domačija z zunanje strani. Foto: Jože Pavlič.

JURJEVO GOSPODARSKO POSLOPJE

Lastnik objekta je Jože Lah, Klanec 3, 1218 Komenda.

Gospodarsko poslopje ima prezračevalne line, oblikovane s skrbno naloženo rdečo opeko. Na vratih poslopja je kamnit bangar, na katerem je letnica 1905. Vrata naj bi bila iz Glavarjeve bolnice, ker so jih tam menjali. Ker je bil bangar večji, so morali vrata spodaj podaljšati. Jožetov oče Jože Lah, rojen 1889, je bil zidarski mojster in Belcijanov kolega. Po sedmih letih in sedmih mesecih služenja vojaščine so ga zadržali v vojski, začela se je namreč 1. svetovna vojna. Za vojno odškodnino so kupili slamoreznico, ki je bila prva v vasi. Z njo so domači hodili rezat slamo tudi sosedom.

Na novi hiši je kip sv. Florijana, ki je bil prej na svinjarih, a so jih podrli.

Jurjevo gospodarsko poslopje z dvoriščem.

Značilne prezračevalne line na Jurjevem gospodarskem poslopju. Foto: Jože Pavlič.

HRIBČEV LESENI KOZOLEC

Lastnik enojnega lesenega kozolca, ki je bil postavljen okoli leta 1920, je bil Jože Sodnik, Viševca 3, 4207 Cerklje na Gorenjskem.

Kozolec, ki se je zaradi dotrajanosti podrl jeseni leta 2004, je imel pet hrastovih štantov. Uporabljali so ga, dokler se ni zrušil. Lastnik ga je želel na novo postaviti, a so ugotovili, da bi bilo s tem preveč stroškov. Kozolec je imel betonske podpornike na petih stebrih, pod stebrom med prvim in drugim štantom pa ni bilo betonskega podpornika. Ravno na tem mestu se je kozolec najprej pogreznil.

Hribčev leseni kozolec. Foto: Jože Pavlič.

JURJEV LESENI KOZOLEC

Lastnik enojnega kozolca z 12 štanti je Jože Lah, Klanec 3, 1218 Komenda.

Kozolec se začne s toplarjem z dvema štantom, ki se nato podaljša v enojni kozolec. Obnovljen je bil leta 1929. Ker je bil les ob stiku z zemljo zaradi vlage že precej preperel, so postavili betonske podstavke. Tudi podporni stebri imajo podstavke iz betona, kar je redkost. Stebri so iz hrastovega, ostalo je iz smrekovega lesa. Danes kozolca ne uporabljajo več.

*Jurjev toplar, ki se nadaljuje v kozolec.
Foto: Jože Pavlič.*

Jurjev leseni enojni kozolec. Foto: Jože Pavlič.

MLINARJEV JEZ

Jez na Mlinščici je služil zbiranju in uravnavanju vode za Globočnikov (Mlinarjev) mlin. S potokom Mlinščica je bila Pšata speljana v posebno strugo, da je gnala kolesa mlinov na vodni pogon.

Blizu jezu so mladi Klančani postavili leseno kolibo, v kateri prirejajo srečanja, iz katerih izvirajo tudi številne družbeno koristne dejavnosti, povezane z obujanjem starih običajev. Les za kolibo so prispevali domačini, ki so s tem podprli koristno druženje mladih.

Mlinarjev jez. Foto: Jože Pavlič.

DREŠARJEV ČEBELNJAK

Čebelnjak, čigar vogelni stebri so hrastovi, je sedaj v lasti Janeza Svetka, Štepanjska cesta 6 a, Ljubljana.

Skupaj z ostalim Drešarjevim posestvom so čebelnjak kupili od Drešarjevih, ki so se pisali Kalan. Izdelan je v za to območje značilnem slogu. Po mnenju lastnika Janeza Svetka naj bi bil star toliko, kot je bila stara hiša, na kateri naj bi našli letnico 1763. Lastnik ga name-rava ohraniti na prvotnem mestu in vzdrževati.

*Drešarjev čebelnjak ne služi več svojemu namenu.
Foto: Jože Pavlič.*

EŠD 15128 - Klanec, PRAZGODOVIN- SKA NASELBINA

O prazgodovinski naselbini priča sklenjena naselbinska kulturna plast iz obdobja pozne bronaste in začetka železne dobe. Najdena je bila 17. 8. 1997 po izkopu za napeljavo telefona.

Poleg lončenine je najden kos žrmelj, ki jasno izpričuje, da so se naseljenci v času kulture žarnih grobišč ukvarjali s kmetijstvom. Naselje je bilo vpeto na rahlo vzpetino v območju domačije Lahovih (Kmetijski center Lah) in osrednji del današnje vasi proti vzhodu. Ker je kulturna plast debela, sklepajo na dolgo življenje prazgodovinskega Klanca.

Najdišče je registrirano kot kulturna dediščina. Lokacija je predlagana za lokalni arheološki spomenik.

*Na tem mestu je bila nekoč prazgodovinska naselbina.
Foto: Jože Pavlič.*

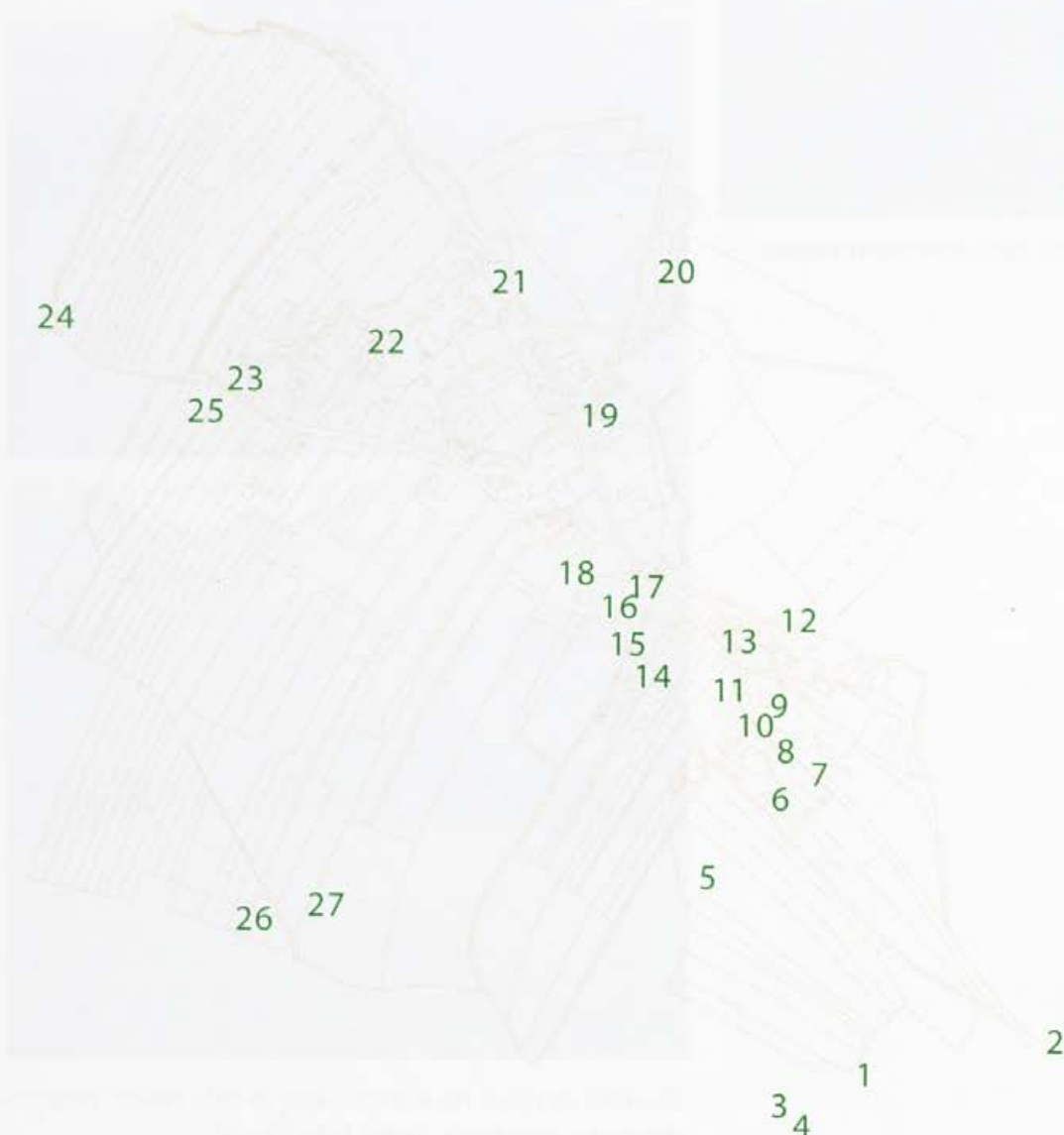

Travniki in njive na Klancu, kjer je bila nekoč prazgodovinska naselbina. Foto: Jože Pavlič.

Karta Občine Komenda z lokacijami kulturne dediščine na Klanecu

1. Vas Klanec
2. Kapelica Lurške Marije
3. Kernovo znamenje
4. Kernova hiša
5. Hribčev leseni kozolec
6. Anžkova domačija in lesena silosa
7. Ofnarjevo znamenje
8. Jurjev leseni kozolec
9. Ofnarjeva hiša
10. Jurjevo gospodarsko poslopje
11. Nemčeva hiša
12. Globočnikov mlin
13. Hribčevo znamenje
14. Prazgodovinska naselbina
15. Prekuhovo znamenje
16. Drešarjev pod
17. Drešarjevo znamenje
18. Drešarjev čebelnjak
19. Ahčova hiša
20. Mlinarjev jez
21. Kadunčevo znamenje
22. Bútalčeva hiša
23. Boštetovo znamenje
24. Svanovčevo znamenje
25. Koritnikovo znamenje
26. Martanovo znamenje
27. Štuparjevo znamenje

KOMENDA

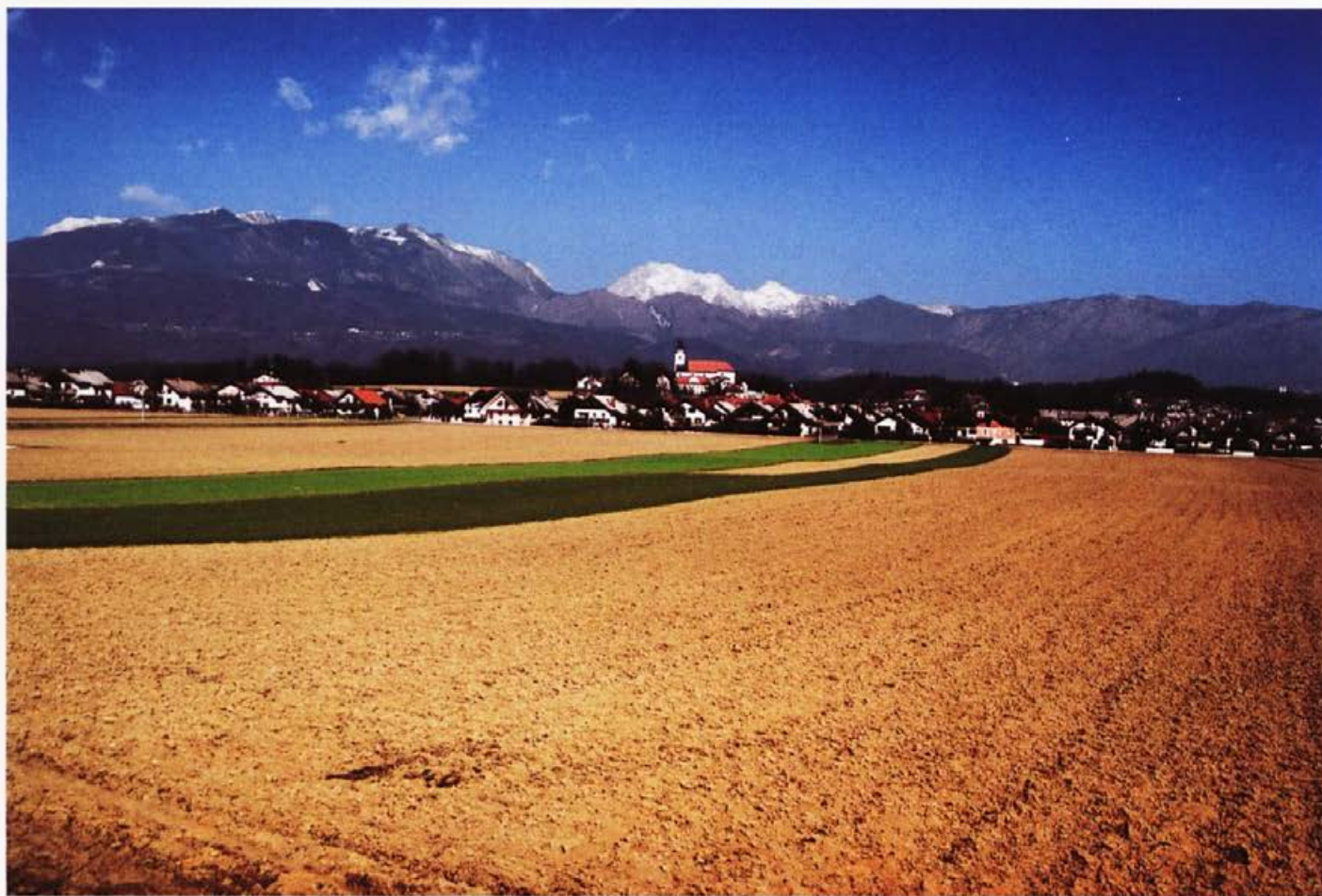

VAS KOMENDA

Komenda je raztegnjena vas, ki se vleče od Most naprej ob Glavarjevi cesti in ima najbolj strnjeni del okoli centra Komende, ki ga predstavljata na eni strani hipodrom, na drugi pa župnijska cerkev in grad. Ima 823 prebivalcev. Leži ob prometnih poteh, ki vodijo v vsa večja središča v njeni bližini.

V zadnjih 250 letih se je število prebivalstva v Komendi stalno povečevalo. Vas ima namreč ugoden prometni položaj, uveljavljeno ime, obdaja jo naravno zaledje, ki nudi prebivalstvu možnost kmetovanja in tudi rekreacije.

V zadnjem času je vse bolj cenjeno tudi zdravo okolje, kjer človek lahko diha s polnimi pljuči. Komenda ima te dobrine v izobilju. Vas se je še posebej močno razvila v drugi polovici prejšnjega stoletja. Število prebivalstva se je povečalo zaradi priseljevanja. Dane so bile možnosti za gradnjo hiš. Tako se je Komenda razširila s sodobno zasnovanim novim naseljem ob Kranjski poti, v katerem je našlo svoj dom lepo število prebivalcev, predvsem priseljencev. Ti so pokupili tudi redke proste zazidljive parcele v starem delu Komende, kjer so si svoje domove zgradili predvsem domačini.

Komenda, obdana z rodovitnimi polji. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 232 Komenda – GRAD, ŠMIDOVA GRAŠČINA

Šmidova graščina je nekdanji sedež malteških vite-zov. Je renesančno zasnovana stavba, ki je v 19. stol. doživela mnoge prenovne in prezidave. Med drugo svetovno vojno in po njej je bila zaradi partizanskega požiga močno predelana. Lastnik je Luka Šmid, Glavarjeva c. 114, Komenda. Grad je verjetno postavil eden od plemenitašev ivanovcev, leta 1499 se omenja predstojnik cerkve sv. Petra v Komendi in na Polzeli Jakob iz Fürstenfelda. Prva graščinska stavba naj bi po ljudskem izročilu stala na kraju z ledinskim imenom Gradišče (tudi Tičnica), vendar arheolog Walter Šmid, ki je tam izkopaval, ni našel nobenih sledov o njej. Zato je prva verodostojna letnica o obstoju graščine 1499, zapisana na stropu v prvem nadstropju nad današnjim glavnim vhodom v stavbo. Strop je izdelal tesar M. Blass iz Kamnika, baron Peter Jakob de Testa-ferrata, ki je imel kot drugi komendatorji svoj sedež v graščini, pa je ta strop zamenjal ter stavbo pred letom 1751 temeljito prenovil, kar izpričuje Wiserjeva slika iz leta 1761, dodana Cabreumu (urbarju) iz leta 1753, ki ga danes hrani Arhiv Republike Slovenije v Ljubljani. Vizitacijski zapisnik iz leta 1680 izpričuje, da je bila graščina pred Testaferatovo obnovo v pritličju zidana, prvo nadstropje pa je bilo deloma še leseno.

Za časa cesarja Jožefa II. je graščina prišla pod državno upravo, in sicer kot preužitek upokojenim vojaškim dostojanstvenikom, kar izpričujejo tudi njihovi nagrobniki na komendskem pokopališču. Ti so se hitro menjavali, stavba je vedno bolj propadala, posestvo pa nazadovalo. Da bi se stanje izboljšalo, je država leta 1872 graščino prodala oskrbniku gradu Križ Marku Černičju iz Črnomlja, ki pa je bil brez potomcev. Leta 1894 jo je potem kupil Luka Šmid (Lukov praded) z Gašteja pri Kranju. Ta jo je prezidal v secesijsko obliko, pri tem pa uporabil tudi prejšnje kamnite dele okenskih okvirjev in vrat. Najprej jo je kupoval skupaj z Andrejem Mejačem iz Kaple vasi. Ko sta oba, ki sta graščino nameravala kupiti v "španoviji", položila aro, je Lukova prababica odločila, da odkupijo Mejačev delež in tako postanejo edini lastniki graščine.

Tako se je tudi zgodilo. Graščina je bila obnovljena okoli leta 1910 (na vhodnem bangarju je letnica 1909). Skupaj z objektom so Šmidovi kupili 149 ha zemljišč, od tega okoli 116 ha gozda. Stari oče je imel svoje lovišče. Iz gozda so črpali tudi del sredstev za poplačilo kupnine in obnovo graščine.

Šmidova graščina. Skica: Dušan Vinkovič.

Šmidova graščina. Foto: Jože Pavlič.

Šmidovo gospodarsko poslopje. Foto: Jože Pavlič.

Grad so požgali partizani leta 1944. Ogenj so zakurili v vsaki sobi. Uničena je bila vsa notranjščina, vključno z vso opremo, ki sta jo potem oče in mati Luka Šmida kupovala na novo. Na notranjem dvorišču je bil na stavbi krog in krog lesen gank. Sedaj ga ni več, ker je pogorel. Na steni s severne notranje strani gradu so še vidni ostanki dveh fresk, konjske procesije in Blejskega otoka. Gotske kamnite detajle oken in vrat so iz po požigu med drugo svetovno vojno najbolj poškodovanega ter po vsej verjetnosti najstarejšega južnega krila graščine (v smeri proti župnijski cerkvi) po drugi svetovni vojni odpeljali v Narodni muzej v Ljubljani, drugi pa so bili uporabljeni kot sekundarni gradbeni material. Nekaj poznogotskih stavbnih prvin se je ohranilo v drugih delih graščine. Po drugi svetovni vojni je bila graščina na notranji strani južnega krila ponovno pozidana, izravnani so bili zidovi pod streho in dvignjeni za okoli 1.5 m, zgradba pa je dobila tudi novo ostrešje. Ob izgradnji kapelice Matere Božje ob cerkvi je Luka Šmid leta 2000 obnovil zunanji zid v smeri proti cerkvi.

Graščina je kulturna dediščina in je predlagana skupaj z območjem EŠD 14627, Komenda-Malteška Komenda za razglasitev kulturnega spomenika državnega pomena. Bivši lastniki in sedanji lastnik je še niso uspeli obnoviti zaradi premajhnih lastnih denarnih sredstev in neuslišanih prošenj, naslovljenih na javne ustanove; skrbeli so le za njeno najnujnejše vzdrževanje in ohranjanje. Lastnik namerava graščino ohraniti, pod nobenim pogojem je ne bi prodal. Objekt je vpisan v RKD na predlog ZVKDS OE Kranj.

Več podatkov je o graščini zapisal brat Luka Šmida Gašper Šmid (zgodovinar in arheolog), ki je imel septembra 1998 v Sloveniku v Rimu v okviru simpozija o Petru Pavlu Glavarju tudi predavanje z naslovom Graščina v Komendi v Glavarjevem času.

Slika leta 1910 obnovljene Šmidove graščine. Slika je nastala okoli leta 1918. Foto: Jože Pavlič.

Freska konjske procesije v Komendi na dvoriščni steni Šmidove graščine. Foto: Jože Pavlič.

Šmidova graščina spomladi I. 2002. Foto: Jože Pavlič.

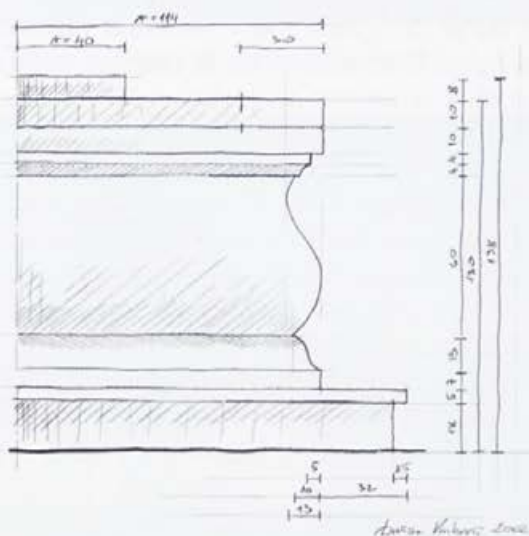
GRAJSKI (GLAVARJEV) VODNJAK

Lastnik baročnega grajskega (Glavarjevega) vodnjaka v Komendi je Luka Šmid, Glavarjeva c. 114, Komenda. Leta 1750, ko je prenavljal celotno graščinsko stavbo, ga je dal izkopati in postaviti (nadzemni del) komendant baron Peter Jakob de Testaferata. Ker je bil v času gradnje vodnjaka oskrbnik pripadajoče graščinske posesti (malteškega viteškega reda) Peter Pavel Glavar, so ljudje začeli vodnjak imenovati Glavarjev vodnjak. Ob njem je mogočen jesen, ki je zaščiten kot naravna dediščina. Objekt je skupaj z gradom vpisan v RKD, na predlog ZVKDS OE Kranj.

Vodnjak je primorske oblike, globok 28 metrov in izdelan iz suhega zidu, kar pomeni, da so kamniti bloki in skale naloženi drug na drugega brez veziva. Nadzemni del je sestavljen iz petih kamnitih delov, spojenih s kovinskimi sponkami. Pokrov vodnjaka je bil sprva lesen s kupolasto streho, leta 1910 pa ga je zamenjal betonski pokrov, okrašen z vrezanim motivom prepletenih rogov, ki predvsem izkazujejo ljubezen tedanjega gospodarja do lova. Med vojno so črpali vodo iz njega za porabo v gospodinjstvu in gospodarstvu, dokler se niso leta 1964 priključili na javni vodovod. Na sredini pokrova je bila cev za črpanje vode, ki je bila med drugo svetovno vojno odstranjena in odprtina pokrita z betonsko ploščo. Od šestdesetih let, ko je bil napeljan skupni vodovod, vodnjak služi le za mikrobiološke kontrole podtalnice. Njegovo obliko je arhitekt Jože Plečnik uporabil za tabernakelj v glavnem oltarju župnijske cerkve v Komendi, kjer je ostal do oktobra 1997, nato pa so ga prenesli v kapelo Matere Božje. Na južnem nadzemnem delu vodnjaka je napis v latinski majuskuli, ki je poškodovan na desni strani, glasil pa naj bi se: Peter Jakob Testaferata malteškega reda in njegov redovni sobrat, doktor prelat ravenški in v Nursiji v Umbriji pa tudi v mestu Asculi (Ascoli) v /PICOENO/ in ... Napisu sledita dva gravirana leteča angelčka na valovih (od enega so ostale samo noge), ki sta verjetno držala grb, saj je med njima viden še ostanek malteškega križa. Temu sledi nato latinski napis, ki pomeni: Duhovnik je postavil ob jubileju iz svojega (s svojimi sredstvi). Pod njim pa še napis: (zgrajen) pod (od) najemnika, sp. gospoda Petra Pavla Glavarja, kooperatorja, upravitelja in voditelja komende sv. Petra.

Grajski (Glavarjev) vodnjak. Foto: Jože Pavlič.

Grajski vodnjak. Skica: Dušan Vinkovič.

KAMNITI KREMŽARJEV VODNJAK

Nadzemni del kamnitega vodnjaka, ki je last Baldomirja Kremžarja, Krekova 9, 1218 Komenda, so s soglasjem Občine Komenda in Upravne enote Kamnik postavili na vrtu Kremžarjeve stanovanjske hiše v Komendi in okrog njega položili tlakovce. Prvotno se je nahajal v Šentvidu, na Prušnikovi 83, pri Bavantu. Postavil ga je kmet Johan Kremžar, in sicer 1872. leta. Podzemni del je bil izdelan iz kamnitih klesanih blokov. Na vrhu je bila betonska plošča z odprtino za cevi in črpalko. Iz rdečega bora so naredili cevi, po katerih so črpali vodo. Baldomirjev sin Tomaž Kremžar je pregledoval podatke o rodbini, ki jih je dobil v Nadškofijskem arhivu Ljubljana do leta 1610. Ugotovil je, da je bil njihov rod v Šentvidu vseskozi od tega leta dalje. Domnevajo, da je vodnjak izdelal kamnosek Vodnik iz Dolnic pri Ljubljani. Vodnjak so do leta 1949 uporabljali za vodovod.

Na pobudo Baldomirjeve žene Marije so vodnjak prenesli na novo lokacijo, ker ga v Šentvidu ob stari hiši zaradi gradbenih posegov ni bilo mogoče ohraniti. Leta 1994 so ga od tam odstranili, podzemni del vodnjaka so zasuli. Pet kosov nadzemnega dela pa so zložili na varno in v nekaj letih so jih prepeljali na Krekovo ulico v Komendi. Tu so vodnjak postavili 21. avgusta 2001, fotografija pa je bila posneta 6. septembra 2001.

Pogled na kamniti Kremžarjev vodnjak. Foto: Jože Pavlič.

*Kamniti vodnjak pred Kremžarjevo hišo v Komendi.
Foto: Baldomir Kremžar.*

EŠD 14 627 Komenda – Malteška Komenda, ZGODOVINSKO OBMOČJE KOMENDE

Najpomembnejše kulturnozgodovinsko in arheološko območje Komende obsega Šmidovo graščino z baročnim vodnjakom in hlevi, župnijsko cerkev sv. Petra z antičnimi, poznoantičnimi in staroslovanskimi najdbami (grobovi, nagrobniki), pokopališče, kaplanijo, župnišče, "turško" in "Glavarjevo" lipo, kapelico sv. Petra, gotski svetilnik, Glavarjevo beneficiatsko hišo s knjižnico in spominsko sobo ter Šmidov sadovnjak za to stavbo, Glavarjevo bolnišnico, "Tičnico" in plato pred njo, skratka vso "Štiftengo" in polico nad njo od pokopališča oziroma graščine v smeri proti Klancu, pa spodaj do "Aplence", tako imenovanega dela nekdanje Komende, ki ga danes krasita "Dom" in preurejena nekdanja Kramarjeva domačija.

Zgodovinsko območje Komende se nahaja na vzpetini, poseljeni od prazgodovine.

Župnija se prvič omenja v letih od 1147 do 1154 hkrati s prvim župnikom Altvinom ("Altwinus de sancto Pietro"), v povezavi z ivanovci (poznejši malteški viteški red) pa leta 1256.

Območje je izrednega pomena, zato je potrebno vzdrževanje, obnavljanje, ohranjanje, predvsem pa arheološke raziskave na krajih, kjer pričakujemo zanimive najdbe, teh pa je tukaj kar nekaj (graščina in okolica, cerkev in okolica, gotski svetilnik, Tičnica in ravan pred njo ...).

Območje je bilo na osnovi predloga za vpis v RKD z ZVKDS OE Kranj registrirano kot kulturna dediščina z imenom Komenda-Malteška Komenda in predlagano v razglasitev naselbinskega kulturnega spomenika državnega pomena.

Šmidov sadovnjak. Foto: Jože Pavlič.

Zgodovinsko območje Komende. Foto: Jože Pavlič.

GLAVARJEVA BOLNICA oziroma GLAVARJEV "ŠPITAL" ali "ŠPITAL"

Glavarjeva bolnica je bila sezidana leta 1804 iz sredstev, ki jih je zanj, za bolnike in zdravstveno osebje namenil v oporoki 21. januarja 1784 Peter Pavel Glavar. Gradnjo je vodil domačin benediktinac Peter Janežič, sorodnik znane podobarske družine Janežičev iz Zaloge. Pod okriljem župnije Komenda je bolnica vse do podržavljenja 1947 služila temu človekoljubnemu namenu.

V njej je nekaj časa po drugi svetovni vojni domovala osnovna šola. Stavba je pomembna predvsem zaradi enkratnega Glavarjevega predsmrtnega volila, da bi v njej dobili vso potrebno zdravstveno oskrbo in nego siromašni ostareli ljudje iz komendske župnije in iz gospostva Lanšprež, kjer je Glavar po odhodu iz Komende leta 1766 živel in deloval do smrti leta 1784. Stavba je bila v zadnjih desetletjih znotraj, in delno tudi zunaj, prenovljena in preurejena, sicer pa je v osnovi ohranila prvotno arhitekturno podobo; moti le parabolična antena na strehi.

Na hodniku je v niši okrog 180 cm visok lesen kip Petra Pavla Glavarja, ki so ga ob likovni koloniji izdelali učenci OŠ Komenda-Moste. Sestavljata ga dva dela: doprsna upodobitev Glavarja v lesu in malce obdelan del debla (podstavek, dolg malo več kot meter). V največji sobi stavbe so seje Občinskega sveta Občine Komenda in druga večja srečanja, prej pa so jo za "svojo" šteli člani Društva upokojencev Komenda, ki so v njeno ureditev in obnovo vložili precej denarja. V tej sobi so občasno tudi razne kulturne prireditve in srečanja ter občni zbori društev in klubov iz komendske občine. Ob občinskem prazniku 15. maja je soba leta 2003 (od 15. do 18. maja) gostila razstavo o lončarstvu v Občini Komenda. V letu 2001 se je iz stavbe (dve sobi na južni strani) izselil arhiv, v katerem so hranili predvsem dokumente s področja komendske in kamniške občine. V teh dveh prostorih je bila 22. novembra 2002 ob stoletnici rojstva rojaka iz Suhadol pri Komendi kartografa samouka Ivana Selana odprta stalna razstava njegovih del in dokumentacije o njem. Župnija Komenda je podala denacionalizacijski zahtevek, da se ji stavba vrne.

Prednji del Glavarjeve bolnice. Foto: Jože Pavlič.

Zadnji del Glavarjeve bolnice. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 233 Komenda – KNJIŽNICA PETRA PAVLA GLAVARJA

Nekdanja Glavarjeva beneficiatska hiša na levi strani ceste, ki vodi iz središča vasi proti cerkvi sv. Petra na severu, je bila zgrajena leta 1752. Knjižnica in njen predprostor sta opremljena s stilnim pohištvo iz 18. stol. Knjižnica hrani 1399 knjig, napisanih večinoma do leta 1766, ko se je P. P. Glavar iz Komende preselil v Lanšprež, nekatere pa izvirajo tudi iz kasnejšega obdobja. Za kamnitim zidom z oboki pred beneficiatsko hišo stoji vodnjak iz Glavarjevih časov. Objekt je vpisan v RKD na predlog ZVKDS OE Kranj. Pred knjižnico v beneficiatski hiši je spominska soba P. P. Glavarja. Poleg njegovega portreta so v njej še portreti barona Jacoba de Testaferrata, beneficiata Jožefa Tomlja (Josephusa Tomellija) in novomeškega prošta Martina Jožefa Jabačina (Martinusa Josephusa Jabacina). Slednja dva sta bila Glavarjeva zaupnika in izvršitelja njegove oporoke. Zanimiva sta tudi prapor Katoliškega

prosvetnega društva v Komendi in kamnita plošča, ki je bila na šoli, požgani med drugo svetovno vojno. Na plošči piše:

Dr. Jan * Ev * Krek * 1865-1917

Naš prvi borec za Jugoslov * ujedinenje

Je na tej šoli prejel prve nauke * ko je bil tu za učitelja njegov oče Val Krek

Oskrbelo tukajšnje kat * sl* izobr* društvo 1919. * ko so sklepali svetovni mir.

31. avgusta 1919 je bil v Komendi Krekov tabor v spomin na Janeza Evangelista Kreka. Njegov oče Valentin Krek je namreč poučeval v ljudski šoli v Komendi, sin Janez pa jo je med bivanjem v Komendi obiskoval ter bil kot odličnjak vpisan v zlato knjigo najboljših učencev. Ploščo je oskrbelo komendsko katoliško slovensko izobraževalno društvo, vzdali pa so jo nad glavnim vhodom v šolo, ki so jo pozneje med drugo svetovno vojno požgali partizani. To ploščo je še med drugo svetovno vojno opazila med ruševinami požgane šole Marinka Ravnikar (dekliški priimek Štrcin) iz Kaple vasi in jo po posvetu z očetom Janezom z vozom pripeljala domov na varno, kjer so jo hranili do oddaje v Glavarjevo spominsko sobo. Ob beneficiatski hiši je tudi čebelnjak, postavljen leta 1991.

Vhodna vrata s kamnitim reliefom grba Petra Pavla Glavarja. Foto: Jože Pavlič.

Ključ od glavnih vhodnih vrat. Foto: Jože Pavlič.

Glavarjeva knjižnica. Foto: Jože Pavlič.

Nekdanja Glavarjeva beneficiatska hiša. Za kamnitim zidom je vodnjak. Foto: Jože Pavlič.

Glavarjeva spominska soba. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15129 Komenda – KULTURNI DOM V KOMENDI, ZAJČEVA 23

Kulturni dom Komendčanov, imenovan na kratko Dom (napis nad vhodnimi vrati), Zajčeva cesta 23, je dvonadstropni stegnjeni objekt s streho dvokapnico, lesenimi konstrukcijskimi vstavki na fasadi in lesenimi "ganki". Gradnjo je vodil mojster Boštjan Belcijan z Gore. Janez Lončar z Mlake je našel original načrtov iz leta 1936, ki so opremljeni z žigom in podpisom mojstra Belcijana. Dom je vpisan v RKD s strani ZVKDS OE Kranj.

Odprt in blagoslovljen je bil 31. julija 1938. Plošča s tem datumom je vzdana na čelni strani levo od glavnega vhoda v stavbo, desno pa plošča z datumom 8. 12. 1936, ki pomeni položitev temeljnega kamna. Za tisti čas je bila to prav imenitna stavba, pisali so, da celo najlepša v kamniškem okraju. Pri njeni zidavi so se s prostovoljnim delom in prispevki izkazali številni tedanji komendski župljani in občani. Pred odprtjem tega doma sta kultura in prosveta, zlasti še cerkvena, "cveteli" v tako imenovani "Cerkveni" ali "Društveni dvorani" v Komendi, ki je stala na prostoru, kjer so leta 1988 sezidali mrliške vežice, dvorano in ostale prostore pa pred tem podrli.

Novi dom so začeli zidati na pobudo tedanjega Katoliškega prosvetnega društva v Komendi (k njegovi zidavi je še posebej spodbujal predsednik tega društva Janez Štrcin). Dom je še danes simbol dobrega sodelovanja in požrtvovalnosti. Kaj vse so zanj žrtvovali, najbolje izpričuje "Dnevnik o zgradbi Društvenega Komenskega doma 1935". Pisala ga je tajnica gradbenega mojstra Boštjana Belcijana Marija (Miša) Škofic. Gradnja doma se je v dokumentih navedla kot Stavbna zadruga komendski dom. V Domu je poleg dvorane za kulturnoprosvetne in druge prireditve, zdravstvene in zobozdravstvene ambulate ter nekaj stanovanj od leta 1998 tudi sedež uprave Občine Komenda. Leta 2002 so ga pred občinskim praznikom polepšali. Očistili so "cokel", da so kamni, s katerimi je obložen, zasijali v prvotni belini, uredili pa so tudi okolico stavbe; nekaj parkirišč so zgradili že leta 2001. Tako je Dom še bolj prišel do izraza s svojo zunanjo impozantnostjo (tudi zaradi dveh podrtih lip) pred severnim pročeljem.

Vhod v "Dom" leta 2001. Foto: Jože Pavlič.

Prednji del kulturnega doma leta 2001. Foto: Jože Pavlič.

Kulturni dom z zadnje strani. Foto: Jože Pavlič.

Kulturni dom po obnovi "coklna" in ureditvi okolice spomladi 2002. Foto: Jože Pavlič.

ĚŠD 231 Komenda – CERKEV SV. PETRA IN TRG PRED CERKVIJO

Źupnijska baročna cerkev sv. Petra v Komendi je s kakovostno opremo in predelavami arhitekta JoŹeta Plečnika v cerkvi in lepim trgom danes lahko ponos vsem Źupljanom. Trg je bil leta 1994 po naročilu Źupnika Nikolaja Pavliča dokončno urejen. V okviru programa CRPOV (Celostni razvoj podeŹelja in obnove vasi), ki ga je vodila dr. Marta Ciraj, so bila za obnovo pridobljena precejšnja sredstva iz drŹavnega proračuna, pomemben deleŹ so prispevali tudi Źupljani. Arhitekt Feliks Hribnik iz Depale vasi pri DomŹalah je po nekdanjih načrtih JoŹeta Plečnika obnovil in delno preuredil cerkveni trg v Komendi, celotna dela so bila zaupana zidarskemu mojstru Romanu Źurbiju iz Šmarce, nadzor pa gradbenemu tehniku Petru Peterlinu s KriŹa. Trg je bil blagoslovljen 29. junija 1994 po večerni maši v Źupnijski cerkvi sv. Petra. Blagoslovil ga je tedanji ljubljanski pomoŹni škof mons. Alojz Uran.

Cerkev je po načrtih stavbenika Gregorja Mačka postavil komendator baron Peter Jakob de Testaferrata. Zgrajena je bila v letih od 1726 (3. maja so položili temeljni kamen) do 1729 (25. julija jo je posvetil ljubljanski škof Sigmund Felix grof Schrattenbach). Vpisana je v RKD s strani ZVKDS OE Kranj.

V obdobju Źupnikovanja Nikolaja Pavliča (1975 – 2000) je bila cerkev temeljito obnovljena. Vsa obnovitvena dela so potekala s sodelovanjem Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije OE Kranj in Restavratorskega centra Ljubljana.

VitraŹe na koru (eden na moški in eden na Źenski strani) in vitraŹe za novo kapelo Matere BoŹje ob cerkvi v Komendi je naredila Nuška Dolenc Kambič z moŹem Mihom Kambičem. Lestence je obnovil pasarski mojster Feltrin iz Slovenske Bistrice. V prvotni ureditvi kriŹev pot ni prišel dovolj do izraza, zato so premestili sliko Srca Jezusovega s Komendo v ozadju slikarja Mirka Skubica ter sliko fatimske Marije s pastirčki slikarja Staneta Kregarja. Obe sta sedaj v Źupnijski "kapeli". V času obnove je akademik dr. Emilijan Cevc iz Ljubljane predlagal, da se kriŹev pot postavi po vsej cerkvi. JaneŹ Ravnikar iz Komende, ki je veliko pomagal Źupniku Pavliču pri raznih delih v cerkvi in zunaj nje, je slike prestavil po njegovem naročilu. Okvirje je izdelal rezbarski mojster Maks Bergant iz Kamnika. Stare (Vurnikove) okvirje so odpeljali nekam v Prekmurje.

Obnavljali so tudi lesene kipe svetnikov v glavnem

oltarju. Nekatere od njih je obnavljal restavratorski mojster Ivan Klemen iz Podgorja, ostale pa Restavratorski center iz Ljubljane. Ivan Klemen je med restavriranjem kipov umrl. Nato sta Źupnik Nikolaj Pavlič in moščanski cerkveni ključar Ivan Dolčič kipe odpeljala v dokončno obnovo rezbarskemu mojstru Maksu Bergantu iz Kamnika. Kip sv. Petra pa tudi druge kipe z glavnega oltarja, ki so jih obnavljali v Restavratorskem centru v Ljubljani, je prevaŹal Ivan Dolčič. Slike iz stranskih oltarjev (Bambinijeve) je Ivan Dolčič peljal v Ljubljano k Radu Zoubku, da jih je obnovil. Prvi oltar z desne strani, skupaj s sliko mučeništva sv. Andreja na moški strani, je obnavljala Akademija za likovno umetnost v Ljubljani pod vodstvom tedanjega dekana Franceta Kokalja. Ostale tri stranske oltarje (manjkajoče in dotrajane lesene dele) je obnovil rezbarski mojster Miha Legan iz Stranske vasi pri ŹuŹemberku.

Cerkev v Komendi. Skica: Dušan Vinkovič.

Župnijska cerkev sv. Petra v Komendi s kapelico sv. Petra, župniščem in kaplanijo. Foto: Jože Pavlič.

Župnijska cerkev sv. Petra. Foto iz okna "Doma". Jože Pavlič.

Pogled na župnijsko cerkev sv. Petra s Podboršta.

Oltarje s svetniki sta prevažala Ivan Dolčič iz Most in Peter Jenko s Potoka. Novi tabernakelj je po fotografiji izvirnega Jelovškovega tabernaklja, ki ga je leta 1758 mojstrsko izdelal ljubljanski kipar (podobar) Janez Gabrič, na novo naredil Miha Legan na pobudo župnika Nikolaja Pavliča in cerkvenega ključarja iz Most

Pred postavitvijo obnovljenega Jelovškovega tabernaklja v farni cerkvi v Komendi, 9.10.1997. Iz arhiva družine Dolčič iz Most.

Ivana Dolčiča, ki je tudi pripeljal novi tabernakelj iz Stranske vasi pri Žužemberku v Komendo. Ko so obnavljali Plečnikov tabernakelj, ga je peljal v Kranj pasarski mojster Anton Marolt iz Kranja in ga na novo pozlatil. Fotodokumentacijo hrani Jernej Cerar. Nov tabernakelj, ki ga je izdelal Legan, so v komendski cerkvi namestili v izpraznjeni prostor zanj (na kraju prejšnjega Plečnikovega tabernaklja) v glavnem oltarju. Trije mali skromni tabernaklji so še na podstrešju v župnišču. Tam so iskali tudi morebitne ostanke originalnega Jelovškovega tabernaklja, vendar jih niso našli.

Plečnikov tabernakelj je leta 1956 izdelal pasarski mojster Pirnat iz Ljubljane. Ko ga je Plečnik videl, je rekel, da mu nekaj manjka. Zato je dodal okrasje, nato pa še baročne angelčke iz originalnega tabernaklja, ti se spet nahajajo na novem Jelovškovem (Leganovem) tabernaklju. Kovinske dele pri tem tabernaklju je naredil pasarski mojster inž. Ivan Erklavec iz Ljubljane. Ključavnico je izdelal Srečo Krmavner iz Komende. Miha Legan je obnovil tudi ograjo na koru in jo pozlatil. Orgle je prebarval slikopleskarski mojster Albin Škrjanec iz Most, pomagal pa mu je pleskarski mojster Peter Majdič iz Mengša, ki je edini mojster na tem območju, ki še obvlada tako imenovano "flodranje".

V letih 1989 in 1990 je bila v celoti narejena toplotna izolacija na cerkveni ladji. Izolacijski material je iz Škofje Loke v Komendo v celoti zvozil Ivan Dolčič. V omenjenih letih je bilo ob pomoči Ivana Dolčiča urejeno elektrificirano zvonjenje v komendski župnijski cerkvi. Leta 1995 je orglarski mojster Anton Jenko predelal prejšnje pnevmatske Mauracherjeve orgle iz leta 1899 v elektropnevmatske, število registrov pa pri tem povečal s 17 na 30. Za transport glasbenega dela orgel pri obnovi v Vižmarjah je spet poskrbel Ivan Dolčič.

EŠD 10053 Komenda – POKOPALIŠČE

Pokopališče v Komendi je iz 19. stol. (1886) s historicističnimi nagrobnimi ploščami, vgrajenimi v kamnit ometan zid z zaključno betonsko kapo in s prvotnim staroslovanskim grobiščem ob cerkvi sv. Petra. ZVKDS OE Kranj ga je predlagal za vpis v RKD. Enota dediščine je registrirana kot zgodovinsko memorialna dediščina.

Na komendskem pokopališču je poleg lepo urejenega duhovniškega grobišča (zasnoval ga je arhitekt Janez Valentinčič, levo ob vhodu na pokopališče je najprej kamnit nagrobnik duhovnika Andreja Stritarja, ki se je rodil 22. novembra 1823 v Podsmreki v župniji Lašče, umrl pa 17. februarja 1907 v Mostah pri Komendi; malo naprej pa sta na pokopališkem zidu pritrjeni dve črni marmorni plošči z imeni in priimki tukaj pokopanih v Komendi delujočih oziroma tukaj rojenih duhovnikov) več grobnic uglednih komendskih in drugih rodbin, povezanih s Komendo. Najznamenitejša je grobnica plemenitašev Apfaltrernov z nekdanjega gradu na Križu pri Komendi. Načrt za nov pokopališki križ, ki ga je 1. novembra 1977 blagoslovil župnik Nikolaj Pavlič, je prav tako izdelal arhitekt Janez Valentinčič.

Novi del pokopališča s pokopališkim križem tudi v tem delu (korpus Križanega je zanj podaril Marko Mrše iz Most, obnovil pa ga je rezbar Miha Legan iz Stranske vasi pri Žužemberku) je 28. junija 1998 blagoslovil župnik Nikolaj Pavlič.

Na skrajnem severnem delu pokopališča je tudi tako imenovana "Totenkamra".

Med nagrobniki na pokopališču izstopata nagrobnik družine Dimic s Križa z napisom Človekov dom (na desni strani pokopališča kmalu za vhodom; najprej napisan Ivan Dimic, gradbeni vodja; 7. XII. 1879–23. XII. 1933) in nagrobnik družine Štebe iz Most (malce naprej prav tako na desni strani pokopališča, najprej zapisan Anton Štebe; 3. VII. 1895–19. I. 1960), za katera je naredil načrte arhitekt Jože Plečnik, saj sta bila mojstra iz teh družin izvajalca njegovih zamisli. Leta 2002 sta bila obnovljena stebra ob vhodu na pokopališče. Nad vhodom na pokopališče je napis "Blagor mrtvim, ki v Gospodu zaspe" ter letnica 1886.

Pokopališče v Komendi. Foto: Jože Pavlič.

Zgornji del pokopališča. Foto: Jože Pavlič.

Pokopališki križ na komendskem pokopališču. Foto: Jože Pavlič.

Nagrobnik družine Dimic na komendskem pokopališču. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 10054 Komenda – ARHEOLOŠKO NAJDIŠČE SV. PETER, POZNOANTIČNO IN STAROSLOVANSKO GROBIŠČE OB CERKVI SV. PETRA

Domnevno poznoantično (staroselsko) in izpričano staroslovansko grobišče ob župnijski cerkvi sv. Petra je zgodnjesrednjeveško grobišče z domnevnimi ostanki sočasne (zgodnjekrščanske) ali poznejše (romanske) cerkve pod župnijsko cerkvijo sv. Petra v Komendi. Domnevajo kontinuiteto poseljenosti kraja oziroma pokopavanja od pozne antike (romaniziranega staroselskega prebivalstva) v zgodnji srednji vek in naprej in da so grobovi z najdenimi predmeti pripadali tako imenovani karantansko-ketlaški kulturni skupini. Vpisano je v RKD s strani ZVKDS OE Kranj. Arheološko najdišče sv. Peter je predlagano za lokalni arheološki spomenik.

Staroslovanski grobovi so bili prvič odkriti ob obnovitvenih delih na cerkvi po potresu leta 1895 na severni zunanji strani prezbiterija cerkve sv. Petra. Našli so značilni nakit ketlaške stopnje staroslovanske kulture (obsenčni obročki, emajlirani polmesečasti uhani iz 9. in 10. stol.). Ta kultura je dobila ime po najdišču Kottlach v Avstriji). Pred tlakovanjem trga med cerkvijo in župniščem so leta 1992 med južnim stranskim vhom v cerkev in zakristijo našli ostanke staroslovanskega nakita in dobro ohranjen staroslovanski grob. Ležal je med dvema groboma, v enem izmed njiju je imel skelet v levici značilno keramično vretence (utež za preslico). Tovrsten pridelek je pri nas – skupaj z grobno konstrukcijo – predvsem značilnost grobov romaniziranega staroselskega prebivalstva od 6. do 8. stoletja.

V letih 1999 in 2001 so ob severni strani župnijske cerkve, kjer so potekala zaščitna izkopavanja pred izgradnjo kapele Matere Božje, odkrili grobove, ki kažejo na morebitno povezanost oziroma vplivanje med staroselsko (romanizirano) in staroslovansko kulturo iz 7. in 8. stol. Dodatki, ki kažejo na to kulturo, so npr. železni noži, značilni srebrni uhani z navpično vdeto votlo jagodo iz tanke srebrne pločevine. Več o tem je napisal konservator Milan Sagadin z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije OE Kranj v knjigi Občina Komenda, življenje od kamene dobe do danes iz leta 2002.

*Kapela Matere Božje, kraj, na katerem so arheologi pred njeno zidavo našli staroslovanske grobove.
Foto: Jože Pavlič.*

Arheološka izkopavanja med župnijsko cerkvijo in Šmidovo graščino v Komendi na kraju, kjer danes stoji kapela Matere Božje. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 10058 Komenda – KIP PETRA PAVLA GLAVARJA

Bronasti doprnski kip Petra Pavla Glavarja na cerkvenem trgu v Komendi stoji na granitnem podstavku pred župniščem. Njegov avtor je akademski kipar Mirsad Begić iz Ljubljane, ki je zasnoval tudi stranska bronasta vrata za ljubljansko stolnico ob prvem obisku papeža Janeza Pavla II. od 17. do 19. maja 1996 v Sloveniji. Kip je vlil Roman Kamšek z Gore pri Komendi.

22. septembra 1996 ga je po maši v župnijski cerkvi sv. Petra v Komendi blagoslovil ljubljanski nadškof dr. Alojzij Šuštar. Pobudo zanj je dal komendski župnik, dekan kamniške dekanije Nikolaj Pavlič, ob 275. obletnici rojstva Petra Pavla Glavarja (1721), 700. obletnici prve omembe zavetišča sv. Petra vitezov ivanovcev v Komendi (1296) in 850. obletnici prve omembe prvega znanega komendskega župnika Altwina (1147–1154). Mirsad Begić je v pogovoru z Jožetom Pavličem izrazil svoj pogled na osebnost Petra Pavla Glavarja, ki ga je skušal prikazati v kipu (prispevek z naslovom Umetnik z vesoljno dušo je Jože Pavlič objavil v Kamniškem občanu v št. 20 21. novembra 1996 na sedmi strani). Kipar Begić je prepričan, da se mu je Glavarjev kip "izjemno posrečil" tudi zaradi tega, ker je bila njegova življenjska pot v marsičem podobna Glavarjevi. Kot Glavar iz Komende se je namreč tudi on iz Glamoča napotil v širni svet, da bi uresničil svoje zamisli, želje in spoznanja, najprej pa si je hotel pridobiti potrebno znanje. Glavarja je pred upodobitvijo v bronu spoznaval tako, da je bral, kar je bilo zapisano o njem. V kipu si je prizadeval upodobiti Glavarjevo plemenitaško poreklo, dobroto in milino, bolečine, ki jih je prestajal, a je njim navkljub ostajal pokončen.

Kamnit podstavek za Glavarjev kip je izdelal kamnosek alpinist Metod Humar iz Šmarce. Na podstavku na prednji strani piše: PETER PAVEL GLAVAR, 1721–1784, 1996, KOMENDSKI ŽUPLJANI.

Kip Petra Pavla Glavarja je ovrednoten kot kulturna dediščina in registriran kot enota dediščine.

Doprnski kip Petra Pavla Glavarja stoji na komendskem cerkvenem trgu pred župniščem.

Foto: Jože Pavlič.

EŠD 10055 Komenda, KAPELICA SV. PETRA

Kapelica je neogotska s poslikavo. Njen lastnik je Luka Šmid, Glavarjeva cesta 114, Komenda. Vpisana je v RKD s strani ZVKDS OE Kranj.

Kapelica stoji južno od Glavarjeve lipe. V njej je kip sv. Petra. Sežidana je bila leta 1887 iz cerkvenih dohodkov. Napis na podstavku kipa se glasi: SVETI PETER PROSI ZA NAS. Z zadnje strani je kapelica ometana in prepleškana, brez poslikav. Kip sv. Petra v naravni velikosti je kamnit. Znotraj na stropu sta upodobljena dva angela, zunaj, na vrhnjem delu kapelice, Marija s križem v desni roki, v levi drži kelih s hostijo, ob njej je angel (severno), sv. Florijan z angelom (južno), Srce Jezusovo pa na čelni strani.

Kapelico je leta 1993 obnovil slikopleskarski mojster Albin Škrjanec iz Most pri Komendi, 29. junija 1994 jo je po večerni maši v župnijski cerkvi sv. Petra blagoslovil ljubljanski pomožni škof mons. Alojz Uran skupaj s preurejenim in obnovljenim cerkvenim trgom v Komendi.

Albin Škrjanec je 20. aprila 2002 povedal, da sta bili freski na severni strani in na pročelju kapelice slabo ohranjeni, zato ju je obnavljal po stari fotografiji kapelice. Od freske na južni strani kapelice praktično ni ostalo ničesar. Zato je sv. Florijana in angela ob njem, ki ga "potiska" v nebo, naslikal po podobici, ki mu jo je dal nekdanji komendski župnik Viktorijan Demšar.

Razmeroma dobro so se ohranili ornamentika in oba naslikana angela v kapelici, tako da ni imel težav z obnovo le-teh. Kapelico je v celoti sam prebelil, prav tako pa obnovil kip sv. Petra sredi nje.

Zidarska dela pri obnovi kapelice in poti do nje je opravil zidarski mojster Franjo Burnik iz Nasovč, kocke pa je položilo podjetje Žurbi iz Šmarce, ki jih je polagalo tudi na cerkvenem trgu v Komendi in tam opravilo še druga obnovitvena dela. Stroške obnove je v celoti poravnal Luka Šmid. Kapelico krasi in s treh strani zapira visoka kovana železna ograja.

Kapelica sv. Petra je pomembna tudi v bogoslužnem pogledu, saj je bil pri njej nekdanj prvi telovski oltar (danes drugi) ob telovskih procesijah, ki so ga do druge svetovne vojne krasili vaščani Kaple vasi, belo oblečene deklice pa so iz lično izdelanih košaric potre-sale cvetne liste potonik, nageljnov, marjetic in drugih

rož z domačih vrtov. Pri kapelici se je v letih 1999, 2000 in 2001 začela v teh letih obnovljena telovska procesija na konjih (péti evangelij), obujena po vzoru procesij, ki so jih v Komendi prirejali malteški vitezi.

Kapelica sv. Petra ob lipah na zgodovinskem območju Komende. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 234 Komenda – ZNAMENJE, KAMNITO GOTSKO STEBRAS TO ZNAMENJE

Kamnito gotsko stebrasto znamenje z letnico 1510 na vzpetini ob jugozahodnem robu starega dela obzidanega pokopališča v Komendi naj bi postavili po podrtju prednice gotske cerkve v Komendi leta 1510. Spominjalo naj bi na kraj, kjer je ta cerkev stala, pa tudi na začetek zidave nove gotske cerkve na mestu sedanje baročne od leta 1726 do 1729. Znamenje je postavil komendator Lattern de Schalis, ki se je odločil za zidavo nove gotske župnijske cerkve. Na stebru je v spodnjem delu na južni strani v kamen izklesana še letnica 1686. Kaj naj bi pomenila, se ne ve, morebiti je povezana s porazom Turkov pred Dunajem (1683) in njihovim izgonom iz srednje Evrope, lahko pa tudi s kakšnim pomembnim komendskim dogodkom. Na predlog ZVKDS OE Kranj je vpisano v RKD.

Dr. France Stelè je v svoji knjigi *Politični okraj Kamnik, Umetnostni spomeniki Slovenije* iz leta 1929, na strani 378 pod naslovom "Gotski spomenik", znamenje opisal takole: "Koncem župnijskega vrta na robu brega nasproti beneficijaturi stoji kamenit steber z odprtim tabernakeljskim nastavkom na vrhu. Ves je iz peščenca. Podzidek je kvadratičen, na njem stoji osmerokotna baza, ki se strešnato zožuje v osmerokoten sestavljen steber, ki se zgoraj s posebno profiliranim vencem razširja v podstavek, na katerem stoji na sredi osmerokoten stebrič, na robu pa štirje nosilci trikotnega prereza, tako da tvori ta del neke vrste odprt tabernakelj kakor pri gotških svetilnikih.

Na teh petih nosilcih je kamenita piramidna osmerostrana streha, ki jo završuje malteški križ. Na obrobni nosilcih strehe so ščitki, na katerih enem je enokraki križ, na drugem reliefen horizontalen pas, na tretjem malteški križ, na četrtem pa monogram IHS z dvojnim križem, spodaj pa letnica 1510. Steber ima spominski značaj in gotovo ni običajni pokopališki svetilnik."

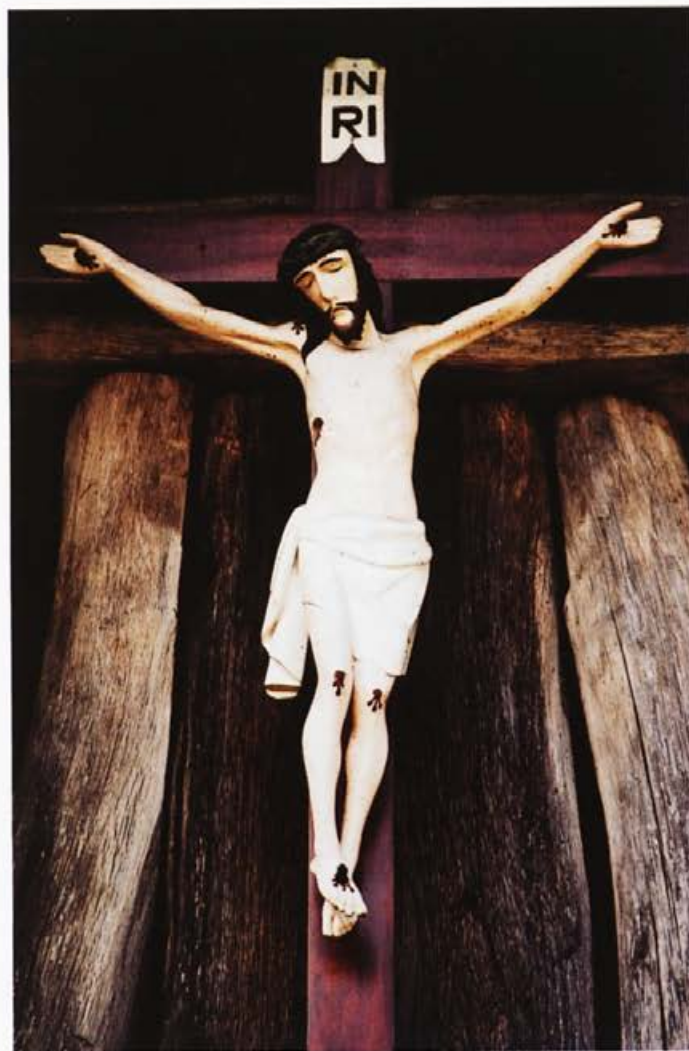
Ljudsko izročilo pravi, da so na kraju, kjer v Komendi stoji gotski svetilnik z letnico 1510, "pogobnili" Turki, ko so hoteli napasti Komendo. To pomeni, da naj bi konji z jezdecii ne mogli več naprej. Turki naj bi s konji prijezdili do njega, nato pa naj bi se začele konjem noge vdirati v tla. Ljudsko izročilo o tem znamenju pravi tudi, da je imel v bližini hišo neki Zetek. Ko so prišli v vas trije Turki, je ravno sekal drva. Ker je bil iznajdljive narave in se Turkov ni ustrašil, jih je prosil, naj mu pomagajo. Turki so poprijeli kos lesa, ki ga Zetek ni mogel razklati. Medtem ko so bili zaposleni s tem opravilom, jih je Zetek "skrajšal za glave". Ljudsko izročilo pa ne omenja, kdo je pravzaprav bil Zetek.

Stebrno znamenje ob vznožju pokopališča v Komendi. Foto: Jože Pavlič.

KIMOVČEVO ZNAMENJE NA KOZOLCU SREDI TRAVNIKOV

Na lesenem kozolcu sredi polja na levi strani Glavarjeve ceste v smeri iz Most proti Komendi visi znamenje – križ z lesenim razpelom. Kimovčev oče Peter je znamenje obesil okoli leta 1960. Vsak dan je hodil k njemu s palčko, tako se ga spominjajo. Včasih so imeli razpelo skoraj na vsakem kozolcu, danes je omenjeni kozolec eden od dveh v občini, ki še imata razpelo. Kozolec s tremi štanti je na obeh straneh oprt s podporniki, stoji na betonskih podstavkih, stebri pa so hrastovi. Včasih daljšega kozolca se danes drži lesena uta.

*Kimovčevo znamenje na kozolcu, korpus.
Foto: Jože Pavlič.*

Kimovčevo razpelo na kozolcu. Foto: Jože Pavlič.

*Kimovčev kozolec z razpelom z zadnje strani.
Foto: Jože Pavlič.*

MEJAČEVA LURŠKA KAPELICA

Kapelico je dala med prvo svetovno vojno v domačem parku postaviti Franja Mejač, rojena Jeras (23. novembra 1870–27. aprila 1943), tudi botrica Plečnikove kapele na Krvavcu, žena komendskega cerkvenega ključarja, župana, kronista Andreja Mejača, goreča častilka Matere božje. Njena vnukinja Nada Slokar

iz Ljubljane se spominja, da je prvotno stala na jugovzhodnem koncu z mrežasto ograjo obdanega Mejačevega parka. V njej je bil kip lurške Marije, ki je po drugi svetovni vojni iz nje "izginil".

Blagoslov Mejačeve lurške kapelice 16. oktobra 2005. Foto: Marta Ciraj.

Pred njo in za njo je tam, kjer danes vodi pot v Sadarjevo ulico, v dveh vrstah raslo kakšnih deset že kar precej visokih smrek, tako da je bila kapelica v senci. K njej je med vrstama smrek vodila pot. Pri kapelici sta bili lesena miza in klop, v votlini pa okrog pol metra visok kip lurške Marije na dvignjenem zglajenem betoniranem podnožju. Kapelica je bila zgrajena iz skrbno odbranega kamenja, primerne za lurške kapelice z zanje značilno votlino. Visoka je bila malo več kot dva metra. Mejačevi in njihovi sorodniki so se pri njej ob sprehodih po parku, v katerem je bilo obilo okrasnega grmičevja in cvetja, radi zadrževali.

Zaradi požiga Mejačevine med drugo svetovno vojno in razselitve Mejačevih ni bilo nikogar, ki bi skrbel za kapelico, zato se je bršljan okoli nje tako razrastle, da jo je v celoti prekril, in ljudje so sčasoma pozabili nanjo.

Danes zemlja, kjer stoji kapelica, pripada Občini Komenda. Ob obnovi nekdanje mlekarne, v kateri je Občina Komenda uredila socialna stanovanja, pa so odkrili tudi kapelico. Že pred tem je Cilka Jagodic iz Nasovč št. 29, hčerka Frančiške Stele iz iste vasi, ki je bila pri Mejačevih vrtnarica, opozorila Janeza Kimovca iz Komende, naj občinski komunalni delavci pri preurejanju nekdanjega Mejačevega parka pazijo, kajti v bršljanovem grmu se skriva nekdanja Mejačeva lurška kapelica. Odbor za kulturno dediščino Občine Komenda je prek svoje članice iz Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Kranj, poskrbel, da so kapelico strokovno ocenili. Ocena je bila pozitivna. To jo je pomagalo ohraniti – nekateri so namreč menili, da je ni vredno ohranjati. Nada Slokar je skupaj s sorodniki zagotovila sredstva za obnovo kapelice. Občina Komenda je poskrbela, da so kapelico njeni komunalni delavci očistili (speskali). Obnovitvena dela je na predlog komendskega podžupana Mirka

Kepica ob nadzoru Marjana Potočnika z Občine Komenda in po željah Nade Slokar septembra in oktobra 2005 opravil zidar Viktor Nograšek iz Most. Že pred meseci – spomladi 2005 – pa je Marjan Bobnar iz Most z delavci, ko je obnavljal občinsko hišo na Glavarjevi cesti 59, zaradi prostega dovoza do te hiše in same ureditve prostora pred njo kapelico s pomočjo stroja prestavil nekaj metrov jugozahodno od prvotnega mesta.

Viktor Nograšek je konglomeratne kamne, iz katerih je kapelica, da se ta ne bi podrla, obzidal s cementno malto. Kapelico je na čelni strani na novo pozidal do

prav tako nove betonske poličke za Marijin kip, naredil novo betonsko stezico do kapelice ter prostor pred njo za sveče in rože (v beton položil kamne tlakovce, nato pa jih je "zafugiral" s cementno maso). Poleg tega je uredil tudi s tlakovci ograjen prostor okrog kapelice, pripeljal novo zemljo, posadil dve cipresi, rože in posejal travo.

Marijin kip je v prodajalni z devocionalijami Zvon v Ljubljani kupila Nada Slokar.

Sorodniki nekdanjih lastnikov Mejačevih so kapelico ob slovesnosti blagoslovitve 16. oktobra 2005 zaupali v varstvo in oskrbo komendskim župljanom in župljankam.

Mejačeva lurška kapelica. Foto: Marta Ciraj.

Posneto 16. oktobra 2005 po blagoslovu kapelice.

Od leve proti desni: Janez Slokar, Tomo Slokar (sinova Janeza Slokarja, sina Milke Slokar, roj. Mejač), Branko Marušič, Nada Slokar (hči Milke Slokar, roj. Mejač), Janez Marušič, komendski župnik Zdravko Žagar, Tomaž Marušič. Branko, Janez in Tomaž Marušič so sinovi Vide Marušič, roj. Mejač.

ZNAMENJE PRI JEŽOVCU

Znamenje – kapelica pred gostilno Pri Ježovcu je last Djaniš Blanke, Bertoncljeve, Zajčeva cesta 13, 1218 Komenda. Blanka je skrb zanjo prevzela po smrti Bognarjeve mame.

Kapelica je bila postavljena okrog leta 1800, vendar ni znano, na čigavo pobudo. Danes je zelo potrebna obnove. Žal je bil leta 1999 iz nje ukraden kip Matere božje.

V niši je bil še nekaj časa po 2. sv. vojni lesen kip Marije, oblečene v belo obleko in z Jezuškom na rokah. Bila je zelo lepa in skoraj naravne velikosti.

Kip so po vojni (okoli l. 1948) sežgali za Tunjščico, na kraju ob poti z Gore proti Križu in čez most, kjer se desno zavije proti Mostam. Ostanke Marije je našla Gabrova Jelka (Jelka Kepic) z Gore. Zavila jih je v prt in nesla župniku Viktorijanu Demšarju. Ta se je bal takratne oblasti in ji je naročil, naj tega nikomur ne pove. Izvedelo se je, da sta Marijo sežgala dva domačina s Križa, starejši in mlajši. Oba sta že pokojna. Ostanke so sedaj v knjižnici Petra Pavla Glavarja.

Za kapelo je Ivanka Špenko nato darovala kip iz mavca, ki so ga imeli spravljenega pod streho, a so tudi tega ukradli.

Pri kapelici so, ko je bil v njej še prvi kip Marije, peli litanije vsak dan v maju. Obred je vodila Bognarjeva mama, ostali so ponavljali za njo. Peli so tudi nabožne pesmi.

Znamenje pri Ježovcu. Foto: Jože Pavlič.

Freska na znamenju pri Ježovcu.
Foto: Jože Pavlič.

ZNAMENJE OB ŠOLSKI POTI

Znamenje je lesen križ z razpelom, ki so ga v svetem letu 2000 postavili "vaščani Kaple vasi" in zanj tudi skrbijo.

Krajani, ki živijo na območju nekdanje občine Kaple vasi in se družijo ob večjih praznikih, kot sta novo leto in 1. maj, so se ob novoletnem praznovanju 1999/2000 odločili, da na novo postavijo znamenje iz l. 1898, ki je bilo po pripovedovanju starih krajanov prej na Mejačevem (šolskem) kozolcu, na mestu sedanjega hipodroma. Ko je bilo tam odstranjeno, ga je nekdo odložil v živo mejo ob poti. Našel ga je Žurbijev ata Maks (že pokojni) in ga odnesel domov. Na svojem vrtu si je uredil lep "Bogkov kot". Ko so leta 1978 delali čistilno napravo, ga je moral odstraniti. Razpelo je skrbno shranil.

Dela v zvezi s postavitvjo znamenja je vodila Bernarda Karničnik. Razpelo je darovala Žurbijeva mama, obnovil pa ga je Albin Škrjanec, Tinčetov iz Most. Bajdovčev ata je pripravil lesene dele križa, Peter Lah iz Suhadol je naredil bakreno streho, ostala dela pa so opravili krajani sami. Zemljo je prispeval Tone Ravnikar.

Na slovesnosti ob blagoslovitvi znamenja so sodelovali pevci Moškega pevskega zbora Komenda, Janez Ravnikar kot govornik, župan Tomaž Drolec in vaščanke pa so poskrbeli za pogostitev.

To znamenje je malo pred svojo smrtjo (umrl je 28. septembra 2000), 3. septembra 2000, blagoslovil komendski župnik Nikolaj Pavlič.

Znamenje ob šolski poti, ki so ga postavili "vaščani Kaple vasi" v spomin na sveto leto 2000. Foto: Jože Pavlič.

GOTSKI SKLEPNIK PRI ŽURBIJU

Gotski sklepnik je iz podrtega dela gotske cerkve v Mostah in je vzidan v "cokl" stanovanjske hiše Žurbijevih na Glavarjevi cesti 60 v Komendi.

V sredini 19. stoletja so v moščanski gotski cerkvi sv. Boštjana podrli dotedanji gotski obok in nosilni stebler sredi ladje, to nekoliko dvignili, na novo obokali in prestavili okna ter južna vhodna vrata. Iz tega dela cerkve tudi izvirajo gotski figuralni sklepniki, vzidani na vzhodnem in južnem pročelju pritlične hiše št. 101 "pri Kotn'ku" v Mostah (eden tudi v veži).

Danes ni jasno, kako so novi lastniki prišli do dragocenosti, najverjetneje pa je, da ostankov gotske cerkve ni bilo težko dobiti, saj se ljudje niso zavedali pomena kulturne dediščine, sicer je ne bi uničevali. Moščani domnevajo, da so določene, iz kamna izklesane razbitine velike gotske arhitekturne dediščine iz cerkve sv. Boštjana v Mostah našle novi dom tudi v hiši znanega zbiratelja starin Andreja Mejača iz Kaple vasi.

Monika Žurbi, snaha pokojnega Maksa Žurbija in hči organista Franca Grkmana, je v arhivski izvod tega kataloga dne 25. 5. 2005 zapisala, da je njen tast našel sklepnik med ruševinami med drugo svetovno vojno požgane Mejačevine. Prepoznal je vrednost tega vzorca in ga zato vzidal v talni zidec svoje hiše, ko jo je takrat, leta 1955, gradil.

Gotski sklepnik iz moščanske cerkve, vzidan v "coklu" pri Žurbiju (nasproti vrtca v Komendi).
Foto: Jože Pavlič.

EŠD 10056 Komenda – SVEŠČEVA HIŠA, JEZERŠKOVA 5

Lastnik nadstropne stanovanjske hiše iz 19. stoletja je Aleš Kern, Jezerškova 5, 1218 Komenda.

Hiša je bila obnovljena 1910. leta in služi danes Kernovim samo kot gospodarski objekt.

Nad portalom je lina, v kateri se nahaja kip Matere božje. Na zadnji strani je zazidan portal (bangar) in kamnito okno. Na sprednji strani sta ohranjeni kamniti okni, druga so že predelana. Na oknih so izvirne gavitre. V hiši je v prvem nadstropju lončena peč iz leta 1906. Letnica je v spodnjem levem kotu. Na vencu v zgornjem delu peči piše: "Spomni se Človek da le enkrat živiš" (ž je obrnjen zrcalno). Pod tem napisom sta v levem vogalu kratici A. K. po tedanjem lastniku Alešu Kernu, starem očetu sedanjega lastnika.

Kip Marije v niši Sveščeve hiše.
Foto: Jože Pavlič.

*Sveščeva hiša na Jezerskovi v Komendi.
Foto: Jože Pavlič.*

*Sveščeva hiša z zadnje strani. Kamnit portal je zazidan.
Foto: Jože Pavlič.*

Peč v Sveščevi hiši. Foto: Jože Pavlič.

ŽANOVA DOMAČIJA, REMICOVA POT 6

Žanova domačija je stanovanjska hiša v lasti Janeza Zadrgala, Remicova pot 6, 1218 Komenda, po domače pri Žan (p'r Žan). Postavljena je bila okoli leta 1880. Stoji na koncu Remicove poti v Komendi, vzdolž zelo prometne ceste Mengeš-Moste-Kranj. Severno od nje je sedanji lastnik hiše Janez Zadrgal, ki ima v neposredni bližini tudi avtoličarsko delavnico, sezidal novo nadomestno hišo, v katero se je z družino preselil leta 1974. Stara hiša od tedaj dalje sameva, služi kot protizvočni zid, saj v precejšnji meri zadržuje hrup avtomobilov z bližnje ceste, ki je od nove hiše oddaljena le kakšnih 15 metrov.

Pod okrog 17 metrov visoko lipo, ki jo je dal Janez Zadrgal, ker je bila bolna, posekati, je stal lesen križ s kovinskim korpusom Križanega. To znamenje je bilo uničeno po drugi svetovni vojni, saj je stalo na preveč vidnem mestu, ko so se tod mimo vozili politični funkcionarji, celo sam Tito. Žanovi so videli, kako so se pripeljali sredi belega dne trije moški, iz zemlje izruvali pokončni tram, nato pa celotno znamenje razbili in ostanke pustili ob glavni cesti v smeri proti Lahovčam. Korpus so nato domači našli in ga ohranili, niso ga pa obnovili ali na novo postavili.

V hiši je bila včasih gostilna. Prikazana je v knjigi Komenda, ki jo je leta 1992 izdala Glavarjeva družba iz Komende, na strani 63, kjer je objavljena črnobela fotografija – pravzaprav razglednica – gostilne s čelne strani, v levem gornjem kotu pa piše: Gostilna "Žan". S te fotografije je razvidno, da je mimo gostilne tedaj že vodila makadamska cesta, kar najbolje izpričujejo naloženi vozovi, v katere so vpreženi konji. In še nekaj je očitno: prag hiše je bil tedaj vsaj na enaki višini s cesto, danes pa je znatno nižji od asfaltirane ceste.

Žanova domačija ob cesti iz Moste proti Kranju.
Foto: Jože Pavlič.

Vhodna vrata v Žanovo hišo s ceste ležijo precej pod nivojem sedanje ceste Moste-Kranj. Foto: Jože Pavlič.

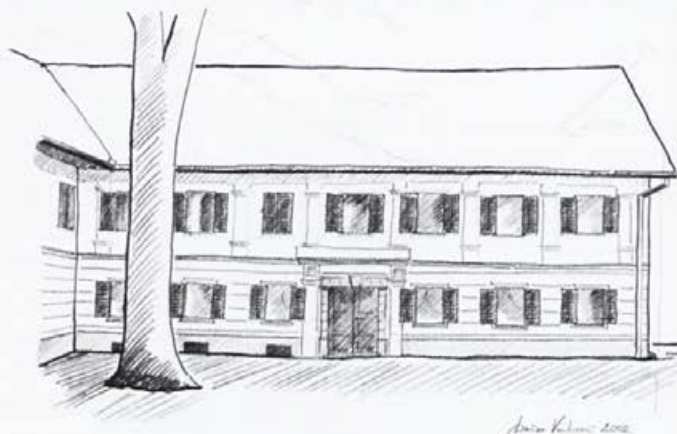
Žanova domačija pod ravnilo sedanje asfaltirane ceste. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15130 Komenda – ŠTRCINOVA DOMAČIJA, GLAVARJEVA 40

Štrcinova domačija je klasicistična nadstropna domačija na ključ, zidana iz opeke, z razgibanim fasadnim okrasjem, ki ga v nadstropju poudarjajo pilastri, in kamnitim portalom. Poleg je gospodarsko poslopje s podom. Na dvorišču stoji lipa, zasajena ob obnovi hiše po požaru okoli leta 1848, a je sedaj v slabem stanju. Lastnik domačije je Anton Ravnikar, Glavarjeva c. 40, 1218 Komenda, po domače "pri Ropretu" ali novejšje "pri Štrcinu". S strani ZVKDS OE Kranj je bila ovrednotena kot kulturna dediščina.

Najstarejši del hiše je jedilnica, ki je bila zgrajena pred letom 1848 in ima hrastov stropnjak. Leta 1848 je namreč Aleš Kern, ki je bil takrat lastnik Ropretove (Štrcinove) domačije, hišo že obnavljal, ker je pogorela. Na vhodnem portalu sta vidni začetnici imena K. A. in letnici 1848 ter 1988. Hiša je bila pred požarom zidana le v pritličju, zgoraj pa lesena. Okoli je bil lesen "gank". Po požaru so spodnji, kamniti del, nadzidali z opeko. Hiša je bila ponovno obnovljena po potresu leta 1895, streha je bila prekrita leta 1962 (za časa Antona Ravnikarja, očeta sedanjega lastnika) in 1988 (za časa sedanjega lastnika Antona Ravnikarja). Ob zadnji obnovi so zamenjali okna, napeljali centralno kurjavo in obnovili fasado. Na vzhodnem delu stavbe se je pojavila vlaga, zato bodo opravili drenažo. Zamenjali bodo tudi kritino na hiši in ostrešje na hlevu, ki se drži hiše. Gavtre, rešetke na oknih, ki so jih odstranili leta 1988, bodo speskali in jih vrnili na prvotno mesto, pri trdili jih bodo od zunaj.

Po gospodarju Alešu Kernu so se domači začeli pisati Štrcin. Eden od Štrcinov se je priženil od Oborhovich iz Nasovč. Za Ivanom Štrcinom je prišel k hiši Anton Ravnikar s Klanca, Francevnekov (oče sedanjega lastnika Antona). Rodovnik rodbine, ki ga je napisal nekdanji komendski župnik Viktorijan Demšar, hrani Janez Ravnikar. Sega do leta 1702.

Štrcinova domačija. Skica: Dušan Vinkovič.

Slika Štrcinove hiše iz leta 1943. Foto: Jože Pavlič.

Štrcinova domačija z dvoriščem.
Foto: Jože Pavlič.

Od vrednih starih predmetov so v hiši ohranili dve skrinji, ki se nahajata v monumentalni obokani veži s klasicističnimi stebri. V ponos jim je tudi oljna slika, izdelana 1943. leta, na kateri je upodobljena stara hiša iz leta 1848.

Zadnjo obnovo hiše v letu 1988 sta izvajala zidarski mojster Andrej Lap (Ferjan) iz Žej (sin pokojnega stoltnika Vinka Lapa) in Albin Škrjanec iz Most. Pri obnovi je Andrej na portalu našel napis: "Bog obvari hišo to in te ki vn in not gredo". Portali so bili pobeljeni s kredo. Albin je premazal kredo z odstranjevalcem in jo odstranil. Tako so se črke jasno pokazale. Mojster Albin jih je nato obnovil. Barva fasade je takšna, kot je bila na začetku leta 1848. Ko so luščili sloje fasade, se je pokazala tudi ta barva.

Hlev izvira iz istega časa kot hiša. Predniki so bili konjski in vinski mešetarji, premožni, da so si lahko zgradili tako veliko hišo. Ko jo je podedoval Antonov stari oče Ivan Štrcin, je imela kmetija 45 ha zemlje, travnikov in gozda.

Na dvorišču so bili nekdam trije vodnjaki. Tistega obreki Pšati so zasuli, drugi je obložen s klesanim kamnom, zadnji pa je pod lipo.

Vhod na Štrcinovo dvorišče so zapirali betonski stebri, načrte zanje je naredil arhitekt Jože Plečnik, s katerim je bil Ivan Štrcin v prijateljskih odnosih, ograjo pa je potem izdelal Boštjan Belcijan z Gore. Slednjo so leta 2004 nadomestili z novo, kamnito.

Sedanji gospodar pri Štrcinu Tone Ravnikar s sliko stare hiše iz leta 1848 (slika nastala leta 1943) pred vhodnimi vrati. Foto: Jože Pavlič.

Veža v Štrcinovi hiši. Foto: Jože Pavlič.

"Gavtri" v Štrcinovem gospodarskem poslopju. Foto: Jože Pavlič.

Del gospodarskega poslopja (pred obnovo), pred njim je bila ograja, izdelana po načrtih Jožeta Plečnika. Foto: Jože Pavlič, 2002.

MALENŠKOVA DOMAČIJA, GLAVARJEVA 50

Malenškova domačija je stanovanjska hiša s šivanim robom, z nišo za Marijin kip, nad njo pa je še manjša niša z reliefom sv. Florijana. Lastnik hiše je Matija Zadrgal, Glavarjeva c. 50, 1218 Komenda.

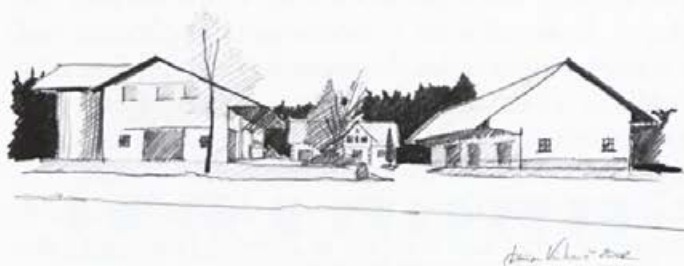
Pod nišo z Marijinim kipom je napis "O Marija, prosi Ti za nas. Sedaj in poslednji čas" iz leta 1902. Bangar nad vrati ima letnico 1895. Ohranjen je iz manjše starejše hiše, sezidane po vsej verjetnosti pred več kot sto leti, ki so jo nato dozidavali. Hiša je bila obnovljena leta 1913.

Obnavljal jo je stari oče Marka Zadrgala (Matijevega očeta) Franc Zadrgal. Med drugim je hišo dvignil. Umrli je v starosti 59 let, oče Marka Zadrgala pa pri 48. letih. Okoli leta 1965 so v hišo vzdali trodelna okna, ki so jih kasneje zamenjali za manjša, da bi hiši popravili izgled, se približali njeni začetni zunanji podobi. Namesto sedanje kuhinje je bil včasih mlin. Stene so prvotne, debele okrog 80 cm. Zidane so iz kamna. Na vhodnih vratih sta letnici 1907 in 1913. Pri obnovi hiše leta 1965 so mlin podrli, ker po vojni niso smeli imeti dveh obrti. Poleg mlina na vodo so namreč imeli še žago, ki so jo obdržali do leta 1975.

Fasado obnavljajo vsakih pet do šest let, najbolje kar sami, ker se bolj potrudijo kot najeti mojstri. Nazadnje sta jo obnavljala Matija in Marko sama leta 1989, pozneje pa še enkrat slikopleskarji.

Nišo in Marijo ter relief sv. Florijana je okoli leta 1992 obnovil Marijan Žnidar s Klanca. Marija je že vseskozi, kar pomni Marko, na tem mestu.

V "hiši" je v severni steni kip Srca Jezusovega, ki ga je leta 1929 dobila Markova mama Frančiška, roj. 10. 3. 1901, od Mejačevih, pri katerih je bila za hišno.

Malenškova domačija. Skica: Dušan Vinkovič.

Niša z Marijo, nad njo pa relief sv. Florijana.
Foto: Jože Pavlič.

Malenškov kip Marije v niši. Foto: Jože Pavlič.

Marko Zadrgal pred kipom Srca Jezusovega.
Foto: Jože Pavlič.

ŠUŠTARJEVA HIŠA, GLAVARJEVA 66

Šuštarjeva hiša je stanovanjska hiša s šivanim robom. Leži ob Glavarjevi cesti v Komendi nasproti Pošte. Njen lastnik je Anton Perne, Glavarjeva c. 68, 1218 Komenda. Hišo je zgradil l. 1907 Anton Perne, rojen 7. 6. 1874, stari oče sedanjega lastnika. O tem pričata tudi črki A. P., ki sta poleg letnice vklesani na portalu. Pred sedanjo hišo je na tem mestu stala lesena hiša. Antonov oče Alojz je vedel povedati, da so po rušilnem potresu leta 1895 prihajali sosodje živet v to hišo, ker je bila varna pred potresom. Gospodarsko poslopje je bilo dograjeno leta 1956. Kot je povedal Anton Perne, ime domačije izhaja iz dejavnosti dveh rodov – njegova stari oče in oče sta bila čevljarja in sta izdelovala čevlje za celo občino.

Sedanji lastnik namerava hišo ohraniti in po možnosti obnoviti.

Zunanjščina je bila obnovljena pred otvoritvijo na novo asfaltirane in urejene Glavarjeve ceste (otvoritev je bila 17. septembra 2004). Sedaj je hiša zelene, vogalniki pa so oker barve. Hiša, ki jo dodatno krasijo rože na oknih, lepša videz tega območja.

Šuštarjeva hiša nasproti Pošte v Komendi.
Foto: Jože Pavlič.

Obnovljena Šuštarjeva hiša. Foto: Jože Pavlič.

KRAMARJEVA DOMAČIJA, GLAVARJEVA 75

Lastnica Kramarjeve domačije na Glavarjevi 75 je Marica Cvetrežnik (edina hči pokojnega Janeza Jermana), ki sedaj živi z družino na Banjšicah 32, 5251 Grgar.

Kramarjeva domačija je bila nekoč bogata in trdna kmetija, ki je imela del svojih zemljišč tudi na območju Gmajnice. Leži v zgodovinskem območju Komende, nekdanji Apnénci.

Nad vrati Kramarjeve hiše, ki je bila zgrajena v 19. stoletju, je bila letnica, ki pa se je lastnica ne spominja. Hišo želi ohraniti, ker jo nanjo vežejo lepi spomini. Do leta 1958 je bila v hiši gostilna, vendar so jo morali zapreti, ker so se odločili za kmetijsko dejavnost.

Danes v njenem pritličju deluje trgovina z živili, v gospodarskem delu pa cvetličarna.

Kramarjeva domačija. Foto: Jože Pavlič.

Kramarjevo gospodarsko poslopje. Foto: Jože Pavlič.

ZORJEVA HIŠA, GLAVARJEVA 80

Zorjeva hiša je nadstropni stegnen dom s hlevom. Njen lastnik je Franc Gašperlin, Glavarjeva c. 80, 1218 Komenda (včasih št. 20, vmes tudi št. 25). Hiša je bila zgrajena okoli leta 1800.

Zaradi udara strele je hiša leta 1885 pogorela. Po letnici, ki so jo našli na opeki – gre namreč prav za leto 1885 – Zorjevi sklepajo, da so jo njihovi predniki tega leta obnovili. Prej je bila krita s slamo. Spodnji del hiše je bil zidan, gornji pa lesen, krog in krog hiše je bil gank. Njena znamenitost je bila "črna kuhinja". Na fasadi je še danes mogoče videti preprosto upodobljeni malteški križ.

Nova hiša je nadomestna gradnja, stara hiša pa je danes v slabem stanju, zato jo bodo v bližnji prihodnosti podrli.

Zorjeva hiša. Foto: Jože Pavlič.

Malteški križ in lepo oblikovano okno na Zorjevi hiši. Foto: Jože Pavlič.

Lastovičji (malteški) križ na Zorjevi hiši. Foto: Jože Pavlič.

VODETOVA DOMAČIJA, GLAVARJEVA 82

Domačija obsega stanovanjsko hišo in gospodarsko poslopje. Poleg stare hiše, prečno nanjo, leži t. i. "Vodetov salon". Lastnik je Ferdinand Vode (Nande), Glavarjeva 82, 1218 Komenda. Hiša in hlev sta bila postavljena pred približno 200 leti, salon pa v dvajsetih letih 20. stoletja. Prvi znani lastnik hiše je bil Anton pl. Remic (živel v času od 16. 1. 1748 do okrog 1. 1. 1801). Ta je hišo prodal Grintovu Johanu (Janezu), čigar sin Janez (Johan) se je poročil in se dal preimenovali v Grünthal. Po Grünthalovi smrti se je njegova vdova ponovno poročila, in sicer z očetom Ferdinanda Vodeta. Ferdinand Vode (Ferdo) je bil rojen 23. 7. 1919. Domačija se je v tem času še imenovala "pri Remicu". Med drugo svetovno vojno je to ime izginilo in ostalo je le še ime Vode. Vodetov oče izhaja iz Osredka pri Dolu, po domače pri Osredkarju. Imel je gostilno, ki jo je nasledil od Grünthala. Vodetova vinska trgovina se je oskrbovala z vinom s Štajerske, Dolenjske, Primorske pa tudi s Hrvaške, iz Srbije in Dalmacije.

Portal na vhodu ima letnico 1887. Ko so se Vodetovi preselili, je bila hišna številka Kapla vas 23, to je trajalo do konca druge svetovne vojne in še nekaj let po njej, nato pa se je številka že dvakrat spremenila (najprej Kapla vas 19, danes pa je Glavarjeva 82).

V hiši je krušna peč, ki jo je Ferdinandov oče verjetno obnavljal med 1. in 2. svetovno vojno. Ko je bil Ferdinand star 10 let, so peč preložili. V njej so pogosto pekli kruh, vsak dan ali pa vsak drugi dan. Ker ni bilo peka v Komendi, najbližji je bil v Vodicah, so kruh tudi prodajali. V eni peki so spekli od 22 do 24 kg kruha.

Obnovljena Vodetova domačija.
Foto: Jože Pavlič, 2005.

Vodetova domačija ob Glavarjevi cesti.
Foto: Jože Pavlič.

Vodetova prodajalna vina. Foto: Jože Pavlič.

Vodetova krušna peč. Foto: Jože Pavlič.

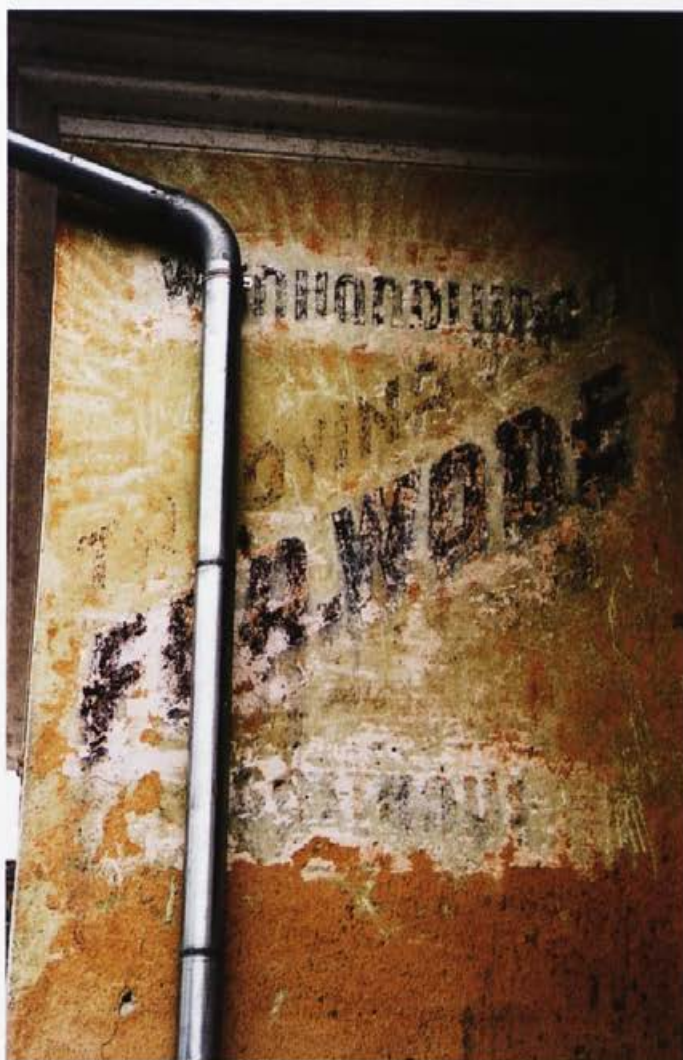
V tem času ceste, ki vodi proti Mostam oziroma Kranju, še ni bilo. Bila je le ozka pot, ki je vodila med hišami, od hiše do hiše, po dvorišču mimo objekta, na katerem je napis Trgovina z vinom, mimo hleva, potem pa je na kraju sedanje ceste zavila proti Mostam. V nasprotno smer je cesta zavila proti Žanu. V to smer je bila širša, proti Mostam pa je peljala le stezica, pri Zadrgalu široka okoli 2 m. To je bila glavna pot, ki je vodila od Motnika prek Kamnika in Komende do Kranja. Pred Vodetovo hišo, skoraj na sredi sedanje ceste, je stalo znamenje, v katerem je bila Marijina freska. Zidano je bilo iz opeke, precej zanemarjeno, nihče ni skrbel zanj. Vaščani so se začeli pogovarjati, da bi ga popravili. Pripravili so že celo novo streho, vendar se je okoli leta 1948 nekdo po nesreči zaletel v znamenje s traktorjem in ga podrl. Ker je bilo treba cesto širiti, je bila trasa za cesto narejena tudi na predelu, kjer je stalo znamenje. Znamenja na staro lokacijo tako niso več postavili niti niso našli zanj nove lokacije.

Stavba, vzporedna s sedanjo cesto, je bila zgrajena tik pred 1. svetovno vojno. Rekli so ji "salon". Načrte zanj je delal Jože Pogačar s Križa. Opravi je tudi adaptacije na stanovanjski hiši. Salon je bil namenjen družabnim srečanjem, kulturnim in gostinskim dejavnostim. Zgrajen je bil zato, da bi gostilničar lahko priredil večji sprejem za praznike. Uporabljala so ga številna društva, ki so takrat delovala v Komendi. Po vojni, v letih 1945/46, je bil v tem salonu tudi en razred osnovne šole.

Zunanjščina hiše je bila v letu 2004 obnovljena.

*Vodetova hiša je bila ena lepših domačij v Komendi.
Foto: Jože Pavlič.*

*Napis na Vodetovi hiši.
Foto: Jože Pavlič.*

EŠD 10053 Komenda – POKOPALIŠČE, SPOMINSKA PLOŠČA ZAMOLČANIM ŽRTVAM DRUGE SVETOVNE VOJNE

Na dveh rjavkastih granitnih ploščah je s pozlačenimi črkami vklesanih 91 imen in priimkov zamolčanih žrtev druge svetovne vojne iz komendske župnije. Plošči z napisi na njiju je leta 1995 izdelal in ju na zunanjo stran pokopališkega zidu (tistega, ki gleda na cerkveni trg) pritrdil kamnosek Burgar iz Mengša; prav tako tudi ozko podolgovato vrhno ploščo z napisom: ZAMOLČANIM ŽRTVAM DRUGE SVETOVNE VOJNE POBITI, PADLI IN POGREŠANI in srednjo ploščo z verzom pesnika rojaka Franceta Pibernika iz Suhadol pri Komendi: Ljubiti dom življenje žrtvovati za bolečino ve le zemlja mati.

Levo od plošče je v zidni odprtini kovinski kip Jezusa s križem, na podstavku pa napis: JEZUS USMILJENJE.

Zaradi postavitve teh plošč so morali levo prestaviti nagrobnik z letnico 1536.

Spomenik je bil predlagan za vpis v RKD s strani ZVKDS OE Kranj. Danes je registriran kot zgodovinsko memorialna dediščina v okviru širše enote dediščine, pokopališče v Komendi.

Spomenik zamolčanim žrtvam v Komendi. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 14138 Komenda – SPOMENIK NOB

Šest metrov visok marmornati obelisk z imeni šestinšestdesetih žrtev druge svetovne vojne na partizanski strani iz štirinajstih vasi z območja sedanje Občine Komenda je zasnovala arhitektka Alenka Lenarčič. Spomenik je postavila Zveza borcev Komenda, odkrit je bil 29. 7. 1956. Stoji na enem najopaznejših krajev komendske občine.

Napis na spomeniku se glasi: *Spominjajte se nas, ki smo žrtvovali svoje življenje v borbi proti fašizmu. Dali smo vse za vašo svobodo in lepšo prihodnost.* Po spominu Eda Bohinca je ta napis predlagal Nande Vode iz Komende.

Spomenik je bil v zadnjih letih obnovljen. Čelno stran je leta 2003 očistil in črke na novo pobarval kamnosek Vladimir Ribič iz Lahovč. Delo je plačala Občina Komenda, pobudo za obnovo pa je dalo Združenje borcev in udeležencev NOB Komenda-Moste-Križ. Zadnja stran spomenika je bila očiščena in črke na novo pobarvane pred letom 1990. Napis na prednji strani je v rdeči barvi, na hrbtni pa v črni (imena padlih v NOB) in črni (vasi, iz katerih so bili padli).

Ivan Maleš iz Nasovč je s člani svoje ekipe po pogodbi z Občino Komenda odstranil okrasno grmičevje v bližini spomenika, ki se je že preveč razraslo, položil nove betonske robnike (ob pot, ki vodi po "štiftengi" navzgor, ostre granitne robnike) ter posul pesek, tik ob spomeniku pa položil šest kamnitih plošč. Na ožjem območju okrog spomenika raste lepa trava, ki jo redno kosijo. Leta 2003 so visoka drogova za dviganje zastav v bližini spomenika zamenjali s tremi manjšimi, ki so jih namestili za visoko kamnito ograjo vrta pod nekdanjo Glavarjevo bolnišnico. Na prvem drogu z leve proti desni je zastava EU, na drugem slovenska, na tretjem pa zastava komendske občine. S spodnje strani so v čelno stran spomenika uprli žaromet, tako da je lepo vidna tudi ponoči. Prvi žaromet je že pred letom 1990 na istem mestu namestil električar Franc Drolec iz Komende s sinovoma Francem in Tomažem, vendar so ga neprimerno razbili. Občina Komenda je postavila novega.

Enota dediščine je predlagana za lokalni zgodovinski spomenik.

Spomenik žrtvam NOB v Komendi.
Foto: Marta Ciraj, 2005.

EŠD 9412 Komenda – SPOMENIK PADLIM V PRVI SVETOVNI VOJNI

Spomenik z zidanim podstavkom, štirimi vogalnimi stebri in osrednjim stebrom z imeni padlih v prvi svetovni vojni je pokrit s kamnito ploščo, na kateri je zvon. Na njem sta napis MOLIMO ZA ZDRAVO PAMET in letnica 1935. Načrti so delo arhitekta Jožeta Plečnika. Zvon na vrhu Plečnikovega spomenika žrtvam iz prve svetovne vojne v komendski župniji z napisom IHS in letnico MCMXVIII (na zahodni strani zvona) ter znakom Kranjske industrijske družbe z Jesenic (na vzhodni strani), kjer so leta 1918 kupili tri nove litoželezne zvonove za župnijsko cerkev v Komendi, potem ko jim je prva svetovna vojna "pobrala" bronaste, je, ko je komendska župnijska cerkev leta 1925 dobila nove bronaste zvonove iz Šentvida nad Ljubljano, prejšnji litoželezni pa so romali v zvonike podružničnih cerkva, kupil zase tedanji komendski cerkveni ključar Andrej Mejač. Imel je spravljenega doma, potem pa ga je leta 1935, ko so po načrtih arhitekta Plečnika preurejali cerkveni trg v Komendi, podaril kot "opominjevalca" proti vojni za vrh Plečnikovega spomenika 101 žrtvi iz vasi v komendski župniji. Omenjeni železni zvon je bil eden prvih po prvi svetovni vojni v jeseniški livarni ulitih zvonov. Na vrhu zvona je križ s Križanim.

Za napis MOLIMO ZA ZDRAVO PAMET je na svojstven način zaslužen duhovnik Andrej, brat arhitekta Jožeta Plečnika. V enem od pisem mu je Andrej omenil, kako jih je mama opominjala, naj radi molijo, da bi jim Bog dal zdravo pamet. In Jože Plečnik se je ob postavitvi spomenika žrtvam prve svetovne vojne v komendski župniji spomnil prav teh materinih besed, da je z njimi lahko opozoril na vso krutost vojne, ki je zahtevala tolikšno število žrtev zgolj iz ene same (komendske župnije), in norost ter brezvestnost tistih, ki so jo povzročili. Na spomeniku so krog in krog napisana imena vasi, iz katerih so bili fantje in moške, ki so v prvi svetovni vojni umrli na raznih koncih Evrope, v veliki meri pa kar na bojiščih na slovenskih tleh. Žrtve so pod vasmu napisane zgolj s priimki in imeni. Spomenik je bil temeljito očiščen in obnovljen v letu 2002. Obnoviti ga je nameraval že prejšnji komendski župnik Nikolaj Pavlič, vendar tega ni mogel storiti, ker je skrbel za številna druga obnovitvena dela in ker ga je doletela veliko prezgodnja smrt. Obnovo je zato naročil njegov naslednik, župnik Zdravko Žagar. Obnovitvena dela sta izvajala restavrator Leopold Šajn v sodelovanju z ZVKDS OE Kranj in ličar Dušan Papež iz Podjelše pri Mekinjah. Pozlačena so bila imena žrtev prve svetovne vojne, napis MOLIMO ZA ZDRAVO PAMET in letnica 1935, na novo pobarvana imena

vasi, iz katerih so bile žrtve (v črni barvi), zvon na vrhu spomenika (tudi v črni barvi), prav tako so bili očiščeni in popravljene vsi razpokani kamniti deli spomenika. Obnovljeni spomenik je 12. oktobra 2002 blagoslovil ljubljanski pomožni škof mons. Andrej Glavan. Registriran je kot zgodovinsko memorialna dediščina na osnovi predloga za vpis ZVKDS OE Kranj in predlagan za lokalni spomenik.

Spomenik žrtvam 1. svetovne vojne iz komendske župnije z napisom: Molimo za zdravo pamet.

Foto: Marta Ciraj, 2005.

MLEKARNA

Hiša, ki je bila last Mlekarske zadruga Komenda, stoji nasproti nekdanje trgovine Vele na Glavarjevi cesti 59.

Mlekarska zadruga, ki je bila lastnica te stavbe, zgrajene v začetku 20. stoletja, je bila vpisana pri deželnem sodišču v Ljubljani 21. decembra 1905. Sprva je delovala v najetih prostorih, ki ji jih je po zmerni ceni dal v najem Andrej Mejač, leta 1923 pa je kupila hišo v Kapli vasi 44. Tu je bila na voljo vodna moč, stroji so bili na vodni pogon. Mlekarna je bila opremljena za izdelovanje surovega masla, kasneje pa so jo opremili za izdelovanje sira. Zadruga je stavbo prenovila in opremila, tako da je bil v njej leta 1924 že občni zbor. S tem je zadruga prišla do dolgo in težko pričakovanih lastnih prostorov. Bila je predmet denacionalizacije. Danes je last Občine Komenda, ki ji je uredila lepa stanovanja za socialno ogrožene komendske občane.

Obnovljena stavba nekdanje mlekarske zadruga.
Foto: Jože Pavlič, 2005.

Stavba mlekarske zadruga v Komendi, leta 2002.
Foto: Jože Pavlič.

Stavba mlekarske zadruga z zadnje strani, leta 2002.
Foto: Jože Pavlič.

Zadnji del obnovljene stavbe nekdanje mlekarske zadruga. Foto: Jože Pavlič, 2005.

MEJAČEVA BRIVNICA

Naslov zgradbe je Glavarjeva 28, 1218 Komenda. Ker Komenda ni imela brivca in frizerja, je Andrej Mejač okoli leta 1934 zgradil brivnico, ki je še do pred kratkim služila svojemu namenu. Andrej jo je dal postaviti na svoji zemlji v bližini lastne gostilne, ki ji je dal ime "na Vili", na njej pa je na čelni strani pisalo And. Mejač.

Na začetku delovanja je bril in strigel Ivan Osenar iz Cerkelj na Gorenjskem. Vedno je imel dovolj strank. Po drugi svetovni vojni je to delo opravljal Mirko Rihar. Pomagal je tudi Francelj Ravnikar. Zadnji je bril in strigel Janez Bergant iz Mengša. Nekaj časa je bil v tej stavbi tudi frizerski salon Brede Iglič iz Most. Stavba je bila v denacionalizacijskem postopku in je potrebna obnove. Njena lokacija je zelo primerna za dejavnost, kot je npr. promocijska dejavnost za občino, zato so že pred leti razmišljali, da bi v njej lahko našlo svoje prostore Turistično društvo Komenda.

Mejačeva brivnica pred novo zgradbo v središču Komende. Foto: Jože Pavlič, 2005.

Hiška ob Glavarjevi cesti pred nekdanjo Mejačevo stavbo, ki so ji pravili "na Vili", oz. pred današnjo kmetijsko zadrugo, v kateri je bila brivnica. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 10057 Komenda – GRADIŠČE, TIČNICA

Tičnica je antropogeno oblikovana manjša vzpetina s sledovi obrambnega jarka ob robu, v konfiguraciji notranjosti pa so vidni sledovi zidav. Rahlo izbočeni teren je redko poraščen z listavci, obrezanimi tako, da se veje vzpenjajo navzgor z enega mesta.

Lastnik Tičnice, ki je vpisana v RKD s strani ZVKDS OE Kranj, je Luka Šmid, Glavarjeva 114, 1218 Komenda. Enota dediščine je predlagana za lokalni arheološki spomenik.

Po ljudskem izročilu naj bi bila tukaj prva graščinska (grajska) stavba v Komendi (arheolog Walter Šmid pri izkopavanjih ni naletel na njene ostanke) že pred letom 1499, ko imamo dokaz o graščini na sedanjem kraju. Arheolog Gašper Šmid, ki je tudi opravil nekaj poskusnih izkopavanj na tem kraju in v bližini, domneva, da bi utegnili biti na Gradišču nekdanj utrjena opazovalna točka in hkrati kraj, s katerega so okoličane seznanjali, da se bližajo Turki, zato naj se umaknejo na varno za zidove bližnjega komendskega protiturškega obrambnega tabora pri cerkvi in graščini.

Arheolog konservator Milan Sagadin z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije OE Kranj v svojem prispevku *Od kamnitega orodja do zgodnjega srednjega veka v knjigi Občina Komenda (Življenje od kamene dobe do danes)* piše, da si veliko obeta od prihodnjih raziskav (izkopavanj) prav na območju Gradišča, ki bi lahko pojasnile kontinuiteto prebivalstva med pozno antiko in zgodnjim srednjim vekom, kar so nakazale staroslovanske najdbe (grobovi) v bližini župnijske cerkve v Komendi. Meni, da se lahko prav tukaj skrivajo ostanki slovanske naselbine ali celo zgodnjega slovanskega dvora, kar bi bil edini primer v Sloveniji doslej. Da je v neposredni bližini res obstajalo naselje, posredno potrjuje tudi kos žrmelj, ki je bil najden na parceli št. 98/2 k. o. Kapla vas.

Tičnica. Skica: Dušan Vinkovič.

Pogled na Tičnico s ceste Komenda-Klanec.
Foto: Jože Pavlič.

Tičnica pozimi. Foto: Jože Pavlič.

Tičnica spomladi. Foto: Miran Bremšak.

VILLA RUSTICA NA KOZLOVI, KRAMARJEVI IN PUŠAVČEVI NJIVI

Kako pomembna je bila komendska ravnica v času antike, je razvidno iz številnih podeželskih gospodarstev – vil rustik. Pozorno oko opazovalca lahko opazi deformacije terena na njivah, travnikih in predvsem ostanke gradenj, kot so kosi strešnikov (tegul), tubulsov, obdelanih kosov kamenja. Lončenina, najbolj iskani material za datiranje, je že ostanek kulture bivanja in življenja v preteklosti.

4. marca 2002 so strokovnjaki topografsko pregledali območje Kaple vasi. Na več mestih je bila najdena prazgodovinska lončenina, na območju parcelne št. 507/6 pa izredno število fragmentov lončenine in strešnikov antičnega izvora. Z dovoljenjem Zofije Kern – Kozlove mame s Potoka – je bila izvedena sondaža njive, pri tem pa je bilo v globini 30–40 cm najdenih več linij zidov ter ruševinskih ostankov. Poleg delov strešnikov, ogrevalnih kanalov in pohodnih žganih talnih plošč je bilo najdenih veliko število delov lončenih posod, bronasti okras konjske oprave ter bronasti rimski novec.

Lokacija ob primerni arheološki obdelavi in restavriranju objekta obeta izredne najdbe (temeljev "in situ"), pomenila bi izredno popestritev turistične in zgodovinske ponudbe Komende.

Na tem mestu na Kozlovi njivi je bila villa rustica. Foto: Jože Pavlič.

Pogled na območje, kjer je bila villa rustica, s ceste Moste-Kranj. Foto: Jože Pavlič.

Rimski novčič iz leta 276–283, najden na Kozlovi njivi v Kapli vasi. Foto: Miran Bremšak.

Ostanki zidu na Kozlovi njivi v Kapli vasi pri Komendi. Foto: Miran Bremšak.

RIMSKA CESTA – POPRAVILO NE- PRAVILNE LOKACIJE IN TRASE

Cesto zasledimo v cerkljanski občini na ledini "Sidol" južno od vasi Lahovče. Na ozemlje Občine Komenda vstopa na parcelni številki 646 k. o. Nasovče na ledini "V gmajne". Na parceli št. 345 ter 344 k. o. Kaplja vas na ledini "Na šolskem" je ponovno opaziti podobno konfiguracijo ceste, ki je v nadaljevanju na parceli št. 336 zasuta. Na parceli št. 334/2 ter 335 je cesta dobro vidna, vendar izgublja tipičen izgled rimske ceste. Sondiranje na trasi je pokazalo nasuto in utrjeno strukturo, vendar brez najdb, ki bi razkrile poreklo in starost. Je pa zanimivo dejstvo, da linija ceste prečka Pšato ob cerkvi in ni nemogoče, da je cerkev ob rimskem ali kakšnem kasnejšem mostu.

Trase med lokacijami na njivah pod Bideršco in cesto Moste-Nasovče ni več mogoče slediti. Po njivah pa se najde še kamene kot ostanek nasutja ceste, vendar zaradi intenzivne obdelave brez določljive linije.

*Na ledini "V gmajne" je nekoč potekala rimska cesta.
Foto: Jože Pavlič.*

*Sledovi rimske ceste na ledini
"V gmajne". Foto: Jože Pavlič.*

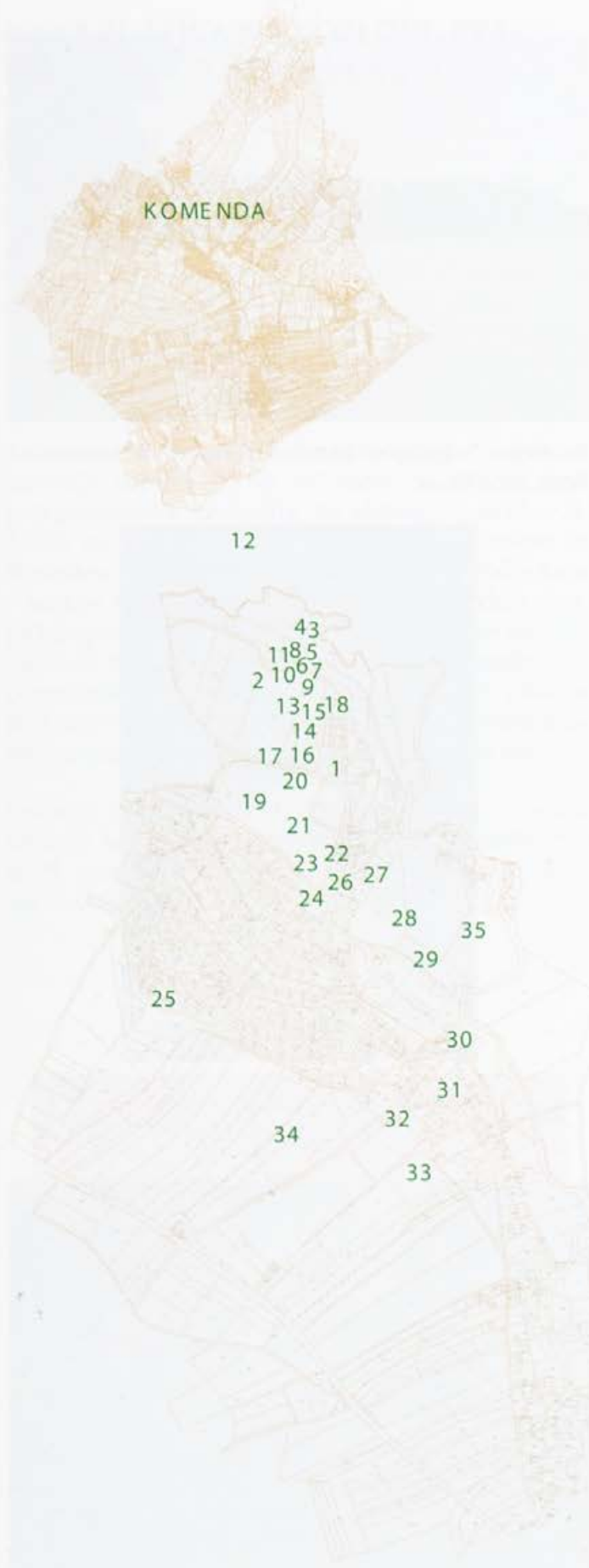

*Trasa nekdanje rimske ceste na ledini "Na šolskem".
Foto: Jože Pavlič.*

*Ostanki stare rimske ceste na ledini "Na šolskem".
Foto: Jože Pavlič.*

Karta Občine Komenda z lokacijami kulturne dediščine v vasi Komenda

1. Vas Komenda
2. Zgodovinsko območje Komende
3. Šmidova graščina
4. Grajski (Glavarjev) vodnjak
5. Cerkev sv. Petra (trg pred cerkvijo in detajli v njej)
6. Spomenik žrtvam I. svetovne vojne
7. Spominska plošča zamolčanim žrtvam druge svetovne vojne
8. Poznoantično in staroslovansko grobišče ob cerkvi sv. Petra
9. Pokopališče
10. Doprsni kip Petra Pavla Glavarja
11. Kapelica sv. Petra
12. Tičnica - Gradišče
13. Knjižnica Petra Pavla Glavarja (beneficiat)
14. Glavarjeva bolnica
15. Kamnito gotsko stebrasto znamenje
16. Spomenik NOB
17. Kulturni dom v Komendi
18. Znamenje pri Ježovcu
19. Kremžarjev vodnjak
20. Kramarjeva domačija
21. Mejačeva brivnica
22. Mlekarna
23. Mejačeva lurska kapelica
24. Sveščeva hiša
25. Žanova domačija
26. Vodetova domačija
27. Zorjeva hiša
28. Šuštarjeva hiša
29. Gotski sklepnik pri Žurbiju
30. Malenškova domačija
31. Štrcinova domačija
32. Vila rustica na Kozlovih, Kramarjevi in Pušavčevi njivi
33. Kimovčevo znamenje na kozolcu sredi travnikov
34. Rimska cesta
35. Znamenje ob šolski poti

KOMENDSKA DOBRAVA

VAS KOMENDSKA DOBRAVA

Komendska Dobrava je vas na skrajnem severnem delu Občine Komenda. Ima 42 prebivalcev. Gručasto obliko vasi z značilnim zelenjem za podeželske zaselke dopolnjujejo sadovnjaki okoli hiš. Le kmetija Na vrtačah stoji na samem, kjer so njena kmetijska zemljišča.

Za časa Petra Pavla Glavarja je bila Komendska Dobrava kar velika vas, saj je štela 105 prebivalcev. V tem času so bili Andrijanovi hišarji, Boštarjevi pa so bili zelo premožni – imeli so eno kmetijo in pol, Kosirnikovi so imeli celo kmetijo, Vrtačnikovi pa dve tretjini kmetije.

Člani Odbora za kulturno dediščino Občine Komenda so bili ob obisku prav posebej veseli podatka, ki jim ga je povedal Jože Nograšek s Komendske Dobreve, da so nekoč na začetku zemljišč, kjer so stale oziroma še stojijo hiše na Komendski Dobravi, lastniki postavili lesena znamenja z namenom, da bi bili obvarovani pred kugo, ki je nekdanj morila po vasi. Večino teh znamenj danes ni več, razen Kosirnikovega in Andrijanovega (obe sta obnovljeni), Peter Zmrzlikar st. (Boštar) pa je hranil obnovljeni korpus Križanega, dokler ga niso 11. junija 2005 postavili na novo. Starejši ljudje še pomnijo, kje so znamenja stala. Jožetu Nograšku je tast Ivan Kosirnik (roj. 1912) pripovedoval, da so bili križi vrisani na vojaških specialkah, ki so jih vojaki nosili s seboj.

Komendska Dobrava pozimi. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15132 Komendska Dobrava – DOMAČIJA PRI BOŠTARJU, KOMENDSKA DOBRAVA 12

Domačija pri Boštarju, katere lastnik je bil Peter Zmrzlikar st., Komendska Dobrava 12, 1218 Komenda, je gručasto zasnovana domačija z nadstropno hišo, gospodarskim poslopjem in svinjaki. Na hišnem kamnitem bangarju je letnica 1852. Gospodarsko poslopje ima značilne velike odprtine – zračnike, zapolnjene z opečno pozidavo.

Domačija je vpisana v RKD s strani ZVKDS OE Kranj.

Hiša je po pripovedovanju lastnika stara več kot 200 let. Hišno ime pri Boštarju prihaja od "borštinar", kar pomeni logar. Prvi lastnik in tudi nekaj kasnejših so bili Jermani. Hišo je zgradil Petrov stari oče Matevž Jerman. Živel so v Nasovčah, nato pa se je Peter preselil na kmetijo, ki jo je prejel od maminega brata Franca Jermana. Prvi Jerman je bil dober hlapec pri smledniškem zemljiškem gospodu – baronu. Ta mu je podaril 35 ha zemlje.

Letnica 1852 na bangarju naj bi označevala leto dozidave hiše, osnovna hiša, desno od portala, pa naj bi bila še starejša. Na bangarju so izklesani cofi, ki naj bi jih smeli imeti le gostilničarji, kar so Jermani v času dozidave te hiše tudi bili. Hrastovi stropi v hiši so ometani, tako da les ni viden. Na podstrešju hranijo stara vrata z zanimivim okovjem. Ta naj bi bila še iz prvotne hiše.

Zunanost in notranost hiše sta bili obnovljeni leta 1948. Petru je mama pripovedovala, da je bila prej na strehi črna "skalca" – skril. Lokalna imena za skrilaste strešne kritine so različna. Na ostrešje z latami so jih pribijali z žebli. Petru je mama povedala, da so morali na ostrešje na gosto položiti late. Žeblje za to so pripeljali iz Kroke. Mama mu je tudi povedala, da so bili žebli tako težki, da jih je kobilica po slabi cesti zelo težko pripeljala.

Boštarjeva hiša. Foto: Jože Pavlič.

Portal v Boštarjevi hiši. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15133 Komendska Dobrava – ZNAMENJE PRI HIŠI KOMENDSKA DOBRAVA 9 – ANDRIJANOVO ZNAMENJE

Znamenje je imenovano po bližnji domačiji. Lastnica je Marija Ocepek (roj. 1911, ob preverjanju tega besedila leta 2005 stara 94 let), Komendska Dobrava 9, 1218 Komenda. Pri njej živi še sin Ivan, mož Lojze, brat duhovnika Maksimilijana Ocepka, pa je že umrl. Andrijanovo znamenje je ovrednoteno kot kulturna dediščina s strani ZVKDS OE Kranj.

Andrijanovo znamenje stoji sedaj pred hišo s številko 9 na Komendski Dobravi, prej pa je bilo drugje. Ko so Andrijanovi zamenjali zemljo s Korbarjevimi, so križ prestavili. To je bilo okoli leta 1949/50. Korpus je dvakrat obnavljal ljudski slikar Ludvik Juhant - Dobravski, Žgajnarjev s Komendske Dobrave. Na mestu nekdanje Andrijanove domačije stoji danes nova hiša profesorja Rudija Ocepka, iz stare, ki jo je upodobil Ludvik Juhant - Dobravski, pa izhaja duhovnik Maksimilijan Ocepek, ki živi pri zagrebških usmiljenkah v Kamniku na Šutni 16.

Najpomembnejše duhovniško delo je opravil, ko je po drugi svetovni vojni kot župnik v Železnikih, od koder je tudi soupravljal župniji Dražgoše in Zali Log, zidal novo župnijsko cerkev v Dražgošah, ker so staro med vojno porušili Nemci. Svojo življenjsko pot in delo je opisal v knjigi "Dni premišlja, ki so bili ...". Uredil jo je Jože Pavlič, izdala pa leta 1995 Družina.

Andrijanovo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

Andrijanovo znamenje, korpus.
Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15132 Komendska Dobrava – ZNAMENJE PRI HIŠI KOMENDSKA DOBRAVA 12 – BOŠTARJEVO ZNAMENJE

Korpus Križanega je hranil Peter Zmrzlikar st., Komendska Dobrava 12, 1218 Komenda, po domače pri Boštariju.

Korpus naj bi izviral iz časa, ko je razsajala kuga. Znamenje, na katerem je bil, je stalo na mestu sedanjega spomenika NOB in naj bi bilo staro 70-80 let. Križ je dotrajal, zato so ga odstranili. Razpelo je dal Peter Zmrzlikar st. očistiti in obnoviti Marjanu Žnidarju s Klanca. Kot sam pravi, je za to, da ga ni postavil, kriva samo njegova "zanikrnost". Nameraval ga je postaviti sam, brez sodelovanja vaščanov. Pripravljen pa je bil sprejeti enak križ kot drugi in ga tudi plačati. Les, iz katerega je izdelan korpus, je težek, zato meni, da ni lipov, temveč hrastov.

Petrov tast Franc Lah iz Nasovč (14. decembra 1872–5. marca 1949) je bil rezbar in je izdeloval kipe Marij, Bogkov, izrezljal pa je tudi "kaslc" (oltarček), ki so ga imeli v kotu v hiši v Nasovčah 14, kjer so živeli.

Korpus so obesili na križ, ki ga je postavil 11. junija 2005 vnuk Boštjan ob pomoči svojega očeta Toneta Orla, Petrovega zeta. Peter Zmrzlikar je povedal, da "bodo sedaj za znamenje skrbeli ta mladi", ki gradijo hišo nasproti domačije. 7. julija 2005 ga je blagoslovil komendski župnik Zdravko Žagar. Znamenje stoji na robu Boštjarjevega travnika tik pred odcepom prve makadamske poti, ki vodi s ceste iz smeri Podboršt-Komendska Dobrava-Cerkljanska Dobrava-Zalog severno v vas Komendska Dobrava. Na drugi strani cestnega odcepa je spomenik NOB, prav tako na Boštjarjevi zemlji. Prejšnje znamenje je stalo kakšna dva metra stran od mesta sedanjega v smeri proti Boštjarjevi hiši.

Peter je bil zelo vesel obiska Odbora za kulturno dediščino Občine Komenda 26. januarja 2002, kajti tedaj je bilo dogovorjeno, da se znamenje na novo postavi. S tem pa se je uresničila tudi njegova dolgoletna želja. Nekdo je namreč vnuku Boštjanu zaupal, da je znamenje treba postaviti na staro mesto, češ da tako lahko "duše hodijo okoli njega". Zato ga niso postavili na vogal nove hiše, kot so si sprva zamislili. Bogka je pred tem temeljito obnovil Zoklarjev iz Zaloge pri Cerkljah na Gorenjskem, potomec znane podobarske rodbine Janežičev. Bakreno streho in obrobo okrog znamenja pod korpusom Križanega je izdelal stavbni klepar Janez Stegnar iz Čepelj pri Lukovici,

Boštjarjev Bogeč. Foto: Jože Pavlič, 2002.

Peter Zmrzlikar st. s hišnim oltarčkom, ki ga je izdelal ljudski rezbar Franc Lah iz Nasovč. Foto: Jože Pavlič.

leseni del križa pa je naredil tesar Janko Poljanec iz Šentvida pri Lukovici. Stroške postavitve so pokrili Boštarjevi sami. Peter Zmrzlikar st. je o korpusu izjavil, da je po njegovem star več kot dvesto let.

Boštarjevo znamenje z lastniki: Peter Zmrzlikar st., vnuk Boštjan s sinom Nejcem. Foto: Jože Pavlič, 2005.

KORBARJEVO ZNAMENJE

Lesen križ z lesenim korpusom je izdelal Miran Bremšak z Mlake, sicer član Odbora za kulturno dediščino Občine Komenda.

Znamenje je bilo postavljeno jeseni leta 2002 po srečanju Odbora za kulturno dediščino Občine Komenda z vaščani Komenske Dobrave 26. januarja 2002, na katerem so se dogovorili za postavitve tega in tudi Boštarjevega znamenja. Korbarjevo znamenje stoji kakih 100 m nižje od prvotnega. Janez sicer ne pozna razloga za postavitve nekdanjega znamenja, želel pa je na isto mesto postaviti novo.

Lesen križ je izdelal Franc Vrhovnik, Znamenškov iz Tunjic, ob pomoči Janeza Korbarja. Tudi streha je lesena, pokrita z rdečo valovito kritino. Korpus je prebiral Albin Škrjanec iz Most pri Komendi. Znamenje bodo verjetno dali blagosloviti.

Korbarjevo znamenje z lastnikoma Janezom in Jožico. Foto: Jože Pavlič.

Korbarjevo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

KOSIRNIKOVO ZNAMENJE

Kosirnikovo znamenje je lesen križ z lesenim korpusom. Stoji pred tablo, ki označuje vas Komendsko Dobravo, na desni strani ceste s komendske strani. Je last Jožeta Nograška, Komendska Dobrava 4, 1218 Komenda.

Po domače mu pri Kosirnikovih rečejo "pri Bogku", tako pravijo tudi parceli. Na Komendski Dobravi je bilo včasih 12 hiš, brez zaselka Vrtače. Ustno izročilo pravi, da je v vasi razsajala kuga, zato so vaščani na krajih, kjer so se začenjale njihove parcele, postavili znamenja, ki naj bi jih varovala pred novimi nalezljivimi boleznimi, za katerimi so nekdanje ljudje množično umirali. Pred 2. svetovno vojno so križi še stali, kasneje so dotrajali in jih nekateri lastniki zaradi nove komunistične oblasti niso več obnavljali. Nekdanji gospodar pri Kosirniku, ki je bil ob popisu leta 2001 star 90 let, se ni spomnil, da bi bilo to znamenje kdaj novo, torej je stalo že prej. Kdo je naredil korpus Križanega, ni znano. Lahko bi bil kdo iz rodbine znanih rezbarjev Zoklarjevih iz bližnjega Zaloga pri Cerkljah na Gorenjskem (podobar in pozlatar Johan Janežič je 1867 obnavljal južni stranski oltar v moščanski cerkvi, leta 1870 pa po vsej verjetnosti tudi glavnega v isti cerkvi, podobar Anton Janežič pa je leta 1948 očistil kipe s stranskih oltarjev v župnijski cerkvi v Komendi, pripravljen pa je bil obnoviti tudi glavni oltar, vendar do tega ni prišlo).

SedANJI gospodar na Kosirnikovi domačiji Jože Nograšek, sicer iz Tunjic, je pred leti postavil nov križ in nanj namestil stari korpus, ki ga je dal obnoviti ljudskemu slikarju domačinu Ludviku Juhantu - Dobravskemu. Križ je izdelal Franc Vrhovnik iz Tunjic. Eno leto je stal brez Bogka. Pripeljal ga je leta 1983 iz Tunjic. Znamenje še ni bilo blagoslovljeno.

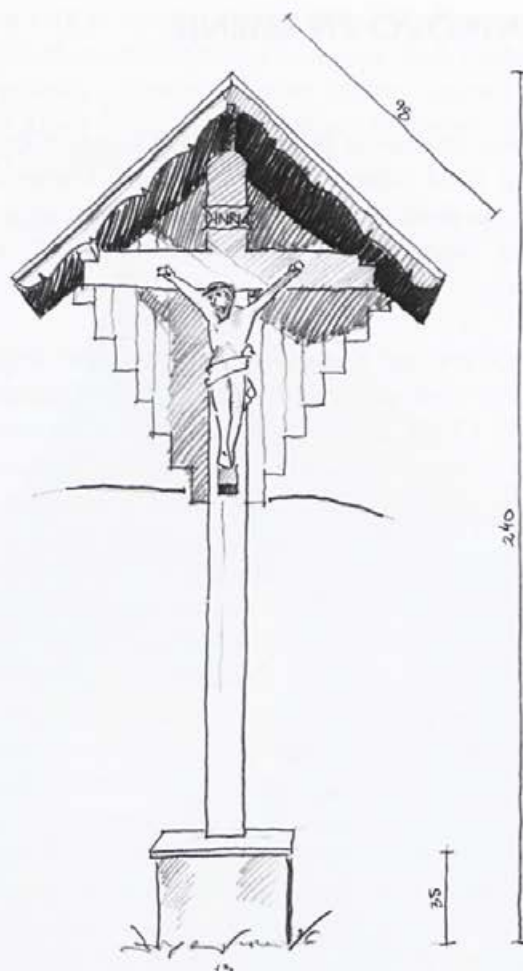
Kosirnikovo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

Kosirnikovo znamenje, korpus. Foto: Jože Pavlič.

Korpus so okoli leta 1960 s križa sneli neznanci. Kosirnikovi so ga našli odvrženega v jami, kamor so do nedavnega na črno metali smeti (na Zmrzlikarjevi zemlji). O tem jih je obvestil eden od vaščanov.

K znamenju prihaja nekdo z rumenim fičkom in ob njem meditira ter dobiva inspiracijo za pesmi. Našli so tudi denar, ki so ga darovali cerkvi.

Kosirnikovo znamenje. Skica: Dušan Vinkovič.

Srečanje prebivalcev Komenske Dobrave s člani Odbora za kulturno dediščino Občine Komenda pri Kosirniku 26. januarja 2002. V prijetnem vzdušju so se pogovarjali o znamenjih, ki so nekdaj stala na Komendski Dobravi. Foto: Jože Pavlič.

ŠTEFANOVA KAPELICA

Lastnik zidane kapelice je Štefan Matajič z Broda pri Ljubljani, sicer pa izvira iz vasi Hotiza v Prekmurju. V kapelici je kip Marije z Jezusom, pod njo pa napis: Mati Marija prosimo Te, deli milost tukaj. - Hvala Ti. Družina Matajič 17. 9. 2000.

Kapelico je postavil Štefan sam, 17. septembra 2000 pa jo je blagoslovil duhovnik Franc Špelič iz Zaloga pri Cerkljah na Gorenjskem, ki je imel videnja na Kureščku, v letu popisa kulturne dediščine (2002) pa je bil duhovnik v svetišču Žalostne Matere božje na Žalostni gori. Blagoslovitve sta se poleg drugih udeležila tudi komendski župnik Nikolaj Pavlič in duhovni pomočnik v Komendi p. Miroslav Batarilo.

Štefan Matajič je prišel na Komendsko Dobravo okoli leta 1980. Poznal je starše Janeza Korbarja, kamor je hodil pomagat delat in tam kupil parcelo. Na začetku njegove parcele se je pred leti zgodila nesreča. Mojster iz Tunjic, ki je vse življenje delal na strehah zvonikov, se je spotaknil ob kol, ki ga je zasadil lastnik zemljišča, in padel na drugi kol, ki ga je hudo ranil, tako da je v Tunjicah umrl.

Zaradi zdravstvenih težav je Štefan Matajič iskal pomoč pri bioenergetikah in zdravje se mu je izboljšalo. Zato se je tudi sam začel učiti meditacije in bioenergetike. V meditacijah je doživel videnje Marije. Kot pravi, jo je videl v naravni velikosti, takšno, kot jo prikazujejo slike in kipi. Marija se mu je prikazala tudi na njegovi parceli na objektu, ki ga je najprej zgradil, zato je v bližini postavil kapelico. Izbral je tako mesto, da bi bila kapelica dostopna tudi drugim. Mimo nje vodi pešpot v Tunjice.

Načrt je izdelal sam in kapelico tudi sezidal, saj je po poklicu zidar. Nebo v kapelici je narisal Jože Bencek iz Lukovice, sicer po rodu s Štajerske. Marijin kip z Jezusom je Štefan kupil v prodajalni devocionalij Zvon v Ljubljani.

Štefanova kapelica. Foto: Jože Pavlič.

Marija z Jezusom v Štefanovi kapelici. Foto: Jože Pavlič.

VRTAČNIKOVO ZNAMENJE

Lastnik lesenega križa s polikromiranim lesenim korpusom je Jernej Štupar, Komendska Dobrava 10, 1218 Komenda, po domače Vrtačnik.

Znamenje je bilo postavljeno kot zaobljuba za srečno preživetje druge svetovne vojne. Izdelal ga je eden od Zoklarjevih, ljudski rezbar iz Zaloga. Križ stoji v neposredni bližini Vrtačnikove domačije, južno od poti, ki pelje v Tunjice. Po njej so nekdanj hodili številni romarji iz Cerkljanske Dobreve, Zaloga in drugih vasi k sv. Ani v Tunjice, danes pa to pot redkeje uporabljajo, saj se v Tunjice peljejo naokrog iz Kamnika.

Sam križ je pritrjen na betonski podstavek z dvema sponama. Betonski okvir, v katerem je zemlja, je obdan s kovinsko ograjo. Okoli so zasajene grmovnice. Streha nad Križanim iz lesa je polkrožna, kovinska, okrašena z ornamenti. Znamenje, katerega les je ob stiku z zemljo preperel, je Jernej Štupar v letu 2005 začel temeljito obnavljati.

Vrtačnikovo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

Vrtačnikovo znamenje, korpus.
Foto: Jože Pavlič.

SVANOVČEV LESENI POD

Lastnica stanovanjske hiše pri Svanovcu, ki ji pripada tudi leseni pod, na Komendski Dobravi 5 je bila Marija Prosen, Svanovčeva Micka, ki je na koncu svojega življenja živela na Zg. Brniku 15. Sedanja lastnika pa sta njen sin Marjan iz Zg. Brnika 15 in hčerka Bernarda, ki živi na Jami pri Kranju. Pri Svanovcu so že za časa Svanovčeve Micke živeli najemniki iz družine Mrkajić iz BiH. Danes tu živita Milidrag in žena Petra. Mrkajićeve so dolžni hišo in pod le vzdrževati, da ne bi še naprej propadala.

Hiša ima bangar z letnico 1930, sredi pa sta črki F. P., ki pomenita graditelja hiše Franca Prosen. Na severozahodnem delu hiše se še dobro vidijo velbi iz opeke nad zazidanima malima oknoma, prav tako pa tudi velike skale in rdeča opeka, iz česar je hiša zgrajena. Ta del hiše je po mnenju gradbenega tehnika Mitja Zupana iz Ljubljane star več kot sto let. Bližnji Svanovčev pod pa naj bi bil po njegovem mnenju celo starejši.

Lastnika poda sta povedala, da je starejši od hiše, da so v njem nekdanj spravljali seno, ročno mlatili žito, ličkali koruzo. Prav tako sta povedala, da je bila na njegovi južni strani nekdanj šupa. Ko so to podrli (kje je stala, je še vidno), so na tej strani namesto iz brun naredili steno iz zidakov in malte.

Na tem podu so, kadar je bila na Komendski Dobravi ohcet, svatje plesali; veselili pa so se Dobravci tudi ob drugih priložnostih. Na harmoniko je dvakrat igral za ples tudi sosed Jože Nograšek. Na Svanovčevem podu so o veliki noči Dobravci "sekali pirhe" in "fucali".

Sedanji najemnik goji na podu zajce, ima pa tudi seno za krmo, enega od delov pa uporablja kot garažo za svoj avtomobil. Pod in hišo vzdržuje, da ne propadata naprej; posebej na hiši je opravil že večja obnovitvena dela, na podu pa manjša. Pod je še danes zelo trden in bo, če bo redno vzdrževan, zdržal še več desetletij. Trdnost mu omogoča tudi izdelava iz tesanih brun in žeblicev. Za povezavo med posameznimi deli so skrbeli tako imenovani moznički. Moznično povezavo je še danes videti pri le deloma ohranjenih vhodnih vratih na pod, ki je, razen kritine iz eternita in že omenjene južne zidane stene, v celoti iz lesa, podložen pa z debelimi hrastovimi bruni. Na vzhodni strani zbuja pozornost odprtina, ki naj bi bila nekakšno okno oziroma zračnik.

*Leseni pod na Komendski Dobravi pri hiši. št. 5.
Foto: Jože Pavlič.*

MATIJOVČEVA SUŠILNICA ZA SADJE

Sušilnica za sadje je last Angele Lap, Matijovčeve, roj. 1929, Komendska Dobrava 1, 1218 Komenda. Zgrajena je bila okoli leta 1920. Zaradi obilice sadja in orehov jo je postavil Janez Lap, Angelin oče. Na Komendski Dobravi so imeli nekdanj pri vsaki hiši sušilnico sadja. Verjetno je Matijovčeva sušilnica edina ohranjena v komendski občini.

Lastnica Angela bo skupaj s sinom Janezom objekt v najkrajšem možnem času obnovila, ker je že v dokaj slabem stanju (streha, dimnik).

Poleg stanovanjskega objekta je vodnjak, globok 13 metrov. Ima betonski stopničast cilinder, ki ga je izdelal France Zabret, po domače Kolésar iz Nasovč. Vodnjak je bil v uporabi do izgradnje krvavškega vodovoda. Angela se spomni, da je bila voda v njem zelo dobra in da nikoli niso imeli zdravstvenih težav zaradi nje, česar pa ne more trditi za krvavški vodovod. Vodnjak je imel leseno črpalko, vendar so deli že strohnjeni.

Domača hiša je bila zgrajena okoli l. 1930. Zgradil jo je Janez Lap. V vzhodni fasadi je niša z Marijinim kipom, ki ga lastnica želi dati prebarvati.

Matijovčeva sušilnica sadja. Foto: Jože Pavlič.

Matijovčeva sušilnica sadja, v kateri so lahko sušili pet mernikov orehov naenkrat. Skica: Dušan Vinkovič.

NOGRAŠKOV ČEBELNJAK

Lastnik čebelnjaka je Jože Nograšek, Komendska Dobrava 4, 1218 Komenda. S čebelarstvom se ukvarja poleg njega tudi njegov sin Mitja, ki je bil trikrat državni prvak v čebelarstvu.

V čebelnjaku so nekateri zanimivi predmeti, med njimi korpus Križanega, ki ga je Jože prinesel s seboj iz Tunjic, od koder je tudi sam. Dobil ga je v "vržici" pri sosedih, ki so ga že odpisali, on pa ga je želel ohraniti in ga je pripeljal k sebi na Komendsko Dobravo. Vržica je posebna stavba ob kmečki hiši, kjer je spravljeno drobno kmečko orodje. Beseda verjetno izhaja iz nemške besede "werk".

V čebelnjaku je še slika tihožitja z opremo za narodno nošo, ki jo je naslikal Ludvik Juhant - Dobravski (Žgajnarjev) in stara ročno izdelana lesena matičnica. V njej je matica tri dni potem, ko jo dajo v panj, da je varna pred čebelami, dokler se ne navadijo nanjo. Danes so matičnice plastične. V sobi so tudi tri panjske končnice.

Mladi uspešni čebelar Mitja ob čebelnjaku.
Foto: Jože Pavlič.

"Bogek" neznanega izvora v Nograškovem čebelnjaku. Foto: Jože Pavlič.

Ročno izdelana Nograškova mاتيčnica.
Foto: Jože Pavlič.

Nograškov čebelnjak pozimi. Foto: Jože Pavlič.

VRTAČNIKOV ČEBELNJAK

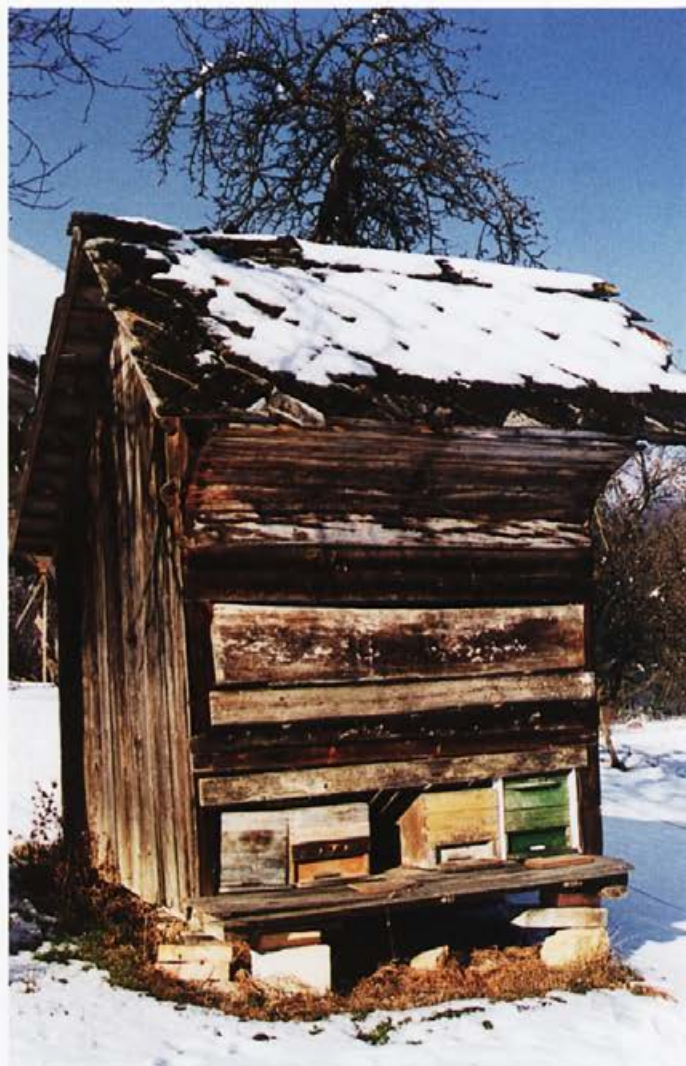
Lastnik čebelnjaka je Jernej Štupar, Komendska Dobrava 10, 1218 Komenda. Sedanji čebelnjak in panje je Vrtačnikovim izdelal Tone Tavčar iz Zaloga, ob tem pa jih je učil tudi čebelarjenja. Po čebelah je že spomladi vedel, kako bo s snegom v planinah. Kadar je dejal, da bo tisto leto v hribih vsak mesec sneg, je bilo od avgusta dalje in vso zimo res tako. Jernej Štupar zaenkrat namerava ohraniti čebelnjak takšen, kot je, prav tako tudi čebele, čeprav o teh še ni čisto prepričan. Medu pravi strd, domačemu čebelnjaku pa "volnak", to pa zaradi voska, ki je tudi proizvod marljivih čebel.

Jernej je leta 1966 ali 1967 slučajno ujel čebelji roj pri Vodichah. Trenutno ima eno čebeljo družino, ki jo je dobil s panjem žnidaršičem pri Štefanu Virjantu v Olševku pri Nevljah. V čebelnjaku ima en panj žnidaršič in enega polovičarja.

S čebelarstvom se je pri Vrtačnikovih (Štuparjevih) v Vrtačah (danes Komendska Dobrava 10) najprej ukvarjal Ivan Štupar, ki pa je padel "v nemški vojski" 12. decembra 1944 na Poljskem. Čebelji roj je leta 1942 ali 1943 ujel v domačem gozdu na jelki, pri tem pa sta mu pomagala brata Jernej in Lojze Štupar. Čebele so rojile na kraju, ki so mu Vrtačnikovi pravili "nad kuhinjo", to pa zaradi tega, ker so imeli v tistem delu njihovega gozda partizani svojo kuhinjo. Prvi panj za ulovljene čebele – kranjič – so si Vrtačnikovi sposodili pri čebelarju Tonetu Tavčarju v Zalogu pri Cerkljah na Gorenjskem. Od tistega roja se je potem namnožilo do deset čebeljih družin. Te so imeli Vrtačnikovi v osmih panjih žnidaršičih, dveh polovičarjih pa tudi nekaj kranjičih, ki so jih jeseni, ko so iz njih iztočili med, razdrli, čebele pa "preselili" v druge panje.

Za Ivanom Štuparjem se je pri Vrtačnikovih čebelarstvu posvečal njegov brat Lojze. Ko se je ta priženil v Tunjice h Komatarju, je vzel s seboj štiri panje žnidaršiče, štiri pa pustil doma.

Čebele v teh panjih je potem oskrboval Vrtačnikov oče Janez Štupar, ki pa je panje s čebelami vred po letu 1960 prodal.

Vrtačnikov čebelnjak. Foto: Jože Pavlič.

KORBARJEVE LESENE SANI IN ZAPRAVLJIVČEK

Lastnik lesenih sani in zapravljivčka je Janez Korbar, Komendska Dobrava 3, 1218 Komenda. Še vedno ju uporablja. V sani vpreže konja in gre na pot proti Tunjicam, Zalogu ali pa tudi kam drugam, če je dovolj snega. Z zapravljivčkom se je leta 2002 v narodni noši vozil z ženo Joži na telovskem sprevodu iz Komende v Tunjice v spomin nekdanjemu komendskemu župniku Nikolaju Pavliču. Vanj je vpregel kobilu Doro in žrebca Johna, zraven pa je tekla žrebička Linda. Vozil se je tudi ob prijateljskem srečanju vaščanov Pšate pri Cerkljah z vaščani Pšate pri Domžalah v okviru akcije (sprevoda) Od izvira do izliva Pšate. Udeležil se je že tudi sprevoda okrog Občine Cerklje.

Janez je sani in zapravljivček podedoval po svojem krstnem botru stricu Roku Šarcu z Boljkove 28 na Homcu, po katerem je leta 1983 podedoval kmetijo. Obe prevozni sredstvi je stric dal izdelati kolarju iz Šmarce okoli leta 1920. Janez ju je na Komensko Dobravo prepeljal okoli leta 1993. Sani še ni nič popravljal, medtem ko je zapravljivček v celoti obnovljen. Popraviti ga je dal kolarju Ludviku Vodljanu z Dolenj pri Rovah.

*Korbarjeve lesene sani, pripravljene za na pot.
Foto: Jože Pavlič.*

Korbarjev zapravljivček. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 14139 Komenska Dobrava – SPOMENIK NOB

Spomenik je kompozicija štirih granitnih kvadrov, postavljenih v nizu, v zahvalo vaščanom Komenske Dobrave za sodelovanje in pomoč med narodnoosvobodilno vojno, partizanski bolnišnici dr. Tineta Zajca, partizanskim odborom in enotam. Postavljen je bil 14. 8. 1977. Za njegovo postavitve so zaslužni nekdanji udeleženci NOB: Stane Grgič iz Komende, Lovro Lukan s Križa in Andrej Juvan iz Most. Spomenik stoji pod vasjo na desni strani ceste, ki pripelje na Komendsko Dobravo iz smeri Podboršta, kakšnih deset metrov umaknjen od roba cestišča.

Leta 2002 je kamnosek Vladimir Ribič, s. p., Lahovče št. 91, po naročilu Zveze borcev in udeležencev NOB Komenda-Moste-Križ obnovil napise na skalah spomenika v rdeči in črni barvi ter partizanske simbole na njih v rdeči barvi. Najprej je moral spomenik temeljito očistiti, ker ga je nekdo namazal s strojnim oljem. Po naročilu Občine Komenda je Ivan Maleš iz Nasovč s svojo ekipo leta 2002 izravnal prostor južno pred skalami spomenika in nanj položil kamnite plošče, ves prostor pa obrobil z betonskimi robniki. Dohod do spomenika z asfaltirane ceste skozi Komendsko Dobravo so posuli z belim peskom. Leta 2002 so uredili tudi osvetlitev spomenika. Travo okrog njega redno kosi komunalna služba Občine Komenda. Jeseni 2004 se je pod težo storžev odlomil vrh leve smreke ob spomeniku.

Napisi na kamnih si sledijo od leve proti desni, obnovljeni so bili spomladi 2002.

Prvi kamen je najmanjši, napis je v črni barvi z velikimi tiskanimi črkami: *Partizanska bolnica Dr. Tineta Zajca*.

Drugi kamen (drugi po velikosti): OF (v rdeči barvi), pod njim pa je v črni barvi z velikimi tiskanimi črkami napisano:

Okrožni odbor O. F. Kamnik
Okrajni odbor O. F. Komenda
Okrožni komitet K. P. S. Kamnik
Okrajni komitet K. P. S. Komenda
Kurirji.

Tretji kamen (najvišji, visok skoraj dva metra in pol): v zgornjem levem kotu sta v rdeči barvi upodobljena srp in kladivo, pod njima je napis prav tako v rdeči barvi z velikimi tiskanimi črkami:

Dobrava nam je dajala v letih 1941–1945 svoje okrilje. Zveza borcev Komenda 14. 8. 1977.

Četrti kamen (zadnji po vrsti, drugi po velikosti): na vrhu je v rdeči barvi upodobljena peterokraka zvezda, pod njo pa je napis z velikimi tiskanimi črkami v črni barvi:

Kamniška četa Bataljon
Gorenjski kokrški odred
Prešernova brigada
Šlandrova brigada
V.O.S. - V.D.V.

Spomenik NOB na Komendski Dobravi med smrekama. Foto: Jože Pavlič.

Obnovljeni spomenik NOB na Komendski Dobravi leta 2005. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15131 Klanec – Partizanska bolnišnica

Bolnišnica je zidan objekt, pokrit z rušo, kjer je od začetka maja do 11. junija 1944 dr. Tine Zajec zdravil ranjence. Ob izdaji in napadu nemškega okupatorja je padlo devet žrtev, in sicer šest ranjencev, zdravnik in dve bolničarki. Ohranjena je lokacija skladišča in kuhinje. Na tem mestu, ob planinski poti proti Šenturški gori, je žrtvam postavljen spomenik. Sestavljen je iz gomile majhnih skal, povezanih z betonom, na najvišji točki visok 1,5 m in širok 1 m. Na njem je na vzhodni strani vzdana črna marmorna plošča velikosti 40 x 45 cm. Na njej je z zlatimi črkami napisano:

Dr. Miha, part. bolnica.

Na tem kraju je bila dne 11. 6. 1944 uničena part. bolnica.

Padle žrtve:

Dr Tine Zajc - Miha iz Mengša,

Bine - polit. komisar Gorenjskega odreda,

Janez Brelih z Gore,

Matevž Butalič iz Tunjic,

Jože Hribar iz Tuhinja,

Peter Borec iz Gorenjskega odreda,

Minka Marn iz Št. Vida nad Ljubljano,

Johanca Slanovec iz Zaloga,

Pavel Ulčar iz Šmarce.

Slava padlim borcem mučenikom!

Uničenje partizanske bolnišnice pri Komendski Dobravi opisuje Jože Vidic v knjigi Sedem krst za Ronkarjevo družino, in sicer pod naslovom Tragedija v partizanski bolnišnici pri Komendi na straneh od 379 do 414. Knjiga je izšla v Ljubljani leta 1978 pri Založbi Borec.

Planinsko društvo Komenda je za časa predsednika Milana Šinkovca uredilo in markiralo pot do nekdanje partizanske bolnišnice s ceste Komenda-Podboršt-Komendska Dobrava. Prav tako je uredilo in markiralo pot, ki do bolnišnice vodi z markirane planinske poti od Doma Milana Šinkovca pri Podborštu do hiše "pri Lizneku" na Komendski Dobravi in dalje proti Šenturški Gori ter Krvavcu. Zidar Viktor Nograšek iz Most je v letu 2001 na pobudo Eda Bohinca iz Komende in na stroške Zveze borcev in udeležencev NOB Komenda-Moste-Križ razstavil skale spomenika žrtvam bolnišnice, jih očistil mahu, prsti in listja ter znova pozidal nazaj v spomenik, očistil in uredil pa je tudi njegovo neposredno okolico.

Novo aluminijasto informativno tablo na kraju, kjer s ceste Komenda-Podboršt-Komendska Dobrava vodi markirana pot do bolnišnice z označeno smerjo poti ter razdaljo: 300 m in napisom (bele črke na rjavi podlagi): Partizanska bolnišnica Dr. Tineta Zajca, uničena od nemškega okupatorja dne 11. junija 1944, je plačala Občina Komenda. Nameščena je bila leta 2002 (prejšnjo je nekdo odnesel), spominsko srečanje nekdanjih borcev in občanov Občine Komenda pa je bilo ob njej 11. maja 2002 v sklopu prireditev ob komendskem občinskem prazniku.

Lokacija partizanske bolnišnice pri Komendski Dobravi. Foto: Jože Pavlič.

Vhod v bunker za ranjence pri Komendski Dobravi. Foto: Jože Pavlič.

Spomenik partizanski bolnišnici. Foto: Jože Pavlič.

Karta Občine Komenda z lokacijami kulturne dediščine na Komendski Dobravi

KOMENDSKA DOBRAVA

1. Vas Komendska Dobrava
2. Kosirnikovo znamenje
3. Spomenik NOB
4. Nograškov čebeljak
5. Boštarjeva domačija
6. Boštarjevo znamenje
7. Matijovčeva sušilnica za sadje
8. Korbarjeve lesene sani in
zapravljivček
9. Korbarjevo znamenje
10. Švanovčev leseni pod
11. Štefanova kapelica
12. Adrijanovo znamenje
13. Vrtačnikovo znamenje
14. Vrtačnikov čebeljak
15. Partizanska bolnišnica

12
13

12

10 11
9 1
8
5 6 4 7
3

2

15

EŠD 15096 – VAS KRIŽ PRI KOMENDI

Križ je gručasta vas z ohranjeno urbanistično zasnovo in cerkvijo spreobrnjenja sv. Pavla. Ima dobro ohranjeno podobo s strnjenimi hišami okoli cerkve ter lepim zelenim gričem nad vasjo, na katerem je bil nekoč grad iz 16. stoletja. Zgodovina Križa je neločljivo povezana s tem, nekdanj mogočnim gradom, ki je bil med drugo svetovno vojno požgan, po vojni pa porušen. Vaščani se še danes radi spominjajo grajske gospode, za katero pravijo, da je imela prijazen odnos do svojih podložnikov. Nekdaj urejeni parki na grajskem griču in bajer v njegovem vznožju so zaznamovali ne le kulturno krajino, temveč pustili sledi tudi v ljudeh, saj imajo nanje še vedno nostalgichen spomin.

Vas ima 453 prebivalcev, ki opravljajo različne storitvene dejavnosti, so zaposleni ali pa se ukvarjajo s kmetijstvom, ki jim pomeni glavni ali pa vsaj delni vir dohodka. Vaščani Križa so znani tudi po izredno množični gasilski dejavnosti, ki jih povezuje pri izvajanju številnih skupnih projektov.

Križ je strnjena vas okoli cerkve pod grajskim hribom. Foto: Jože Pavlič.

Križ pogled z Drnovega. Foto: Jože Pavlič.

Križ pod gorami. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 14629 Križ pri Komendi - GRAD, AMBIENT NEKDANJEGA GRADU KRIŽ

Ambient nekdanjega gradu Križ predstavljajo ostanki gradu, park, ribnik, gospodarsko poslopje in cerkev na Gavšku.

O mogočnem renesančnem gradu pričajo le še z grmičevjem in travo zarasle ruševine. Grad je bil med drugo svetovno vojno požgan (22. novembra 1943 je Šlandrova brigada dobila nalog za požig, ki ga je izdal domačin Janko Rudolf, ukaz pa je izvršil Mirko Jerman iz Šmarce), po vojni pa je bil skoraj v celoti porušen.

Grad je postavil grof Ahacij Thurn v drugi polovici 16. stol. Leta 1576 mu je strela na Starem gradu v Kamniku ubila hčer in tedaj naj bi se odločil za gradnjo novega gradu na Križu in je tako združil kriško in kamniško gospostvo. Leta 1583, ko je bil grofu Ahaciju izdan urbar, je grad že stal. Leta 1606 je bil povečan, okrog 1730 pa so ga preuredili in še povečali. V njem je bil sedež deželnega privilegiranega krvnega sodišča, ločenega od kamniškega. Leta 1663 je grad prešel v last Auerspergov, 1796 pa v roke plemiške družine Apfaltrern. Zadnja lastnica je bila baronica Irena Mittag von Lenkheym. Umrla je 19. februarja 1942 na Dunaju.

Ostanki obzidja so še originalni, na stolpih so bila korita z rožami. Ostanki parka so na parceli št. 149 k. o. Križ, kjer je bil botanični vrt z različnimi rastlinami, ki so jih "grajski" prinašali s potovanj in jih zasadili. Konjski hlevi so bili zelo lepo vzdrževani, stene so bile obdelane s ploščicami. Poleg njih je stal vodnjak, globok 38 m. Naprej od konjskih hlevov in vodnjaka je bila ledenica, kjer so shranjevali led s kriškega bajerja za hlajenje. Vzhodno od ledenice so imeli teniško igrišče, zahodno od nje pa svinjski hlev. Serpentinasta cesta na grad je bila zaščitena s kamnito ograjo iz klešanega kamna.

O kriškem gradu so veliko pisali tudi občani Komende. Jože Pavlič je pisal v Aplenci v dveh prispevkih pod naslovom Zgodbe s kriškega gradu (št. 7 in 8, letnik 3, 1994) o uslužbencih s Križa in okolice na kriškem gradu; kaj so delali in kako so doživljali grajsko gospodo oziroma kakšna je bila ta in od kod. O plemiški rodbini Apfaltrern je Jože Pavlič objavil prispevek z naslovom Grobnica baronov Apfaltrernov se je ponovno odprla (št. 9, letnik 3, 1994). O kriškem gradu in njegovem ambientu sta leta 1993 v 4. letniku Gimnazije Poljane napisali raziskovalno nalogo Barbara Škrlep s Križa in

Del razvalin kriškega gradu. Foto: Jože Pavlič.

Obzidje gradu, pred njim so tople grede. Foto: Jože Pavlič.

Ledenica, v kateri so shranjevali led s kriškega bajerja. Foto: Jože Pavlič.

Tinkara Grilc z Gmajnice. O njem je v seminarju za 8. semester študija krajinske arhitekture z naslovom Preureditev in razvoj vasi pisal tudi Dušan Vinkovič iz Most. Temeljito pa ga je obdelal umetnostni zgodovinar in spomeniški konservator dr. France Stelè, še posebej umetnine, ki so bile v njem pred požigom. O gradu je bilo še veliko napisanega tudi v raznih drugih virih, ki so se jih posluževali omenjeni avtorji.

H kriškemu gradu so poleg samega grajskega kompleksa na vrhu griča nad vasjo Križ, na katerem je grad stal, spadali še grajski park (danes zapuščen), ribnika vzhodno od gradu (večjega imajo v oskrbi ribiči, manjši je pa zarasel in je opuščen), gospodarsko poslopje (še stoji). Od parka so vidni še ostanki utrjene terase, zaključene s paviljonom. Teraso in spodnji del parka povezuje stopnišče.

Ambient nekdanjega gradu Križ je ovrednoten kot kulturni spomenik in je vpisan v register kulturne dediščine Slovenije, EŠD 14629 Križ pri Komendi - Grad.

Pogled na Križ z vrha grajskega griča. Foto: Jože Pavlič.

Serpentinasta pot na kriški grad, zavarovana z obdelanimi kamni. Foto: Jože Pavlič.

Ostanek parka na grajskem griču. Foto: Jože Pavlič.

Na mestu, kjer je bil nekoč grad, je še nedavno stalo poslopje "kuric". Foto: Jože Pavlič.

GRAJSKI VODNJAK

Vodnjak je lepo zidan iz kamna, globok okrog 38 metrov. Izkopala naj bi ga dva jetnika s kriškega gradu, obsojena na smrt. S tem dejanjem sta si rešila življenje. Ko so partizani 22. novembra 1943 požgali kriški grad, so v vodnjak zmetali veliko dragocenosti z gradu in jih s tem uničili.

Vhod v vodnjak je do nedavnega "varovala" le zlomljena betonska plošča (na fotografiji). Pred kratkim so ga ogradili s količki, med njimi napeli varnostni trak, na staro betonsko ploščo pa položili nove, tako da ne bi prišlo do morebitne nesreče.

Dokler so lastniki kriškega gradu in delavci na njem vodnjak uporabljali, so ga zaposleni na gradu redno čistili. Po pripovedovanju Križanke Julke Jerin – njen oče Matevž je opravljal vzdrževalna dela na kriškem gradu – so najprej iz njega spravili vso vodo, nato pa ga temeljito očistili do globine, kjer je ugasnila sveča (dokler je bilo dovolj kisika). Pri delu so bili zavarovani z vrvmi.

Grajski vodnjak, globok okoli 38 m, "zavarovan" z zlomljeno betonsko ploščo. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 14629 Križ pri Komendi – GRAD, GRAJSKI HLEV

V tem poslopju so imeli "grajski" govejo živino, zgoraj pa je bil prostor za seno.

Južno od hleva je betonsko korito iz leta 1943. Vanj priteka voda v tankem curku po cevi iz vodnjaka ob poti proti Kriškemu bajerju. Ta vodnjak je globok le nekaj metrov, povezan pa je z zelo globokim grajskim vodnjakom.

Pri omenjenem betonskem koritu se je nekdanj napajala živina iz grajskega hleva pa tudi iz bližnjih vaških hlevov.

Cev za dotok vode je bila pred več leti zabita. Krajevna skupnost Križ jo je za časa predsednika Ivana Hladeta zamenjala in tako omogočila dotekanje vode v betonsko korito. Zamenjati je dala tudi nekdanje lončene cevi s plastičnimi. Lončene cevi so izdelali lončarji z območja sedanje Občine Komenda.

Vodnjak, iz katerega priteka voda v betonsko korito, je bil ob ogledu 2. 2. 2002 poln vode.

Pročelje nekdanjega grajskega hleva je bilo pred leti obnovljeno. Hlev sam je danes opuščen. V njem ni več nekdanjih, iz kamna izklesanih jasli.

Del prostorov je bil zaradi vandalizma uničen, del pa služi drugim namenom (obratna dejavnost).

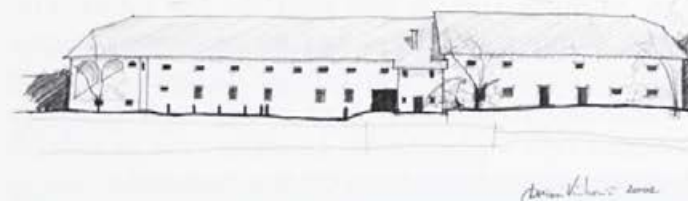
Hlev je skupaj z ostanki kriškega gradu s strani ZVKDS OE Kranj registriran kot kulturna dediščina.

Grajski hlev z južne strani, kjer je betonsko korito iz leta 1943. Foto: Jože Pavlič.

Grajski hlev z "grajske strani". Foto: Jože Pavlič.

Grajski hlev. Skica: Dušan Vinkovič.

EŠD 15221 Križ pri Komendi – CERKEV NA GAVŠKU

Cerkev sv. Križa je stala na griču Gavšek vzhodno od kriškega gradu in vasi onstran grajskega ribnika. Leta 1717 jo je dal sezidati grof Franc Anton Auersperg. Vizitacijski zapisnik iz leta 1774 omenja, da je imela tri zelo lepe oltarje. Leta 1835 je zaradi udara ognjene strele pogorela in je niso več obnavljali. Ostanke je do danes popolnoma preraslo drevje, tako da lahko le po oblikovanosti zemljišča slutimo, kje je nekdanja stala.

Enota dediščine je ovrednotena kot arheološka dediščina in je predlagana za lokalni arheološki spomenik.

Blizu te cerkve so bile nekdanje vislice (gavge), po katerih je grič dobil ime Gavšek. Kamniška sodnija je tu izvrševala sodbo na smrt obsojenih.

Kraj, kjer je nekoč stala cerkev (na griču Gavšek), je danes mogoče slutiti le še po konfiguraciji zemljišča. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 1904 Križ pri Komendi – CERKEV SV. PAVLA

Podružnična cerkev spreobrnjenja sv. Pavla na Križu je enoladijska sakralna stavba, banjasto obokana s sosvodnicami, postavljena leta 1736 na mestu starejše gotske cerkve, ki jo omenja zapisnik cerkvenih dragocenosti iz leta 1526. Sedanjo cerkev je dal postaviti komendator baron Peter Jakob de Testaferrata, potem ko je dal 17. julija 1736 podreti gotsko cerkev sv. Pavla, prvotno Sv. Križa. V vizitacijskem zapisniku iz leta 1774 je zapisano, da je zidana po novem načinu in da še ni posvečena. Ob potresu leta 1895 je bila precej poškodovana, nato obnovljena. V cerkvi z baročno opremo hranijo 97 votivnih figuric konj in goveje živine, ki naj bi bile stare več kot 250 let. Leta 1917 so iz nje vzeli tri zvonove, da so jih pretopili v orožje. O cerkvi je več napisal dr. France Stelè v knjigi Politični okraj Kamnik.

V cerkvi je več kipov. Kipa sv. Barbare in sv. Marjete naj bi bila izdelana po Francescu Robbi, ker sta domnevno v njegovem stilu. Za ljudsko sliko Matija Koželja na glavnem oltarju, na kateri je upodobljeno spreobrnjenje apostola Pavla pred Damaskom, je še en kip, in sicer sv. Pavla.

Znotraj cerkve so Križani leta 2002 odstranili navlaženi omet do višine oken, naslednje leto pa cerkev ometali s sanirnim ometom, ki ne vleče več vlage vase.

Leta 2003 so tudi prekrili streho cerkve z opeko bobrovec, kakršna je bila prej.

V letu 2004 so ob odstranjevanju ometa s celotne cerkve in zvonika strokovnjaki ZVKDS OE Kranj odkrili, da je bil zvonik nekdanj prostostoječ ter dodatno zvišan za 2,40 metra. Slednje so ugotovili po ornamentih na njem.

Leta 2004 so Križani na cerkvi in na zvoniku naredili novo fasado rumenkaste barve.

V letu 2005 so očistili pločevinasto kritino na zvoniku in jo prebarvali z rdečkasto barvo.

Križ na koru ima zanimivo zgodovino. Ko so po drugi svetovni vojni uničevali cerkvene simbole, so hoteli podreti tudi križ, ki je stal na Gavšku. Takratni kriški mežnar Janez Gregorin (Šinov Johan) je, da bi ga obvaroval, razpelo na rami odnesel v cerkev sv. Pavla. Viktorijan Demšar, ki je prišel v Komendo za duhovni-

Cerkev na Križu. Foto: Jože Pavlič, 2005.

Vhod v cerkev sv. Pavla na Križu. Foto: Jože Pavlič.

Del notranjščine cerkve sv. Pavla na Križu. Foto: Jože Pavlič.

ka leta 1946, je želel, da bi bilo to razpelo nameščeno v Komendi, a ga Križani niso dali iz rok. Tako je ostalo na koru kriške cerkve.

Votivne figurice konj in goveje živine so zelo lično izdelane iz lesa. Po tradiciji jih ljudje nosijo okoli glavnega oltarja na god sv. Štefana in se temu svetniku priporočajo za zdravje živine, saj je sv. Štefan priprošnjik prav v tem. To je danes ohranjen ritual v cerkvi.

Vaščani Križa so leta 2002 pričeli z obnovo cerkve. Pri obnovi (ureditvi drenaže) so na južni strani cerkve na desnem robu stene, sredi katere je zazidan kamnit portal (vhod v cerkev) z malteškim viteškim križem na vrhu, odkrili kamnit blok z upodobljeno rožo (cvetom) in delom rože (cveta), ki se je skrival globoko pod ometom. Na štirih zunanjih stenah prezbitarija so pri odstranjevanju ometa odkrili podolžne, lepo obdelane kamne okrase barve, ki tvorijo nekakšen okrasni zidec okoli prezbitarija. Južneje, pod zvonikom (na desnem zunanjem robu v smeri proti Čubru), pa so odkrili še kvadratasto, delno obdelano skalo, ki naj bi na prvi pogled služila za temelj zvoniku. Pod njo je še ena večja skala. Na zvoniku so na južni in zahodni strani pod ometom odkrili tudi nekdanj zazidana vhoda vanj. Več o tem bodo povedali strokovnjaki.

Temeljni kamen pod zvonikom. Foto: Jože Pavlič.

Cerkveni ključar (levo) in mežnar skrbno varujeta votivne figurice. Foto: Jože Pavlič.

Kamnita roža, odkrita pri obnovi cerkve na Križu. Foto: Jože Pavlič.

Zazidana vrata v zvonik. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15136 Križ pri Komendi – KAPELICA MARIJE KRALJICE

Kapelica je zidana in ima štirikapnostreho. Notranjščino je poslikal leta 1914 Matija Koželj. Nekdaj je bila kapelica last kriškega barona Otona Apfaltrerna. Stara je okoli 270 let. Zanj skrbi Slakova družina (Evgen Slak), Križ 77. Nazadnje je bila obnovljena 1998. leta. Na stranskih stenah so upodobljeni Ruta na Boozovi njivi in Gospodovi učenci smukajo klasje, na oltarni steni pa Marija, kraljica angelov; na oboku je v medaljonu Marijino ime. Pred kapelico (vzhodno) je sedel Božidar Jakac, ko je slikal kamniško pokrajino.

Bogoljub je v 11. številki leta 1914 na 379. strani objavil tole novico: "Na Križu pri Komendi sta bili v nedeljo, 27. septembra, slovesno blagoslovljeni dve stari veliki znamenji, last gosp. barona Otona Apfaltrerna s Križa. Poslikal ju je g. Matija Koželj iz Kamnika. Znamenje na polju je posvečeno Kraljici angelov, na levi strani je naslikana Ruta na Bocovi njivi, na desni učenci Gospodovi, ko smučejo klasje. V znamenju ob deželni cesti so naslikani trije poglobitvi dogodki iz Jezusovega življenja: rojstvo, smrt na križu in vnebohod. Zbralo se je mnogo domačinov in gospode. Trije nagovori so pojasnili pomen teh lepih slik in kronogram, da sta bili poslikani leta 1914 v vojnem času ob stroških Apfaltrernovih. Sledilo je nekaj primernih pesmi komendskega pevskega zbora. Grede od prvega proti drugemu znamenju smo peli lavretanske litanije in molili sv. rožni venec".

Prek programa CRPOV obnovljeni kapelici je 5. septembra 1998 blagoslovil komendski župnik Nikolaj Pavlič, ki je razložil pomen slik in kronograma (pod osrednjo fresko) v kapelici Sv. Križa. Pel je Moški pevski zbor Komenda pod vodstvom Tomaža Kremžarja.

Poslikave slikarja Matija Koželja sta obnovila akademska slikarja Barbara Gosar (samo v kapelici Sv. Križa) in Andrej Hirci (v obeh kapelicah). Pod sedanjimi freskami so bile nekdanje starejše. To so ugotovili pri odkrivanju dela freske v kapelici Sv. Križa. Bile so preslabo ohranjene, da bi jih restavriral. Tudi ni znano, kaj naj bi bilo na njih upodobljeno; prav tako ne točna starost kapelic. Po sodbi prof. Franca Kokalja naj bi bili stari okrog 270 let.

Kapelica Marije Kraljice angelov na Drnovem.
Foto: Jože Pavlič

Notranja poslikava v kapelici Marije Kraljice angelov na Drnovem. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 14203 Križ pri Komendi – KAPELICA SV. KRIŽA

Kapelica Svetega Križa je zidana s fresko poslikavo v notranjščini polkrožne niše, ki jo je leta 1914 poslikal Matija Koželj. Nekdaj je bila last kriškega barona Otona Apfaltrerna. Je nižja od tiste na polju. V kapelici je napis: DEO SALVATORI BELLI TEMPORE PICTAE CURIS APFALTERN (Bogu Odrešeniku, ob času vojne, za poslikave poskrbel Apfaltrern). V kapelici Sv. Križa osrednja freska predstavlja Kristusovo križanje, desna, stranska, Kristusovo vstajenje, leva, stranska, pa Kristusovo rojstvo. Pod centralno fresko je napis (kronogram), na oboku pa so v medaljonu črke Pax = mir, dovolj zgovoren dokaz, kdaj je bila kapelica blagoslovljena. Zanj skrbi Ivan Hlade z družino, sveče pa prižigajo tudi drugi.

Pri obnovi je bilo največ dela s prizorom Kristusovega vstajenja. To upodobitev so pazljivo sneli s stene, jo utrdili, retuširali in pritrdili nazaj na prvotno mesto v kapelici. To delo je na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani (ALU) opravil akademski slikar, restavrador specialist in asistent Gregor Kokalj; Franc Kokalj, redni profesor restavradorstva na ALU in predstojnik Oddelka za restavradorstvo na omenjeni akademiji (leta 1998), pa je vodil in nadzoroval restavriranje fresk v kriških kapelicah. Obnovitelja fresk, akademska slikarja Barbara Gosar in Andrej Hirci, sta pred tem vpisala specialistični študij iz restavradorstva na ALU, restavriranje fresk na Križu pa je sodilo v njuno delovno prakso iz fresko tehnike.

V bližini kapelice je Gavškarjev kozolec. Ima dva štanta (okni), je v celoti lesen, na obeh straneh podprt z oporniki ob vsakem štantu. Stoji na parc. št. 170, k. o. Križ. Lastnica je bila Marija Sušnik, sorodnica Škrlepovih s Križa. Kozolec je eden izmed motivov, ki je bil popularen tudi v času naročenih razglednic izpod čopiča Maksima Gasparija.

Za obnovo kapelic je bil poleg drugih oseb in ustanov, zlasti Programa CRPOV za območje tedanjih KS Komende, Križa in Most, v okviru katerega so bila zbrana tudi precejšnja denarna sredstva za obnovo kapelic (več milijonov tolarjev), najbolj zaslužen nekdanji predsednik KS Križ in cerkveni ključar Ivan Hlade. Zidarska in druga dela (nova streha) so na kapelicah opravili Križani sami.

Freske v kapelici Sv. Križa. Foto: Jože Pavlič.

Kapelica Sv. Križa ob robu Občine Komenda, na meji s kamniško občino pri Podgorju. Poleg kapelice je kozolec. Foto: Jože Pavlič.

LOVSKA HIŠA (JÄGERHAUS) – KRIŽ 3B

V tej hiši, ki leži v vznožju grajskega hriba in je v njej živel oskrbnik lovskega revirja, so v preteklosti nastanili gostujoče lovce. Od tod tudi ime hiše. V 20. stoletju so v njej stanovali delavci. Tudi sedanja lastnika Ivanka in Ivan Kosec sta deset let živela v njej in sta jo odkupila po t. i. Jazbinškovem zakonu od Jate. Naslov hiše je Križ 3b, 1218 Komenda. Obnova je v večjem delu zaključena. Ometati je treba še klet, v kateri je ohranjena originalna oblika stavbe, še posebej prvo okno s severne strani. Hiša je glede na originalni objekt nekoliko spremenjena. Dodan je balkon, frčada, spremenjena je oblika strehe, zamenjana je kritina.

Okno v kleti je prvotno kamnito, z lovilcem svetlobe, v njem je še originalna kovinska rešetka. Z zunanje strani je okno zazidano.

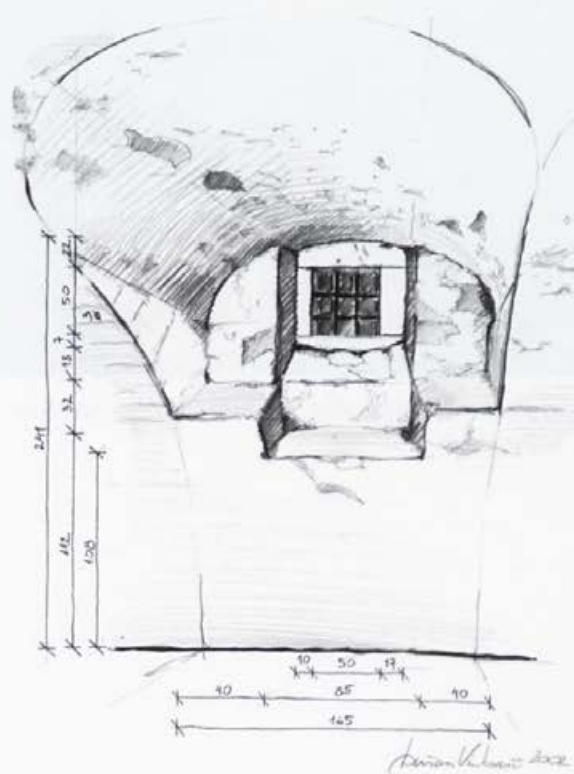
Vhod v klet v lovski hiši. Foto: Jože Pavlič.

Slika lovske hiše, kot je bila nekoč.
Foto: Jože Pavlič.

Obnovljena in delno predelana lovska hiša.
Foto: Jože Pavlič.

Okno v kleti lovske hiše. Skica: Dušan Vinkovič.

DOMAČIJA PRI POLKU, KRIŽ 21

Lastnik hiše je Ivan Hlade, Križ 21, po domače pri Polku. Po njegovi oceni je hiša stara okoli 200 let.

Med bolj zanimive dele hiše sodi klet, ki je dobro ohranjena. Tla so zbita ilovica. V kleti sta okni, ki sta ohranjeni z originalnimi rešetkami. Včasih je bila v hiši gostilna, ker je pot vodila tod mimo. Hladetovi so hišo kupili leta 1899.

Hiša pri Polku je močno predelana, a so še vidni ostanki prvotne arhitekture. Foto: Jože Pavlič.

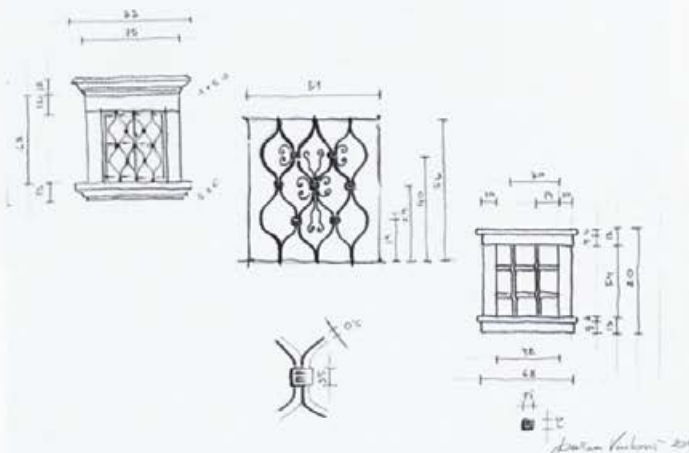
Klet pri Polku je obokana, z zbito zemljo na tleh. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15135 Križ pri Komendi – BREZNIKOVA HIŠA, KRIŽ 41

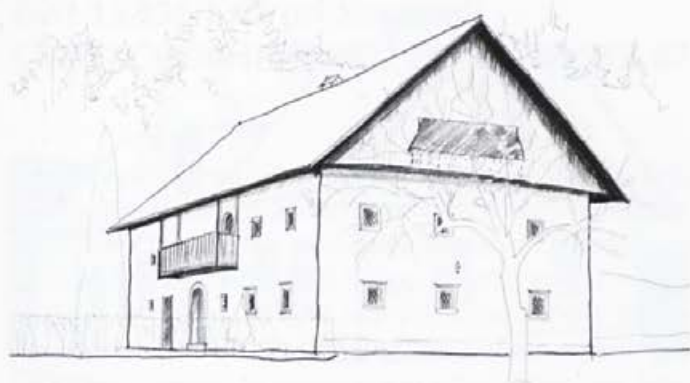
Delno podkletena nadstropna hiša na lokaciji Križ 41, 1218 Komenda, je rojstna hiša duhovnika Antona Breznika, pisca Večne pratike od gospodarstva.

Postavljena je bila v začetku 18. stoletja. O tem govorijo dejstva, da se je pratikar Anton Breznik rodil in bil krščen 14. junija 1737 oskrbniku kriškega gradu Janezu Brezniku (Wresniku) in njegovi ženi Elizabeti, rojeni Žurbi iz Podgorja pri Kamniku, pa tudi dejstvo, da Peter Pavel Glavar iz Komende v svojem "statusu animarum" pri seznamu kmetij in gospodarjev hiš po domačih imenih na Križu omenja celo kmetijo pri Brezniku. Da je bilo tako, je mogoče še danes videti po stavbi, ki je bila za tiste čase kar mogočna. Objekt naj bi bil graščinska pristava. Iz te hiše je izhajal prvi svobodni kmet na Križu. Po izročilu naj bi bil objekt s strani dveh žensk – lastnic – ki nista imeli otrok, prodan graščaku. Za kupnino naj bi ženski kupili monštranco za župnijsko cerkev v Komendi. Predzadnji lastnik hiše je bil Milan Bremšak. Milanova mama, rojena 1904. leta, je bila grajska perica. Ker ji graščakinja ni mogla plačati, naj bi ji po izročilu dala objekt v zameno za dolg.

Hiša je predlagana za kulturni spomenik lokalnega pomena.

Gavri v Breznikovi hiši. Skica: Dušan Vinkovič.

Breznikova hiša. Skica: Dušan Vinkovič.

Breznikova hiša. Foto: Jože Pavlič.

Obok dimne kamre v Breznikovi hiši.
Foto: Jože Pavlič.

Prvotno manjšo stavbo naj bi na tem kraju postavili leta 1648. V začetku 18. stoletja so jo povečali na današnjo velikost. Do leta 1942 naj bi bila krita s slamo. Okoli nje je bil gank.

Da je bil objekt dozidan, pričajo tudi okna v prvem nadstropju, ki so s povečanjem objekta proti vzhodu postala notranja okna in so na zunanji, to je vzhodni strani, zazidana. Vzhodna vrata so iz Koščeve stare hiše, ki so jo podrli.

V južnem zidu hiše je vgrajen sklepnik. Po podobnosti z ostalimi sklepniki, za katere je znano, da so iz moščanske podružnične cerkve, je mogoče sklepati, da je tudi ta od tam. Pod njim je okrogla glinena plošča, premera približno 12-13 cm, na kateri je napis: 2. evharistični kongres v Ljubljani, junija 1935, na njej je odtisnjen relief stolnice ter grb Ljubljane s stolpom in zmajem.

Ob vzhodni strani hiše so bili nekoč leseni podi (gospodarsko poslopje). Od vzhodnih vrat je vodila pot do gradu.

"Koščeva vrata" v Breznikovi hiši z zadnje strani.
Foto: Jože Pavlič.

Sklepnik na Breznikovi hiši. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15134 Križ pri Komendi – DOMAČIJA PRI BOLTAČEVIH, KRIŽ PRI KOMENDI 44

Pritličnemu, stegnjenemu domu s podstrešnimi sobami in neorenesančno frčado nad vhodom se je po domače reklo pri Boltačevih tetah. Načrt za hišo, zgrajeno okoli 1930. leta za šest sester: Terezijo, Ljudmilo, Ivano, Marijo, Cecilijo in Frančiško Jerič s Križa 53, je naredil in hišo tudi sezidal zidarski mojster Jože Pogačar, Križ 19 (v njegovem času) oziroma Križ 47 (po novem). Današnji lastnik hiše je Peter Jerič, Križ 46, 1218 Komenda.

Ohranjena je pogodba, ki navaja, da se je šest sester iz družine Jerič dogovorilo, da bodo na parceli, ki so jo dobile v dar, zgradile hišo in da si jo bo vsaka lastila do ene šestine. Če se bo katera izmed njih poročila, bo prenesla svoj delež na ostale, neporočene. Poročile so se štiri izmed njih. Zato so se 20. oktobra leta 1953 pisno sporazumele, da se deleži poročenih sester prenesejo na še neporočeni. To sta bili Marija in Ivana, ki sta potem to hišo podarili Petru Jeriču, svojemu nečaku. Hiša je prazna od leta 1991.

Po mnenju sedanjega lastnika Petra Jeriča ta tip frčade za naše podnebje ni funkcionalen, saj je frčada preveč izpostavljena vplivom dežja, vetra idr.

Hiša pri Boltačevih tetah. Skica: Dušan Vinkovič.

Hiša pri Boltačevih tetah na levi strani ob poti s Križa proti Gori. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 12856 Križ pri Komendi - GOSTAČEVA HIŠA, KRIŽ PRI KOMENDI 47

Gostačeva domačija obsega hišo, hlev, sadovnjak, vodnjak in kapelico. Hiša je pritlična, zidana iz opeke. Lastnika sta Lovro in Frančiška Grkman. Po domače se reče hiši pri Gostaču, Križ 19 (po starem) in Križ 47 (po novem). Zgrajena je bila leta 1912 po načrtih Jožeta Pogačarja, starega očeta Frančiške Grkman, ki je poleg te hiše zgradil še veliko stavb v Komendi, npr. Šmidov, Mejačev in Vodetov hlev, šolo na Šenturški Gori (ok. l. 1938), ki so jo pred kratkim podrli, ter obnavljal številne objekte, npr. Vodetovo hišo v letu 1914.

Pred hišo, ki se je drži hlev, je še kamnito korito za napajanje živine iz leta 1939. Poleg je tudi sedem metrov globok vodnjak, zgrajen iz okroglih rečnih kamnov. Ko je zaradi njega leta 1940 počil zid hiše, so ga ojačali z betonom.

Na mestu, kjer stoji sedanja Gostačeva hiša, je prej stala lesena, s slamo krita hiša. Ko so staro hišo podirali, je Frančiškin praded jokal na klopi za hišo, tako mu je bilo hudo zanj. Novo hišo so gradili okoli stare, tako da so staro podrli šele, ko je bila nova, zidana, že izdelana. Opeko za gradnjo hiše je vozil iz opekarne v Vodica praded sedanjega lastnika trgovine Tuš na Križu Iztoka Likozarja Janez Grintal. S konjsko vprego je zvozil kar 50 voz. Opeka je bila dvakrat žgana. Če jo prelomiš, je znotraj kot kristal. Bogato neobaročno fasado na hiši je prav tako izdelal Jože Pogačar s svojimi pomočniki.

Zadnjo obnovo hiše so Gostačevi začeli leta 1996, kot pravita Lovro in Frančiška, ko je bil papež Janez Pavel II. v Stožicah (18. maja 1996). Sedanji gospodar Lovro Grkman je prišel k hiši leta 1952. Hišo je doslej obnavljal trikrat. Pri zadnji obnovi so nad "fundamentom" hišo zarezali in položili hidroizolacijo. Zahtevni del fasade, kjer so neobaročni okraski, je delal Albin Škrjanec. Na poškodovanih delih je Lovro Grkman pripravil modele, na podlagi katerih je zidarski mojster Franjo Burnik iz Nasovč izdelal okrasje. Nad portalom so naredili nadstrešek, da ne zamaka. Vrata in okna v hiši so še prva, macesnova.

Gostačeva hiša na Križu. Skica: Dušan Vinkovič.

Gostačeva hiša je redno vzdrževana.
Foto: Jože Pavlič.

GOSTAČEVO ZNAMENJE – KAPELICA SRCA JEZUSOVEGA (je del Gostačeve domačije, vpisana pod EŠD 12856)

Znamenje – kapelica – je bilo postavljeno leta 1906 po načrtih Jožeta Pogačarja, starega očeta Frančiške Grkman, obnovljeno pa leta 1980 in 1996. Zanj skrbita Lovro in Frančiška Grkman, po domače pri Gostaču, Križ 47. Pravita, da je to vaško znamenje, ki pripada vsem Križanom.

V kapelici je kip Srca Jezusovega, na njem sta upodobljena ista svetnika kot v stranskih oltarjih kriške cerkve, to sta sv. Štefan in sv. Martin. Znamenje je okrašeno s podobnimi okraski kot stanovanjska hiša in se po slogu izdelave lepo ujema z njo, kar govori o istem načrtovalcu. Pri znamenju se je doslej trikrat ustavila obujena telovska procesija na konjih, saj so Križani tukaj postavili svoj telovski oltarček.

Albin Škrjanec iz Most je znamenje temeljito obnovil leta 1980, Peter Lah iz Suhadol pa je izdelal nov krovski del. Dokler ni bilo mrliških vežic v Komendi, se je pogrebni sprevod z vsakim pokojnim Križanom ustavil pri tem znamenju, da bi se pokojni spravil z vaščani in ti z njim, če je prišlo do kakršnega koli spora, in nato so vaščani z njim nadaljevali pot.

Gostačevo znamenje na Križu. Skica: Dušan Vinkovič.

Podoba sv. Štefana na Gostačevem znamenju.
Foto: Jože Pavlič.

Gostačevo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

JAKLIČEVA (PINTARJEVA) HIŠA, KRIŽ 29

Lastnica stanovanjske hiše s podom je Anica Sušnik, Križ 29, po domače pri Pintarju (staro ime, preden so sedanji lastniki kupili to hišo). Sedaj se reče hiši pri Jakličevem Andreju. Hiša je verjetno bila zgrajena v sredini 19. stol.

Na hišnem bangarju je letnica 1957, vmes sta kratici S. A. Mož sedanje lastnice Andrej Sušnik, ki je bil doma pri Jakliču na Križu 11, je namreč hišo leta 1957 obnovil. Obnovljena so bila okna, pod, stropi, urejena je bila tudi notranjost. Hiša ima šivan rob, v zidu na zunanji strani hiše je kip lurške Matere božje. Ob obnovi leta 1957 so jo vzeli iz hiše in jo postavili v posebej zanjo izdelano lino.

Na lesenem podu, ki se drži hiše, je letnica 1862.

Pintarjeva hiša na Križu. Foto: Jože Pavlič.

Okno v Pintarjevi hiši na Križu. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 14236 Križ pri Komendi - SPOMINSKA PLOŠČA ANTONU BREZNIKU

Temno marmonato ploščo s pozlačenim posvetilom rojaku duhovniku Antonu Brezniku, piscu Večne pratile od gospodarstva, so postavili vaščani ob 200-letnici Breznikove smrti aprila 1993.

Spominska plošča Antonu Brezniku je predlagana za lokalni zgodovinski spomenik.

Spominska plošča Antonu Brezniku. Foto: Jože Pavlič.

Dom krajanov Antona Breznika na Križu, na katerem je spominska plošča rojaku Antonu Brezniku. Foto: Jože Pavlič.

KOBASARJEV KOZOLEC

Lastnik enojnega kozolca s plaščem, z betonskimi stebri je Alojz Hlade, Križ 67, po domače pri Kobasarju.

Kozolec z desetimi štanti je zgradil leta 1955 stric Ivana Hladeta Alojz Hlade, oče sedanja lastnika, zaposlen kot zidar pri Belcijanu. Takrat je bil to prvi betonski kozolec na Križu. Pri četrtem štantu ima kozolec pvajž (plašč), to je podaljšek strehe. Narejen je zato, da se lahko voz zapelje pod streho, kadar se približuje nevihtna ujma, in se pod streho dela dalje.

Kmalu potem, ko je bil kozolec zgrajen, leta 1957, ga je podrla ujma. Na tem mestu je vrtinec zvil železobetonske stebre. Kozolec so nato postavili na novo.

*Kobasarjev kozolec z betonskimi stebri na Križu.
Foto: Jože Pavlič.*

PETROV KOZOLEC

Lastnika enojnega kozolca s štirimi lesenimi štanti in enim štantom z betonskima stebroma sta Franc in Slavka Klemen, po domače pri Petru, Križ 45, 1218 Komenda. Kozolec so postavili Slavkini stari starši, Peter in Marija Slatnar, v letih 1937/38.

Leseni del kozolca je bil izdelan iz hrastovega lesa, ki je rasel v bližini. Območje okoli Lovskega doma Komenda je bilo tedaj bogato s hrastom in je še danes. Betonski del kozolca so postavili pozneje zaradi večjih potreb po prostoru za sušenje sena in drugega.

Petrov leseni kozolec na Križu. Foto: Jože Pavlič.

ŽNIDARJEV KOZOLEC

Enojni kozolec je sestavljen iz dveh delov, ki ju deli mogočen oreh. Sprva je imel 22 štantov (oken), sedaj jih ima 16. V njem so sprva shranjevali rženo slamo za kritino.

Kozolec je postavil Franc Kosec, oče predzadnjega lastnika Franca, okoli leta 1925. Lastnika sta bila 55 let Franc in Justina Kosec, danes pa je lastnica njuna hči Marta Kos – Žnidarjeva, Križ 51, 1218 Komenda.

Kozolec je na zahodu oprt na lesene podpornike pri vsakem stebru. Na zahodni strani ga pred vetrom in dežjem varujejo visokodebelna drevesa – hruške, katerih sadovi so primerni za sušenje, sok, žganje, kis. Nasajena so bila leta 1925. Da bi se les kozolca ohranil, je Martin oče Franc dal narediti betonske podstavke.

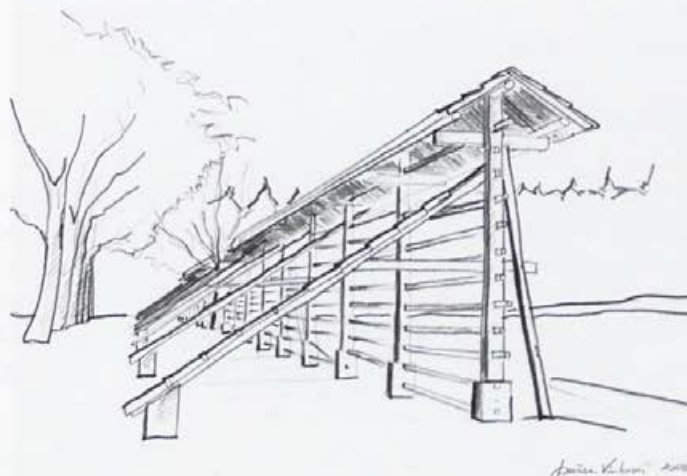
Kozolec še danes uporabljajo. Napolnijo ga dvakrat letno. Razmišljajo, da bi ga ponovno pokrili s slamo, kot je bil prvotno.

Podporniki na Žnidarjevem kozolcu. Foto: Jože Pavlič.

Žnidarjev kozolec s hruškovim drevoredom na zahodni strani. Foto: Jože Pavlič.

Žnidarjev kozolec. Skica: Dušan Vinkovič.

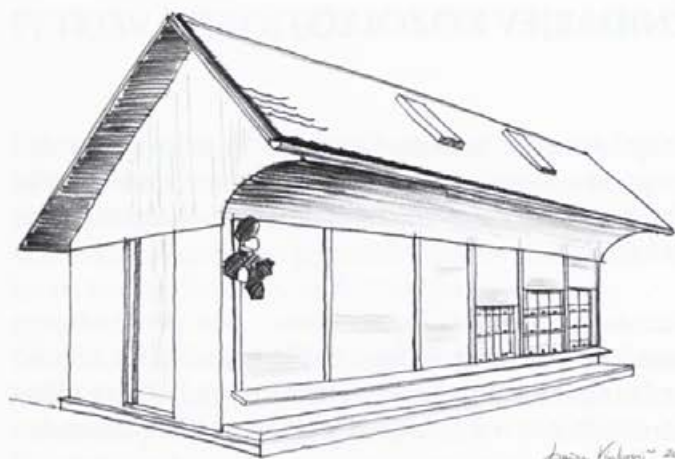
PREZLJEV ČEBELNJAK

Lastnik čebelnjaka je Franc Prezelj, Meninska 1, 1240 Kamnik, tajnik Čebelarskega društva Peter Pavel Glavar Komenda. Postavil ga je leta 1987 na najeti zemlji, ki jo je kasneje odkupil od Agroemone. V objektu je prostora za 60 panjev, vendar jih je imel doslej največ 50. Krivina pod streho je posneta po originalnih gorenjskih čebelnjakih. Načrt je izdelal Projektni biro Tehnik Škofja Loka po načrtih, ki jih hranijo v Čebelar-skem muzeju v Radovljici.

Objekt bo lastnik ohranil. Zamenjal bo Albert-Žnidaršičeve panje, ki so pri nas v zadnjih 100 letih najbolj razširjeni, za nakladne panje. Z namenom, da bi se čebelnjak lahko zaprl, kadar peljejo čebele na pašo, je izdelal svoje rulete.

Danes ima v čebelnjaku samo še čebelje družine za razvoj v panjih, ki so modernejše izvedbe.

V Cankarjevem domu v Ljubljani je bil od 24. do 29. avgusta 38. svetovni čebelarski kongres Apimondia 2003. Zadnji dan so udeleženci obiskali slovenske kraje, povezane s čebelarstvom. Z enim avtobusom in dvema osebima avtomobiloma so prišli tudi v Komendo. Čebelarsko društvo Komenda pod vodstvom Stanislava Jenka se je ob sodelovanju Turističnega društva Komenda pod vodstvom Viktorije Drolec, Župnijskega urada Komenda in drugih izkazalo kot izvrstni gostitelj in imelo kaj pokazati na področju čebelarjenja in domačih šeg in navad. Več o tem je zapisal Jože Pavlič v Glasilu Občine Komenda, št. 9/03.

Prezljev čebelnjak. Skica: Dušan Vinkovič.

Prezljev čebelnjak z Albert-Žnidaršičevimi in nakladnimi panji. Foto: Jože Pavlič.

MOČIVNICA

Močivnica so imenovali kraj, kjer so vaščanke prale perilo.

Gre za prostor, s treh strani obzidan s kamenjem in brez strehe. Voda na tistem mestu z dna prihaja na površje.

Ženske so tu prale perilo, ker je bila stalno tekoča voda. Prale so, vse dokler vas ni dobila vodovoda in sodobnih gospodinskih pripomočkov, kot je pralni stroj. S pranjem perila je bilo povezanih veliko vaških zgodbic. Tukaj so se spletale tudi ljubezenske romance, fantje so dekletom radi nagajali ...

Močivnica. Skica: Dušan Vinkovič.

Močivnica na Križu v gozdu nasproti "Lovskega hrama". Foto: Jože Pavlič.

MOST NA KRIŽU IZ OBDELANEGA KAMNA Z GRADU KRIŽ

"Most" prek potoka za Kriškim bajerjem je narejen iz gotskih in baročnih kamnitih preklad z gradu Križ.

Kamni z gradu Križ, naloženi v most ob Kriškem bajerju. Foto: Jože Pavlič.

"Most" od zunaj. Foto: Jože Pavlič.

VILLA RUSTICA POD GAVŠKOM

Ostanki vile rustice na parc. št. 165/1, 163/4, 163/3 k. o. Križ so bili najdeni pri topografskem ogledu terena 1. 4. 2001, nahajajo pa se na površini, velikosti približno 100 x 100 m. Trenutno je na sredini nekdanje vile rustice sadovnjak. Poleg ostankov lončenih vrčev so našli več fragmentov amfor, raznih kamnitih odbitkov, delov strešnikov (tegul), značilnih talnih tlakovcev ter kos žrmelj.

Zaradi intenzivne obdelave njiv so ostanki tudi v večji globini (drenažni jarki).

Villa rustica je v okolici sadovnjaka, na katerega kaže roka. Foto: Jože Pavlič.

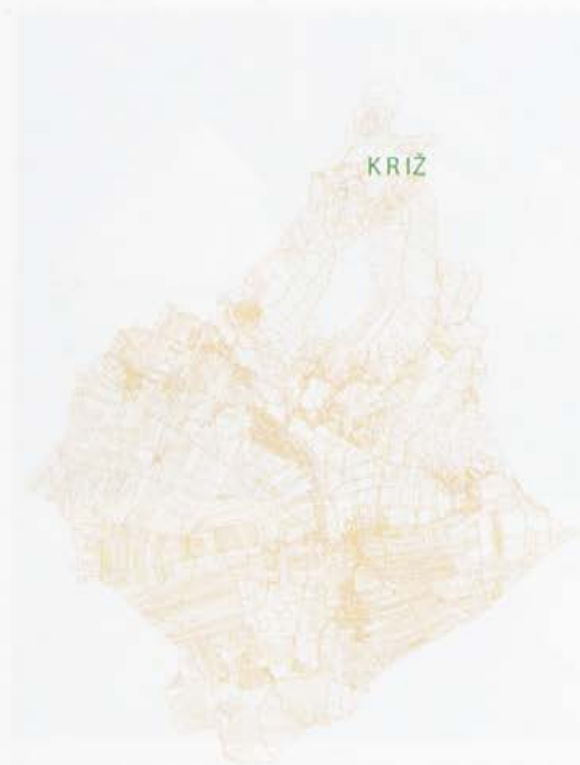
NASELJE KULTURE ŽARNIH GROBIŠČ IN VILLA RUSTICA NA BREZOVCAH

Na lokaciji z ledinskim imenom Brezovce, nasproti lovske kočje v smeri jug, je bilo 8. 4. 2001 pri topografskem ogledu terena odkrito bogato najdišče iz obdobja kulture žarnih grobišč in obdobja rimske ville rustice. Lokacija je bila očitno zanimiva v več zgodovinskih obdobjih, razprostira pa se na območju, velikem 200 x 300 metrov in predstavlja največji arheološki kompleks v občini. Na njivah je bilo najdene veliko lončenine iz obdobja kulture žarnih grobišč (pozne bronaste dobe), kamnito orodje, deli žrmelj. Iz obdobja rimske poselitve izvirajo lončenina, deli strešnikov ali talnih plošč, žlindra, lončarski ali metalurški objekt ter lepo ohranjeni zidovi na globini 0,8 m. Lokacija obeta najdbe iz pozne antike ali morda celo iz zgodnjega srednjega veka, kar bi nakazovalo kontinuiteto poselitve v treh zgodovinskih obdobjih. Predvsem na južnem in zahodnem delu lokacije je zelo lepo viden obrambni objekt – okop.

*Ostanki lončenine, najdeni na Brezovcah.
Foto: Miran Bremšak.*

Karta Občine Komenda z lokacijami kulturne dediščine na Križu

1. Vas Križ
2. Naselje kulture žarnih grobišč in villa rustica na Brezovcah
3. Močivnica
4. Žnidarjev kozolec
5. Domačija pri Boltačevih
6. Breznikova hiša
7. Gostačevo znamenje
8. Gostačeva hiša
9. Cerkev sv. Pavla
10. Jakličeva hiša
11. Domačija pri Polku
12. Spominska plošča Antonu Brezniku
13. Grajski hlev
14. Grajski vodnjak
15. Lovska hiša
16. Prezljev čebelnjak
17. Ambient nekdanjega gradu Križ
18. Most iz obdelanega kamna z gradu Križ
19. Cerkev na Gavšku
20. Villa rustica pod Gavškom
21. Kapelica sv. Križa
22. Petrov kozolec
23. Kapelica Marije Kraljice
24. Kobasarjev kozolec

MLAKA

VAS MLAKA

Vas Mlaka leži v severovzhodnem delu Občine Komenda. Razvija se ob cesti proti Tunjicam. Ima 228 prebivalcev. Znana je po lončarstvu, ki je imelo tam dolgo tradicijo. Danes ni v vasi nobenega lončarja več. Prebivalci so večinoma zaposleni oziroma imajo svojo obrt ali podjetje. Kmetijska dejavnost je zaradi manj ugodnih naravnih danosti za večino prebivalcev Mlake manjšega pomena.

Mlaka iz smeri Gmajnice. Foto: Jože Pavlič.

Mlaka meji tudi na Podboršt. Foto: Jože Pavlič.

Mlaka z vzhoda. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15137 Mlaka pri Komendi – KAPELICA, KAPELICA SRCA JEZUSOVEGA

Vaško znamenje je baročna kapelica zaprtega tipa iz leta 1735. V niši so polikromirani mavčni kip Srca Jezusovega, lesena kipa Janeza Evangelista in Marije in dve plošči z napisi. Na prvi plošči piše: "Presv. Srce Jezusovo, usmili se nas. Postavljeno leta 1735, preslikano leta 1866, s prostovoljnimi darovi obnovljeno leta 1909. Al. Vodnik Ljubljana.", na drugi plošči pa "Preslikana in obnovljena leta 1991 in leta 2005."

Za kapelico skrbijo Milka Perne (Petrovčeva Milka) in Smrekarjevi. Minka Zgonec iz Mlake 37a je povedala, da so včasih v maju ob tem znamenju vaščani molili litanije in prepevali, ko so se vračali s paše domov in gnali živino v hlev. Domačini vedo povedati (Vladimir Križman, ki se sklicuje na svojo mamo Marijo Križman, roj. Koželj), da je bil križ, ki je sedaj na zadnji zunanji strani kapelice, pred drugo svetovno vojno v niši. Ob obnovi leta 1909 je bil prestavljen na zadnjo zunanjo steno, na njegovo mesto pa so bili dani kip Srca Jezusovega in kipa Janeza Evangelista in Marije. Marija se je tudi spominjala, da je njen stari oče Jože Koželj, Bukovnikov z Mlake, pripeljal domov v zabojniku s slamo zavarovani novi kip Srca Jezusovega za kapelico. Voz je zapeljal kar pod domači toplar in pustil kip na njem, dokler kapelica ni bila pripravljena za njegov sprejem.

Ob obnovi leta 1991 je Vladimir Križman dal izdelati križ na vrhu kapelice. Obnovljeno kapelico Srca Jezusovega na Mlaki je na misijonsko nedeljo, 20. oktobra 1991, ob 15. uri blagoslovil komendski župnik Nikolaj Pavlič.

Vaščani menijo, da bi prvotno znamenje lahko poimenovali Znamenje Sv. Križa, ker je bil križ v niši. Potem ko so križ prenesli na zadnjo zunanjo steno, v nišo pa Srce Jezusovo, se znamenje imenuje Znamenje Srca Jezusovega. Lesena kipa Janeza Evangelista in Marije imata na hrbtni strani kaveljce za obešanje, tako da lahko domnevamo, da sta prvotno visela ob križu. Zadnja obnova se je pričela leta 2004, ko je bil zamenjan križ, korpus pa obnovljen. Obnovil ga je Jaka Grmek iz Pšenične Police.

Kasneje je bila urejena drenaža okrog kapelice, saj je zaradi vlage, kljub temu da je bila kapelica leta 1991 preslikana, v notranjosti že odpadal omet. Drenažo in polaganje tlakovcev je opravilo podjetje Matjon – Čebul in sinovi d. o. o. iz Nasovč. Obnovljen je bil mavčni kip Srca Jezusovega, oba lesena kipa, čelna

*Vaška kapelica sredi Mlake pozimi leta 2001.
Foto: Jože Pavlič.*

*Obnovljeni križ na zadnji strani kapelice.
Foto: Marta Ciraj, oktober 2005.*

balustrirana ograja in pozlačen napis na plošči. Dela je opravilo podjetje Art Arena d. o. o. iz Pšenične Police (g. Grmek), s katerim je Občina Komenda uspešno sodelovala tudi pri obnovi kapelice v Žejah. V notranjost kapelice je bila nameščena nova napisna plošča. Zamenjano je bilo povsem dotrajano okno na pročelju kapelice. Obnovljene so bile tudi stopnice (izvedba: podjetje Kamen Jerič iz Struževega) ter v kapelici nameščena nova napisna plošča. Okoli kapelice je bila postavljena lična vroče cinkana ograja, katere izdelava je bila zaupana Milanu Šinkovcu iz Komende. Omenjena dela je v večini plačala Občina Komenda, del sredstev pa so zbrali tudi vaščani. Za obnovo kapelice, ki jo je 23. oktobra 2005 ob 270-letnici postavitve blagoslovil komendski župnik Zdravko Žagar, si je najbolj prizadeval Anton Smrekar z Mlake 23B, ki je opravil veliko prostovoljnega dela, posamezna dela pa so prostovoljno opravili tudi Damjan Erce, Andrej Frantar, Jože Kočar, Alojz Zgonc in Bogdan Janežič.

Na željo ene izmed vaščank, ki je s tem izpolnila svojo zaobljubo in v soglasju z Zavodom za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območne enote v Kranju, je bila na zahodni zunanji strani kapelice izdelana poslikava Device Marije. Poslikavo je izdelala (v času od 16. 10. 2005 do 18. 10. 2005) priznana slikarka Marija Bersan Mašuk, financirala pa omenjena vaščanka z družino.

Slikarka Marija (Maša) Bersan Mašuk je rojena 13. junija 1961 v Moskvi, sicer pa živi na Ljubnem na Gorenjskem. V Slovenijo je prišla leta 1994 na povabilo g. Iva Kisovca, organizatorja mednarodnega ateljeja Vivo. Njena dela krasijo številne sakralne objekte v Sloveniji, med drugim je njeno delo poslikava križevega pota nad Smlednikom ter kapelice sv. Lucije v Skaručni. Mlaška Marija na željo naročnice gleda v oči.

Marija Bersan Mašuk pri slikanju Marije.
Foto: Marta Ciraj, 16. oktober 2005.

Blagoslov obnovljene kapelice 23. oktobra 2005.
Foto: Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15139 Mlaka pri Komendi - ZNAMENJE, JERNEJČEVO ZNAMENJE

Lastnika znamenja sta Alojzij in Angela Ravnikar, Mlaka 27, 1218 Komenda.

Postavil ga je verjetno stari oče Alojzija Ravnikarja Andrej Ravnikar v 19. stoletju. Leta 1995 je bilo znamenje obnovljeno. Alojzij Ravnikar je popravil podstavek, Milan Lenarčič iz Kamnika pa ga je prebarval.

Znamenje je bilo postavljeno v spomin na nekoga, ki je tu v bližini padel pod voz in se smrtno ponesrečil med vožnjo lesa. Oče Alojzija Ravnikarja, ki je bil rojen 1880. leta, je znamenje imenoval "pri Bogku". Na večjem križu je manjši lesen križ, na katerem je korpus. Večji križ je bil v času, ki ga pomni Alojz, odžagan in skrajšan, ker je les preperel. Prej je bilo znamenje višje. Korpus je originalen, iz lipovega lesa. Leseni križ pod korpusom je bil zamenjan in prepleškan. Zamenjan je bil tudi podstavek. Nazadnje so podstavek obnavljali okoli leta 1997. Ob postavitvi je bilo znamenje bliže sedanje ceste, zaradi cestnih potreb pa je bilo umaknjeno.

Ob znamenju raste košata in lepa smreka, ki jo je okoli leta 1975 zasadil Alojzijeve in Angelin sin Marijan. Znamenje stoji na meji Ravnikarjevega zemljišča.

Ni podatkov, da bi bilo znamenje kdaj blagoslovljeno.

Jernejčvo znamenje na Mlaki. Foto: Jože Pavlič.

*Jernejčvo znamenje, korpus.
Foto: Jože Pavlič.*

KRZNARJEVO ZNAMENJE OB POTI PROTI TUNJICAM NA KONCU MLAKE

Lastnik znamenja, lesenega križa s korpusom Križanega, ki stoji na stičišču poti v Tunjice, na Mlako in na Goro, v bližini mostu prek potoka Knež, je bil Aleš Vrhovnik, Tunjice 25. Zanj skrbijo Silvo Gerbec, po domače Davčarjev Silvo iz Tunjic, in vaščani Mlake: Tone Smrekar z družino in Miha Juhant – Ukov ata.

Znamenje naj bi na tem mestu po izročilu stalo že v času Petra Pavla Glavarja. Na strani 136 v knjigi "In večno bodo cvetele lipe" – romanu o Petru Pavlu Glavarju, ki je izšel leta 1991 pri Mohorjevi družbi v Celju – ga omenja tudi pisatelj Ivan Sivec iz Mengša, rojak iz Most pri Komendi. Pobudo za njegovo obnovo je dal Silvo Gerbec, ker je leta 1999 odstranil vrbo, na kateri je bil na križu z lesenim nadstreškom pritrjen korpus, ki je po zatrevanju krajanov originalen.

Vladimir Križman (rodil se je 17. 7. 1935) se iz rane mladosti, ko je bil star sedem let, spominja znamenja na vrbi. Minka Zgonc (rojena leta 1936) trdi, da je bilo znamenje vedno na vrbi. Tja naj bi ga pred drugo svetovno vojno namestil Andrej Križman. Znamenje so Krznarjevi obnovili dvakrat. Po 2. svetovni vojni ga je dal obnoviti Andrej Križman (Krznarjev), pred tridesetimi leti pa ga je obnovil Štefan Erce - Mrkov Štefan, po poklicu pleskar z Mlake. Mimo znamenja je vodila steza, po kateri so hodili romarji v Tunjice. Tudi Mlačani se spominjajo, da so hodili po njej na Gmajnico.

Korpus Križanega je lesen. Zadnje čase nihče ni skrbel zanj. Pred prestavitvijo na drugo mesto ga je Silvo Gerbec snel z vrbe in ga sam obnovil. Nov križ zanj je priskrbel Silvo Gerbec. Pri premestitvi na sedanjo lokacijo sta sodelovala Anton Smrekar in Alojz Zgonc. Bogdan Janežič je po vasi pobiral prostovoljne prispevke. Ob postavitvi obnovljenega znamenja so okoli njega uredili tudi drenažo. Znamenje je 13. maja 2001 blagoslovil župnik Zdravko Žagar.

Krznarjevo znamenje na začetku Mlake s smeri Tunjic. Foto: Jože Pavlič.

Krznarjevo znamenje je bilo včasih na vrbi. Foto: Miran Bremšak.

Krznarjevo znamenje, korpus. Foto: Miran Bremšak.

EŠD 15138 Mlaka pri Komendi - SLOP-NO ZNAMENJE, PAVROVO ZNAMENJE OB POTI PROTI TUNJICAM

Zidano slopno znamenje ob poti z Mlake proti Tunjicam je last Vladimirja in Marije Križman, po domače Pavrovih, Mlaka 20 a, 1218 Komenda, in stoji na njuni zemlji.

Ob obnovitvi znamenja v letu 2000 je Janez Hawlina napisal članek o tem znamenju v Aplenci št. 4/2000, str. 21. Pisal je po spominih Vladimirja Križmana, Pavrovega Lada. Ime Pavrov izhaja iz nemške besede "Bauer", ki smo jo Slovenci popačili v "paver", in jo uporabljali kot izraz za kmete. To ime se je prijelo Vladimirjevih prednikov.

Znamenje je leta 1948 sezidal Janko Križman, Pavrov Janko, brat Vladimirja Križmana, v zahvalo za srečno vrnitev iz zaporov v Mariboru. Zaprli so ga zaradi drugačnih nazorov, morda tudi zaradi njegovega strica Andreja, ki je bil domobranski duhovnik in je pobegnil čez mejo v Ameriko.

Načrt za znamenje si je zamislil Janko Križman. Kot osnova mu je služilo znamenje pri Belcijanovi hiši na Gori. Janko Križman se je učil pri Belcijanu in z njim tudi delal. Med drugim je sodeloval pri gradnji Boštjanovega hotela na Jesenicah, zgradil je tudi Vladimirjevo hišo, načrte zanjo pa je imel "zgolj v glavi". Na podoben način je sezidal tudi Pavrovo hišo, ki je last Marije Križman. Prvo streho je naredil oče Avgušтина Sodnika (Kadunc). Temelji so skale, sledi opeka, okoli so betonske plošče. V znamenju je na vsaki izmed štirih stranic na lesonitu po ena slika: Janez Nepomuk (proti hiši Vladimirja Križmana-zahod), Evharistični križ (proti cesti-sever), sv. Terezija Deteta Jezusa (proti Tunjicam-vzhod), Marija s kačo pod nogami (proti Šmarni gori-jug). Prek vsake slike je 5 mm zaščitnega stekla. Slike so še originalne in nedotaknjene. Izdelal jih je Bradaško iz Kranja v letu 1951. Prvi napis, vgrajen v znamenje, se je glasil: V tem znamenju bom zmagal. Župnik Viktorijan Demšar je Janku odsvetoval ta napis, češ da je preveč izzivalen in da bodo oblasti zaradi tega napisa znamenje porušile. Zato je Janko dal na znamenje nov napis na sivem kamnu, ki se glasi: Čuva naj te Stvarnik, zemlja slovenska. Zaslužni dekan Viktorijan Demšar ga je blagoslovil jeseni leta 1948, kmalu po postavitvi. Prišel je zvečer, se preoblekel v mašna oblačila in opravil obred. Bal se je namreč, da bi se razvedelo in bi oblasti znamenje podrle. Blagoslov je bil v ožjem

Pavrovo znamenje na Mlaki. Foto: Jože Pavlič.

družinskem krogu. Okoli znamenja so bile najprej smreke, ki so jih podrli razen ene, ki je rasla 38-40 let. Ko je ta s svojimi koreninami začela spodjedati znamenje, so še to podrli.

Za znamenje skrbita Vladimir in Marija Križman. Obnovo, ki sta jo plačala lastnika znamenja, so opravili Avguštin Sodnik (streho), Peregrin Komatar iz Košič-Tunjice (ograjo), Peter Jakomini iz Kamnika (zidarska dela – obnova ometa). Vladimir je zamenjal tablo z napisom, ki je sedaj črna, na njej pa je isti napis. Sam je napeljal elektriko v znamenje, čeprav je po poklicu krojač, na vrh znamenja pa je postavil osvetljen križ. Vladimir vsak dan prihaja k znamenju in pri njem moli.

Vladimir je bil pobudnik obnove, ki so jo opravili v spomin njegovemu bratu Janku. Znamenje je bilo potrebno obnove tudi zaradi slabega materiala, iz katerega je bilo postavljeno.

*Ena izmed podob na Pavrovem znamenju.
Foto: Jože Pavlič.*

ROJČEVO ZNAMENJE

Komendski župnik Zdravko Žagar je 23. oktobra 2005 ob 14.30 blagoslovil na novo postavljeno znamenje Križanega na vrtu v bližini hiše Alojza in Marije (Minke) Zgonc na Mlaki št. 30 A. Kip Križanega je izdelal lastnik sam in ga leta 2005 postavil.

Alojz Zgonc se je za njegovo postavitev odločil po smrti 52-letnega brata avtomehnika Jožeta Zgonca iz vasi Topole št. 12 v župniji Nova vas na Blokah. Jože Zgonc je umrl 16. junija 2000 v Kliničnem centru v Ljubljani po avtomobilski nesreči 26. marca istega leta v vasi Runarsko na Blokah, ko je šel delat v gozd. Sprva je Alojz nameraval postaviti znamenje na kraju nesreče, vendar si je po nasvetu sošolca Toneta Oražma, nečaka nekdanjega rektorja Bogoslovnega semenišča v Ljubljani dr. Janeza Oražma iz Runarskega na Blokah, premislil. Tone mu je dejal, da bi lahko imel precej potov pa tudi zapletov, preden bi dobil vsa potrebna dovoljenja za postavitev znamenja. Priporočil mu je, naj svojo zamisel poskuša uresničiti na Mlaki, kamor se je Alojz priženil 8. februarja 1969. S tem se je strinjala tudi Alojzova žena Minka Zgonc, rojena Koželj, tudi zato, ker je mož kip Križanega izrezljal iz hruške, ki jo je na njihovem domačem vrtu zasadil njen oče Adolf Koželj. Tako je znamenje hkrati tudi lep spomin na njenega pokojnega očeta.

Alojz je najprej izdolbel oziroma izrezljal korpus Križanega. Pri tem je uporabljal žago, sekiro, dleto in pilo. Kip je naredil iz kosa hruševega lesa. Pobarval ga je slikopleskar Franc Hančič, Komparetov z Mlake. Alojz je tudi sam poiskal primerno mesto za postavitev znamenja v domačem vrtu, naredil betonski podstavek zanj, oba kraka križa, leseno ozadje, ki varuje kip pred dežjem in snegom, prav tako streho. Tega dela je vaje, saj so doma na Blokah izdelovali suho robo.

Pri postavitvi znamenja mu je pomagal sin Emil, brat Janez Zgonec (Zgonec se piše, ker se je zmotil matičar) z Mlake 37 A pa je izdelal bakreno strešico.

*Alojz Zgonc pri novem Rojčevem znamenju.
Foto: Jože Pavlič.*

VRBANOVA (PRELČEVA) HIŠA NA MLAKI

Lastnica stanovanjske hiše je Sonja Jenko, Mlaka 16, 1218 Komenda. Podedovala jo je od mame Marinke Prelec, Mlaka 16, 1218 Komenda.

Hiša je po védenju Marinke Prelec (roj. 5. 3. 1930) stara od 150 do 200 let. Marinkin oče, ki je umrl leta 1972, je pred smrtjo zaupal Marinki, da je hiša stara 150 let in ji naročil, naj jo ohrani. V hiši sta dva kipa lurške Marije. Večji naj bi bil po védenju Marinke star več kot 140 let.

Prelčeva hiša na Mlaki. Foto: Jože Pavlič.

Lurška Marija pri Prelcu. Foto: Jože Pavlič.

Vhod v Prelčevo hišo. Foto: Jože Pavlič.

KRZNARJEV LESENI KOZOLEC

Lastnik lesenega enojnega kozolca je Marijan Ravnikar, Mlaka 31, 1218 Komenda.

Natančnega podatka, od kdaj kozolec stoji, ni, vsekakor pa je bil postavljen v 19. stoletju. Ker je leta 1932 skupaj z delom domačije pogorel, ga je Andrej Križman (Krznarjev) obnovil in dodal betonske podstavke. Prvotno je bilo 9 štantov. Sedanji lastnik Marijan Ravnikar je 1994. leta po lastni zamisli kozolec izravnal, podprl in prekril v čim bolj originalni obliki in s starimi, še uporabnimi deli. Sedaj se kozolec uporablja samo še za sušenje fižola in kot nadstrešek za les.

Krznarjev leseni kozolec na Mlaki. Foto: Jože Pavlič.

Karta Občine Komenda z lokacijami kulturne dediščine na Mlaki

MOSTE

EŠD 10762 – VAS MOSTE PRI KOMENDI

Moste so gručasto naselje, ki se je oblikovalo v dveh obcestnih skupinah in tretji, ki leži med tokoma Tunjščice in Pšate. Naselje je močno prezidano in dozidano, ohranjen je ambient vaškega jedra v okolici cerkve sv. Boštjana. Že ime vasi nakazuje, po čem so Moste znane: po mostovih čez reko Pšato in potok Tunjščico. Ime se je v zgodovini večkrat spreminjalo, vendar je bilo vseskozi povezano z "mostovi". Vas je ena najstarejših v komendski občini, prvič je omenjena leta 1256 v povezavi z malteškim viteškim redom. Danes so Moste predvsem "cestno mostišče", saj se tu križajo poti. So obrtno industrijsko najbolj razvite v Občini Komenda. Tu so doma številne dejavnosti, med njimi najbolj izstopa lesarska obrt, predvsem tesarstvo. Tradicijo ima zlasti ščetarstvo. V vasi je nekaj gostiln, poseben čar pa jim daje obnovljena gotsko-baročna podružnična cerkev sv. Boštjana. Moščanom veliko pomeni, kar se posebej pokaže ob praznikih zavetnikov sv. Boštjana, sv. Roka, sv. Frančiška Ksaverija in sv. Florijana. Moste imajo 776 prebivalcev.

Pogled z Gore na Moste s Suhadolami v ozadju. Foto: Jože Pavlič.

Moste iz smeri Komende. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 1902 Moste - CERKEV SV. BOŠTJANA

Gotsko-baročna enoladijska cerkev s prezbiterijem je posvečena sv. Boštjanu. Notranja oprema je zelo kvalitetna, na južni fasadi so deloma ohranjene baročne freske.

Enota dediščine je registrirana kulturna dediščina in predlagana za kulturni spomenik lokalnega pomena.

Leta 1990 so vaščani zaradi dotrajanosti prekrili streho z novo kritino. Zamenjali so tudi klopi, ki so jih pripeljali iz kranjske rožnovenske cerkve.

Pobudnik zadnje temeljite obnove, ki je potekala ob sodelovanju ZVKDS OE Kranj v letih 1995 in 1996 (junij 1995–14. julij 1996, ko so bila obnovitvena dela blagoslovljena), je bil Ivan Dolčič, cerkveni ključar do leta 2005. Skrb za izvedbo in plačilo del je prevzel cerkveni odbor za obnovo cerkve v Mostah, katerega člani so bili: Franc Štebe (Boštkov ata) in Franc Burger iz Žej; Ivan Dolčič, Mirko Kepic, Blaž Krumpes-tar, Vilko Plevel, Andrej Zarnik, Anton Plevel, Jakob Pogačar, Drago Rebol, Franc Vrtačnik iz Most.

V cerkvi na levi strani od glavnega vhoda je tabla z napisom: "Cerkev obnovljena v letih 1995–1996. Župnik in dekan Nikolaj Pavlič. Ključarji Dolčič Ivan, Štebe Franc, Plevel Vilko".

Na začetku ladje (gledano iz prezbiterija) je plošča z vgraviranim križem. Pod njo je grobnica Jurija Bobiča. V sredini cerkve so pri obnovi našli ostanke centralnega stebra, ki je nosil enoladijsko gotsko cerkev. Steber je imel premer pribl. 60 cm in osmerokotni tloris. Tako so ugotovili, da je bila prvotna cerkev enoladijska, in ne dvoladijska, kot piše dr. France Stelè. Ostanek omenjenega stebra je pod novim cementnim tlakom na starem mestu na sredini cerkve.

Pogled na podružnično cerkev sv. Boštjana v Mostah skozi Marijino moščansko kapelico. Foto: Jože Pavlič.

Lepo obnovljena notranjščina cerkve v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

V glavnem oltarju je na vrhu Marijin kip, ki je po trditvi nekdanjega dekana Akademije za likovno umetnost (ALU) v Ljubljani prof. Franca Kokalja celo starejši kot cerkev sama. Znano je, da je cerkev iz leta 1512 (letnica za oltarjem je na plošči pod brezbrado masko). Marijin kip naj bi bil tako star več kot 500 let. Obnovili so ga na ALU v Ljubljani pod vodstvom tedanjega dekana prof. Franca Kokalja. Zgornji del oltarja je nekoč, ni znano kdaj, verjetno gorel, saj je bil Marijin kip od spodaj ožgan.

V eni izmed prejšnjih obnov je bila cerkev zvišana za pribl. 1 m. To se od zunaj lepo vidi. Višina ladje je segala do konca fresk na južni strani.

Žejska kapela sv. Frančiška Ksaverija je bila zgrajena (prizidana) v 18. stoletju (1776). Miha Legan, rezbar in pozlatar iz Stranske vasi pri Žužemberku, je obnovil ves oltar v tej kapeli. Izdelal je tudi nov križ, na katerega je dal korpus neznanega izvora. Slike je obnovil Rado Zoubek, akad. slikar. Kip sv. Terezije Deteta Jezusa, ki stoji na pozlačenem podstavku (izdelal ga je Miha Legan, pobarval pa Albin Škrjanec iz Most), pritrjenem na levo steno v žejski kapeli, je podaril pokojni moščanski cerkveni ključar Ciril Žerovnik v zahvalo za srečno vrnitev iz taborišča Teharje. Imel ga je doma že pred 2. svet. vojno. Pred obnovo je bil v levem kotu pod prižnico.

Marijin kip v žejski kapeli je bil na oltarni mizi pod sliko sv. Frančiška Ksaverija. Kip Marije z Detetom je v celoti obnovil Miha Legan. Sedaj je na podstavku, delu Mihe Legana, pritrjenem na desni steni v tej kapeli, v kateri so bile prej tudi slike križevega pota, ki so visele na klinih, sedaj pa so obešene pod korom.

Ograjo kora je naredil Anton Plevel iz Most, okrasne zaključke in letve ter kroge (luknje) v njej pa Drago Rebol iz Most.

Oltar sv. Frančiška Ksaverija so v celoti razstavili, nato pa ga je Ivan Dolčič odpeljal v Žužemberk in ga po obnovi tudi pripeljal nazaj.

Slika na steni ob prižnici (Marijino vnebovzetje) naj bi bila delo domačina Jurija Bobiča. Obnovil jo je akad. slikar Rado Zoubek iz današnjega ZVKDS OE Restavratorski center Ljubljana. Sliko so v preteklosti v mesecu maju dajali na glavni oltar. Pri tem se je sčasoma tako poškodovala, da je bila v spodnjem delu preperela in nujno potrebna obnove. Sredstva za obnovo je priskrbel takratna ravnateljica ZVKDS OE Kranj Olga Zupan.

Cerkev v Mostah. Skica: Dušan Vinkovič.

Pogled na cerkveno ladjo s kora. Foto: Jože Pavlič.

Terezija Deteta Jezusa v cerkvi v Mostah.
Foto: Jože Pavlič.

Marijin kip v cerkvi v Mostah.
Foto: Jože Pavlič.

V prezbitერიu so tri freske, ki jih je leta 1898 naslikal Matija Koželj. Predstavljajo mučeništvo sv. Boštjana. V glavnem oltarju je v središču kip sv. Boštjana, ob straneh pa kipa sv. Frančiška in sv. Roka.

Nov daritveni oltar za maševanje "k ljudem" je na pobudo in po dogovoru s cerkvenim ključarjem Ivanom Dolčičem izdelal Miha Legan, marmoriral pa Miha Sotlar, akad. slikar iz Celja, enako tudi ambon. Blagoslovitev novega oltarja je bila 16. avgusta 2001 na god sv. Roka.

Na pobudo cerkvenega ključarja Ivana Dolčiča je prezbitერიj dobil štiri nove vitraže. Leta 1995 jih je izdelala Nuška Dolenc, por. Kambič, z možem Mihom Kambičem. Eno okno za oltarjem je bilo zazidano in so ga našli ob obnovi. V oknu je bil ohranjen zgornji del prvotnega krogovičja. Po originalu so izdelali model, da je Tone Pezdirc iz Restavratskega centra v Ljubljani ob sodelovanju akademskega kiparja Moma Vukoviča izdelal enaka krogovičja še za ostala tri okna v prezbitერიu. Naredil je tudi stebre za podporo krogovičju. Vse kopije krogovičja so betonirane, originalno pa je iz kamna. Obrobe okoli gotških oken na zunanji strani so iz lehnjaka.

V vitražih so svetniki od leve proti desni: sv. Boštjan, sv. Rok, sv. Frančišek, sv. Peter.

Na srednjem delu glavnega oltarja je bil nekaj časa en sam angelček. Pred tem je bil v vsakem od dveh kotov en angelček, sedela pa sta tako, da sta se gledala. Ko so desnega ukradli, so levega prestavili na sredino. Po kraji so po zrcalni sliki angela, ki je še ostal, izdelali novega, tako da sta spet v paru. Kip angela je izdelal Andrej Gašperlin iz Most, pozlatil pa Miha Legan.

Na koru je freska sv. Jurija na konju. Prej je bila na južni steni prezbitერიja, desno od vhoda, nad gotškim oknom, med obema stebroma. Predstavniki Restavratskega centra iz Ljubljane jo je snel in jo prenesel na kor. Ne ve se, kdo jo je naredil, domnevajo, da slikar domačin Jurij Bobič.

Križev pot so v celoti obnovili. Slike je obnovil akad. slikar Rado Zoubek, okvirje pa Miha Legan. Vitraži v

Postavitev obnovljenega oltarja sv. Frančiška Ksaverija v Mostah 7. 12. 1997. Iz arhiva družine Dolčič iz Most. Ivan Dolčič je drugi z desne.

Oltar "k ljudstvu" v cerkvi v Mostah, blagoslovljen 16. 8. 2001. Iz arhiva družine Dolčič iz Most.

ladji so delo Nuške Dolenc Kambič in Miha Kambiča. Prižnico je obnovil Miha Legan, marmoral pa Matjaž Vilar, akad. slikar. Lestence je obnovil pasarski mojster Feltrin iz Slovenske Bistrice. Harmonij je bil obnovljen v letu 2002, blagoslovljen pa na Boštjanovo nedeljo 20. januarja 2002. Blagoslovil ga je dr. Roman Globokar.

Elektronska cerkvena ura je bila narejena leta 1992 (prej je bila mehanična). Takrat so zamenjali "kemble". Naredil jih je Jože Rant iz Godešiča pri Škofji Loki. Konec leta 2001 so namestili novo elektroniko za pogon te ure. Naredila sta jo brata Vrhovnik iz Šenčurja pri Kranju.

Tri klopi na koru so iz kranjske rožnovenske cerkve. Bile so v zakristiji. Ker so tam potrebovali prostor za omaro za shranjevanje mašnih plaščev, so jih prestavili na kor. V zakristiji so še stari mašni plašči.

Kelih, po oceni konservatorjev star več kot 150 let, je obnovil inž. Ivan Erklavec iz Ljubljane. V zakristiji je lesen križ z lesnim korpusom, ki ga je obnovil Miha Legan. Lepo staro omaro je obnovil Ivan Klemen iz Most, mizarski mojster, polakiral pa Albin Škrjanec iz Most.

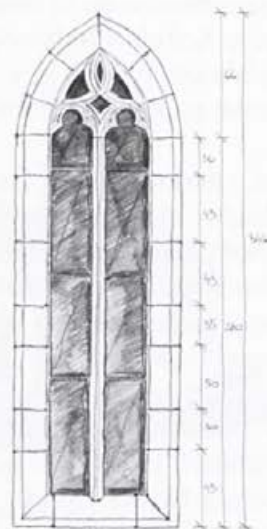
Nad vhodnim portalom so ostanki gotških oken.

Freske so bile prej zadelane, Restavratorski center Ljubljana jih je odkril in obnovil. Domnevajo, da so Bobičeve. Zunanje freske na južni steni cerkve je restavriral konservator restavratorica Eva Andlovic Tršar iz ZVKDS OE Kranj. Ta institucija je v okviru spomeniškovarstvene akcije v celoti priskrbel sredstva za obnovo, prav tako za obnovo freske na koru in slike Marijinega vnebovzetja ob prižnici. Vsa zidarska dela je opravil zidarSKI mojster Roman Žurbi iz Šmarce, vsa pleskarska dela v notranjosti in zunanosti cerkve pa mojster Albin Škrjanec.

Ko so okoli cerkve kopali za drenažo, so na desni strani od južnega vhoda, kjer se zid prelomi v kot 45%, odkrili grob. Ključar Dolčič je takoj poklical ZVKDS OE Kranj, ta pa Muzej Ljubljana in so pobrali kosti ter jih zložili skupaj. Šlo je za ostanke ženskega trupla. Našli so tudi uhan in prstan. Sedaj so ostanki v muzeju. Ne ve se še, koliko je okostje staro. Pri Dolčiču v Mostah hranijo knjigo obnove, ki jo je pripravil izvajalec del Žurbi za pridobitev certifikata ISO.

Gotsko okno s krogovičem, najdenim pri zadnji obnovi. Foto: Jože Pavlič.

Gotsko okno v cerkvi v Mostah.

Skica: Dušan Vinkovič.

Freska na koru moščanske cerkve. Foto: Jože Pavlič.

Angelska glava z desnega stranskega oltarja cerkve v Mostah. Foto: Marta Ciraj

Iz slike pred obnovo je razvidno, da je bil prag cerkve zelo obrabljen, kar priča, da je bila cerkev zelo obiskovana.

Vilko Plevel, cerkveni ključar, je dal položiti nova tla na koru leta 1996 in tla pod klopmi v cerkveni ladji, pri čemer so mu pomagali tudi nekateri vaščani. Les je bil cerkven, Vilko ga je brezplačno razžagal in obdelal. Obnovljeno cerkev je obiskal tudi tedanji ljubljanski nadškof dr. Franc Rode.

*Freske na zunanji steni cerkve v Mostah.
Foto: Jože Pavlič.*

Obisk kardinala dr. Franca Rodeta (takrat še nadškofa) v cerkvi v Mostah 16. 6. 2002. Iz arhiva družine Dolčič iz Most.

VODNJAK OB CERKVI SV. BOŠTJANA

Cerkveni ključar v Mostah Ivan Dolčič trdi, da naj bi bil ta vodnjak iz rimskih časov, podobno kot suhadolski. Pred obnovo cerkve leta 1995 je bil prekrit in Moščani niso vedeli, kje točno je. Zato je šel Ivan Dolčič vprašat najstarejšega vaščana Ivana Gašperlina (Boštjanovčevega), če morebiti on ve, kje je vodnjak. Pokazal mu je dotično mesto ob zahodnem delu zidane cerkvene ograje. Ko so zakopali v zemljo, so ga kmalu odkrili.

Vodnjak ima v premeru 110 cm, obložen je z lomljenim kamnom. Zidarski mojster Roman Žurbi iz Šmarce je naredil okrog njega zaščitni obod v premeru okrog dveh metrov, ga pokril z betonsko ploščo, v sredini te pa naredil manjši pokrov, ki ga je mogoče odpreti.

Vodnjak je globok 10 metrov, kar je malo v primerjavi z drugimi vodnjaki v Mostah, globokimi od 20 do 25 metrov. Vanj je speljana drenaža okrog cerkve, da lahko voda v primeru močnejših padavin odteka vanj in ne ogroža več cerkve.

Vodnjak zunaj ograje okrog cerkve sv. Boštjana v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

Vodnjak pred cerkvijo sv. Boštjana v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 10637 Moste pri Komendi - KAPELICA V JEDRU VASI, KAPELICA MARIJE KRALJICE Z DETETOM

Zidana neogotska kapelica polzaprtega tipa s kamnitima stebroma na pročelju ima poslikane polkrožne niše in trikotne zatrepe. V notranjosti je kip Marije z Jezusom.

Zanjo sedaj skrbijo Gašperlinovi iz Most, po domače Boštjanovčevi. Prej je zanjo skrbela Francka Bugar – Šunkarjeva, še pred njo pa Francka Ahlin.

Med drugo svetovno vojno so se pri Marijini kapelici zbirali Moščani in Moščanke pri šmarničnih pobožnostih. Te so bile ob "Marijinem zvonjenju", šmarnične zgodbe pa je brala Francka Ahlin, ki je imela v vasi trgovino. K šmarnicam pri kapelici so vaščani hodili na začetku vojne, pozneje pa ne več. Šmarnice so bile vsak dan. Že prej, leta 1930, je bila pri kapelici blagoslovljena nova motorna brizgalna moščanskega gasilskega društva. Kapelica je bila za to slovesnost lepo okrašena, gasilci pa so brizgalno postavili desno poleg nje.

Kapelica je bila zgrajena leta 1892 ali že pred tem letom, saj jo je omenjenega leta kamniški slikar Matija Koželj poslikal.

Temeljito je bila obnovljena leta 2000. Pobudo za obnovo, ki je potekala s sodelovanjem ZVKDS OE Kranj, je dal Mirko Kepic. Ob obnovi so pod kapelico našli velik kamen. Domnevajo, da je bil podstavek za prejšnje znamenje, ki naj bi bilo na tem mestu. Kamen sedaj stoji na prostem poleg kapelice.

Poslikave v kapelici je po originalu obnovil Albin Škrjanec iz Most. Zunanje poslikave je prerisal na prosojni papir in naredil nove. Delal je na suh, fin omet, uporabljal pa je silikonske barve za razliko od fresko tehnike, pri kateri gre za slikanje na svež omet. Na novo je v gornjem zunanjem delu kapelice na pročelju naslikal sv. Boštjana, zavetnika bližnje moščanske podružnične cerkve, sv. Roka (na levi strani), sv. Krištofa z Jezuškom (na zadnji steni kapelice), medtem ko je sliko sv. Frančiška Ksaverija na desni strani kapelice le obnovil, saj je bil omet pod njo še dovolj dobro ohranjen. Angela za Marijinim kipom v kapeli, delo slikarja Matija Koželja, je v spodnjem delu naslikal na novo, ker je bil stari omet uničen, vrhnji del poslikave pa je deloma retuširal. Retuširal je tudi ornamentiko na baldahinu, Koželjevo upodobitev

Marijina kapelica sredi Most.
Foto: Jože Pavlič.

Kamen, ki so ga našli ob obnovi kapelice. Foto: Jože Pavlič.

Freska sv. Krištofa na zunanji strani Marijine kapelice v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

Boga Očeta in Boga Svetega Duha (v podobi goloba) na baldahinu pa je le impregniral. Ta upodobitev je praktično edino, kar je ostalo zares Koželjevega od njegove celotne izvirne bogate poslikave iz leta 1892 in je zaradi tega velike vrednosti v kapelici. Na novo je Albin naslikal tudi ozadje za angeloma in strop kapelice.

Od Koželjevih svetniških upodobitev zunaj kapelice so se ohranili le drobci, vse ostalo je moral Albin naslikati na novo. Tako je bilo pri sv. Frančišku Ksaveriju, kjer je od slike ostala le njegova in črnčeva glava, podobno je bilo pri sv. Krištofu. Pri poslikavi sv. Boštjana si je pomagal s staro fotografijo kapelice iz prve svetovne vojne, na kateri so posneti vojaki, kako se kleče priporočajo Mariji v varstvo, prinesel pa mu jo je domačin. Sv. Roka je naslikal po podobici, ki mu jo je dal nekdanji komendski župnik Viktorijan Demšar.

Kapelico je z novo bakreno kritino leta 2000 prekril kleparski mojster Peter Sodnik iz Zaloga pri Cerkljah na Gorenjskem. Pri tem mu je pomagal Valentin Kavčič iz Most. Ostrešje je obnovil tesarski mojster Anton Plevel iz Most, pomagal pa mu je Jože Kavčič iz Suhadol. Tu je prišlo do presenečenja, saj lesa ni bilo treba v celoti zamenjati, kot so sprva predvidevali, marveč je bilo še veliko starega lesa dobrega.

Nov bakreni križ na kapelici je tako kot streho izdelal Peter Sodnik iz Zaloga pri Cerkljah na Gorenjskem, pozlatil pa pozlatar Anton Marolt iz Kranja. Kip Marije z Detetom je bil v celoti obnovljen. Prejšnje nanose barve s kipa, žezla in krone je odstranil Mirko Kepic iz Most. Kip je na novo pobarval Albin Škrjanec iz Most. Krono, žezlo in ornamente na kipu je pozlatil rezbar in pozlatar Miha Legan iz Stranske vasi pri Žužemberku.

Okrog kapelice in pred njo so pri zadnji obnovi položili "venecijanski tlak", v njeno notranjščino pa naravni hotaveljski marmor. Pred vhodom kapelice so položili kamnite plošče, okoli nje pa posejali travo. Pred kapelico so postavili dva nova podstavka za mlaje ob cerkvenih slovesnostih, vhod vanjo pa krasijo na novo črno prepleskana znižana vrata (ker so kapelico pri obnovi znatno dvignili), stranske niše v njej zapirata ograji iz kovanega železa.

Zidarska dela pri obnovi kapelice v letu 2000 je v celoti opravil zidar Viktor Nograšek iz Most. Marmornate dele je obnovil kamnosek Metod Humar iz Šmarce.

Na podstavku kipa je obnovljen napis: SVETA MARIJA PROSI ZA NAS. Ob obnovi v letu 2000 je bila v kapelico nameščena plošča z napisom: V čast Mariji Kraljici z Detetom in prednikom v zahvalo v svetem

Freska sv. Frančiška Ksaverija na zunanji strani moščanske kapelice. Foto: Jože Pavlič.

Marijin kip v kapelici v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

letu 2000 obnovili vaščani Most.

Temeljito obnovljeno kapelico je na Martinovo nedeljo, 12. novembra 2000, blagoslovil komendski župnik Zdravko Žagar.

Plošča s podatki o obnovi Marijine kapelice v Mostah.
Foto: Jože Pavlič.

Marijina kapelica v Mostah s kamnom, ki so ga našli pri obnovi. Foto: Jože Pavlič.

KAPELICA PRI KLIMOVIČEVIH

Marijina kapelica je last Jožice Klimovič, Moste 37, 1218 Komenda.

Jožičin oče Anton Cibašek je kmalu potem, ko so leta 1925 kupili hišo št. 37 v Mostah, dobil od svoje matere kip Marije Brezmadežne skoraj v naravni velikosti. Mama je podarila kipe Marije vsem svojim trem sinovom. Da bi kip ustrezno umestil, je Anton zgradil kapelico. Eden izmed njegovih bratov je imel Marijin kip v hiši, za tretjega pa se ne ve, kam ga je dal. Kip Brezmadežne, ki je iz mavca, je pred nekaj leti prebarvala Jožica sama.

Kapelica s kipom Brezmadežne. Foto: Jože Pavlič.

KOŠARJEVO ZNAMENJE

Znamenje, ki stoji v Mostah ob Šolski poti, se imenuje Košarjevo, ker je pred komasacijo zemljišč stalo na njihovi zemlji. Po komasaciji so ga najprej prestavili na Krznarjev travnik, nato pa zaradi lažje košnje na travnik prek poti ob vodnem jarku. Na njem je letnica 1879. Ni znano, zakaj naj bi bilo postavljeno, govori pa se, da v spomin na srečno vrnitev iz vojne ali ker je bil tam nekdo ubit. Znamenje so dali Košarjevi dvakrat obnoviti pred drugo svetovno vojno in po njej. Za predzadnjo obnovo so poskrbeli Moščani in nekateri drugi, ki so jih povabili k sodelovanju. Ključar Ivan Dolčič je bil eden od pobudnikov, kleparski mojster Avgust Sodnik z Gmajnice je naredil bakreno strešico nad Križanim, korpus Križanega in les križa pa je prebarval slikopleskarski mojster Albin Škrjanec iz Most. Les je priskrbel Nande Rebolj, obžagal pa ga je Drago Rebol.

Obnovljeno Košarjevo znamenje je 18. julija 1993 blagoslovil komendski župnik Nikolaj Pavlič. Avgusta 2001 so neznanci odtrgali korpus, ostala je le roka, ki jo je shranil podžupan Mirko Kepic. Medtem je 30. marca 2002 pri čiščenju jarka Branko Kern s Klanca našel korpus, ki je imel odtrgani obe roki in je bil precej poškodovan. Hrani ga Kulturno društvo Jurij Bobič Moste v svojih prostorih v bivši mlekarni v Mostah. Nameravajo ga obnoviti.

Kulturno društvo Jurij Bobič iz Most je obnovilo križ in izdelalo betonski odlitek korpusa. Obnovljeno znamenje je v nedeljo, 20. oktobra 2002, blagoslovil komendski župnik Zdravko Žagar.

Košarjevo znamenje ob Šolski poti, potem ko so neznanci odtrgali korpus Križanega. Foto: Jože Pavlič.

Košarjevo znamenje potem, ko so neznanci odtrgali korpus. Foto: v. Jožef Ciraj.

Ob blagoslovitvi obnovljenega Košarjevega znamenja 20. oktobra 2002. Župnik Zdravko Žagar, Anton Špenko in predsednik Kulturnega društva Jurij Bobič. Foto: Marta Ciraj.

EŠD 14204 Moste pri Komendi - RAZPELO, ZNAMENJE PRI KOLIMPRET (OBRULEK)

Lesen križ s polikromiranim lesenim korpusom iz 19. stoletja je last Milke Obrulek, Moste 63, ki zanj skrbi skupaj s svojo hčerko Milko, por. Sternad, Glavarjeva 5, 1218 Komenda.

Milka Obrulek je povedala, da je bilo znamenje po pripovedovanju njene tašče Neže postavljeno na kraju, kjer je bil nekdo ubit. Ne ve se, kdaj naj bi se to zgodilo, niti ni znano ime nesrečnika. Milkina mama je pripovedovala, da je neki Turek na tem mestu obglavil našega vojaka. Da je znamenje res staro, je vedel povedati Šimnov oče Janez Jerman, rojen 11. 11. 1982. Spomnil se je, da je znamenje ves čas stalo na tistem mestu, ni pa vedel, zakaj. Bogek je star in iz lesa.

Znamenje je vedno stalo približno na istem mestu, le nekaj bliže sedanje ceste. Zaradi širitve ceste ga je bilo treba prestaviti bliže Kolimpretovi hiši.

Okoli leta 1970 sta bila ob obnovi, ki jo je vodil Ivan Dolčič, izdelana betonski podstavek in streha. Pred tem je bil križ neposredno na zemlji. Znamenje je prestavil Ivan Cibašek, Mlinarjev s Klanca. Cementni podstavek sta izdelala sinova Milke Obrulek, Stane in France, oba že pokojna. Janez Jerman – Šimnov je naredil opaž. Bogka je Florjan Erce nesel obnovit k Ludviku Juhantu – Dobravskemu. Ko so okoli l. 1998 znamenje ponovno obnavljali, je križ naredil Jože Koželj – Bajdovčev iz Most. Okrasne cofke na križu je v delavnici starega očeta Franca z njegovim orodjem izdelal Sebastijan Sternad, vnuk Milke Obrulek (sin njene hčerke Milke in zeta Bruna Sternada).

Znamenje je blagoslovil župnik Nikolaj Pavlič 26. marca 2000. Ob njem rastejo vrtnice. Dreves ni, ker bi to ogrožalo varnost na cesti zaradi slabe preglednosti. Obe Milki skrbita, da prižigajo sveče, ki gorijo 24 ur na dan.

Kolimpretovo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

*Kolimpretovo znamenje, korpus.
Foto: Jože Pavlič.*

DOMAČIJA PRI ŠTEBETOVIH, MOSTE 2

Lastnik hiše je Marko Štebe, Moste 2. Na portalu sta letnici postavitve 1930 in obnove portala 1999. Med letnicama je ornament, ki je tudi na vseh polknih. Pred hišo je vodnjak, star približno toliko kot hiša. Obnovljen je bil leta 1994.

Hišo je postavil Markov oče, tesarski mojster Anton Štebe – Kočarjev iz Most. Vanjo so se vselili leta 1933. Načrt za hišo je naredil Markov oče sam, ki je bil tudi državno pooblaščen tesarski mojster, kar pomeni, da za svoje obrtne storitve ni potreboval posebnega dovoljenja. Oče Anton se je poznal tudi z arhitektom Jožetom Plečnikom, ki je leta 1934 začel preurejati cerkveni trg v Komendi. To poznanstvo je botrovalo tudi temu, da je mojster Plečnik izrisal načrt za nagrobnik Antonovih staršev - očeta Antona in mame Marjane (kamnoseška dela je pri nagrobniku opravil kamnosek Levec iz Most pri Komendi), svetoval pa mu je tudi pri načrtu za hišo. Načrt za nagrobnik Antonovih staršev je narisal arhitekt Plečnik, ker je bil Anton Štebe izvajalec njegovih zamisli.

Anton se je dobro spoznal tudi na zidarska dela. Načrt in tudi drugo dokumentarno gradivo, ki ga je hranil v svoji pisarni, je bilo uničeno ob zaplembi njegovega podjetja leta 1948. To podjetje je bilo zametek poznejše Sloge, obrata tovarne Stol v Mostah, Anton Štebe pa je imel v njem zaposlenih do štirideset delavcev.

Pri zidavi nove hiše je bil Anton poleg lepega zunanjega izgleda še posebej pozoren na udobje. Tako je imela hiša že tisti čas kopalnico, umeščeno poleg spalnice staršev, in lončene peči različnih barv v vsaki sobi. V hiši je masivno pohištvo in še posebej lepe lesene stopnice, ki so bile izdelek mojstrove delavnice. Zunanji izgled hiše oplešujejo porkna, leseni nadstrešek nad vhodom v hišo, levo poleg vhoda pa stoji "šterna", ki jo je Marko Štebe leta 1994 obnovil. Zamenjal je le gornji leseni del. Vodnjak še uporabljajo. Na jugovzhodni strani sta razmeroma velik zelenjavni vrt in sadovnjak, v katerem je tudi opuščeni čebelnjak, Marko pa ga uporablja kot skladišče za razno orodje in drugo. Nekdanji vhod v hišo je bil z zahodne strani. Krasita ga dva stebra in ograja iz betoniranih, lepo oblikovanih stebričev. Vhod je napol zaprtega tipa tudi zaradi neviht.

Hišo sta zidala zidarja Jože (Pepe) Juhant in Peter Jagodic iz Most, pomagala pa sta jima Rudolf Završnik, Škrjančev ata iz Suhadol in Franca Juhant, Mežnarjeva

Štebetova hiša v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

Štebetova hiša v Mostah z zadnje strani. Foto: Jože Pavlič.

Vhod v Štebetovo hišo. Foto: Jože Pavlič.

iz Most. Zidavo je nadzoroval Anton Štebe sam. Hkrati s hišo je za potrebe tesarske obrti zgradil tesarsko delavnico in postavil žago. Masivno pohištvo v hiši, ki ga je izdelal mizar Šuštaršič iz Mengša, je "poltirala" Kristina Cibašek iz Most, saj je bila tega vajena še iz tovarne Stol na Duplici.

Anton Štebe in žena Cecilija sta imela sedem otrok. Marko, ki je podedoval hišo, je najmlajši od štirih sinov. Po Antonu Štebetu jo je najprej podedovala njegova žena Cecilija, vse ostalo (ostanek gospodarskega poslopja, zemljo) pa sin Lado. Mama Cecilija je potem hišo prepisala na sina Marka, ki je tri leta delal tudi v Švici.

Hišo, pokrito še s prvotno kritino - bobrovci, z ženo Pavlo skrbno vzdržujeta. Pavla jo je okrasila s svojimi številnimi prekrasnimi ročnimi izdelki (gobelini, preprogami, zavesami) in prti. Slednje ji je podarila Marinka Lap, sestra novomeškega prošta Jožeta Lapa, v zameno za gobeline. Pavla se je ročnega dela naučila pri "graških sestrah" v avstrijskem Gradcu, za izdelavo prelepih izdelkov v hiši pa je porabila na tisoče ur. V hiši hranita zakonca tudi 180 let star namizni prt in stari poslikani skrinji. Prav tako sta ohranila vse stare peči, ki so še vedno uporabne, le v dnevni sobi sta dala postaviti novo krušno peč.

Do hiše imata izredno spoštljiv odnos, saj je najtesneje povezana z življenjem in delovanjem Antona Štebeta (3. 7. 1895–19. 1. 1960), ki je bil eden najpomembnejših mož za časa svojega življenja v komendski župniji.

Vodnjak pred Štebetovo hišo. Foto: Jože Pavlič.

KEPČOVA HIŠA, MOSTE 8

Stanovanjska hiša v Mostah je v solasti Draga Rebola in njegovega sina Boštjana, ki v njej tudi živi.

Objekt je po frčadi podoben Boltačevi hiši na Križu. Hiša je bila močno predelana. Prvotna je bila skoraj pol ožja. Adaptirali so jo okoli leta 1920. Investitor obnove je bil Alojz Kepic, ki je za obnovo služil v Ameriki in od tam poslal načrt. Rebol je hišo kupil okoli leta 1980. Portal, na katerem je letnica 1854, ni več na originalnem mestu. Bil je pomaknjen na drugo mesto, ko se je objekt razširil pri adaptaciji leta 1920.

V tej hiši je bila po 2. svetovni vojni šola. O tem piše Alenka Zalaznik v svoji knjižici: "Krajani Most, Suhadol in Žej gradijo novo šolo". Knjižico je založila Krajevna skupnost Moste, izšla je decembra 1996 ob 50-letnici začetka gradnje šole v Mostah (1946–1954).

Pred hišo stoji 20 m globok vodnjak.

Drago Rebol hrani muzejski primer zapravljivčka, ki je bil po njegovem pripovedovanju v lasti partizanskega zdravnika Tineta Zajca iz Mengša.

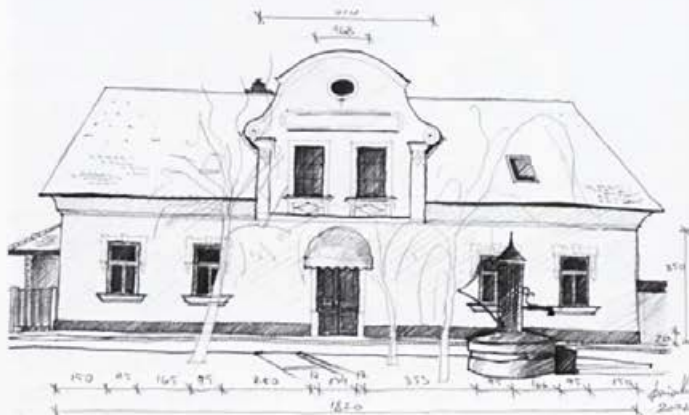
Okoli leta 1936 ga je izdelal, kot piše na zapravljivčku, Ivan Močnik, izdelovatelj vozov, Mengeš.

Zapravljivček pri Rebolu. Foto: Jože Pavlič.

Kepčova hiša in Jurkova domačija. Foto: Jože Pavlič.

Kepčova hiša. Skica: Dušan Vinkovič.

Frčada na Kepčovi hiši. Foto: Jože Pavlič.

DOMAČIJA PRI JURKU, MOSTE 9

Domačija pri Jurku je stegnjen dom s hlevom. Lastnik je Drago Rebol, Moste 9. V hlevu, ki se drži hiše, imajo plemenite konje, za katere skrbi Dragova žena Mara, ki je prišla iz Stranj.

Drago Rebol je stegnjen dom s hlevom podedoval po svojem očetu Ivanu (1895–1988), oče pa po svojem očetu Alojzu (1856–1938). Praded je bil Miha Rebolj (1827–1885). Prvi lastnik te hiše se je menda priženil iz Vodice. Prej so se pisali Rebolj, sedanji pa se Rebol.

Na portalu hiše, ki jim služi kot "vikend", so letnica 1907 in začetnici A. R. (Alojz Rebolj, stari oče sedanjega lastnika). Hiša je najbrž še starejša, kot kaže letnica. Danes stanujejo v novi hiši, ki so jo postavili poleg stare.

V stari hiši so se ukvarjali z lončarstvom in ščetarstvom. Obrt nadaljujejo še danes. Tu je sedaj že četrti rod ščetarstva, ki je dopolnilna dejavnost za kmetijstvo.

Ko so leta 2000 adaptirali hlev, so odstranili prave stare velbe brez "šin". Vrata so stara, z okovjem.

Hišo so obnovili leta 1994 in v njej uredili tudi sanitarije in vinsko klet. Pod lesenim podom ni izolacije, na zemljo so položeni tramovi, mednje pa je dan pesek – "rizl". Drago se v tem prostoru odlično počuti, pravi, da bolje spi.

Jurkova domačija v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

ČUKOVA HIŠA, MOSTE 43

Čukova hiša v Mostah 43 je stegnjen dom s hlevom in stoji tik nad desnim strmim bregom reke Pšate, blizu novega mostu čez Pšato v Mostah. K reki na koncu s trdno kovinsko ograjo ograjenega vrtiča severozahodno od hiše vodijo betonirane stopnice, ki so bile že prej, saj so Čukove in druge vaščanke hodile na Pšato prat perilo. Na jugovzhodnem delu hiše so pred desetletji naredili kukrle. Hišo krasi lep kamnit bangar z letnico 1895 in črkama J. J. ter stara in zelo lepa izrezljana lesena vrata s prav tako starima kovinskima ključkama, okrasni zidec in lepo oblikovano prezračevalno okno (na severozahodni strani). Leta 1895 je hišo močno poškodoval potres. Razpokali so zidovi. Te so nato povezali in utrdili z železnimi vezmi. Hiša je starejša, kot izpričuje letnica na bangarju. Pred hišo so z dvoriščne strani lesena klopica in dvoje lesenih korit za rože.

Pri Čukovih je bila včasih kmetija. O tem govori tudi prostorno dvorišče. O zgodovini hiše sta pripovedovala sedanji lastnik Anton Zarnik (roj. 1953) in njegova sestra Marinka Šinkovec (roj. 1951), oba rojena v tej hiši očetu Antonu Zarniku, kmetu, in materi Mariji, rojeni Lukanc, Čukovi. Antonov oče je bil Franc Lukanc, Kot'nikov iz Most, žena Marija pa je bila Čukova.

Sedanji lastnik Anton Zarnik je hišo leta 1995 temeljito obnovil. Streho je prekril z novo kritino bramak, dal popraviti fasado in jo prebeliti v okraški barvi ter pobarvati prizemni del, cokl, v čokoladni barvi. Zamenjati je dal tudi prejšnja okna, nova so z žaluzijami. Del gospodarskega poslopja je obnovljen, del pa na novo zgrajen, saj ga je leta 1973 popolnoma uničil požar. Čeprav se ne ukvarja več s kmetovanjem, Anton lepo skrbi tako za hišo kot pripadajoče obsežno gospodarsko poslopje. Marinka, sestra sedanjega lastnika, se od doma spominja lepega izrezljanega hišnega oltarčka (morda delo ljudskega rezbarja Lovrenca Erzarja iz Nasovč), ki je stal v Bogkovem kotu. Oltarček je bil že precej dotrajan, vendar ohranjen v celoti. V novi dom si ga Marinka ni upala vzeti. Sedaj je uničen. Marinka ima iz domačega hišnega oltarčka le kip Srca Jezusovega in keramični, kakšnih deset centimetrov velik kipek Križanega na križu.

Čukova hiša v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

Vhodna vrata v Čukovo hišo v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15140 Moste pri Komendi – DOMAČIJA PRI KOLIMPRET, MOSTE 63

Domačija je pritlični stegnjen dom z gospodarskim poslopjem. Na dvorišču, severno od domačije, stoji kolarska delavnica, manjša zidana stavba z dvokapnico. Lastnica objekta je Milka Sternad (prej Obrulek), Glavarjeva 5, 1218 Komenda.

Stanovanjska hiša je bila zgrajena 1912. leta, delavnica pa je starejša, stara okoli 150 let. Stari oče moža Milke Obrulek je že delal v tej delavnici. Milka ne ve, če je obstajal načrt za hišo. Hišo so prenavljali okoli 1960. leta. Takrat so zazidali vhod, ki je bil prej z glavne ceste proti Žejam. Okvir vrat je bil betonski. Sedaj je vhod skozi dvorišče. Zamenjali so tudi okno.

V delavnici je še orodje, ki so ga uporabljali pri kolarskih delih. Pokojni Milkin mož Franc je delal za "dupliško fab'rko", ki so ji rekli tudi pri Remcu. Izdeloval je lesene vozove, pa tudi "gumiradlne" in cize. Okovje pa je delal kovaški mojster Franc Zupan, Bajdovčev stari oče.

Za vzdrževanje in obnovo domačije skrbi Milkin zet Bruno Sternad, Glavarjeva cesta 5.

Kolimpretova domačija v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

Delavnica pri Kolimpretu. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 10760 Moste pri Komendi – DOMAČIJA PRI ORLOVIH, MOSTE 69

Domačija pri Orlovih, ki so jo včasih imenovali pri Gvajcu, je zidana nadstropna domačija stegnjenega tipa z gospodarskim poslopjem. Ima lesen gank, opečnate zračne line in profilirane venčne zidce. Domačija je pokrita z opečnatim bobrovcem. Lastnik objekta je Franc Peterlin, Moste 69, 1218 Komenda. Objekt je vpisan v RKD Ministrstva za kulturo Republike Slovenije. Na bangarju je ob straneh letnica 1873, tako da je številka zapisana razdeljeno 18 in 73, v sredini pa je N9, vendar je hiša starejša.

Hiša je bila last Andreja Stritarja (1823–1907), brata pisatelja Josipa Stritarja, ki je bil v letih 1871–1907 duhovnik v Mostah in je hišo kupil ter živel v njej. Zato so hišo imenovali "Gospodova hiša". Andrej je hišo kupil potem, ko mu je med službovanjem na Kureščku (1867–1871) močno opešal vid in ni mogel več v celoti opravljati zahtevnega duhovniškega poklica. V Mostah pa je potem deloval kot duhovnik še celih 36 let. Maševat je hodil tudi v grajsko kapelo na Križu. Domačijo je zapustil svoji nečakinji Ivanki (hčerki svoje sestre Marjete). Ivanka se je poročila z Jožetom Peterlinom, Orlovim s Podboršta, in tako je domačija dobila novo ime. Jože je imel posestvo, gostilno in trgovino. Po Ivanki in Jožetu Peterlinu je domačijo prevzel njun sin Franc Peterlin, od njega pa njegov sin, sedanjí lastnik, prav tako Franc Peterlin.

Hiša je v pritličnem delu v glavnem obokana z opečno zidavo, le v enem prostoru je lesen strop. V prvem nadstropju so leseni stropi. Pri zadnjih popravilih so zamenjali streho in delno tudi ostrešje. Na južni fasadi je okence s kamnito poličko spodaj in okrasnim kamnom zgoraj. Je zazidano, znotraj pa je še vidna okenška lovilna lina za svetlobo. Vrata so stara in izrezljana. Na sredi fasade poteka čez stari del hiše okrasni venec. Okna so bila prej manjša, pa so jih zamenjali z večjimi. Med vojno (leta 1941) so bili Orlovi iz Most izseljeni. Ko so se vrnili iz pregnanstva, so se začasno naselili pri Orlovih na Podborštu, da so iz hiše izselili stranke, ki so v njej živele med vojno.

V drugem delu hiše je bilo gospodarsko poslopje, ki so ga pred leti prodali. Novi lastnik ga je obnovil in preuredil. Zamenjal je okna in spremenil fasado.

Orlova domačija v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

Orlova hiša od strani. Foto: Jože Pavlič.

DOMAČIJA PRI MICNEKU, MOSTE 78

Lastnik zidanega stegnjenega doma na naslovu Moste 78, 1218 Komenda, je Mirko Kepic, Moste 90, 1218 Komenda.

Hiše je ena lepših domačij v Mostah. Objekt je dobro ohranjen, s kamnitima bangarjema za hišni vhod in vhod v hlev. Slednji je obokan. Na obeh bangarjih je letnica 1907. Ohranjena je frčada, kukrle. Okoli oken so ornamenti.

Micnekova domačija v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

DOMAČIJA PRI TOMAŽOVCU, MOSTE 82

Domačija je kmečki stegnjen dom s hlevom in gospodarskim poslopjem, prostor pred vhodom je izdelan v obliki arkadnega hodnika z loki, nad njim je frčada. V tej hiši je živel Janez Kovtrc (Johan), dolgoletni cerkveni pevec. Hiša je bila obnovljena leta 1908. Po pripovedovanju Janeza Kovtrca sinu Francu Delavcu jo je zgradil Bobnarjev iz Most, ki je kandidiral za župana. Z upanjem na uspeh si je postavil spodobno hišo. Ker ni bil izvoljen, je hišo prodal in se preselil na avstrijsko Koroško. Hišo je kupil Johanov oče, ko je bil Johan star okoli deset let (rojen je bil 1904. leta), torej približno okoli 1914. leta. Na steni visi slika slikarja Breznika, na kateri je upodobljena hiša, ki je bila prebeljena okoli leta 1943.

Hišo sedanji lastnik Franc Delavec obnavlja od leta 1998. Najprej so zamenjali streho in ostrešje, ki je dolgo 27 m. Leta 2005 so lepo obnovili fasado. Kako in na kakšen način naj fasado obnovijo in katere stavbne detajle je treba ohraniti, je priporočil ZVKDS OE Kranj. Na novem bangarju iz ročno obdelanega teraca, ki so ga morali postaviti, ker se je stari sesul, je napis 20 DF 05 - DF (kratici lastnika Franca Delavca). Z obnovo bodo še nadaljevali (polkna, cokl, podstrešje ...). Prav tako nameravajo obnoviti tudi pod pleg hiše.

V hiši hranijo staro harmoniko, ki jo je po pripovedovanju Franca Delavca oče Johan leta 1945 prinesel s Koroškega, kjer jo je kupil. To izpričuje tudi napis na njej: I. Kaertn. Harm. Erzg., R. Novak, Klagenfurt. Koliko je stara, ni vedel povedati, iz očetovega pripovedovanja je vedel le to, da v Avstriji ni kupil nove harmonike, ampak že rabljeno. Janez (Johan) je še igral nanjo. V hiši hranijo tudi staro poslikano skrinjo iz leta 1855.

Obnovljena Tomažovčeva hiša leta 2005.
Foto: Jože Pavlič.

Tomažovčeva hiša v Mostah leta 2002.
Foto: Jože Pavlič.

Slika obnovljene Tomažovčeve hiše okoli leta 1943.
Foto: Jože Pavlič.

Ornament pod streho Tomažovčeve hiše leta 2002.
Foto: Jože Pavlič.

Kovtrčeva harmonika.
Foto: Jože Pavlič.

DOMAČIJA PRI ŠKAFARJU, MOSTE 85

Stanovanjska hiša, po domače pri Škafarju, je last Viktorja Nograška, Moste 85, 1218 Komenda.

V majhni leseni hiši je živelo šest ljudi (oče in mati ter štirje otroci). Bivali so tudi v etaži pod streho. Najstarejši del hiše je lesen, zidanega so naredili kasneje. V leseni hiši je soba s pečjo, staro več kot 100 let, vendar jo še danes uporabljajo. Ime Škafar izhaja od sorodnikov, ki so živeli v Šmarci in so delali škafe. Viktorjev oče Peter je delal koše, mama Frančiška, roj. Frantar, pa slamnate peharje, da so se lahko preživeli.

Viktorjev oče, rojen leta 1900, in ded Peter sta bila tu rojena. Stari del hiše je bil, kot je mogoče domnevati iz ustnega izročila, zgrajen v drugi polovici 19. stoletja (med 1860 in 1880).

Leseni del hiše je izdelan brez žebeljev, bruna so vezana skupaj z lesenimi mozniki, zidani del hiše pa so naredili na začetku 20. stoletja. Načrte zanj je naredil in ga sezidal zidarski mojster Boštjan Belcijan z Gore.

Škafarjeva hiša. Foto: Jože Pavlič.

ŠMIDOVA HIŠA, MOSTE 86

Lastnik nadstropne stanovanjske hiše z visokim pritličjem in podstrešnimi sobami je Pavel Šmid, Moste 86.

Hiša tlorisa 9 x 8,5 m je bila zgrajena v letih 1936–1939. Načrt zanj je izdelal zidarski mojster Boštjan Belcijan z Gore pri Komendi. Leta 1948 je hišo dograjevala Marija Šmid, roj. Završnik, mati sedanjega lastnika Pavla, še preden se je poročila z odvetnikom Rudolfom Šmidom iz komendske graščine. Hišo so takrat dvignili. Tudi za ta poseg je načrte izdelal Belcijan, ki je tudi svetoval, naj objekt zvišajo, širina pa naj ostane nespremenjena. Na južni strani so stopnice, ki zavzemajo precej prostora. V hiši ni veliko prostora. Kasneje so prizidali ob strani garažo z verando, od zadaj pa klet in kuhinjo z verando.

Šmidova hiša v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

SIVČEVA DOMAČIJA, MOSTE 94

Sivčevo pritlično kmečko hišo z dvokapno streho sedaj posestvuje Andrej Sivec, Moste 94/b, 1218 Komenda.

Tu se je rodil pisatelj Ivan Sivec. Na portalu je letnica 1920, med 19 in 20 pa sta začetnici J. S., ki označujeta Janeza Sivca, Andrejevega starega očeta, ki je umrl leta 1946. Andrej, ki je bil takrat star pet let (roj. 1941), se svojega deda še dobro spominja.

Objekt nameravajo podreti, ker moti gibanje strojev po dvorišču.

Sivčeva hiša v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

Sivčeva hiša v Mostah od strani. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 10761 Moste pri Komendi – DOMAČIJA PRI KOT`NKOVIH, MOSTE 101

Domačija je kmečka pritlična zidana hiša stegnjenega tipa z dvokapno streho. Na južni in zahodni fasadi so vzdani gotski figuralni sklepniki iz prezbiterija bližnje cerkve sv. Boštjana. Lastnica je Ivanka Horvat, Moste 101, 1218 Komenda, po domače pri Kot`kovich. Domačija je vpisana v RKD Ministrstva za kulturo RS.

Hlev so naknadno prizidali po požaru leta 1952. Zraven Kot`nkovega hleva – ta je bil stalno prizidan k hiši – je bilo tudi leseno gospodarsko poslopje. To je pogorelo v požaru pri sosedu Šunkarju, ogenj je namreč prešel tudi na njihovo domačijo. Po drugi svetovni vojni so novo, prav tako leseno gospodarsko poslopje, Kot`nkovi zgradili severozahodno od njihove stare hiše, ki je nekdanj imela številko 18.

Ivankin oče Peter in stari oče Janez sta bila mežnarja pri cerkvi sv. Boštjana. Danes to nalogo opravlja Ivanka. Verjetno zato nepoznavalci menijo, da je ta domačija mežnarija. Mežnarija pa je bila na sedanjem Jermanovem vrtu, med Jermanovimi in Žerovčevimi. Na južni in zahodni fasadi Kot`nkove hiše so vzdani gotski sklepniki v obliki glav angelov. V 19. stol. so obnavljali cerkev sv. Boštjana in takrat so, ker je bil stari oče župan, verjetno prešli ti sklepniki v njegove roke.

Horvatovi so do okoli 1985 leta še živeli v tej hiši, medtem so zidali novo hišo na mestu, kjer je prej stala hiša Ivankinega bratranca Albina, ki so jo odkupili od njega in jo podrli.

Ivanka Horvat pred oknom svoje stare hiše v Mostah.
Foto: Jože Pavlič.

Kot`nkova stara hiša v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

Sklepnik na južni strani
Kot`nkove stare hiše v
Mostah.
Foto: Jože Pavlič.

Sklepnik na zahodni
strani Kot`nkove stare
hiše v Mostah.
Foto: Jože Pavlič.

Sklepnik znotraj hiše na steni levo
ob vhodu. Foto: Jože Pavlič.

KOLIMPRETOV KOZOLEC

Lesen enojni kozolec s petimi štanti (okni) in enim pvajžem (plaščem) ima stebre iz hrastovega lesa z betonskimi podstavki. Lastnica je Milka Sternad, prej Obrulek, Glavarjeva 5, 1218 Komenda, po domače pri Kolimpretu.

Kozolec so leta 2005 obnovili, saj se je že podiral in je bil zelo potreben obnove. Zamenjali so streho in ostrešje, late in stebri pa so ostali. Pred obnovo je imel 6 štantov, sedaj pa jih ima 5, ker se je eden od stebrov zaradi teže v kozolcu naložene opeke zlomil in so ga nadomestili z zadnjim stebrom (na fotografiji). Za razstavljeni kozolec je bilo v času obnove veliko zanimanje. Dobro suh in čvrst les je želelo kupiti veliko ljudi. Kolimpretovi so ves les, razen zlomljenega stebra, ki ga je odkupil nek "Ribničan" za izdelavo suhe robe, vgradili nazaj v kozolec.

Kozolec uporabljajo za shranjevanje mrve, kar je po mnenju Milke Obrulek st. zelo pripravno za male kmete. Pred zadnjo obnovo v letu 2005 so ga obnovili leta 1930, tako da so mu dodali betonske podstavke, ker je les v spodnjem delu tramov že prepereval.

Pri obnovi leta 2005 so nekoliko spremenili pvajž, tako da so ga dvignili in mu dali za oporo betonske stebre.

Za obnovo skrbi in bo tudi v prihodnje skrbel zet Bruno Sternad, Glavarjeva c 5.

Kolimpretov kozolec leta 2002. Foto: Jože Pavlič.

Obnovljeni Kolimpretov kozolec leta 2005. Foto: Jože Pavlič.

KOT'NKOV KOZOLEC IN LESENO GOSPODARSKO POSLOPJE

Enojni hrastov kozolec z dvema štantoma je last Ivanke Horvat, Moste 101, 1218 Komenda, po domače pri Kot'nkovih. Včasih je imel 12 štantov. Stebri so hrastovi, stojijo na betonskih podstavkih.

Poleg hiše pred enojnim kozolcem stoji leseno gospodarsko poslopje.

Kot'nikov kozolec. Foto: Jože Pavlič.

*Kot'nikovo leseno gospodarsko poslopje.
Foto: Jože Pavlič.*

Kot'nikovo gospodarsko poslopje. Foto: Jože Pavlič.

KRALJEV (KRALOV) KOZOLEC

Enojni kozolec je last Janeza in Marije Kralj, Moste 53, 1218 Komenda, kjer je od leta 1951 gostilna, pred tem pa so imeli trgovino (1936–1948). Kozolec je bil nekdanj priključen k toplarju. Izdelan je iz hrastovega lesa. Les je postal trd kot kamen.

Prvotno je imel kozolec 8 štantov, sedaj ima le 4. Na njem je letnica 1877. Stebri in lopa so iz istega obdobja. Po besedah Janeza Kralja naj bi ga tega leta postavil Janez Jerman, Kovačev iz Most. S prvotnega mesta ga je najprej prestavil Janezov oče Jernej, ker so mimo njega nekdanj po kolovozni uslužnostni poti, ki je vodila mimo Kraljeve hiše, skozi njihovo dvorišče in sadni vrt na travnike pri Suhadolah vozili kmetje. Kozolec je stal preblizu poti, tako da ni bilo lahko priti mimo njega s polno naloženim vozom. Jernej ga je prestavil na mesto, kjer stoji danes stanovanjska hiša Janezove hčerke Aleksandre Reven, nato pa še enkrat, in sicer približno dvanajst metrov južneje od mesta, kjer je najprej stal, ko je bil še pridružen toplarju.

Za kozolec so se že zanimali, a ga oče Janez ne želi prodati. Janez Kralj meni: "Drugi bi jih postavljali, mi naj bi ga pa stran dajali."

Pri Kralju imajo še druge zanimivosti. Tako je na vogalu hiše za goste ohranjen vogelni kamen, ki je varoval vogel pred vozovi, z letnico 1619. Na tem mestu je stala stara hiša, ki so jo preuredili in nadzidali ter popolnoma prenovili.

Pri hiši hranijo sani iz leta 1936, ki so obnovljene, izdelal jih je neki kolarski mojster bobnar iz Mengša. Ponašajo se tudi z lepo zbirko starih, lepo ohranjenih in obnovljenih predmetov (likalniki, orodja, stranici dveh skrinj iz 19. stol, star gavter, knjige iz 19. stoletja).

Na stari hiši je bilo razpelo, ki so ga domači podarili župnijskemu uradu v Komendi in je sedaj pred vhodom v učilnico v župnijski cerkvi sv. Petra v Komendi.

Kraljev kozolec na notranjem dvorišču Kraljeve gručaste domačije. Foto: Jože Pavlič.

Vogelni kamen pri Kralju z letnico 1619. Foto: Jože Pavlič.

Kraljeve sani. Foto: Jože Pavlič.

Kraljev "Bogek" je sedaj pred učilnico ob cerkvi sv. Petra v Komendi. Foto: Jože Pavlič.

KRZNARJEV KOZOLEC

Lastnik nizkega toplarja s štirimi štanti je Nande Korbar, Moste 18, 1218 Komenda, po domače pri Krznarju.

Kozolec je star okoli 150 let, vezan je z lesenimi čepi. Del kozolca je že popravljen tako, da so dodani kovinski čepi. Zanimiva je dero, ki je bila namenjena za sušenje žita in prosa. Potegnili so jo ven tako, da so na načelu vzvoda pritiskali s kolom in se pri tem opirali na prečne lestve pod njo. Nanjo so lahko naložili do 2 toni žita in ker je bila na lesenih kolescih, jo je lahko pomikal en sam človek. Vodila so bila pritrjena na kozolec, dero pa so podstavili s kozo. Na prostem so postavili lestev, da so lahko na dero hodili otroci, ki so mešali žito. Rob okoli dere je varoval žito, da se ni raztrosilo. Ob sončnih dnevih se je sušilo na prostem, ponoči pa so dero pomaknili pod kozolec. Največja težava je bil dež, ko je bilo treba na hitro pomakniti dero pod streho, kar jim včasih ni uspelo. Trajalo je kakih 14 dni, da so posušili 10 cm debel sloj žita. Največkrat je bilo to proso, ki so ga želi okoli malega šmarna, 8. septembra, ko je bilo že vlažno, pojavljala se je že megla, na polju ga niso mogli več sušiti. Nazadnje so uporabljali dero okoli leta 1950. Kozolec je leta 1926 obnovil Franc Korbar, Nandetov oče. Na kmetiji sedaj gospodari Nandetov sin Florjan Korbar, ki že razmišlja o obnovi kozolca, meni pa, da bi obnova zahtevala veliko denarnih sredstev.

Krznarjev topolar. Foto: Jože Pavlič.

Krznarjev topolar z dero za sušenje zrnja.
Foto: Jože Pavlič.

MICNEKOV KOZOLEC

Enojni kozolec z desetimi štanti, po domače Micnekov kozolec, postavljen leta 1903, je last Mirka Kepica, Moste 90, 1218 Komenda. Pvajž je pogorel.

Na kamnitem podstavku prvega lesenega stebra kozolca na vzhodni strani, ki je na podstavek pritrjen z dvema železnima vezema, je letnica 1903, med paroma 19 in 03 sta začetnici J. O. (J. Obrulek). Pred tem podstavkom je še velika skala okroglaste oblike.

Kozolec je počasi propadal, na nekaterih mestih so se stebri ugreznili v zemljo, kar se je videlo na vijugasti strehi.

Pozimi leta 2004/05 se je kozolec podrl.

Micnekov kozolec. Foto: Jože Pavlič.

Kamen z letnico pod nosilnim stebrom Micnekovega kozolca. Foto: Jože Pavlič.

PLEVNEKOV KOZOLEC

Lastniki lesenega kozolca, nizkega lesenega toplarja s hrastovimi stebri v štirih štanti in z lesenim hlapcem, so Pavle, Peter in Klemen Juhant, Moste 3, 1218 Komenda, po domače pri Plevneku. Tu je bil doma sedanji tunjiški župnik Pavle Juhant.

Kozolec je izdelal Andrej Juvan, Ulčarjev oče. Podoben je Šenzlnovemu kozolcu, ki ga je naredil isti mojster, le da je približno deset let starejši. Star je okoli 90 let.

Plevnekov kozolec. Foto: Jože Pavlič.

ŠENZLNOV KOZOLEC

Šenzlnov kozolec je nizek toplar s štirimi štanti. Lastnik je Peter Jagodic, Streliška 16, 1240 Kamnik.

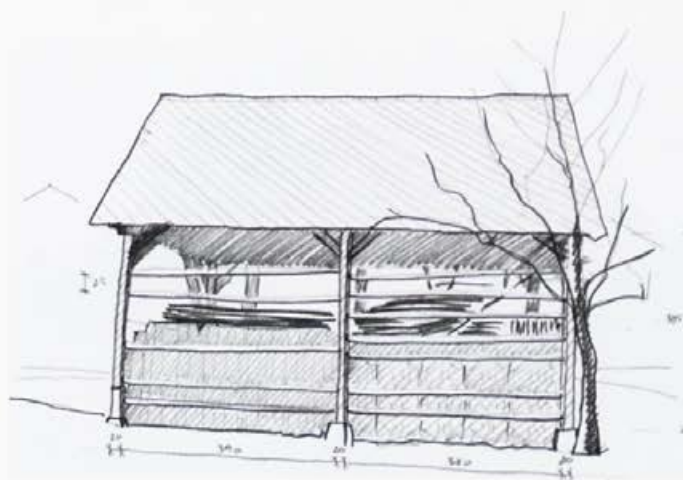
Lesen hrastov kozolec s hrastovimi stebri je pred pribl. 80 leti izdelal Andrej Juvan - Ulčarjev oče.

Šenzlnov kozolec stoji med novozgrajenimi hišami poleg nekdanje mlekarne v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

Šenzlnov kozolec. Foto: Jože Pavlič.

Šenzlnov kozolec. Skica: Dušan Vinkovič.

UZARNIKOV KOZOLEC

Lastnik Uzarnikovega kozolca, nizkega topolarja s štirimi štanti, je Rok Zabret, Moste 20, 1218 Komenda. Po domače se reče pri Uzarniku (Ozarniku), kar naj bi bila izpeljanka iz "uzare (ozare)". Rok meni, da je pravilno ime Uzarnikov, ne pa Ozarnikov ali Zarnikov, kot je včasih slišati, saj se domači sami naslavljajo kot Uzarnikovi.

Kozolec je star okoli 100 let. Vezan je z lesenimi čepi, s hrastovimi stebri. Na tramu pod streho je menda letnica 1901, napisana z modro kredo. Kozolec je zelo predelan, podaljšan, tudi kritina je zamenjana.

Uzarnikov kozolec služi le še kot skladišče za razno blago. Foto: Jože Pavlič.

MLINARJEV MLIN

Lastnica nekdanjega Mlinarjevega mlina je Helena Gruden, Moste 68, Komenda. Mlin je bil postavljen leta 1864 (100 let pred hudimi poplavami) in je imel dve mlinski kolesi. Lastniki so bili Bobnarjevi iz Most. V letih gospodarske krize so se Mlinarjevi preselili iz ZDA in kupili ta mlin. Izvirajo iz Vopovelj (po očetovi strani) oziroma iz Pšenične Police (po mami strani). Stane Erzar, pokojni Helenin oče, je med vojno (1944) nabavil turbino. Poročil se je leta 1943. Mlin so začeli obnavljati leta 1967. Povečali so mu zmogljivost. Prej so imeli enovaljni mlin, ki je sedaj v tehničnem muzeju v Bistri. Po informacijah, ki jih je vedel povedati Helenin mož Rajko, je to najstarejše v Sloveniji ohranjeno valjčno postrojenje tovarne Ganz iz Budimpešte. Po letu 1967 so imeli dva prostostoječa valjčna mlina. Stope za pripravo kaše (luščenje prosa) so leta 1964 nadomestili s kamnom (zgoraj raven kamen, spodaj je guma). Tako so posodobili tudi pripravo kaše. Mleli so do leta 1996. Leta 1964 so prvič obnovili zapornice tako, da so naredili betonske temelje in jih pri tem prestavili na drugo stran mostu. Nadgradili so tudi hišo, ki je bila prej nizkopritlična. Prej lesen most so leta 1971 nadomestili z betonskim. Lesene zapornice so zamenjali s kovinskimi.

Na dvorišču sta dva kamna, eden je debeline pribl. 30 cm, drugi je pol tanjši. Kamen za luščenje prosa je bil tanjši, iz konglomerata. Tanek kamen je bil primernejši za uravnoteženje na osi. Helena in Rajko Gruden bi bila pripravljena oddati kamne za morebitni muzej v Komendi.

Kamen za belo moko iz nekdanjega Erzarjevega mlina. Foto: Jože Pavlič.

Kamen iz nekdanjega Erzarjevega mlina. Foto: Jože Pavlič.

Mlinarjev mlin junija 1938. Iz arhiva Janeza Kralja, Moste.

Mlinarjev mlin, ko voda ob njem ne služi več nekdanjemu namenu. Foto: Jože Pavlič.

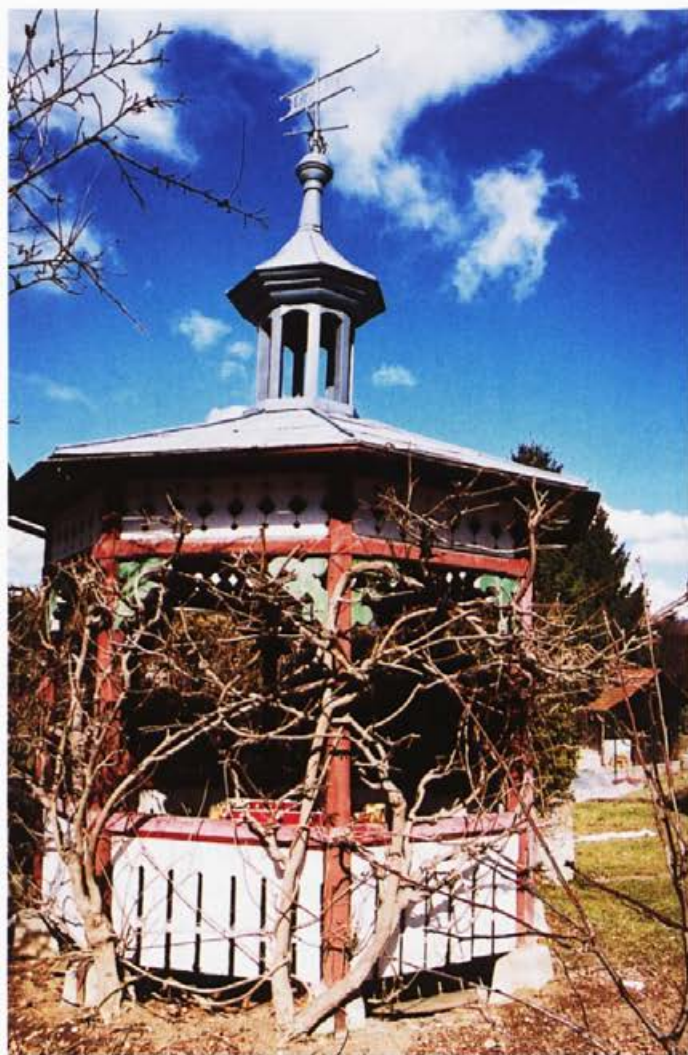

Mlinarjev mlin po obnovi leta 2005. Foto: Jože Pavlič.

PAVILJON PRI ŠMID

Na vrtu pred Šmidovo graščino v Komendi je včasih stala vrtna uta, ki so jo naredili potem, ko so kupili graščino. Pavel Šmid meni, da je bila izdelana pred prvo svetovno vojno.

Odvetnik Rudolf Šmid, ki je živel v Mostah, je bil zelo navezan na graščino (zažgano graščino je po vojni tudi obnavljal), zato je z veseljem sprejel ponudbo svojega brata Ivana, da lahko vzame vrtno uto. Tako jo je z graščinskega dvorišča prepeljal na svoj vrt v Mostah, da ga je spominjala na dom. Postavil jo je pred svojo hišo v Mostah 86. Na njej je letnica 1963 in začetnici R. Š. (Rudolf Šmid). Pred tem sta bili na tem mestu inicialki G. Š. (Gašper Šmid), starega očeta sedanjega lastnika Pavla, ki je dal uto izdelati.

Šmidova vrtna uta. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 10711 Moste pri Komendi – SPOMENIK NOB

Spomenik blizu mlekarne v Mostah je kamnit vodnjak z lesenim kvadrom, v katerega so vrezani in rdeče obarvani podatki o partizanih, umrlih po napadu četnikov in domobrancev na njihovo takratno trenutno zaklonišče pri Tinčetu v Mostah. V hiši, ki stoji jugovzhodno od spomenika, so praznovali rojstni dan Stanka Boltežarja, enega izmed njih. Padli so Mirko Bernot – Mentor iz Zagorice nad Kamnikom (23. 12. 1922–7. 11. 1944), Stanko Boltežar – Rudi z Brega (7. 11. 1921 –7. 11. 1944) in Jože Lah iz Nasovč (24. 4. 1915–29. 8. 1944). Spomenik je predlagan za lokalni zgodovinski spomenik.

Na vzhodni strani sta nad napisom Boltežar Stanko v lesu izrezljani sklenjeni roki, spodaj pa piše: ZB Komenda, Mladina Most 1975, izd. Jerin Jože. Na južni strani spomenika je nad napisom Bernot Mirko znak Triglava z napisom OF, nad njim pa zvezda, na severni strani je nad napisom Slava padlim v lesu upodobljen od krogle zadet partizan s puško v roki, nad njim je zvezda. Na severni strani spomenika pa je nad napisom Lah Jože vrezan znak Triglava z napisom OF, nad njim pa zvezda. Spomenik je v trikotu poti na eni najbolj vidnih točk v Mostah (križišču poti proti mlekarni in trgovini Tuš in dalje proti Mengšu ter v samo središče vasi). Spomenik padlim partizanom v Mostah na prvi pogled ne daje vtisa, da gre za te vrste objekt, marveč spominja na obnovljeni vaški vodnjak, kar je prej v resnici tudi bil. Ko so postavljali spomenik, so ohranili spodnji kamniti del vodnjaka, gornjega pa je iz hrastovega lesa na novo naredil Jože Jerin s Križa, pri tem pa je uporabil kovinske dele prejšnjega vodnjaka. Albin Škrjanec, sosed spomenika, je leta 2002 spomladi prebarval lesene dele spomenika, prav tako pa tudi napise na njem in simbole NOB. Spomenik je bil po naročilu Občine Komenda ponovno temeljito obnovljen leta 2004.

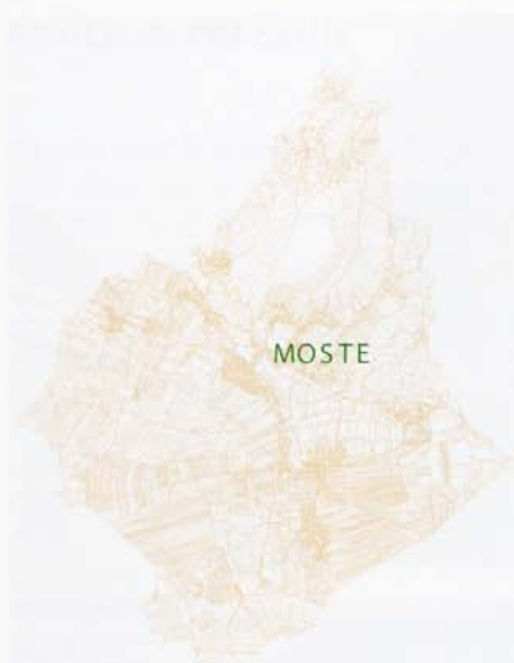

Spomenik NOB v Mostah. Foto: Jože Pavlič.

Leta 2004 obnovljeni spomenik NOB v Mostah.
Foto: Jože Pavlič.

Karta Občine Komenda z lokacijami kulturne dediščine v Mostah

1. Vas Moste
2. Kolimpretov kozolec
3. Domačija Pri Kolimpret
4. Znamenje pri Kolimpret (Obrulek)
5. Kraljev kozolec
6. Mlinarjev mlin
7. Podružnična cerkev sv. Boštjana v Mostah
8. Vodnjak pri cerkvi sv. Boštjana
9. Košarjevo znamenje
10. Domačija Pri Kotnikovih
11. Kotnikov kozolec in leseno gospodarsko poslopje
12. Kapelica Marije kraljice z Detetom
13. Domačija Pri Orlovih
14. Sivčeva domačija
15. Micnekov kozolec
16. Domačija Pri Micneku
17. Domačija Pri Tomažovcu
18. Domačija Pri Škafarju
19. Šmidova hiša
20. Paviljon Pri Šmid
21. Čukova hiša
22. Kapelica Pri Klimovčevih
23. Domačija Pri Jurku
24. Kepčova hiša
25. Spomenik NOB
26. Šenzlov kozolec
27. Domačija Pri Štebetovih
28. Plevnekov kozolec
29. Uzarnikov kozolec
30. Krznarjev kozolec

NASOVČE

Večina vasi Nasovče (razen treh hiš) leži severno od ceste Mengeš-Moste-Nasovče-Sp. Brnik-Kranj. Ta cesta seka skrajni južni del vasi. Vas deli na dve tudi potok Brnik, ki je nekdanj večkrat poplavljal del Nasovč, predvsem pa nasovške travnike. Južnemu delu vasi od potoka Brnik so domačini nekdanj pravili Budna, severnemu, malce večjemu od južnega, pa Nasovče. Na dve pa Nasovče deli tudi cesta, ki vodi skozi vas iz smeri Brega in se na južnem delu vasi pravokotno priključi na cesto Mengeš-Moste-Nasovče- Sp. Brnik-Kranj.

Nasovče spadajo med najstarejše vasi v Občini Komenda, saj so prvič v zgodovinskih virih omenjene že leta 1422, ko je grof Herman Celjski podelil vitezu Frideriku Ravbarju od nekdanjih ortenburških fevdov poleg dvora v Nemški vasi tudi kmetijo v Nasovčah (Nassawicz). Ime naj bi po ljudskem izročilu izhajalo od tega, ker naj bi v sosednji vasi Lahovčah živeli Neslovenci "Lahi", tu, v Nasovčah, pa Slovenci "naši". Ker je bil to njihov svet, "naše", so vasi rekli Našovče, kot so jo nekdanj pisali, pa tudi Nasoviče. Danes Nasovče štejejo 188 prebivalcev, vas pa leži na severozahodnem robu komendske občine in župnije.

Nekdanj so vaščani živeli večinoma od kmetijstva, nabirali in prodajali pa so tudi gozdne sadeže. Potem ko so jim po drugi svetovni vojni odvzeli najboljšo zemljo (južno od ceste Mengeš-Moste-Kranj), so si številni vaščani poiskali delo in zaslužek v tovarnah in sestava prebivalstva se je močno spremenila. Danes prevladujejo delavsko-kmečke družine (kmetovanje večini pomeni dopolnilno dejavnost), nekaj pa je tudi obrtnikov in podjetnikov.

V vasi sta še pred desetletji obratovala kovačija pri Martinovcu in mlin pri Žimantu.

Nasovčani so že po izročilu v posebej dobrih odnosih s sosedi Bržani, s katerimi tudi radi sodelujejo pri raznih delih in slovesnostih, na župnijski ravni pa še posebej pri postavljanju visokih mlajev, ženske pa ohranjajo tradicijo pletenja vencev iz krempeljcev za okrasitev mlajev in župnijske cerkve.

Nasovče z juga. Foto: Jože Pavlič.

Nasovče z vzhoda. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15142 Nasovče – ZNAMENJE PRI KRALU

Stebrno znamenje, zidano iz kamna in s freskami v nišah je iz leta 1935. Obnovljeno je bilo leta 1996. Vpisano je v RKD s strani ZVKDS OE Kranj.

Znamenje stoji na parceli Marije Korbar, Posodove z Brega. Leta 1935 ga je v spomin na mednarodni evharistični kongres, ki je bil tega leta v Ljubljani, sezidal Franc Lipar, Kodretov iz Suhadol, sicer živinozdravnik, ki se je poročil h Kralu v Nasovčah. Pri tem mu je pomagala Julijana Čebulj, Matjonova iz Nasovč, ki je od pomladi do jeseni 1935 služila pri Kralu. Podobe za štiri niše v znamenju je na pločevinaste ploščice z oljnimi barvami naslikal mladi slikar in pesnik Stanko Kocelj iz Vodice. Julijana se spominja, da je bil na eni od ploščic upodobljen konj. Ko so bile podobe gotove, jih je Julijana na kolesu pripeljala h Kralu, v niše pa jih je namestil Franc. Znamenje je bilo istega leta, ko je bilo postavljeno, tudi blagoslovljeno. Pri blagoslovitvi je pel komendski mešani cerkveni pevski zbor pod vodstvom organista Janeza Grkmana, Nasovčani pa so postavili mlaje. Slovesnosti blagoslovitve so se udeležili tudi Bržani, s katerimi so Nasovčani že od nekdaj prijateljsko povezani.

Pobudnik obnove v letu 1996 je bil Štefan Dornik – Tilkov. Samega znamenja ni bilo treba skoraj nič obnavljati, saj je bilo še zelo dobro ohranjeno, podobe pa so bile uničene od rje. Zato je Albin Škrjanec iz Most naslikal nove na salonitne plošče (na južni strani znamenja, kjer je letnica 1935, sta mašna simbola kelih in Sveto pismo s svečo, na vzhodni strani je podoba sv. Petra, na severni strani sta sveta brata Ciril in Metod, na zahodni strani pa je sv. Florijan). Kleparski mojster Avgust Sodnik z Gmajnice je izdelal bakreno pločevinasto zaščitno strešico. Pri ureditvi najbližje okolice znamenja so sodelovali: zidarski mojster Franjo Burnik – Matevžov, Marjan Kern – Tonetov, Lojze Jerovšek – Kosančov, Stane Dejak – Matijov, Blaž Plevel – Uborhov in Štefan Dornik – Tilkov, ki je po vasi tudi pobiral denar za obnovo znamenja. Okrog znamenja je tlak iz rečnih kamnov okroglaste oblike, položenih v beton (temu načinu tlakovanja rečemu tudi mačja očesa), ob robu pa so granitni robniki. Robnike, kamne in pesek je podaril Ivan Maleš – Liparjev, ostalo pa so kupili z denarjem, podarjenim od vaščanov.

Obnovljeno znamenje je 28. julija 1996 ob 16. uri ob prisotnosti komendskega župnika Nikolaja Pavliča

Kralovo znamenje v Nasovčah. Foto: Jože Pavlič.

Podoba na južni strani znamenja. Foto: Jože Pavlič.

blagoslovil nasovski rojak, novomeški prošt Jože Lap. O postavitelju znamenja je pri blagoslovitvi govoril nasovski rojak Jože Pavlič, Danica Zmrzlikar pa je prebrala pretresljivo razmišljanje Franca Liparja o vojnih strahotah iz njegovega dnevnika, in sicer na silvestrovo leta 1942. Špela Burnik in Marjana Kern iz Nasovč sta pripravili otroški zborček iz te vasi in sosednjega Brega, da je pri blagoslovitvi zapel več pesmi, Miha in Anja Maleš pa sta igrala na blok flauti. Slovesnosti se je udeležilo veliko ljudi, tudi z Brega, ki so se po njej zbrali k pogostitvi pri Vovretovih; pripravili so jo gostitelji ter nasovške in bržanske žene in dekleta. Dnevnik Franca Liparja, v katerega je zapisoval, kje vse je zdravil živino in druge podatke, je pred leti odnesel s seboj v Argentino njegov, sedaj že pokojni, posinovljenec Franc Lipar ml. Kopijo dnevnika je gospa Cilka Lipar vrnila leta 2003. Po informaciji Štefana Dornika je en izvod kopije pri njem, dal pa ga je v uporabo in kopiranje tudi Jožetu Pavliču iz Suhadol.

Podoba na vzhodni strani znamenja.
Foto: Jože Pavlič.

Podoba na zahodni strani znamenja.
Foto: Jože Pavlič.

Podoba na severni strani znamenja.
Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15143 Nasovče – RAZPELO OB HIŠI NASOVČE 25, MARTINOVČEVO ali MARTINOVO ZNAMENJE

Lastnik znamenja, lesenega križa s korpusom iz 19. stol., je Martin Ocepek s Križa 13, sin Janeza in Marije Ocepek iz Nasovč 25.

Leseno znamenje stoji na vrtu ob ograji, na železnem podstavku z nogami, tako da les ni več neposredno v zemlji. 1972 ga je prebarval Ludvik Juhant – Dobravski s Komenske Dobrave, ki je takrat rekel, da je staro več kot 200 let. Po pripovedovanju Angele Ocepek se je njen mož Janez Ocepek, ki je bil rojen leta 1902 in se je leta 1929 ali 1930 priženil v to hišo (kasneje je ovdovel in se leta 1973 poročil z Angelo), spominjal, da je bilo znamenje takrat že tam. Včasih so znamenje s cvetjem krasili sosedi Matjonovi (Dežmanovi), sedaj zanj skrbijo domači in ga nameravajo ohraniti.

Znamenje je bilo nazadnje obnovljeno tik pred smrtjo Janeza Ocepka; to je bilo leta 1989, in sicer na njegovo pobudo. Korpus je nesel obnovit k slikopleskarju Avgustu Krambergerju na Količevo Štefan Dornik iz Nasovč. Znamenje je tedaj dobilo tudi novo streho in kovinski podstavek, saj je bilo pri dnu preperelo. Izdelala sta ga oče Janez in sin Martin Ocepek.

Martinovčevo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

Martinovčevo znamenje pred Martinovčevo hišo. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15143 Nasovče – ZNAMENJE PRI MATEVŽOVCU, MATEVŽOV KRIŽ

Lesen križ s polikromiranim lesenim korpusom iz 19. stoletja stoji pred hišo Marije Burnik, Nasovče 7, ob križišču sredi vasi. Vpisano je v RKD ZRD s strani ZVKDS OE Kranj.

Marija Burnik se spomni, da se je njen pokojni mož Franc spominjal znamenja na tem mestu od nekdaj. Rekel je, da je vrisano v vojaški karti. Nazadnje je bilo obnovljeno okoli leta 1980, vendar je bil premaz slab in se je začel hitro krušiti. Obnovil ga je ljudski slikar Franc Petrič iz Pšenične Police, Tomo Burnik pa je nad njim naredil nov aluminijast nadstrešek (prej je bil iz rjaveče, že dotrajane pločevine) ter še leseni lok pod njim, prav tako pa betonski podstavek pod znamenjem, kajti prej je bil tram v zemlji in zato spodaj že preperel. Znamenje ob obnovi ni bilo blagoslovljeno. Nameravajo ga ponovno obnoviti. Pri obnovi bosta sodelovala Marija Burnik in njen sin Tomo Burnik, Nasovče 7b.

Štefan Dornik je še dejal, da je znamenje (Boga) okrog leta 1958 do 1960 obnavljal znani podobar Janežič (Zoklar) iz Zaloga pri Cerkljah na Gorenjskem, ki je veliko izdeloval Bogke.

Matevžov križ od blizu. Foto: Jože Pavlič.

*Matevžov križ v središču Nasovč.
Foto: Jože Pavlič.*

EŠD 15141 Nasovče – ZNAMENJE OB CESTI KRANJ-MOSTE, MEJAČEVO ZNAMENJE

Znamenje je lesen križ s polikromiranim lesenim korpusom, jugovzhodno od vasi Nasovče. Vpisano je v RKD s strani ZVKDS OE Kranj. Danes je registrirano kot kulturna dediščina s svojo številko dediščine.

Rajna Cilka Kern, Nasovče 31, je povedala, da je "ta Boh" rešil njihovo hišo pred požarom zaradi udara strele. Pred leti je namreč udarila strela v smreko pred hišo, a se ni zgodilo nič, razen da je bila smreka razcepljena.

Znamenje je postavil Andrej Mejač 16. 2. 1939. Na podstavku iz masivnega kamna piše:

"Zdravo pamet in blaženi mir slovenskemu narodu daj o večni Bog! A. M. K. 16. 2. 1939. To preroško znamenje je v časih, ki so najavljali usodepolne dogodke, postavil Andrej Mejač (1866–1941) iz Kaple vasi."

Andrej Marušič je v imenu sorodnikov na podstavku znamenja dal ploščico z napisom: "Ob 60-letnici smrti se ga spoštljivo spominjamo njegovi potomci. Solkan, Koper, Ljubljana 2001".

Ob znamenju sta lipi, ki sta bili posajeni kmalu po postavitvi znamenja, a je ena odmrta, zato so vaščani zasadili novo. Izkopali so jo v gozdu in jo presadili na to mesto pred blagoslovitvijo znamenja.

Znamenje so pred leti obnovili vaščani Nasovč. Korpus je obnovil Avgust Kramberger s Količevega, Jože Jerovšek iz Nasovč pa je prebarval ostali del znamenja. Za novo bakreno streho je poskrbel Ivan Maleš iz Nasovč. Obnovljeno znamenje je bilo postavljeno 2. januarja 1988, obenem je bila posajena tudi manjkajoča lipa.

2. avgusta 1992 je križ blagoslovil nasovski rojak novomeški prošt Jože Lap ob 25-letnici mašniškega posvečenja (posvečen je bil 29. junija 1967).

Delo je vodil Štefan Dornik – Tilkov. Za znamenje skrbijo ženske iz bližnjega dela Nasovč, od leta 2002 pa tudi Slavko Čebul, Pažbarjev z Brega, novi lastnik zemlje okoli znamenja. Slavko je na predlog Andreja Marušiča brezplačno odstopil v javno dobro 4 m² zemlje, na kateri stoji znamenje, in 20 m² zemlje za avtobusno postajo pred njim, kar je urejeno s pogodbo.

Leta 2002 je Slavko vodil in plačal ponovno obnovo znamenja in naredil ograjo okoli njega. Obnovitvena dela je zaupal Albinu Škrjancu iz Most, izdelavo nove bakrene strehe pa Avgustu Sodniku st. iz Gmajnice.

Mejačevo znamenje s Cilko Kern. Foto: Jože Pavlič.

Mejačevo znamenje z novo ograjo, leta 2005. Foto: Jože Pavlič.

KRALOVA HIŠA IN KRALOV POD, NASOVČE 1

Kralova hiša na vzhodnem robu vasi je bila ena najlepših v vasi. Hišo sta tako, kot je bila nazadnje, dogradila in obnovila zakonca Janče in Helena Kern. Helena je ovdovela in se drugič poročila s Francem Liparjem, ki je bil živinozdravnik in zelo nadarjen za likovno umetnost. Tako domnevajo, da naj bi sam izdelal lepe rezbarije na Kralovem podu, ki je gorel leta 1935. Požar je povzročil precejšnjo škodo, tako da so stavbo pozneje povečali, nadzidali in verjetno, saj bi bili sicer še sledovi požara, dali narediti okrasje iz lesa na južnem delu ter ob robovih vrhnjega dela stavbe, na južnem pročelju pa tudi veliko, lično, z lesom obrobjeno podolgovato odprtino ter še eno, kvadratasto, višje od nje. Ta del poda se je skladal s Kralovo hišo ter Kralovo kočo, ki jo je Franc Lipar leta 1937 postavil na Strmci pod Hosto pri Suhadolah, ob začetku druge svetovne vojne pa jo je dal prestaviti v Nasovče na svojo zemljo. Pri obnovi je Francu verjetno pomagal zidarski mojster Boštjan Belcijan z Gore, ker sta se tudi sicer veliko družila.

Sedanja lastnika Kralovega poda sta Ivan Maleš in Janez Lap. Severni del poda Ivan uporablja kot skladišče za svoje obrtne usluge.

Ivan pri sebi doma hrani pločevinasti odtok s strehe s Kralove hiše. Je zelo skrbno izdelan, v obliki zmaja na koncu.

Del Kralove hiše je že podrt in ob njem je zgrajena nova stavba. Del stare hiše, ki še stoji, je last Danila Terbovska, Nasovče št. 1. Verjetno ga bo lastnik dal podreti in sezidati novo hišo.

*Preostanek nekdanj mogočne Kralove hiše.
Foto: Jože Pavlič.*

Kralov pod. Foto: Jože Pavlič.

*Pločevinasti odtok s strehe s Kralove hiše.
Foto: Jože Pavlič.*

*Bogek na Kralovem podu.
Foto: Jože Pavlič.*

JAKONOVA DOMAČIJA, NASOVČE 10

Pri Jakonu v hiši št. 10, некоč Našovče št. 3, danes živi le Anica Pavlič, hčerka Angele Pavlič, rojene Kvas, in Jožeta Pavliča, ki se je sem priženil leta 1950 iz Podgorja pri Kamniku. Ostali trije otroci živijo drugje. Hiša je zelo stara, stoji pa na razgledni vzpetini na severozahodnem robu vasi na enem najlepših koncev Nasovč. V tej hiši je imel nekdanji lastnik Miha Lah v delu, kjer je danes tako imenovana "hiša", gostilno, zahodno od nje je bila po vsej širini velika veža s kuriščem za peč (leta 1932 ga je vzdal podobar Anton Janežič iz Zaloga pri Cerkljah na Gorenjskem) in leta 1935 vgrajenim štedilnikom (še danes ga uporabljajo za kuho); iz te veže pa so zahodno vodila vrata v prostor, kjer je bila trgovina z živili in še naprej vinska klet s sodi za vino; ena vrata pa tudi v tako imenovani kevder pod hišo, kjer je bil prostor za krompir, peso in repo. Naprej od teh dveh prostorov je bil hlev, nato dve leseni šupi (prva za steljo, druga za kmečko orodje), potem pod in drvarnica. Pred hišo je nekdanj v bližini štale rasel mogočen divji kostanj, v bližini pa je bila značilna šterna, iz katere so črpali vodo za napajanje živine. Načrt za rezervoar in napajalnike v hlevu je izdelal Boštjan Belcijan z Gore, leta 1937 pa je izdelal tudi betonirano gnojišče. Da je gospodarsko poslopje Jakonovih res staro, potrjuje letnica na brunih - 1837. Južno od hiše in gospodarskega poslopja stoji sedaj prazen zidani svinjak in kokošnjak. Anica Pavlič meni, da je bila hiša po vsej verjetnosti sezidana pred letom 1888, saj je bila v predal široke kvadrataste kmečke mize v "hiši" vrezana ta letnica. Stavba je v vzhodnem delu ohranila nekdanjo zunanjo podobo, ob obnovi leta 1923, kar izpričuje kamnit bangar s to letnico (pripeljali so ga z Ježice), pa je dobila večja okna (prvotna z lesenimi okviri in železnimi palicami v njih pa so ohranjena še pri hlevu in pri nekdanjih kevdrh na severni strani) in kamnit tlak pred hišo.

V niši na vzhodni strani hiše je bil še dolgo po drugi svetovni vojni lesen kip sv. Florijana. Izdelal ga je znani rezbar Lovrenc Erzar (Slanovčev Voranc) iz Nasovč, Jakonovi pa so ga v zamenjavo za mavčni Marijin kip odstopili zbiratelju starin Ambrožu (Ježovcu) iz Komende. Bil je že precej dotrajan, saj ni bil zavarovan s šipo ali čim drugim. V hiši pa so še danes v Bogkovem kotu kip Srca Jezusovega in angela v spomin na posvetitev prebivalcev te hiše 4. decembra 1935 Srcu Jezusovemu ter lesen križ Križanega, ki sta ga nekdanja lastnika hiše Matija in Mana Zorman kupila ob misijonu leta 1933 v Komendi.

Jakonova domačija. Foto: Jože Pavlič.

Kip Srca Jezusovega v Jakonovi hiši.
Foto: Jože Pavlič.

Stara Jakonova hišna številka na porcelanu.

BERTOVA HIŠA, NASOVČE 14

Nadstropna stanovanjska hiša v Nasovčah 14, imenovana Bertova hiša, je last Janeza Barleta, Suhadole 4 d.

Po mnenju Janeza Barleta je hiša stara okoli 200 let. Nad vhodnim polkrožnim kamnitim bangarjem je v nadstropju gank oz. veranda, na katero se pride skozi vrata, obdana s polkrožnim kamnitim bangarjem. Stropi v hiši so nizki, kar je danes neugodno za visokorasle ljudi. To je eden izmed razlogov, da lastnik hiše ne namerava obnavljati. Na treh oknih spodaj so rešetke. Velbana črna kuhinja je obnovljena, iz nje pa se pride v klet, ki je prav tako velbana. Okna imajo lovilce svetlobe.

Bertova hiša v Nasovčah. Foto: Jože Pavlič.

Okno z "lovilcem svetlobe" v Bertovi hiši. Foto: Jože Pavlič.

KOSANČEVA HIŠA, NASOVČE 27

Kosančeva hiša je stegnen dom s hlevom. Lastnik je Alojz Jerovšek, Nasovče 27 a.

Hiša je bila zgrajena leta 1862, o čemer je govoril Alojzov stric Nace, obnovljena pa je bila leta 1945.

Hiša ni podkletena, njena posebnost pa so lična stara vrata in betonski portali. Leta 1942 so izdelali krušno peč, ki jo je leta 1963 preložil pečarski mojster Miha Avguštin iz Suhadol. Na ploščicah je zanimiv vzorec v obliki grozdnega motiva.

Jerovškovi so v hiši živeli do leta 1980. Zaenkrat še nimajo nobenih načrtov v zvezi z njo.

Kosančeva hiša v Nasovčah. Foto: Jože Pavlič.

Kosančev pod v Nasovčah. Foto: Jože Pavlič.

ŽIMANTOV MLIN, NASOVČE 19

Lastnik nekdanjega mlina na vodni pogon je Stane Drešar, Nasovče 19.

Sedaj je mlin v slabem stanju in propada. Ni več sledu o jezu, o mlinskem kolesu priča le ostanek kolesa blizu struge potoka Brnika, ki se uradno imenuje Reka. Korito potoka je obdelano z betonsko škarpo. V letih 1989–1990 je vodna skupnost Hidrotehnik regulirala potok, da bi območje zaščitila pred poplavami. Včasih je potok poplavljal vse do kozolca sredi travnika. Na stavbi mlina so še ohranjene rešetke, ki so bile leta 1921 obnovljene, takrat je bil objekt tudi dozidan. Katarina Drešar, teta sedanjega lastnika Staneta, je povedala, da so bile poplave včasih zelo moteče. Povedala je tudi, da je bil ta mlin dolgo edini delujoči mlin za moko v vasi. Pod streho mlina so luknje s stojšči za golobe, ki so bili redni gostje pri mlinu, ko je še deloval. Tudi sedaj se še zadržujejo na sosednji stavbi, svislih, medtem ko jih na mlinu ni bilo videti.

Žimantov mlin je v glavnem izgubil svojo nekdanjo podobo. Foto: Jože Pavlič.

Golobjnjaki v Žimantovem mlinu. Foto: Jože Pavlič.

SMUKOV KOZOLEC

Lastnica kozolca je Pavla Berguš, Nasovče 26 (rojena na Komendski Dobravi, sestra duhovnika Maksimilijana Ocepka), z otroki Francem, Minko in Pavlo, poročeno Bider.

Smukov kozolec je poleg Slanovčevega edini, skoraj še v celoti ohranjeni leseni kozolec v vasi Nasovče. Le pet od devetih stebrov je s kovinskimi objemkami pritrjenih na betonske podstavke. Kozolec stoji vzdolž kolovozne poti ob južnem robu gozda med Nasovčami in Lahovčami, ki ga na dvoje deli cesta Mengeš-Moste-Kranj.

Prvotno sta dva štanta kozolca stala na koncu Smukove domačije v sami vasi Nasovče. Po prvi svetovni vojni ju je na sedanje mesto prestavil Tone Berguš, pri tem pa mu je pomagal sin Franc (1904–1962), Pavlin mož. Dvema oknoma na severozahodnem delu kozolca so "dodali" še šest štantov, tako da jih je danes osem.

Smukov kozolec. Foto: Jože Pavlič.

SLANOVČEV KOZOLEC IN HIŠNA VRATA

Slanovčev (Svanovčev) kozolec stoji na domačem travniku v bližini potoka Brnik (Reka). Lastnica je Frančiška Ribnikar, rojena Pogačar, Nasovče 15. Prvotno je kozolec imel več štantov, danes jih ima le šest. Že umrli Frančiškin mož Alojz je namreč vzhodni del kozolca zaradi dotrajanosti (tam je pogosto stala voda, ko je potok Brnik poplavljal) podrl, ohranil pa zahodnega. Leta 1967 je nekaj deset metrov severneje od ohranjenega dela kozolca postavil novega z betonskimi stebri; postavitve izpričujeta črki AR in letnica 1967.

Slanovčev kozolec. Foto: Jože Pavlič.

Stari kozolec je pretežno iz lesa, le podstavki so betonski. Nanje so s kovinskimi vezmi (objemkami) pritrjeni posamezni leseni stebri, "podšprajcani" z lesenimi oporniki (šprajci). Kritina je iz salonitk.

Kozolec je postavil Janez Pogačar, ki je leta 1926 zidal novo hišo pri Slanovcu, na kar spominjata črki J P med številka 19 in 26, ki ju je mogoče prebrati na lepem hišnem kamnitem portalu. Poleg portala Slanovčevo hišo krasijo še stara lesena masivna vrata z lepimi ornamentami, v gornjem delu, kjer sta šipi, lahko berljiva kovinska napisa IHS (desno) ter MARIA (levo), na južnem pročelju v niši pa s steklom zavarovani kip Srca Jezusovega. Vrata in kovinske dele bodo očistili in na novo zaščitili.

Betonske podstavke pri kozolcu je dal narediti prvotni lastnik Janez Pogačar, njegova naslednika Alojz in Frančiška Ribnikar pa sta pri njem okrog leta 1970 zamenjala streho. Prej je bila namreč na kozolcu slamnata streha (škempa).

Do leta 2001 so Slanovčevi v kozolcu še sušili seno, kar so potem opustili, svoj leseni kozolec pa bodo kljub temu ohranili, dokler bo le mogoče.

Slanovčeva vrata. Foto: Jože Pavlič.

Karta Občine Komenda z lokacijami kulturne dediščine v Nasovčah

NASOVČE

1. Vas Nasovče
2. Znamenje pri Kralu
3. Kralova hiša in Kralov pod
4. Jakonova domačija
5. Matevžov križ
6. Bertova hiša
7. Žimantov mlin
8. Martinovčevo ali Martinovo znamenje
9. Kosančeva hiša
10. Mejačevo znamenje
11. Smukov kozolec
12. Slanovčev kozolec

4

5

3

7

6

1

2

8

9

12.

10

11

PODBORŠT PRI KOMENDI

EŠD 15222 – VAS PODBORŠT PRI KOMENDI

Podboršt pri Komendi je gručasta vasica v vznožju gora in se razprostira na Škletov hrib, na katerem stoji mogočna lipa. Hiše, čepeče na hribu, imajo ugodno sončno lego, čeprav morda nekoliko odmaknjeno. Zlasti pozimi imajo nekatere zaradi strmine težji dostop. Ravninski del Podboršta je strnjen, z zelenimi površinami med objekti, obdajajo ga neokrnjeni močvirni travniki, ob katerih teče potok Pšata. Vas ima ugodno prometno lego, nedaleč od središča Komende, vse glavne poti so asfaltirane.

Podboršt ima 191 prebivalcev, ki se ukvarjajo pretežno s storitveno dejavnostjo in so zaposleni, kmetijstvo pa ima še vedno pomembno vlogo. V preteklosti je bila vas znana po lončarstvu, ki je danes skoraj v celoti zamrlo. Predlagana je bila za vpis v RKD s strani Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije Območne enote Kranj in je danes registrirana in ovrednotena kot kulturna dediščina.

Podboršt pri Komendi. Foto: Jože Pavlič.

DOMAČIJA PRI ORLU, PODBORŠT 1

Orlovo (Vorvovo) kmetijo sestavlja kmečki dom z gospodarskim poslopjem in kozolcem, Podboršt 1, 1218 Komenda, last Petra in Metke Peterlin, ki tu živita. Kmetija ima 11 ha zemlje (2,5 ha orne zemlje, drugo so travniki in gozd). Na kamnitem hišnem bangarju pri vhodu s ceste je napis 1908, v sredini HIS, pod njim pa J. P. Med črkami "H" in "I" je srček, nad njim pa križ. Stari oče Jože Peterlin, ki se je priženil iz Preserij pri Radomljah, je obnavljal prvotno manjšo hišo in postavil današnjo novo. Na bangarju iz teraca na drugi strani hiše je napis 19 PR 39. Rudolf Peterlin, oče sedanjega lastnika Petra Peterlina, je leta 1939 hišo obnovil. Na bangarju gospodarskega poslopja je letnica 1933. Poleg gospodarskega poslopja je lesen silos.

V 30 in 40 letih 20. stol. je bila v hiši trgovina z mešanim blagom. Peterlinov rod s Podboršta je povezan s Peterlinovim rodом iz Orlove domačije v Mostah, imenovane tudi "Gospodove hiše". Tako so ji rekli, ker je v njej živel Andrej Stritar, duhovnik v Mostah. Stara mama Franca Peterlina, sedanjega lastnika "Gospodove hiše", je bila Stritarjeva nečakinja in je hišo podedovala po njem. Eden izmed Orlovih s Podboršta (Petrov stric Franc) se je okoli leta 1940 priženil k tej hiši in se okoli leta 1950 preselil v Moste v "Gospodovo hišo".

Enojni kozolec ob kmetiji pri Orlu z desetimi štanti je lesen, dva stebra sta iz hrastovega lesa, drugi stebri in late pa so smrekovi. Postavljen je bil okoli leta 1935. Strešniki so opečni, podstavki betonski. Kozolec stoji vzporedno z gospodarskim poslopjem. Petrov oče je zanj kupil trame. Da jim ne bi bilo treba vrtati lukenj za late v smrekovih stebrih, so izdolbili vdolbine na tramih in sestavili po dva skupaj, tako da je nastala luknja. Samo hrastova trama imata zares izdolbeno luknjo.

*Orlova domačija z enojnim kozolcem.
Foto: Jože Pavlič.*

*Zračne line na Orlovem gospodarskem poslopju.
Foto: Izak Matej Ciraj.*

*Orlov portal na hiši.
Foto: Izak Matej Ciraj.*

EŠD 15145 Podboršt pri Komendi – DOMAČIJA PRI ČUKU, PODBORŠT PRI KOMENDI 16

Čukova domačija stoji na Podborštu 16, 1218 Komenda. Lastnika sta Mihael in Marija Kralj, Podboršt 18 B, 1218 Komenda. Vpisana je v RKD s strani ZVKDS OE Kranj. Na Občinski svet Občine Komenda je bil na pobudo lastnika poslan tudi osnutek odloka za razglasitev domačije za kulturni spomenik lokalnega pomena z etnološkimi in arhitekturnimi lastnostmi.

Pri nadstropni baročni hiši s prezidavami v 19. stoletju je ohranjena prvotna tlorisna zasnova s črno kuhinjo in z obokano kletjo na severu. V stari hiši z lesenim stropom je bila nekdanj lončarska obrt. V pritličju je dobro ohranjena obokana črna kuhinja s kamnitim ognjiščem. Severno od črne kuhinje je prostor, ki je služil za klet. Na tleh je zbita zemlja, sam prostor pa ni v zemlji. V "hiši" je lončena peč s starimi pečnicami rjave barve, ki so jih, kot kažejo modeli zanje, odkriti na podstrešju, izdelovali sami. Peč je pod pečnicami obdana z vencem iz klesanega kamna, podstavek je zidan, poln.

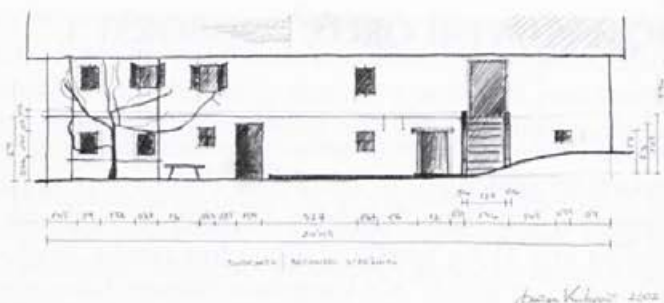
V prvi etaži nad stopniščem je nizek kamnit polkrožen portal, ki vodi v večji prostor, v katerem je pred leti bivala družina Kralj. Na drugi strani je "hiša", v kateri je lončena peč s starimi pečnicami zelene barve. Stoji na zidanem podstavku na obokanih zidovih, pod njo je prazen prostor.

Hiše se na severu drži hlev, ki je bil zgrajen kasneje. Spodnji prostor je obokan, lepo ohranjen. Na vrhu so svisli s senom. V hlevu so lepo ohranjena polkrožna, z opeko okrašena okna. Na strehi je ozek kovinski dimnik, na njem je letnica 1886.

Sestavni del domačije je tudi ograjen vrt z vodnjakom na dvorišču, globokem okoli 7 m. V njem je bila vedno voda. V suši so se z njo oskrbovali tudi vaščani. Predvidevamo, da so bile iz njega v vas napeljane cevi, katerih del so našli na vrtu čez cesto, nedaleč od vodnjaka. Pred hišo je stara trta, ki še vedno rodi.

Čukova krušna peč.
Foto: Jože Pavlič.

Čukova hiša. Skica: Dušan Vinkovič.

Čukova hiša z razvejeno trto. Foto: Jože Pavlič
Rozeta na Čukovi hiši. Foto: I. M. Ciraj.

Čukova črna kuhinja. Foto: Jože Pavlič.

Janez Lončar z delom lončenega vodovoda, napeljanega iz Čukovega vodnjaka. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15144 Podboršt pri Komendi – DOMAČIJA PRI ŠKLETU, PODBORŠT PRI KOMENDI 19

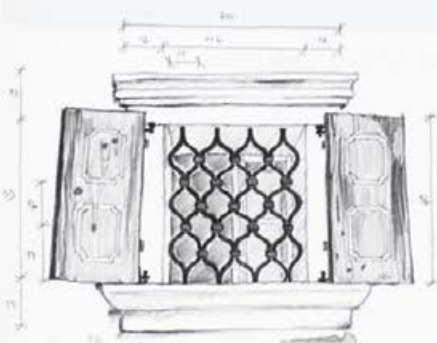
Škletova domačija je stegnen kmečki dom z bivalnim in gospodarskim delom na Podborštu 19. Lastnik je Janez Stele, Podboršt 19, 1218 Komenda. Hiša je bila predlagana v RKD s strani ZVKDS OE Kranj. Danes je vpisana v RKD kot enota kulturne dediščine.

Janez Stele meni, da je hiša stara okoli 300 let. Na prednji (zahodni) strani hiše je ohranjenih še dvoje prvotnih kamnitih okenskih okvirjev s kovanimi mrežami; eno z obema kriloma prvotnih naoknic – porken, eno le z eno naoknico – porknom. Na zadnji (vzhodni) strani hiše je še eno originalno okno. Na južni steni hiše, ki je največ 0,5 m oddaljena od nove hiše, so še tri ohranjena prvotna okna. Hiše se drži hlev.

V dnevnem prostoru (hiši) so okna, oblikovana podobno kot v Breznikovi hiši na Križu. Strop v "hiši" je še prvoten, iz hrastovega lesa, zelo dobro ohranjen. V steni je lina z lesenimi vrati in kovinskim okovjem, značilna za stare hiše. Na steni je več kot 100 let stara hišna ura. Lončena peč je bila obnovljena leta 1973. "Hiša" je bila prostor za vsakodnevno življenje družine in opravljanje raznih del (v zimskem času ličkanje, predelava mesa idr.), v njej so se rojevali otroci, praznovali so krste, poroke, godove, druge družinske praznike, prejeli poslednje zakramente, bedeli ob pokojniku in se od njega poslavljali. To je bil prostor, v katerem se je odvijalo življenje v dobrem in slabem.

Leta 1966 je bila klet pod vežo poglobljena, drugod kleti ni. Na vrhu so sobe, v katerih so spali do leta 1988. Ob vhodu v hišo na levi strani je kamnita, iz živega kamna (porfirja) sklesana mala lina.

Na dvorišču Škletove domačije je lesen nizek toplar, ob katerem raste mogočna stara trta. Toplar je star več kot 150 let.

Gavri na Škletovi hiši. Skica: Dušan Vinkovič.

Janez Stele pri svoji stari hiši, v kateri je živel več rodov njegovih prednikov. Foto: Jože Pavlič.

Škletova hiša od znotraj.
Foto: Jože Pavlič.

Škletov toplar z mogočno trto.
Foto: Jože Pavlič.

MIVČEVA POLJSKA PEČ – RINKOFEN

Lastnik Mivčeve poljske peči – rinkofna je Milan Štebe, Podboršt 14, 1214 Komenda. Peč je iz šamotne opeke. Prenese 900–1000° C. Izdelal jo je Milan sam okoli leta 1990.

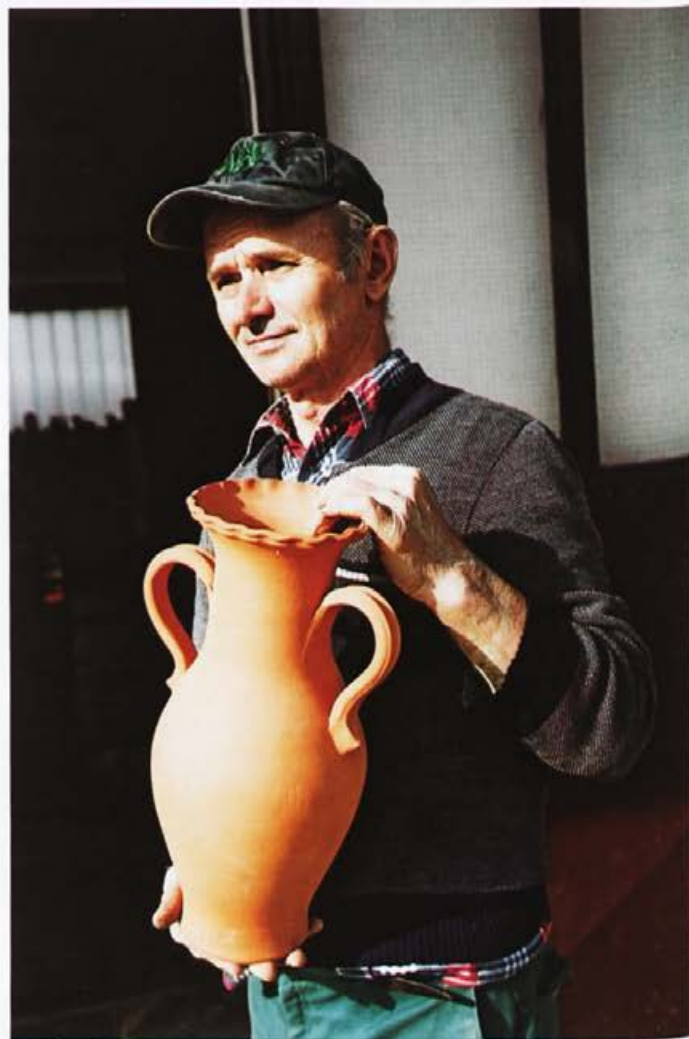
Na istem mestu je peč stala že prej, saj se v družini ukvarjajo z lončarstvom že več kot sto let.

Milanu je oče Janez, ki je svoja starša izgubil pri štirinajstih letih, večkrat pripovedoval, da je njegov oče (umrl 1924. leta), čigar ime ni znano, vozil lončeno posodo v Trst.

Milan je na Podborštu edini lončar, ki ohranja tradicionalno lončarsko obrt z žganjem lončevine v poljski peči.

Štebetova poljska peč – rinkofen. Foto: Jože Pavlič.

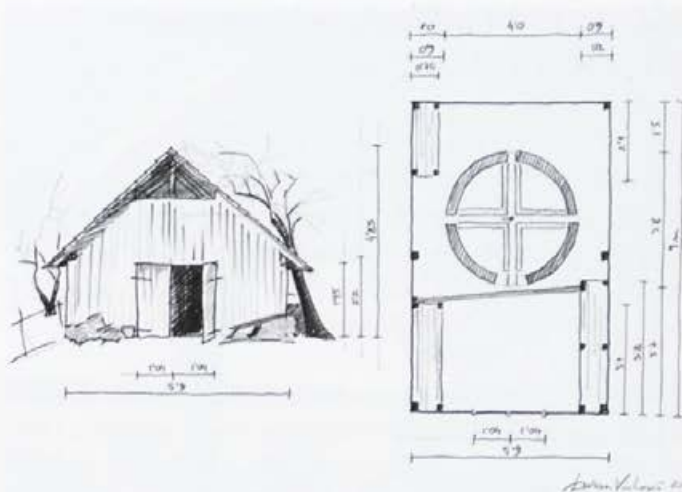
Milan Štebe s svojim ličnim izdelkom. Foto: Jože Pavlič.

L' SNIKARJEVA POLJSKA PEČ – RINKOFEN

Lastnica peči je Marija Štebe – L' snikarjeva, Podboršt 15, žena enega izmed zadnjih lončarjev na Podborštu.

Peč je bila postavljena pred približno 100 leti, preložena pa pred okoli 60 leti. Izdelana je iz navadne, ne pa šamotne opeke. Prenesla je od 900 do 1000° C. Saje so kljub visokim temperaturam varovale leseni prostor (lopo), v katerem je peč, pred vžigom. Gline za izdelavo loncev in drugih posod so kopali kar na domačem vrtu in v bližnji okolici; predvsem tam, kjer so danes mlaški bajerji, nekaj sto metrov zahodno od vasi. Pozneje so jo kopali v gozdovih blizu Žej, predvsem za potrebe Lončarske zadruge na Mlaki.

Rinkofen ali poljska peč predstavlja dediščino nekdanjih komendskih lončarjev. Zaradi te dejavnosti je celotna Komenda slovela in slovi še danes doma in zunaj naših meja. Komendčani smo bili z lončarstvom najtesneje povezani.

Stavba, v kateri je peč, in tloris peči.
Skica: Dušan Vinkovič.

Rinkofen ali poljska peč.
Skica: Dušan Vinkovič.

Obnovljena L' snikarjeva poljska peč. Ob njej Janez Lončar.

EŠD 15146 Podboršt pri Komendi – SLOPNO ZNAMENJE

Kamnito slopno znamenje s polikromiranim mavčnim Marijinim kipom v polkrožni niši in s kovinskim križem na vrhu piramidastega sklepa z letnico 1904 je ovrednoteno kot kulturna dediščina na predlog ZVKDS OE Kranj in kot tako tudi vpisano v RKD.

Postavili so ga trije gospodarji ob 50-letnici razglasitve dogme o Marijinem brezmadežnem spočetju (leta 1854). Na znamenju je napis: Ob 50. letnici na čast brezmadežnemu spočetju Mar. dev. 1904.

Leta 1996 so vaščani znamenje obnovili. Temeljito so ga očistili, uredili njegovo okolico (stoji med smrekama, nekaj pa je stalo med potema), vanj dali Marijin kip, ki ga je izdelal Stanko Zarnik iz Suhadol, in v nišo namestili lučko. 25. junija 1996, na predvečer dneva državnosti, ob petem vaškem prazniku, ga je blagoslovil župnik Nikolaj Pavlič. Pri tem je prebivalce Podboršta povabil k življenju v miru, slogi in solidarnosti. K obnovi znamenja je spodbudila skupina vaščanov na čelu z Janezom Steletom (Škletovim) in Janezom Lončarjem (Aleševim), ki ima v bližnjem gozdu vikend, pri katerem se je po blagoslovitvi znamenja nadaljeval vaški praznik.

Po drugi svetovni vojni, do leta 1962 ali 1963, so se vaščani ob znamenju maja zbirali k šmarničnim pobožnostim. Pred leti so se zopet začeli družiti z namenom, da bi strpneje živeli med seboj, se spoštovali, čeprav so si različni, in si prizadevali za skupno blaginjo.

Marijino znamenje, ob katerem se vaščani zberejo vsaj enkrat letno. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15148 Podboršt pri Komendi – ZNAMENJE PRED HIŠO PODBORŠT PRI KOMENDI 7, LEVČEVO ZNAMENJE

Levčevo znamenje je lesen križ s polikromiranim lesenim korpusom Križanega iz 19. stoletja. Znamenje je ovrednoteno kot kulturna dediščina na predlog ZVKDS OE Kranj.

Vaščani Podboršta so znamenje 12. avgusta 1978 postavili na novo, ker naj bi vsaka vas imela svojega. Stoji na zemlji Levčevih, Podboršt 7. Križanega, katerega izvor je neznan, je podaril župnik Nikolaj Pavlič, obnovil ga je ljudski slikar Marijan Žnidar s Klanca. Postavitev znamenja je vodila Ana Stele (Zimaharjeva Ana) s Podboršta, blagoslovitev pa je opravil župnik Nikolaj Pavlič kmalu po postavitvi.

Do svoje smrti je za križ skrbela Julka Levec, sedaj pa je skrb zanj prevzel njen sin Zdravko Levec skupaj z njeno sestro Marijo Povšnar.

Levčevo znamenje iz leta 1978. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15147 Podboršt pri Komendi – Spomenik NOB

Spomenik v obliki granitnega stebra je posvečen Janezu Čebulju, Ivanu Orešniku in Maksu Simončiču – terenskim aktivistom, ki so padli 18. 4. 1944 v nemški hajki. Odkrit je bil 1959. leta. Na osnovi predloga za vpis v RKD s strani ZVKDS OE Kranj je enota dediščine danes registrirana kot kulturna dediščina, ki je predlagan za razglasitev kulturno zgodovinskega spomenika lokalnega pomena. Lastnica zemljišča, na katerem stoji spomenik, je Gabrijela Juhant s Podboršta 3. Pobudo, da se na tem mestu, kjer naj bi Janez Čebulj padel, postavi spomenik, je dal Jakob Čebulj (Pirčev Jaka) s Potoka, brat ubitega študenta Janeza Čebulja.

Posebnost spomenika je poševna konstrukcija iz skal in materiala, ki so ga deloma pripeljali in v spomenik vgradili od porušenega kriškega gradu, pokrita z bakreno streho in podprta z okroglim granitnim stebrom. Na spomeniku je nova plošča iz črnkastega marmorja z datumi in imeni padlih. Mesta na spomeniku, kjer so bile skale zabetonirane, so zelo razpokana. Zato Združenje borcev in udeležencev NOB Komenda-Moste-Križ razmišlja o drugačnem vidnem spominu na padle partizane. Ploščo z imeni padlih bi lahko namestili na katero od hiš na Podborštu oziroma pripravili nov primernejši in varnejši podstavek, na katerem bi bila spominska plošča.

Bakreno streho na spomeniku je leta 1987 izdelal klepar Avgust Sodnik z Gmajnice, izdelavo pa plačalo Združenje borcev in udeležencev NOB Komenda-Moste-Križ. Datume in napise na črnkasti spominski plošči (pod njo je stara belkasta marmorna plošča, kar izpričuje majhen napis v zlatih črkah ZB KOMENDA) je leta 2002 obnovil kamnosek Vladimir Ribič iz Lahovč. Napisi so v zlati, zvezda na vrhu plošče pa v rdeči barvi. Ivan Maleš iz Nasovč je okrog spomenika položil kamnite plošče, prostor pa ogradil z betonskimi robniki; predprostor do ceste skozi vas Podboršt je posut s peskom. Spomenik osvetljuje na novo postavljena luč. Ta obnovitvena dela je plačala komendska občina, pobudnik pa je bilo Združenje borcev in udeležencev NOB Komenda-Moste-Križ.

Po pripovedovanju Gabrijele Juhant je bil Janez Čebulj zelo veren mladenič in je imel vedno pri sebi rožni venec. Postal naj bi duhovnik, a je potem študiral medicino v Zagrebu, vendar študija zaradi vojne ni mogel zaključiti. Bil je zelo dober človek. Gabrijela (Jelka) in njen mož sta na pobudo Pirčevega Jaka, da se tu Janezu postavi spomenik, brez pomisleka zanj odstopila skoraj eno četrtino svojega vrta. Z možem sta mislila, da bo spomenik znamenje, posvečeno spominu na Janeza Čebulja, in da se bodo tam lahko v maju obhajale šmarnice. Jelkin mož Milan, umrl je leta 1971, je bil osebni prijatelj Janeza Čebulja.

Spomenik trem padlim v NOB na Podborštu. Foto: Jože Pavlič.

JURČKOV POD

Janez Lončar, Podboršt 20 a, je pod, ki je bil last Marinke Višnikar s Podboršta, leta 2004 prestavil na novo lokacijo, da bi ga rešil pred uničenjem. Pod sedaj stoji na parceli Marije Štebe, Podboršt 15, poleg L' snikarjeve poljske peči - rinkofna.

Jurčkov pod na Podborštu z novim lastnikom Janezom Lončarjem. Foto: Jože Pavlič.

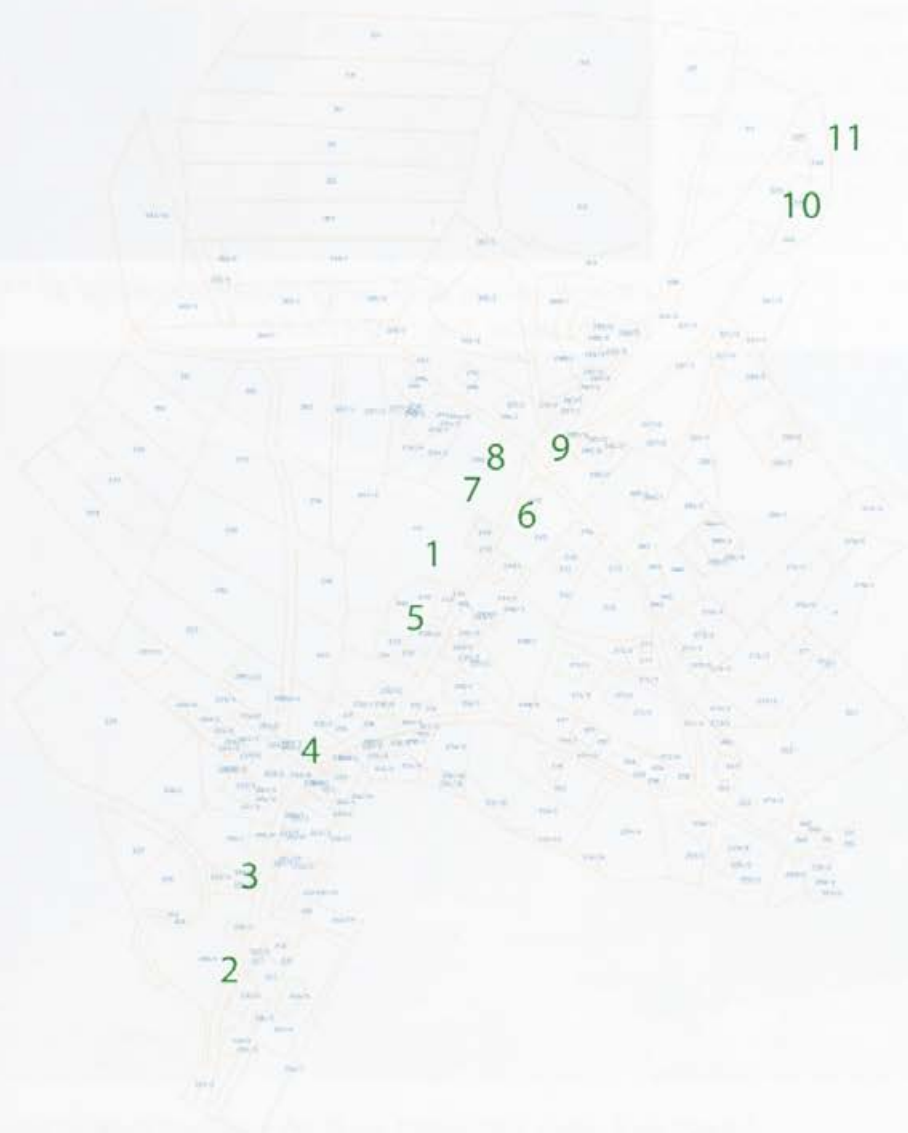

Obnovljeni del Jurčkovega poda. Obnovil ga je Janez Lončar. Foto: Jože Pavlič.

Karta Občine Komenda z lokacijami kulturne dediščine na Podborštu

PODBORŠT

1. Vas Podboršt
2. Domačija Pri Orлу
3. Spomenik NOB
4. Levčeva slojno znamenje
5. Mivčeva poljska peč
6. Domačija Pri Čuku
7. L'snikarjeva poljska peč
8. Jurčkov pod
9. Slojno znamenje
10. Domačija Pri Škletu
11. Škletov toplar

POTOK PRI KOMENDI

VAS POTOK PRI KOMENDI

Potok pri Komendi je vas na zahodnem delu Občine Komenda. Ima 44 prebivalcev, ki se ukvarjajo z različnimi obrtnimi in podjetniškimi dejavnostmi. Kmetijstvo ima zaradi naravnih danosti še zmeraj pomembno vlogo. Prebivalcem pomeni dodatno dejavnost poleg obrti, podjetja ali službe, ki jo opravljajo, nekaterim pa je kmetijstvo še glavna dejavnost.

Na Potoku so bile, kot pravi ustno izročilo, štiri domačije, ki so pogorele. Stale naj bi tam, kjer je bilo še leta 2002 Kozlovo znamenje, ki ga predstavljamo v katalogu. Po požaru so kmetije postavili na sedanjih lokacijah. To naj bi bilo v 17. ali 18. stol.

*Pot v Potok pri Komendi po odcepu s ceste Komenda-Brnik.
Foto: Jože Pavlič.*

Potok pri Komendi leži med Klancem in Bregom. Foto: Jože Pavlič.

DOMAČIJA PRI PIRCU, POTOK PRI KOMENDI 1

Lastnik nadstropne stanovanjske hiše – Pirčeve domačije je Jaka Čebulj, Potok 1, 1218 Komenda. V njej tudi živi.

Na kamnitem portalu v sredini so letnica 1904 in črki F. C.

Hiša ima tudi gank. Na oknih so še stara polkna. Na vzhodni strani je pod streho v niši Jezusov kip.

Pirčeva hiša. Foto: Jože Pavlič.

Pirčeva hiša z zadnje strani. Foto: Jože Pavlič.

Pod streho Pirčeve hiše je lina z Jezusovim kipom precejšnje starosti. Foto: Jože Pavlič.

DOMAČIJA PRI KOZLU, POTOK PRI KOMENDI 5

Lastnica zidane pritlične stanovanjske, delno podkletene hiše s podstrešjem je Zofija Kern, Potok 5, 1218 Komenda.

Domačija je bila obnovljena leta 1919, kar je navedeno na bangarju. V sredini sta črki K. K., ki pomenita Karla Kerna, očeta Zofijinega pokojnega moža Janeza. Hiša je starejša, verjetno iz 19. stoletja, kletna tla so iz zbite ilovice. Posebnost hiše je obokana veža, podobno kot pri Štrcinu, tudi kuhinja je obokana.

Zofija upa, da bo sin Franc hišo obnovil.

Kozlova hiša. Foto: Jože Pavlič.

Vrata v Kozlovo hišo. Foto: Jože Pavlič.

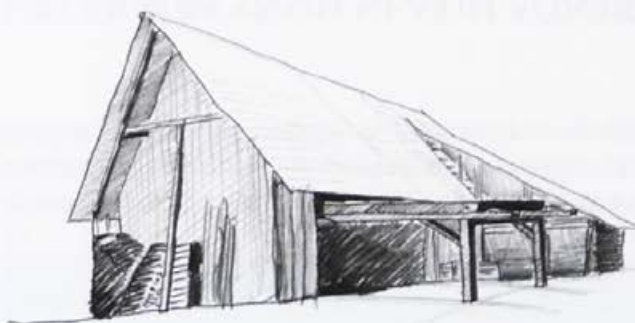
Lepa veža v Kozlovi hiši. Foto: Jože Pavlič.

KOZLOV LESENI POD

Kozlov leseni pod stoji ob cesti skozi Potok. Zgrajen je bil okoli leta 1800. V njem shranjujejo orodje in kmečke stroje. Lastnica je Zofija Kern, Potok 5.

Na podu je dera, bolje ohranjena kot Krznarjeva v Mostah. Na njej so ob lepem vremenu sušili proso. Uporabljali so jo približno do leta 1980. Stebri poda so hrastovi, prečni vložki pa smrekovi. Na zunanjih stenah je križna vezava. Dodana je podaljšana streha in "planke" ob steni. Če bi želeli imeti prvotni pod, bi bilo treba dodane dele odstraniti, kar bi bilo mogoče narediti.

Na zadnji strani poda so line in ornament, izrezljan v les.

Dušan Vinkovič
2002

Kozlov leseni pod. Skica: Dušan Vinkovič.

Kozlov leseni pod ob cesti, ki vodi skozi Potok. Foto: Jože Pavlič.

VRBENOV HLEV IN HIŠNA VRATA

Pri Vrbenu sta zanimiva hlev in stari vratni okvirji (bangarji) z vrati, vgrajeni v obnovljeno in predelano stanovanjsko hišo. Lastnik je bil leta 2005 umrl France Seršen, Potok 4, 1218 Komenda.

Na hišnem kamnitem bangarju so letnica 1904, črki AO in No 4 pod črkama AO. Prejšnji lastnik Anton Ocepek je hišo obnovil leta 1904. Ponovna obnova in temeljita predelava pa sta bili narejeni v letih 1965 do 1975. Ocepek je umrl med prvo svetovno vojno, leta 1916 v bolnici v Pardubicah na Češkem. Njegova vdova, mati Franceta Seršena, se je poročila s Francetom Seršenom in v zakonu se jima je rodil France. Po ženini smrti se je Seršen še enkrat poročil.

Pri prenovi kašče, ki se je držala hiše in hleva, bila je med njima, so našli hrastov rožanc (lesen tram), velikosti 50 x 50 cm, na katerem je bila letnica 1780. To je bil nosilec za lesen strop.

Hlev je star, obnovljen je bil v letih 1925–26. Projektant je bil Jože Štebe iz Most, rojen v Žejah, sicer Francetov stric. Takrat so naredili velb in ostrešje. Prej je bil strop lesen. Stebri pred hlevom so zidani iz opeke in prevlečeni z ometom ter prebeljeni. Vrata v hlev so macesnova.

Značilnost tega hleva je tudi ta, da se je v njem leta 1952 skotil prvi čistokrvni dirkalni konj na Gorenjskem, to je bila kobila Finesa. Leto za tem (1953) pa se je skotila še njena polsestra Frklja. Mati obeh kobil je bila Fides, povržena v Ljutomeru.

Pri Vrbenu imajo star voz – zapravljivček, ki ga je France kupil leta 1955. Takrat je stal 210 jurjev. Delavec je takrat zaslužil 5 jurjev mesečno. Kovinski deli voza so kromirani, sicer je voz lesen in oblazinjen z usnjem. Leseni del je naredil Anton Jančigaj iz Mengša, koval ga je Ivan Vrtar iz Jarš, prelakiral in tapeciral pa ga je Jože Močnik iz Jarš. Voz so uporabljali ob slovesnostih pa tudi na dirkališču. Z njim je leta 1958 France vozil tedanjega komendskega župnika Viktorijana Demšarja, kasneje pa tudi župnika iz Cerkelj na Gorenjskem, skupaj z Demšarjem. Gospoda je bilo pri vožnji kar malo strah, ker je bila kobila zelo hitra.

Z vozom je France dirkal v Ljutomeru, Krškem in Šentjerneju na Dolenjskem. V Komendi pa po cesti ni dirkal. Vozil pa je po hipodromu dvovprego kasačev in vedno zmagal.

France, s katerim smo se pogovarjali leta 2002 in 2005 malo pred smrtjo, je povedal, da namerava kmetijo predati vnuku Tadeju Seršenu, sinu hčerke Milene.

Vrbenova stara hišna vrata, vgrajena v novo hišo. Foto: Jože Pavlič.

Vrbenov hlev s konjskimi lepotci. Foto: Jože Pavlič.

Vrbenov zapravljivček. Foto: Jože Pavlič.

PETKOV ENOJNI KOZOLEC

Lastnik kozolca je Janez Petek, Čebuljeva 19, 1218 Komenda.

Kozolec je v celoti lesen, ima štiri štante, stebri so hrastovi, podstavki betonski. Na dveh stebrih so sledi od gorenja oziroma ožganine po požaru. Pred pribl. 10 leti je Janezov sin Tomaž Petek, ki je bil takrat še otrok, po nesreči zažgal kozolec, a so požar uspeli pogasiti.

Prejšnja lastnica je bila L' snikarjeva s Podboršta, ki ima v lasti tudi njive poleg kozolca. Pred leti je Ana L' snikarjeva v kozolcu zamenjala streho.

S kozolcem trenutno lastniki nimajo nobenih načrtov.

Petkov, prej L' snikarjev kozolec ob družinski hiši Petkovih. Foto: Jože Pavlič.

Janezov sin Matic Petek ob domačem kozolcu. Foto: Jože Pavlič.

PIRČEV TOPLAR

Lastnik nizkega lesenega toplarja s štirimi štanti, podaljšanega z osmimi okni enojnega kozolca z betonskimi stebri, je Jaka Čebulj, Potok 1, 1218 Komenda.

Pirčev toplar, podaljšan v enojni kozolec. Foto: Jože Pavlič.

KOZLOVA SUŠILNICA SADJA

Sušilnica sadja je v zidanem objektu nasproti Kozlove stanovanjske hiše. Zgrajena je bila okoli 1960. leta. Lastnica je Zofija Kern, Potok 5, Komenda. Igor Jenko iz sosedove hiše se še spomni, da so hodili otroci jest sadje v to vaško sušilnico, ki se je odpirala na prosto, tako da so sadje nalagali vanjo in ga jemali ven s prostega.

Kozlova sušilnica sadja. Foto: Jože Pavlič.

*Kozlova sušilnica sadja je v levem kotu te stavbe – gospodarskega poslopja nasproti Kozlove hiše.
Foto: Jože Pavlič.*

KOZLOVO ZNAMENJE

Kozlovo znamenje je bilo močno dotrajano in brez lastnika, ker je bila zemlja nacionalizirana. Do odvzema zemlje so bili lastniki znamenja Kozlovi, oziroma Zofija Kern, Potok 5, ki je zemljo podedovala od moža Janeza Kerna. Znamenje je stalo do pomladi leta 2005, ko je bilo skupaj z drevesom, na katerega je bilo pritrjeno, odstranjeno. Korpus hrani Alojz Mlinar s Klanca 44. Znamenje bodo ponovno postavili, ko bodo končana gradbena dela na tem območju.

Znamenje je bilo leseno, pripeto na drevo s križem vred, imelo je štiristopenjski križ. Korpus na malem križu, pod katerim sta bila še dva križa različnih velikosti, je bil majhen, dolg približno 15 cm, nad glavo pa je imel še en križ. Zemlja, na kateri je znamenje stalo, je bila do odvzema Kozlova. Znamenje je zaradi zaobljube postavil Zofijin mož Janez Kern – Kozlov, rojen 1918. Ko je prišla Zofija leta 1947 k hiši, je bilo znamenje že postavljeno. Na njem je bil korpus iz mavca. Za znamenje so skrbeli Kozlovi. Med vojno je bilo razpelo ukradeno, novo je priskrbel Zofijin mož Janez, ki je nameraval delati novo znamenje, vendar je leta 1958 umrl. Zemljo so vzeli po njegovi smrti, ko so jo arondirali, okoli leta 1962. Potem nihče več ni skrbel za znamenje, neznanec pa je kljub temu ob njem prižigal sveče.

Znamenje je bilo vraščeno v drevo, kot bi ga, kot je slikovito povedal Milan Kepić s Klanca, drevo vzelo k sebi in ne bi hotelo dopustiti, da ga kdo odstrani.

Boštjan Slapnik iz Šmartna ob Dreti, delavec pri Marku Zupančiču, s. p., je 2. julija 2005 povedal, da so tedaj, ko so sekali drevesa (to naj bi bilo meseca maja), opazili znamenje, vraščeno v listavec, spodaj pa dve sveči. Marko Zupančič je delavcem naročil, naj nekaj dni počakajo, preden bodo posekali drevo, da bodo domačini lahko odstranili križ (Boga ni bilo več na njem).

Kasneje smo izvedeli, da je na razpelo, po označevanju dreves za sečnjo, revirni gozdar Miha Zabret opozoril Marjana Potočnika, svetovalca za okolje in prostor pri občini Komenda. Ta je seznanil Alojza Mlinarja, ki je poskrbel za korpus. Križ in streho, ki sta bila že dotrajana, pa je pustil na drevesu.

*Kozlovo znamenje nasproti nove črpalke pri Potoku.
Foto: Jože Pavlič.*

*Kozlovo znamenje s skromnim "Bogkom".
Foto: Jože Pavlič.*

Drevo nad Kozlovim znamenjem se je zajedlo v njegovo streho. Foto: Jože Pavlič.

KOZLOVI HIŠNI KRIŽI

Zofija Kern, Potok 5, 1218 Komenda, ima v stanovanjski hiši tri zanimive stare križe. Dva sta lesena, eden pa kovinski. Pri hiši jih hranijo, odkar pomni Zofija. Najbrž so jih imeli že pred letom 1947, ko je prišla na domačijo.

Kozlov hišni križ.
Foto: Jože Pavlič.

Kozlov hišni križ.
Foto: Jože Pavlič.

Kozlov hišni križ. Foto: Jože Pavlič.

UDAMIČEVO RAZPELO IN JENKOVA HIŠNA KRIŽA

Pri Udamiču imajo zelo staro hišno razpelo, obešeno v kotu. Njegov lastnik je Igor Jenko. Po pripovedovanju pokojne Marije Jenko, Igorjeve stare mame, naj bi ta križ, ki je sedaj v kotu, nosili ob procesiji, ki naj bi potekala iz Zapog v Komendo, ko so bile Zapoge še pod Komendo. Pripovedi se je spomnila Rozka Jenko, Igorjeva mama. To procesijo s konji naj bi prepovedala Marija Terezija leta 1777.

Drugo razpelo imata v hiši Peter in Vanda Jenko, Potok 3a, 1218 Komenda. Rozka (Roza) Jenko, Petrova mama, je pripovedovala, da je križ obnovil Miha Legan iz Stranske vasi pri Žužemberku, rezbar in pozlatar. Razpelo je bilo na križu na koncu hiše. Križ je začel trohneti, zato ga je bilo treba podreti. To je bilo v času, ko so rasli Udamičevi otroci, med njimi tudi pokojni Rozkin mož Peter Jenko, ki je bil rojen 1917. leta. Križ so obnovili okoli leta 2000 v času obnove župnijske cerkve v Komendi in ga nameravajo obdržati in ohraniti.

Tretje razpelo je last Anžeta Jenka, Potok 3b, 1218 Komenda. Stari leseni starinski korpus Križanega mu je podarila Cilka Boštich, Boštičeva mama s Klanca, ker se je zanj zanimal. Namerava ga obnoviti in ga ohraniti.

Udamičevo razpelo v "Bogkovem kotu".
Foto: Jože Pavlič.

Igor Jenko z "Bogkom" svojega sina Anžeta.
Foto: Jože Pavlič.

Razpelo pri Vandi in Petru Jenko.
Foto: Jože Pavlič.

JENKOVO "GOSTUJOČE" ZNAMENJE

Lastnik razpela, ki je bilo začasno nekaj let na Potoku pri Udamičevih, je Igor Jenko, Strmec 7, Dole pri Litiji, po domače Spodnji Pograjec.

Razpelo je Igor, katerega žena Anita, roj. Kaplja, je na Dolenjskem podedovala kmetijo, s te kmetije prinesel v popravilo na svoj dom na Potok. Napravili so nov lesen križ.

Križ s korpusom so 16. 4. 2005 odpeljali nazaj na Dolenjsko, kjer je bil nekoč. Razpelo je bilo verjetno darilo, sestavni del bale neveste v prejšnji generaciji, ki je prišla k hiši iz Palovč. Igor hrani sliko, ki priča, kako je bil križ obešen na zunanji strani hiše. S pokojnim komendskim župnikom Nikolajem Pavličem sta bila dogovorjena, da bo razpelo blagoslovil na Strmcu, ki je blizu Vesele Gore na Dolenjskem, a je žal župnik Nikolaj prej umrl.

Razpelo z Dolenjske. Foto: Jože Pavlič.

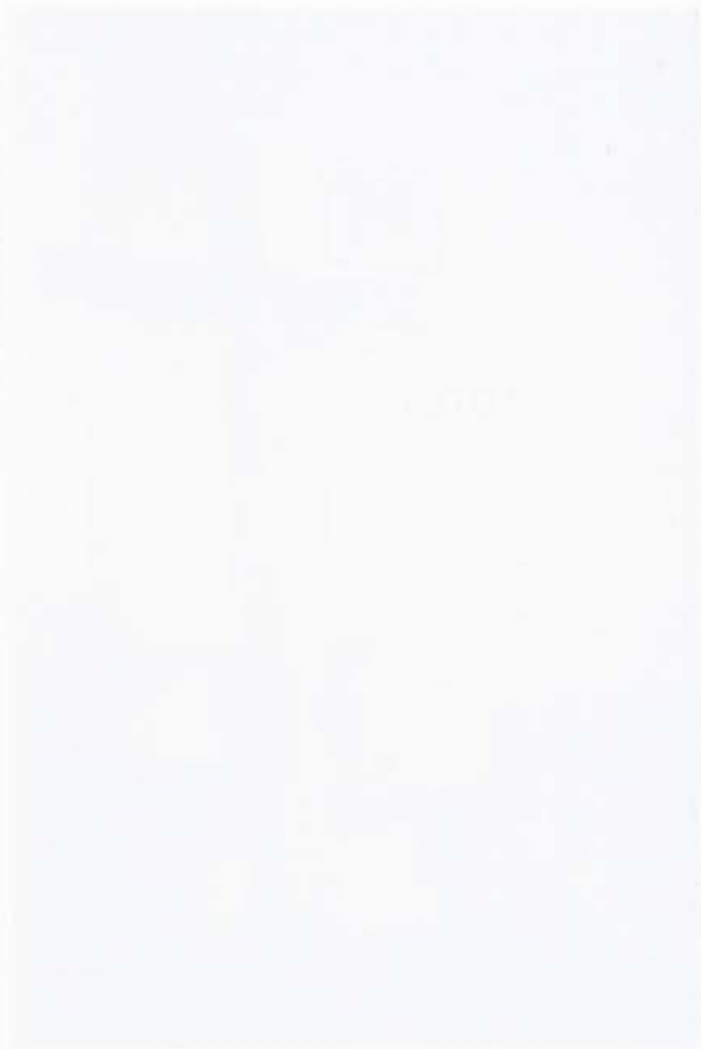
Karta Občine Komenda z lokacijami kulturne dediščine na Potoku

POTOK

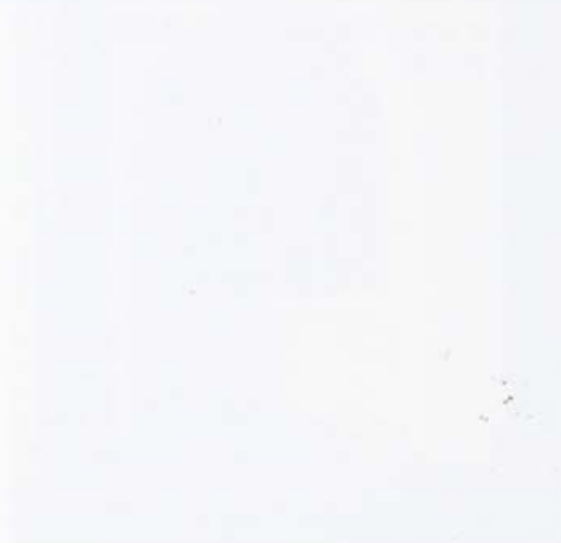
1. Vas Potok
2. Domačija Pri Pircu
3. Pirčev toplar
4. Petkov enojni kozolec
5. Domačija Pri Kozlu
6. Kozlov leseni pod
7. Kozlova sušilnica sadja
8. Kozlovo znamenje
9. Kozlovi hišni križi
10. Udamičev razpelo in Jenkova hišna križa
11. Jenkovo "gostujoče" znamenje
12. Vrbenov hlev in hišna vrata

6
7 5 9 10
1 8 11
12

2
3
4

SUHADOLE

EŠD 10771 – VAS SUHADOLE

Suhadole so obcestno naselje z gručastim jedrom. V skupinah se razvija ob cestah, ki vodijo skozi vas v Moste in Topole. Staro jedro naselja v obliki manjšega trga se je oblikovalo ob gotski cerkvi sv. Klemenca. Vas ima 637 prebivalcev in je ena najstarejših v komendski občini, saj se v zgodovinskih virih predvidoma prvič omenja že leta 1256. Tega leta je Henrik Svibenjski ivanovcem pri Sv. Petru na Kranjskem (malteškemu viteškemu redu) za veliko storjenih krivic in škodo, ki sta jim jo prizadejala z očetom, kot odškodnino podaril štiri kmetije v neposredni bližini Komende. Tu se omenja vas Moste, manj jasno, pod nemškim imenom "Salchdorf", pa predvidoma Suhadole. Listino o izročitvi teh kmetij ivanovcem hrani osrednji državni arhiv v Pragi, nosi pa datum 21. februar 1256. Nato se Suhadole po vsej verjetnosti omenjajo leta 1260 v zvezi s kmeti, podložnimi samostanu Bistra. Ta je imel svoje podložnike tega leta v Topolah in v sosednji vasi, ki skoraj ni mogla biti druga kot Suhadole. Obe listini je preučil akademik dr. Jože Mlinarič, poznavalec meniškega življenja na Slovenskem. O prvi govori v svojem prispevku v zborniku Glavarjev simpozij v Rimu (leta 1999), o drugi pa France Pibernik v knjigi Suhadole (leta 2000), v kateri na kronološki način obdelava zgodovino kraja. Ta se je, kot kaže najdba rimskega vodnjaka leta 2000, v Suhadolah začela že znatno prej, v 1. stoletju po Kristusu, več pa bodo o njej povedale bogate najdbe v vodnjaku in druge v okolici.

Suhadole so bile predlagane za vpis v RKD Ministrstva za kulturo RS po sklepu št. 00-99-ZRD-03-855 z dne 3. 5. 1999, izdanem na podlagi predloga ZVKDS OE Kranj. Danes je vas registrirana kot kulturna dediščina.

*Suhadole iz smeri, kjer vodi pot k "Mlinčkom".
Foto: Jože Pavlič.*

*Pogled na središče Suhadol.
Foto: Jože Pavlič.*

EŠD 1903 Suhadole – CERKEV SV. KLEMENA

Cerkev sv. Klemena v Suhadolah je baročna podružnična cerkev z gotskimi prvinami. Na tem mestu je bila najprej, leta 1526 ali prej, sezidana gotska cerkev, nato pa je bila leta 1740 postavljena druga, baročna. To je dal zgraditi komendator baron Peter Jakob Testaferrata ob pomoči duhovnika Roglja in komendskih župljanov (Suhadolcev). Banjasto obokana stavba s kvadratnim prezbiterijem, s posnetimi vogali na vzhodu in zvonikom na zahodu je bila predelana po potresu 1895. Glavni oltar je iz leta 1748 (pripeljali so ga iz župnijske cerkve sv. Urha v Smledniku), druga oprema pa je iz 19. stoletja. Po že obnovljeni zunanjsčini cerkve v letih 1998 (zamenjava dotrajanega ostrešja in kritine na cerkvi, obrobe in žlebov) in 1999 (drenaža, nova fasada na zvoniku in ladji, utrditev zvonika in zahodne stene cerkvene ladje ob stiku z zvonikom zaradi razpok) je bila do leta 2005 temeljito obnovljena tudi notranjščina (restavriran glavni oltar in stranska oltarja). Poleg tega je leta 1998 cerkev dobila tudi nov oltar in ambon k ljudstvu, zasnovala sta ju arhitekta Anton in Marjanca Benda iz Mengša. Objekt je vpisan v RKD Ministrstva za kulturo RS. Z odlokom Občinskega sveta Občine Komenda št. 66000-0003/01 z dne 30. oktobra 2001 je bila cerkev razglašena tudi za kulturni spomenik lokalnega pomena (Uradne objave Glasila Občine Komenda, 4/01).

V baročni podružnični cerkvi sv. Klemena iz leta 1740 so vzdani ostanki prejšnje gotske cerkve sv. Antona (prvič datirane 1526), nekaj jih po končani zunanji obnovi cerkve v letih 1998 in 1999 leži znotraj obzidja na vzhodni strani cerkve. V oktobru 2001 se je začela obnova glavnega oltarja v cerkvi, ki je po sodbi umetnostnih strokovnjakov velika umetnina. Cerkev je ena redkih v Sloveniji, posvečenih papežu mučencu sv. Klemenu v spomin na to, da sta sveta brata Ciril in Metod leta 867 po izročilu tudi skozi naše kraje nesla v Rim papežu Hadrijanu II. relikvije sv. Klemena.

Vodja Restavratorske delavnice škofije Maribor Andrej Šebalj je ob ogledu cerkve poleti 2001 dejal, da so v tem oltarju še posebej velike vrednosti kipi papeža mučenca sv. Klemena (v sredini), sv. Janeza Krstnika in sv. Janeza Evangelista (ob straneh) ter sv. Petra in sv. Pavla (na portalih). Opozoril je še na odkrito beneško pozlato na oltarju in da bo treba biti še posebej pozoren pri restavriranju oltarja. Prav zaradi te pozlate in ugotovitve, da je oltar sestavljen iz več kosov, se

Dušan Vinkovič 2002

Podružnična cerkev v Suhadolah.
Skica: Dušan Vinkovič.

Prizidek na južni strani cerkve v Suhadolah s kipi Marije z Detetom, sv. Barbare in sv. Katarine.
Foto: Jože Pavlič.

pravi kipov in drugih umetnin različnega izvora in izdelave, je pokazal veliko zanimanje, da bi oltar obnavljala njihova restavratorska delavnica. Restavrador Šebalj je tudi ugotovil, da je bil oltarni nastavek večkrat preslikan, zato je na originalni podlagi več slojev ali nanosov.

Glavni oltar sta potem obnavljala akademski slikar konservator specialist Matjaž Vilar iz Ljubljane in Miha Legan iz podjetja Restavradorstvo Legan, Stranska vas pri Žužemberku, konservatorski nadzor pa je vodila Damjana Pečnik z ZVKDS OE Kranj. Restavriranje je trajalo od 9. oktobra do 2. novembra 2001 in od 26. junija do 22. decembra 2002. V letu 2005 so Restavradorstvo Legan in ljudski slikar Albin Škrjanec iz Most pri Komendi obnovili tudi stranska oltarja Marije z Jezuškom (severni) in sv. Antona Puščavnika (južni) iz leta 1884. V Restavradorstvu Legan so najprej očistili, nato pa obnovili in pozlatili kipe z omenjenih oltarjev, ljudski slikar Albin Škrjanec pa je oltarja očistil, ju nato prebarval in nazadnje marmoriral.

Zelo zanimiv je tudi prizidek (vdolbina) na južni strani cerkve sv. Klemenca, v katerem je nov kip Marije z Detetom, narejen po izvirnem poznogotskem kipu Marije z Detetom, ki je od 4. februarja 1974 v Narodni galeriji v Ljubljani. Izdelal ga je rezbar Miha Legan iz Stranske vasi pri Žužemberku v letu 1998. Ta rezbar je pozneje tudi obnovil kipa sv. Barbare in sv. Katarine iz druge polovice 17. stoletja, ki sta bila ob zadnji obnovi zunanjsčine cerkve v letih 1998 in 1999 znova prenesena v prizidek (vdolbino); pred tem sta bila na prižnici.

*Obnovljena cerkev v Suhadolah leta 2005.
Foto: Jože Pavlič.*

*Notranjščina cerkve v Suhadolah leta 2005.
Foto: Jože Pavlič.*

*Glavni oltar v cerkvi v Suhadolah leta 2005.
Foto: Jože Pavlič.*

EŠD 10646 Suhadole – KAPELICA V KRIŽIŠČU, KODRETOVO ZNAMENJE

Zidana Marijina kapelica s štirikapno bakreno streho in profiliranim strešnim vencem ima v polkrožni niši kip Srca Marijinega. Na glavnem pročelju sta dva pilastra. Na kapelici je napis 1920 in črki FL (sredi med letnico), začetnici imena in priimka Franceta Liparja, Kodretovega iz Suhadol, starega očeta Rajke Cibašek iz Suhadol. Ta je povedala, da je France kapelico postavil v zahvalo za srečno vrnitev iz 1. svetovne vojne. Stoji na Kodretovi zemlji, katere lastnik je danes Rajkin sin Metod Cibašek. Na začetku je bil v kapelici kip Jezusa, pa ga je nekdo leta 1966 odstranil in uničil. Nato so v kapelico najprej postavili sliko Srca Jezusovega, nato pa Marijin kip, ki ga je podaril že pokojni Peter Zarnik, Suhadole 17, mož Regine Zarnik. Kip je hranil doma. Bil je mesar, po domače Slivarjev iz Suhadol.

Po smrti tašče Milke Zorman od l. 1994 kapelico oskrbuje Ivanka Zorman iz Suhadol 4A, ki stanuje z možem Antonom v njeni neposredni bližini (imata hišo severovzhodno od nje). Pri tem sodelujejo tudi drugi vaščani. Ferdinand Lah npr. redno kosi travo okoli kapelice.

Kapelico so leta 1989 sosedge dali pokriti z bakreno pločevino (delo je opravil Peter Lah iz Suhadol) in okoli nje položili betonske robnike. Pobudo za to obnovo je dala pokojna Zormanova mama Ljudmila Zorman (Milka). Največ so pomagali najbližji sosedge pa tudi drugi vaščani, ki so prispevali denar in sodelovali pri obnovi. Nekaj denarja je prispevala tudi že pokojna Kodretova mama Marija Lipar. Leta 2001 so kapelico ponovno prebarvali in obnovili Marijin kip. Beljenje je opravil Anton Zorman, Marijin kip pa je obnovil Andrej Bergant (po domače Kumrov) iz Vasena v Tuhinjski dolini. Vaščani redno skrbijo tudi za lipi, da ne bi zrasli previsoko. Prvič so ju obžagali l. 1969, drugič l. 1980, l. 2005 pa so zredčili veje.

Pri tej kapelici so se Suhadolci ustavljali ob pogrebi, da se je pokojni poslovil od vasi in vaščanov, tisti, ki je "varoval" pri pogrebu, pa je v njegovem imenu vaščane prosil, naj mu odpustijo, če jim je kaj hudega prizadel. Kapelica je vpisana v RKD Ministrstva za kulturo Republike Slovenije na podlagi predloga ZVKDS OE Kranj.

Kodretovo znamenje v Suhadolah. Foto: Jože Pavlič.

Marijina kapelica stoji v stičišču poti. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 10647 Suhadole – KAPELICA V KRIŽIŠČU, POVUDNIKOVO ZNAMENJE

Povudnikovo znamenje v Suhadolah je zidana kapelica slopastega tipa z nišo in dvokapno streho, krito z bobrovcem. Ima profilirano pročelje z marmoriranimi pilastri. V polkrožni niši je mavčni kip Srca Jezusovega. Na kapelici je letnica 1927. Tega leta jo je namreč obnovi maši svojega sina Janeza Berganta (Povudnikovega Janeza) dala postaviti novomašnikova mati Apolonijsa. Lastniki kapelice so Povudnikovi (Bergantovi) iz Suhadol št. 52. Zanje so skrbeli, dokler sta živelja Anton in Pavla Bergant (oba sta umrla leta 1978) oziroma toliko časa, dokler je bil še kdo od rodu doma (do leta 1980), saj so nekateri že prej, drugi pa kasneje zapustili rojstno hišo, ki je ostala nekaj časa prazna. Sedaj za kapelico skrbi soseda Ivanka Jerman, ki živi v svoji hiši kakšnih deset metrov jugovzhodno od kapelice. Po vedenju Ivanke Jerman kapelica stoji na Jermanovi zemlji.

Kip Srca Jezusovega je enkrat že obnovil Albin Škranec (Tinčeto iz Most). Obnoviti so ga dali Ivanka Jerman in Zormanovi iz Suhadol. Pet sosed ima ključ od vrat kapelice. Povudnikovi so v letih po koncu druge svetovne vojne, ko so nasprotniki Cerkve uničevali znamenja in svete podobe, iz varnostnih razlogov vzeli iz kapelice kip Srca Jezusovega in ga odnesli domov. Skrivali so ga za omaro v sobi, v kateri so spala dekleta.

Kapelica je vpisana v RKD s strani Ministrstva za kulturo RS na podlagi predloga ZVKDS OE Kranj.

Povudnikovo znamenje s kipom Srca Jezusovega.
Foto: Jože Pavlič.

Povudnikovo znamenje na stičišču poti v Suhadolah.
Foto: Jože Pavlič.

EŠD 10645 Suhadole – KAPELICA NA VAŠKEM TRGU, SRŠENOVO ZNAMENJE

Sršenovo znamenje iz prve polovice 20. st. je zidana kapelica z dvokapno streho, krito z bobrovcem. V niši je mavčni kip Marije. Kapelica ima profilirano pročelje s pilastri. Vpisana je v RKD Ministrstva za kulturo RS na podlagi predloga ZVKDS OE Kranj.

Lastnik in skrbnik te Marijine kapelice je Rajko Globočnik, ki je povedal, da jo je leta 1927 postavil Ignac Sršen, Rajkov stari oče oziroma oče Rajkove mame Zofije Globočnik, z dekliškim priimkom Sršen. Zanja se je odločil zaradi zaobljube ob hudi nesreči, ko je iz Kamnika s konjema peljal pesek na vozu, pa sta se mu konja v Podgorju splašila.

Marijin kip je izdelal podobar in kipar Franc Ksaver Tončič iz Kamnika. Kapelica je prvotno stala tik ob poti skozi vas. Med drugo svetovno vojno so jo vaščani prepeljali na sedanji prostor pri hiši št. 33 v Suhadolah (nekaj metrov severneje), ker so načrtovali, da bo cesta speljana severneje, kot pa je danes. Temu načrtu so se kasneje odrekli, saj bi bil potem ovinek skozi vas ob cerkvi sv. Klemenca preoster.

Kapelico je dal Rajko obnoviti leta 1991 po vrnitvi iz vojne za Slovenijo, ko je bil veliko na straži, torej izpostavljen precejšnji nevarnosti. Takrat je tudi premišljeval o domači kapelici, se priporočal Mariji v varstvo in sklenil, da bo kapelico obnovil, če se bo srečno vrnil domov. Kapelico in kip je v celoti obnovil slikopleskarski mojster Albin Škrjanec iz Most; opravil je potrebna zidarska in slikopleskarska dela (poslikavo). Rajko je tedaj streho kapelice prekril z novo strešno opeko (bobrovcem), nanjo pa pritrdil tudi novo bakreno obrobo.

Sršenovo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

Sršenovo znamenje pred Sršenovo hišo. Foto: Jože Pavlič.

BEZLOVO ZNAMENJE

Znamenje v Bezlovem gozdu desno od poti, ki vodi k "Mlinčkom", je lesen križ, na katerem je lesen korpus Križanega. Njegov lastnik je Peter Pibernik, Suhadole 54. Bezlovi mu pravijo "pri Bogku" in se strinjajo, da se poimenuje Bezlovo znamenje, saj stoji na njihovi zemlji, ki se imenuje Za strnivcem, na razpotju nekdanjih treh poti. Po eni so hodili v Dobravo (v gozd, ki se tako imenuje) ljudje iz Topol, po drugi pa v smeri proti Hosti ljudje iz Suhadol; po njej so hodili tudi na travnike, ki so jih imeli v tej smeri.

Korpus Križanega na križu ni prvoten, saj je le-tega Petrov brat France Pibernik iz strahu, da ga ne bi kdo ukradel na tako samotnem kraju, vzel k sebi domov, na križ pa dal pritrditi nov kip Križanega iz lesa (kopijo originalnega), ki ga je izdelal rezbar Cene Ribnikar iz Tržiča. To je naredil pred letom 1978. Na pokončnem tramu križa je zadaj letnica 1880, prečni tram pa naj bi bil po Francetovem mnenju še starejši, mogoče celo prvoten. Križanega je pred kakšnimi desetimi leti obnovil Stanko Zarnik iz Suhadol (očistil in prebarval), lesen podstavek je tedaj naredil mizar Janko Grkman iz Suhadol, Peter sam pa je leta 2001 popravil nadstrešek nad korpusom. Janko Grkman je pri podstavku, ki je v zemlji, uporabljal le lesene žeblice.

Znamenje je edini križ v tem delu suhadolskih gozdov. K njemu ljudje radi prinašajo šopke, narejene iz resja in travniškega cvetja, ki raste v gozdu oziroma na travnikih tod okoli.

Peter Pibernik je v zvezi s tem križem povedal zanimivo zgodbo, ki jo je vedel Anton Bergant, Povudnikov iz Suhadol. Rokovnjači oziroma "rokomavhi" naj bi v Komendi ukradli tudi plašče od levitov, na katerih je bilo veliko zlata. Te plašče naj bi prinesli h Kovaču v Suhadole in jih tam zažgali. Tkanina je pogorela, zlato pa je ostalo. Tatove so pozneje našli in jih prijeli. Eden od njih, Martin (bil je Kovačev sin), naj bi moral v gozdu ob potki, ki je vodila čez Blkov travnik, postaviti križ in hoditi tja molit vsak večer. Če tega ni storil, naj bi prišel ponj črn pes. Pozneje, ko je ostarel, je smel moliti (delati pokoro) doma.

Ta križ je pozneje pri Kovaču ugledal Petrov stari oče Valentin Pibernik, se zanimal zanj ter ga tudi dobil, nato pa postavil na sedanje mesto v Bezlovem gozdu. Križ ni bil, kolikor Peter ve, nikdar blagoslovljen in

Bezlovo znamenje na samem v gozdu. Foto: Jože Pavlič.

že spet (korpus) kliče po obnovi, za kar bo Peter tudi poskrbel. Korpusa doslej ni še nihče ukradel ali huje poškodoval; Bezlovi pa so opazili, da je nekdo zasekal vanj s sekiro (v Kristusove noge). To je naredil pred obnovo, pa tudi že po njej.

Bezlovo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

ERCETOVO ZNAMENJE NA LESENI GARAŽI

Znamenje, ki visi na leseni garaži, je last Marije (Mari) in Janeza Erce, Suhadole 44 C. Prvega maja 2000 je v poslopje Ercetovih udarila strela. Tedaj ni bilo nikogar doma. Razpelo so obesili pozneje v zahvalo, da so bili obvarovani nesreče, in na priprošnjo, da bi jih Bog še naprej varoval.

Mari si je že prej želela imeti pri hiši božje znamenje, vendar ni vedela, kam naj bi ga postavili. Z možem Janezom sta šla na Mihaelovo nedeljo, ko mengeška župnija praznuje god svojega zavetnika nadangela Mihaela, v Mengeš na Mihaelov sejem. Pri tem nista načrtovala rednega nakupa. Med ogledom pa sta našla tudi pričujoče novodobno razpelo in se odločila za nakup. Kupila sta ga in Janez ga je še isto popoldne obesil na sedanje mesto. Mari se je ob tem dejanju spomnila, da je ta nedelja posvečena povišanju svetega križa. Tudi zato je hišno znamenje Križanega zanju še posebej znamenje vere v vstalega Kristusa ter zaupanja v božjo pomoč. Mari verjame, da znamenje ne visi tam po naključju, marveč ju je pri tem dejanju vodila dobrotna in milostna božja roka.

Znamenje na Ercetovi garaži. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 10648 Suhadole – ZNAMENJE, MIHOVO ZNAMENJE

Mihovo znamenje je lesen križ z dvokapno pločevinasto streho in lesenim polikromiranim korpusom iz 20. stoletja. Lastnika sta Miha in Anica Martinjak, Suhadole 32 A.

Znamenje je vpisano v RKD Ministrstva za kulturo RS na podlagi predloga ZVKDS OE Kranj.

Miha in Anica Martinjak sta povedala, da so, ko sta prvič dala obnoviti znamenje, našli na korpusu zadaj pripet listek, na katerem je pisalo, da je bilo znamenje redno obnovljeno vsako desetletje. V takšnem časovnem razmaku ga je obnavljal Aničin oče Ludvik Pušavec. Človek, ki je peljal znamenje k obnovitelju v Domžale, ga je dal kar na prtljažnik motorja ter malo za šalo malo zares Križanemu dejal: "Sedaj boš pa videl, kako se vozi na motorju!"

Znamenje so leta 2001 oskrunili neznanci. Korpus Križanega so odtrgali s križa, in sicer tako, da je na njem še ostala roka. Močno poškodovanega – kot da bi nekdo Križanega držal za noge in tolkel z njim ob steno – je našla Ivanka Benda, "Bendova mama" iz Suhadol, na vogalu Brenčičeve delavnice v Suhadolah, ki stoji na drugi strani Martinjakove parcele, na kateri so njihova stanovanjska hiša, delavnica in sadni vrt ter seveda znamenje Križanega. K Martinjakovim je Ivanka poškodovani korpus prinesla v polivinilasti vrečki. Obnovil ga je njihov sorodnik Anton Zupan iz Gorij. Tiste dele, ki so manjkali (prsti na roki, ogrinjalo okoli ledij, oko in drugo; noge so bile k sreči še cele), je Anton dal izdelati nekemu rezbarju iz Škofje Loke.

Za znamenje skrbijo Martinjakovi sami, saj tudi stoji na njihovi zemlji. Podstavek pod križem je starejši od "škarpe" okoli znamenja, ki jo je na začetku 20. stoletja naredil zidarski mojster Boštjan Belcijan z Gore (rodil se je 6. januarja 1898 v Suhadolah).

*Mihovo znamenje v Suhadolah ob stičišču poti.
Foto: Jože Pavlič.*

Mihovo znamenje v Suhadolah. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 10770 Suhadole – GOSPODARSKO POSLOPJE PRED HIŠO SUHADOLE 15 b, ROŽMANOV HLEV

Rožmanov hlev, katerega lastnik je Dušan Klemenčič, Suhadole 15 B, je klasicistično zidano poslopje iz leta 1875. V pritličju so polkrožne arkade na stebrih. Objekt je vpisan v RKD Ministrstva za kulturo RS na podlagi predloga ZVKDS OE Kranj.

Na kamnu, ki ga še hranijo, je letnica 1875, na njem sta tudi začetnici A. S. (Anton Sršen). Hlev je obokan, zunanje odprte arkadne hodnike podpirata dva kamnita stebra, v notranjosti pa sta dva betonska, lepo obdelana podpornika velbov. Hlev ima delno odprte senik z "gankom", za njim so zidaki, vgrajeni tako, da je omogočeno zračenje. Spodnja okna so zamenjana.

Vrata v hlev so bila obokana, pa so obok podrli, da lahko vozijo noter s traktorjem.

Hlev je postavil Anton Sršen, praded starega očeta sedanjega lastnika Dušana, rojenega 1972. Eden izmed zunanjih obokov je zazidan, za njim je mlekarna.

Rožmanov hlev v Suhadolah. Foto: Jože Pavlič.

Rožmanov hlev z zadnje strani. Foto: Jože Pavlič.

Steber na Rožmanovem hlevu. Foto: Jože Pavlič.

JURČKOVA HIŠA, SUHADOLE 8

Jurčkova hiša je značilna nizka, stara kmečka hiša, zidana na ključ, pred leti pa je bila obnovljena in preurejena v gostišče (Picerijo Jurček). Ima še del ohranjenega gospodarskega poslopja.

Lastnika hiše sta Ivan in Vida Čebulj, Suhadole št. 8 (živita v leta 1985 sezidani novi hiši severno od stare, le prek ceste skozi vas). Ocenjujeta, da je hiša stara okrog dvesto let.

Pri Jurčkovi hiši v Suhadolah so pred leti, ko so ji spremenili namembnost, ohranili osnovno postavitev stavbe, znotraj nje pa tudi stare, obokane (velbane) prostore. Eden takšnih je tudi velik podolgovat prostor v južnem krilu stavbe, postavljen pravokotno na vzhodnega tik ob cesti skozi vas, v njem so lepe možnosti za pogostitev zaključenih družb pa tudi za kakšna druga družabna srečanja, na primer sestanke leta 2002 ustanovljenega vaškega odbora. V tem prostoru je bilo 12. novembra 1999 ustanovljeno Športno društvo Suhadole.

Na prostornem dvorišču, kjer sta nekdam rasla divja kostanja, je bil tudi vodnjak. Pred leti, ko so domačijo preurejali v gostilniški prostor, so na dvorišču postavili tri okna (štante) znižanega lesenega kozolca, na njih pa razobesili predmete iz kmečkega življenja (lesena kolesa od voza, hlapec, dva konjska komata ...). Kozolec so postavili iz ostankov domačega in Pirnatovega lesenega kozolca. Del dvorišča so s tem posegom spremenili v prav prijeten ograjen odprt gostilniški prostor.

Proti koncu leta 2001 Picerija Jurček ni več obratovala, zato so omenjeni kozolec in predmete v njem odstranili.

Jurčkova hiša z dvoriščem. Foto: Jože Pavlič.

Jurčkova hiša s ceste. Foto: Jože Pavlič.

ALEŠOVA HIŠA, SUHADOLE 21

Alešova hiša je stara kmečka hiša z zidcem in umelejno izdelanimi prezračevalnimi linami na koncih, postavljena vzdolž ceste skozi vas, pravokotno nanjo stoji propadajoče gospodarsko poslopje. Hiša je nenaseljena, saj je lastnik Stane Vodlan, Suhadole 21, severno od nje pred leti sezidal novo, nadomestno, staro pa uporablja predvsem kot skladišče za razno blago, prav tako tudi dotrajano gospodarsko poslopje (vzhodno od njega je sezidal novega). Hiša, zgrajena v začetku 20. st., sedaj propada, ker nihče ne stanuje v njej in je ne vzdržuje. Posebnost hiše so lična stara vrata.

Vrata v Alešovo hišo. Foto: Jože Pavlič.

Alešova hiša v Suhadolah ima skrbno oblikovane prezračevalne odprtine. Foto: Jože Pavlič.

Alešova hiša. Foto: Jože Pavlič.

BALIŽOVA HIŠA, SUHADOLE 23

Lastnik hiše, stegnjenega doma z gospodarskim poslopjem, je Stane Vodlan, Suhadole 21. Objekt je bil verjetno zgrajen konec 19. stoletja. Stanovanjski del se nadaljuje v gospodarskega, katerega gornji del je v celoti iz lesa. Severno od hiše stoji slabo ohranjen nekdanji leseni svinjak.

Hiša je sedaj prazna. Okna imajo od znotraj lovilce svetlobe. Sedanji lastnik Stane Vodlan je hišo pode-doval po Rozali Remic, ki je bila rojena v tej hiši in je v njej živela do svoje smrti. Umrta je stara 97 let.

Baližova hiša v Suhadolah. Foto: Jože Pavlič

ULČARJEVA HIŠA, SUHADOLE 35

Lastnik Ulčarjeve hiše, stegnjenega doma z gospodarskim poslopjem, je Janez Urbanec, Suhadole 35. Hiša je zidana, s šivanim robom, okna na podstrehi so bogato okrašena z ornamenti. Hiša je imela kamnit bangar, ki so ga odstranili. Sedaj je zlomljen na koščke, naložen na skladovnici blizu hiše. Vrata tega portala je oče sedanjega lastnika prodal nekam na Dolenjsko. Bila so dvokrilna, lesena.

Odkar Janez pomni, poleg hiše rase trta. Na fasadi v trikotu pod streho je bila ura. Pri hiši so bili namreč več rodov urarji. Stari oče Janez je popravljал cerkvene, ročne in žepne ure. Uro na hiši je gnal mehanizem stenske ure, ki je visela v hiši. V tej hiši so Ulčarjevi živeli do leta 1975.

Ulčarjeva hiša v Suhadolah. Foto: Jože Pavlič.

Ulčarjeva hiša, pred njo je Janez Urbanec z uro, katere mehanizem jo je gnal v lini pod streho hiše. Foto: Jože Pavlič.

POVUDNIKOVA HIŠA, SUHADOLE 52

Sedanja lastnica hiše pri Povudnikovih, Suhadole 52, je Marija Bergant (vdova po možu Tonetu Bergantu) s sinom Matijem in hčerko Ireno. Poseben poudarek hiši daje čelna stran s kamnitim portalom iz l. 1891 in izklesanima črkama JB (lastnik Janez Bergant). Vhod je poudarjen še z dvema kamnitima stebroma, ki stojita tik ob fasadi, povezuje ju polkrožni arkadni lok. Nad njim je kukrle, ki ga podpirata stebra. Hiša je bila pred leti predelana, nasproti nje pa propada zidano-leseno gospodarsko poslopje.

Pri hiši obstajajo listine v gotici, verjetno so med njimi tudi pogodbe. Najstarejša, ki smo jo videli, je iz leta 1664. Nanaša se na Matevža Povudnika. O tej listini je pisal tudi France Pibernik v svoji knjigi Suhadole. Hiša ni bila nikoli požgana, zato so se listine ohranile. Sedanji stanovalci živijo le v zgornjem delu hiše, v pritličju pa ne, vendar hišo, zidano iz kamna, obnavljajo. Stene hiše so debele do 120 cm. Sedanji lastniki nameravajo hišo obnoviti tako, da ji bodo vrnili nekdanjo podobo.

Ime domačije – Povudnikovi – je prišlo od poplav. Postavljena je namreč na takšnem zemljišču, da je velikokrat "pod vodo". Talna voda po zatrjevanju Marije Bergant prihaja na površje, kadar je veliko dežja in je zemlja zelo namočena, kar iz tal in je doslej povzročila veliko škodo na hiši, v hlevu in na gospodarskem poslopju.

Povudnikova hiša v Suhadolah. Foto: Jože Pavlič.

Vhod v Povudnikovo hišo. Foto: Jože Pavlič.

GRIŽLARJEVA DOMAČIJA, SUHADOLE 53

Lastnik stanovanjske hiše z deloma ohranjenim (zaradi zidave nove hiše severno od nje) gospodarskim poslopjem je Maks Lah, Suhadole 53, po domače Grižlarjev.

Pri Grižlarju se je rodilo devet otrok. Najmlajši Maks je postal lastnik hiše. Poleg gospodarskega poslopja si je severno od stare hiše sezidal novo.

V preteklosti je bila pri Grižlarju kmetija. Danes je ni več, Maks pa obdeluje nekaj malega zemlje. Hrani sodbo iz leta 1905, iz katere je razvidno, da je stala hiša že prej, ker so jo preprodajali (v tožbi so navedeni prejšnji lastniki). Hiša je po njegovem mnenju veliko starejša, kot je ta sodba. Zidana je bila iz skal, debelina zidov je 80 cm. Na bangarju so letnica 1926 in črki J. L. (Jože Lah). Maksov oče Jože Lah je namreč takrat hotel zamenjati lesene stropce, a mu ni uspelo, da bi jih odstranili, ker so se tako trdno držali skupaj. Zato je hišo nadzidal. Leta 1998 so hišo posodobili tudi tako, da so vanjo vgradili kopalnico. Ko je Maks kopal za kopalnico, je nizko v steni naletel na okno. Meni, da je bila to normalna višina, dokler hiša in dvorišče nista bila nasuta z zemljo. Zemljo so nasipali največ zaradi ceste, ki je speljana blizu hiše, in tako dvignili nivo nasutja precej nad nivo temeljev hiše. V obokani kleti je zbita zemlja. Pred hišo, ki jo Maks namerava podreti, stoji vodnjak, globok približno 12 metrov.

Streha je iz betonskih strešnikov, ki jih je delala Maksova mama Frančiška. Stari so več kot 70 let, pa še vedno dobro držijo.

Grižlarjeva domačija v Suhadolah. Foto: Jože Pavlič.

Vrata v Grižlarjevo domačijo. Skica: Dušan Vinkovič.

BEZLOVA DOMAČIJA, SUHADOLE 54

Lastnik stegnjenega doma s hlevom je Peter Pibernik, po domače Bezlov, Suhadole 54.

Hiša je bila zgrajena v 19. stoletju, predelana pa leta 1910. Takrat je tudi dobila sedanjo obliko. Hišo sta popravljala že Petrov stari oče Valentin in oče Jernej, leta 1960 pa jo je še sam (vanjo je vzdal nova okna, vrata ...). Na dvorišču in okrog hiše je danes približno 80 cm nasutega materiala.

V hiši živi Petrova hčerka Vida (poročena Jenko) z možem Igorjem in otrokoma. Tu je živela tudi hči Anka (poročena Petrič) z možem Dušanom in otroki; slednja zakonca imata novo hišo vzhodno od Rimskega vodnjaka, na katerega so leta 2000 naleteli na njuni gradbeni parceli.

Stanovanjskega dela objekta se na zahodni strani drži hlev z velikim kamnitim portalom, na katerem je letnica 1902. Spodaj je bangar na obeh straneh izbočen, da se niso s kolesi vozov zadevali v lepo obdelani del bangarja, temveč v ta njegov izbočeni del in tako voz ni poškodoval portala.

Jugovzhodno od hiše je Peter Pibernik okrog leta 1984 sezidal novo hišo, v kateri živi z ženo Rezko, poleg njiju pa tudi sin Matevž z družino. Na prostornem dvorišču so pred to hišo imeli vrsto let kulturno-umetniške večere z naslovom "Nocoj je pa en lep večer". Nastopali so pevski zbori (Moški pevski zbor Komenda, moški zbor iz Cerkelj in drugi), recitatorji, humoristi.

Enkrat je bila v Bezlovi hiši in pred njo tudi razstava kmečkega orodja. V bližini nove hiše (južno) stoji pvajž iz dveh štantov od Bezlovega lesenega kozolca, ki je nekdanj stal na parceli, kjer imata Petrova hčerka Anka in njen mož Dušan Petrič novo hišo. Ta kozolec so postavili leta 1927, seno in drugo pa se je v njem slabo sušilo zaradi bližine hiš (ni bilo dovolj vetrovno); tudi to je bil eden od vzrokov, zakaj so ga podrli, iz njega pa naredili manjši pvajž, ki ga v glavnem uporabljajo kot drvarnico, na latah pa tudi kaj sušijo (npr. fižol). Pvajž Bezlovi nameravajo ohraniti, pri njegovi postavitvi pa so uporabili dele starega. Peter si je želel, da bi mu služil tudi kot prostor za oddih.

Bezlova domačija v Suhadolah z dvoriščem. Foto: Jože Pavlič.

Bezlova domačija, pogled s ceste. Foto: Jože Pavlič.

Bangar na Bezlovem gospodarskem poslopju. Foto: Jože Pavlič.

LETNARJEVA KAŠČA, SUHADOLE 58

Letnarjeva kašča stoji ob cesti skozi vas proti Topolam na desni strani in je nenaseljena od okoli leta 1985. Je last Franceta Pibernika, prav tako pa tudi zemljišče, na katerem stoji. Spodaj je zidana, zgoraj lesena, nekdanje je bila krita s slamo, imela pa je tudi lesen gank. V njej sta bila dva stanovanjska prostora.

Prvotni lastniki so bili Letnarjevi, ki so imeli v Suhadolah grunt pa tudi svoj mlin v Slevcu. Oboje je sčasoma propadlo. Letnarjeva domačija je stala onstran današnje poti iz Suhadol v Topole, vzhodno od kašče. Od Letnarjevih so kaščo, kot tudi ves grunt, kupili Orlovi s Podboršta, od teh pa Jernej Pibernik (Bezlov). Od Jerneja Pibernika jo je podedovala hčerka Cilka Pibernik, sedaj pa je njen lastnik France Pibernik. Bezlovi kašče praktično niso nikoli uporabljali, čeprav je bila, kar že ime pove, namenjena shranjevanju žita. Vanjo so se že pred drugo svetovno vojno, še bolj pa po njej, naseljevali različni ljudje. Šla je tako rekoč iz rok v roke. Bila je nekakšen izhod v sili za tiste, ki niso imeli lastnega doma, gostače.

Kašča je po mnenju Petra Pibernika stara okrog 200 let. V zidovih so skale, les pa je, kolikor je še pod streho, kar dober. Stavba v glavnem propada, ker v njej ni stanovalcev in je nihče ne popravlja. Izpostavljena je vremenskim vplivom (ob dežju zamaka s ceste in strehe).

Letnarjeva kašča v Suhadolah. Foto: Jože Pavlič

MARINOVA HIŠA, SUHADOLE 56

Marinova hiša je stanovanjska hiša, katere lastnik je bil do svoje smrti Florijan Marin, Suhadole 56. Kako bo z lastništvom v prihodnje, bo odločeno na zapuščinski razpravi, saj Florijan ni zapustil testamenta. Florijanov brat Ludvik želi hišo ohraniti.

Na kamnitem bangarju v hiši s cestne strani so letnica 1883 in črki J. M. Hišo je tega leta obnovil Janez Marin, Florijanov in Ludvikov stari oče. Njun oče Janez pa je bil rojen 1893. leta. Ostalo gospodarsko poslopje je iz leta 1904. Na poslopju sta dva lepa kamnita bangarja, na enem je letnica 1904.

V hiši je že dobrih 30 let skladišče.

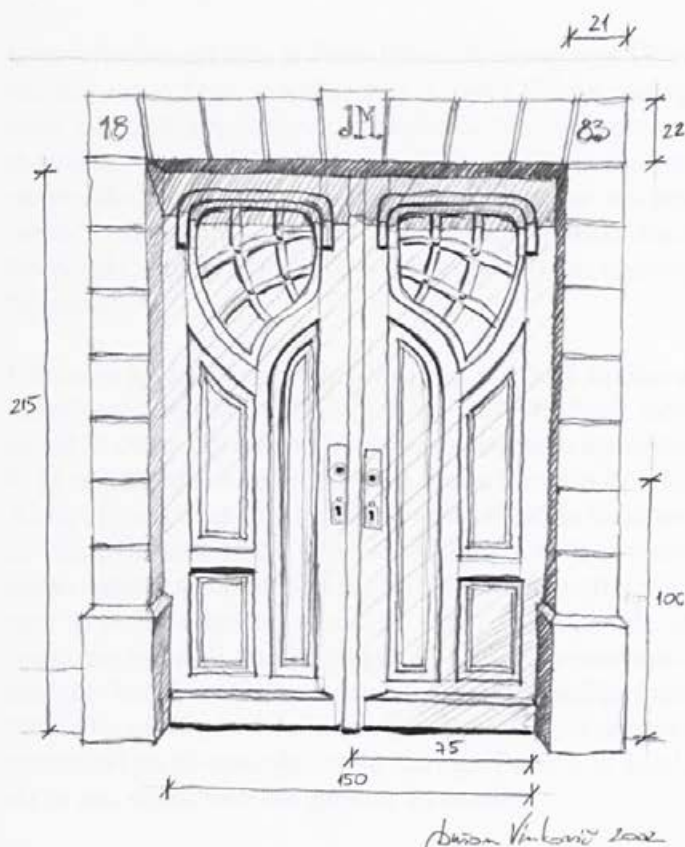
S cestne strani ima hiša lepo izdelana lesena vrata, ki bi jih bilo vredno ohraniti. Zaradi bližine ceste so izpostavljena vplivu prometa (škropljenje ob mokri cesti idr.), zato so deloma zastrta, tako da ne pridejo do izraza oziroma jih ljudje ne opazijo.

Marinova hiša v Suhadolah. Foto: Jože Pavlič.

Vhodna vrata v Marinovo hišo, pred njimi je Florijan Marin. Foto: Jože Pavlič.

Marinova vrata. Skica: Dušan Vinkovič.

SLIVARJEV TOPLAR

Lastniki nizkega toplarja s štirimi štanti so Regina Zarnik, Suhadole 17, Lidija Sršen in Sonja Miklavčič.

Omenjeni toplar je najlepši in tudi najstarejši od vseh kozolcev in toplarjev v Suhadolah. Stoji na polju severno od vasi, družbo pa mu dela več kozolcev in še en toplar z betonskimi stebri. Pokrit je z opečno kritino, vezan z lesenimi čepi, stebri so hrastovi. V zemlji pod rušo so vidni kamni, na katerih stojijo hrastovi stebri (običajno so dali betonski podstavek, da les ne bi preperel, ali pa, če je že preperel, so ta del lesa odžagali in nadomestili z betonskim podstavkom). Toplar sta leta 1929 kupila Franc in Marijana Zarnik, oče in mama Petra Zarnika iz Suhadol, potem ko sta se v to vas preselila z Brnika.

Pod Slivarjevim toplarjem je pred leti kulturno-umetniška skupina Lubadar iz komendske župnije (člani so bili z Gore, iz Most in iz Suhadol) pripravila kulturno-umetniško prireditev. Na njej so obiskovalcem pokazali svoje diapozitive (v glavnem gora v vseh letnih časih), pospremili pa so jih z branjem meditativnih besedil.

Slivarjev toplar sredi suhadolskih travnikov. Foto: Jože Pavlič.

ZARNIKOV KOZOLEC

Zarnikov kozolec je leseni kozolec enojec, s tremi štanti (okni) in betonskimi podstavki, na katere so leseni stebri pritrjeni s kovinskimi objemkami. Streha je krita s cementnim špičakom. Kozolec stoji na južni strani vasi Suhadole ob poti, ki vodi po desnem bregu reke Pšate prek travnikov v bližnji gozd in v sosednjo vas Žeje.

Lastnica je Majda Vodlan iz Preserij pri Radomljah, hčerka Franceta in Marinke Zarnik. Marinka Zarnik, Moste 43, vdova po pokojnem možu, avtoprevozniku Francetu Zarniku, Žerovčevemu iz Most št. 103, ki je kozolec leta 1955 podedoval po svojem očetu Tonetu Zarniku, je podala podatke o kozolcu.

Francetov oče Tone se je rodil pri Kodrežovih v Suhadolah 11, od koder se je priženil k Žerovčevim v Moste. Kodrežova hiša je bila nato nekaj časa prazna, potem pa so v njej stanovali razni ljudje, dokler je Tone Zarnik ni zapisal sinu Francetu s travnikom in kozolcem vred in se ni France z ženo Marinko leta 1955 po poroki naselil v njej ter jo, kolikor je bilo potrebno, obnovil. Hiša sama je precej stara, saj niti najstarejši Suhadolci ne pomnijo, kdaj je bila postavljena. Marinka Zarnik ocenjuje, da je kozolec star osemdeset ali celo več let. Po vsej verjetnosti ga je dal postaviti kdo od Kodrežovih.

France Zarnik je kozolec uporabljal za sušenje sena. Ko je bil že precej dotrajan, ga je okoli leta 1985 temeljito obnovil, zadnja dva štanta (zahodni del kozolca) pa odstranil, saj sta bila v že tako slabem stanju (težak sneg je podrl streho), da skoraj ni kazalo drugega. Obdržal je še tri štante, te prekril, kolikor je bilo potrebno, s še dobro kritino, zamenjal dotrajane late pa tudi opornike, kajti kozolec se je, predvsem v zahodnem koncu, začel že nevarno nagibati. Obnovil ga je v tolikšni meri, da je zopet lahko služil svojemu namenu in bo še razmeroma dolgo lahko kljuboval zobu časa.

Lastnica namerava kozolec obdržati, saj je po obnovi v razmeroma dobrem stanju.

Zarnikov kozolec. Foto: Jože Pavlič.

RIMSKA CESTA OB TRASI MENGEŠ-LAHOVČE-KRANJ

V konfiguraciji terena so opazni ostanki stare ceste, po izročilu "rimske". Predlagana je bila za vpis v RKD s strani ZVKDS OE Kranj po predlogu št. 04-99-ZRD-02-149 z dne 7. 4. 1999.

Potekala naj bi od nekdanje rimske naselbine na kraju sedanjega Mengša (od 14. miljnega kamna – miljnika) mimo sedanjih Suhadol proti sedanjim Mostam in dalje proti Kranju; torej skoraj po isti trasi kot sedanja cesta Mengeš-Moste: od mizarja Ipavca v Mengšu, mimo sedanjega znamenja pri vasi Topole (na polju) ter dalje proti Mostam v smeri sedanje podružnične cerkve sv. Boštjana, od tam pa naprej proti Kozvovem lipniku ob sedanji cesti iz Most proti Lahovčam, po globeli onstran ceste, pa naprej do Sidola (ledinsko ime za del gozdne površine med Nasovčami in Lahovčami), se precej približala sedanjemu Spodnjemu Brniku ter nato zavila proti Kranju, kjer so jugozahodno od šenčurskega krožišča ponovno sledi na njivah.

Trasa nekdanje rimske ceste Mengeš-Lahovče-Kranj. Foto: Jože Pavlič.

Tu je nekoč potekala rimska cesta Mengeš-Lahovče-Kranj. Foto: Jože Pavlič.

RIMSKI VODNJAK

Rimski vodnjak v Suhadolah je na gradbeni parceli št. 899/3 k. o. Suhadole, ki je last Dušana in Ane Petrič, Suhadole št. 54 (stara Bezlova hiša), 21. maja 2000 odkril ljubiteljski arheolog Miran Bremšak z Mlake pri Komendi. Naključno odkrit vodnjak iz 1. stol. utrjuje domnevo, da je bila v bližini tudi rimska naselbina (villa rustica). Predlagan je za vpis v RKD s strani ZVKDS OE Kranj po predlogu št. 04-99-ZRD-02-319 z dne 26. 7. 1999.

Miran se je ob vožnji s kolesom skupaj z ženo skozi Suhadole, za katere je že dalj časa domneval, da skrivajo veliko arheoloških ostankov, ustavil pri gradbišču na parceli Dušana in Ane Petrič tik ob cesti. Že vzorec lončenine, ki ga je našel v steni izkopa, je govoril o veliki starosti. Najbolj pa je njegovo pozornost pritegnil nekakšen na glavo obrnjen trapez v zemlji s strmimi stenami in temno liso na vrhu na sredini. Ravno v temni lisi je bila omenjena lončenina in precej drobcev oglja, ki je redni spremljevalec arheoloških lokacij. Kasnejša izkopavanja, ki jih je na začetku opravil sam, pozneje pa s sodelovanjem ZVKDS OE Kranj z arheologom Milanom Sagadinom, so prinesla najdbe, "o katerih sanja arheolog pri polni luni", kot je ocenil Miran Bremšak. Arheologi – glavnino strokovnega dela pri izkopu je vodil Inštitut za arheologijo pri SAZU Ljubljana – so na najbogatejše najdbe naleteli v globini 9,42 metrov do dna vodnjaka, 10,76 metrov pod sedanjo površino.

Očitno je ta plast (1,34 metra) nastala v času delovanja vodnjaka, saj so bile v njem cele bronaste in lončene posode, ki so padle vanj med njegovo uporabo. Med drugim so našli: šest dvoročajnih in dva enoročajna keramična vrča, štiri bronasta vedra, šest štiriogelnih železnih kopač, tri ključke, dve fibuli, bronast zvonec, odlomke amfore, več železnih ročajev bronastih in lesenih veder, številne železne obroče lesenih veder, železne zanke za pritrdjevanje ročajev veder. Vodnjak je bil izkopan v 1. st. po Kristusu in opuščen in zasut že konec istega stoletja. Sezidali so ga iz lomljencev. Notranji premer je meril 1,2 metra, zunanji pa, zaradi različne velikosti kamenja, od 1,7 do 2 metra. Ohranjeni kamniti obod se je pričenoval 2,3 metra pod sedanjo površino, lijakasta gradbena jama vodnjaka pa se je pojavila en meter pod sedanjo pohodno površino - približno tam je bila pohodna površina v času delovanja vodnjaka. Rimski vodnjak v Suhadolah s tako bogatimi in zgodnjimi najdbami pomeni glede na dosedanje ugotovitve o antičnem podeželju Gorenjske presenečenje, meni arheolog Milan Sagadin. Vodnjak

sta nato "nadgradila" (dozidala manjkajoči del do vrha zemlje) kar Dušan in Ana Petrič sama. Danes je rimski vodnjak v Suhadolah znotraj zavarovan z močno železno mrežo, da ne bi kdo padel vanj. Dokumentarno gradivo (besedilo in fotografije) o rimskem vodnjaku v Suhadolah ter najdbah v njem so bile v letu 2002 razstavljene v prostoru pod zvonikom podružnične cerkve sv. Klemenca v Suhadolah.

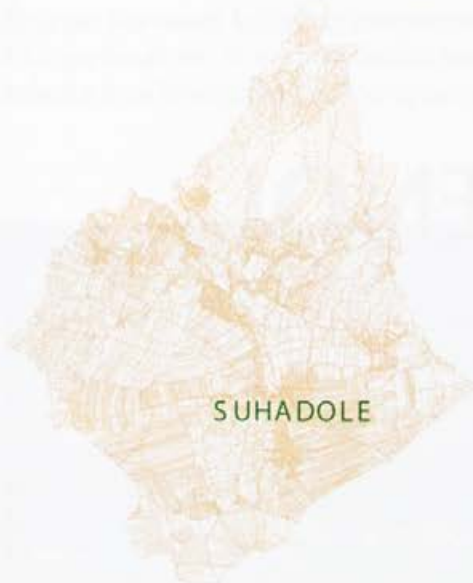

Rimski vodnjak v Suhadolah z "nadzidavo". Foto: Jože Pavlič.

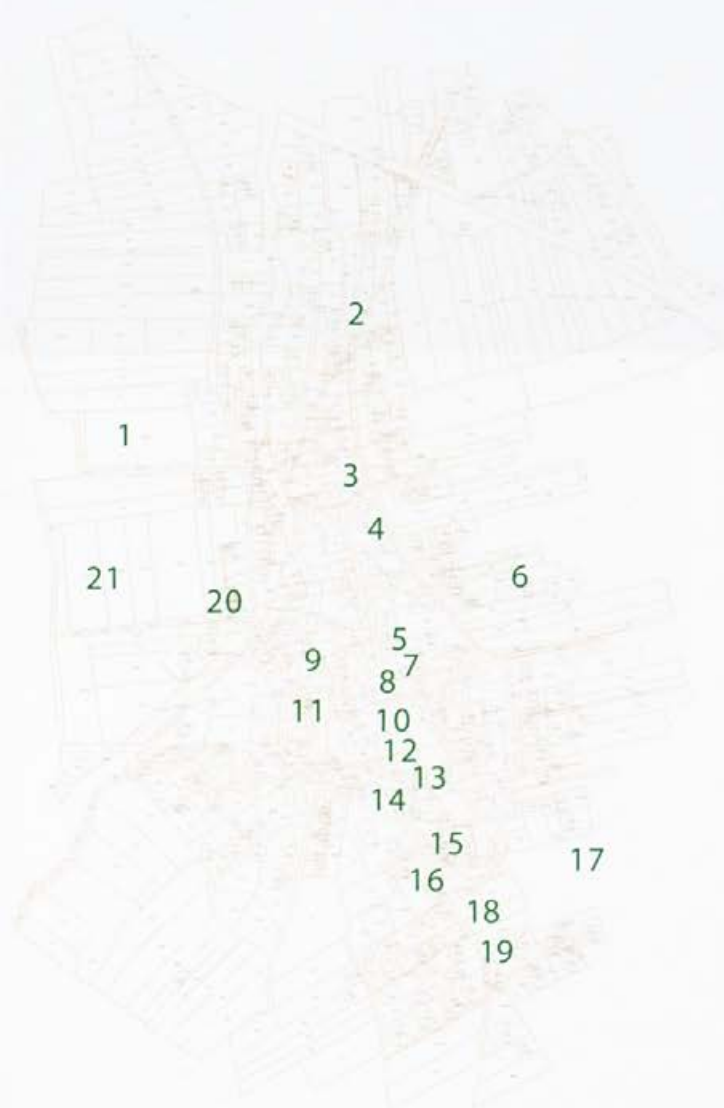

Zaščita rimskega vodnjaka z vrha. Foto: Jože Pavlič.

Karta Občine Komenda z lokacijami kulturne dediščine v Suhadolah

1. Vas Suhadole
2. Kodretovo znamenje
3. Jurčkova hiša
4. Rožmanov hlev
5. Alešova hiša
6. Slivarjev toplar
7. Baližova hiša
8. Mihovo znamenje
9. Podružnična cerkev sv. Klementa
10. Sršenovo znamenje
11. Ulčarjeva hiša
12. Povudnikova hiša
13. Grižlarjeva hiša
14. Bezlova hiša
15. Marinova hiša
16. Letnarjeva kašča
17. Rimska cesta ob trasi Mengeš, Lahovče, Kranj
18. Rimski vodnjak
19. Povudnikovo znamenje
20. Zarnikov – Kodretov kozolec
21. Bezlovo znamenje
22. Ercetovo znamenje

ŽEJE PRI KOMENDI

ŽEJE PRI KOMENDI

Žeje pri Komendi ležijo na zahodnem delu Občine Komenda. Razvijajo se ob cesti Moste-Žeje-Vodice. Imajo 135 prebivalcev. V vasi je razvita lesna obrt ter še druge podjetniško-obrtniške dejavnosti. Zaradi naravnega zaledja ima kmetijstvo še zmeraj pomembno vlogo.

Žeje iz smeri Vodice. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15150 Žeje – KAPELICA SVETE DRUŽINE

Kapelica Svete družine v Žejah je vpisana v RKD na predlog ZVKDS OE Kranj.

V kapelici je plošča z napisom "Sveta Družina JEZUS, Marija, JOŽEF. Tukajšnji vaščanje se izročamo v tvoje sv. varstvo, ponižno prosimo, sprejmi nas in stoj nam na strani v življenju, zlasti ob naši smertni uri. 1911." Napis je na betonski plošči pod nišo s Sveto družino.

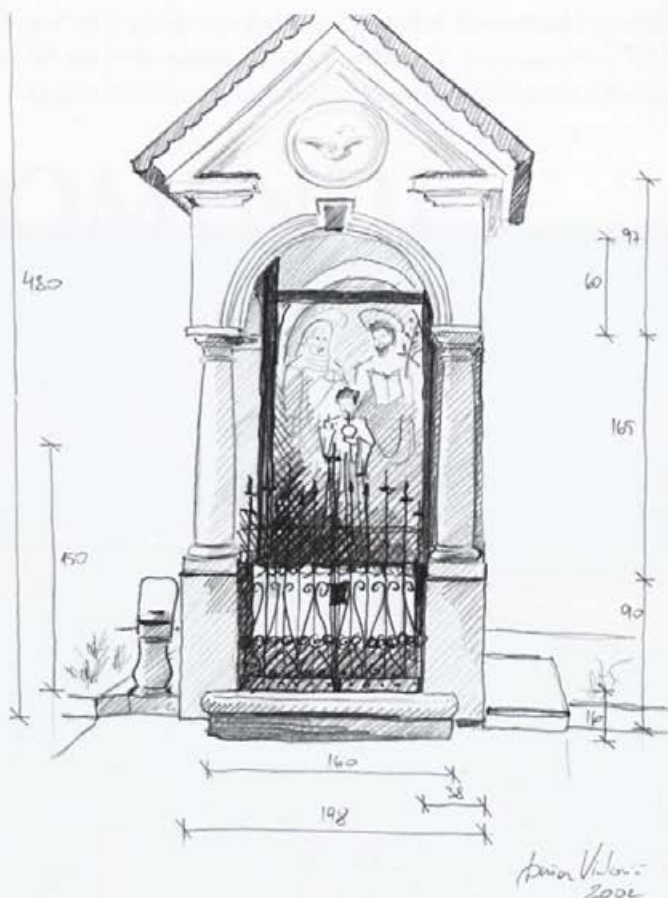
Kapelico so postavili leta 1911 na pobudo Rojčevih in Hočevanjev iz Žej. V bližini kraja, kjer stoji, naj bi pred njo po ljudskem izročilu stal lesen križ. Kipe Svete družine je izdelal kamniški podobar in kipar Franc Ksaver Tončič.

Kapelica, ki je edina v vasi, je bila vsaj dvakrat obnovljena: pred novo mašo Romana Štebete iz Žej leta 1981 in leta 2004. Na zadnji strani kapelice je freska Jezusov krst v Jordanu, ki jo je leta 1981 na prošnjo Romanovega očeta Franca naslikal Albin Škrjanec iz Most, na prednji strani kapelice je v njenem vrhnjem trikotu golob, prispodoba Svetega Duha, tudi Albinovo delo. Obe poslikavi je naslikal na novo, poleg tega pa je kapelico tudi prebelil. Stroške je plačal naročnik del.

Istega leta je ljudski slikar Marijan Žnidar s Klanca obnovil tudi kipe Svete družine v kapelici. Okoli kapelice je posut bel pesek, obdan z betonskimi robniki. Robnike je položil pokojni sosed zidar Franc Uranič. Njegova žena Cilka je povedala, da je material prispevala Krajevna skupnost Moste. Pobudo za obnovo je dal Franc Štebe, Boštkov oče, roj. 1921, ki je z avtom zadel v hišo Franca Uraniča. V zahvalo, da se mu ni nič zgodilo, je prispeval sredstva za obnovo kapelice. Uranič pa je verjetno plačal robnike.

Kapelici rečejo "pri znamenju". Za kapelico je prej skrbela Angela Bugar, po domače Gašperčeva Angelca. Od leta 1988 zanjo skrbi Cecilija Uranič, Žeje 4, Komenda, po domače pri Makslnu, skupaj z Marijo Špehonja iz iste vasi. Marija skrbi za prte, Cecilija pa pleve in skrbi za rože.

Cecilija Uranič je najstarejša vaščanka Žej, rojena v tej vasi. Spominja se, da sta v preteklosti na vsaki strani kapelice rasla kostanja, ki sta bila tako velika, da sta kapelico zakrila. Kostanja naj bi bila posekana leta 1936. Posekati ju je dal že pokojni vaščan Jože

Kapelica Svete družine v Žejah.
Skica: Dušan Vinkovič.

Napis v kapelici svete Družine.
Foto: Jože Pavlič.

Hočevnar, po domače Hočevnarjev. Cecilija domneva, da je bil divji kostanj posajen istočasno, kot je bila zgrajena kapelica. Hočevnar je bil takrat najbogatejši kmet v Žejah. Ni bil sicer župan, vendar je "imel besedo v vasi". Rojen je bil leta 1870. Vaščani so bili proti poseku, vendar je obveljala njegova. Nato so namesto kostanjev zasadili druga drevesa, ki so jih tudi posekali. Kakih 15 m od kapelice stoji mogočna lipa, po spominu Cecilije Uranič posajena leta 1923. Zasadil jo je Tone Zalokar na zemljišču Zofije Mejač, kamor se je priženil.

Hočevnarjeva hči Frančiška, rojena leta 1908, je pri tej kapeli vsak večer v maju vodila šmarnice do druge svetovne vojne. Peli so litanije Matere božje, molili "pod tvoje varstvo pribežimo", "angelovo češčenje", "zdravo Marijo". Šmarnice so bile ob večernem zvonjenju (ave Mariji), rekli so "ob Marijinem zvonjenju". H kapelici so prihajali ljudje vseh starosti. Šmarnice so molili od leta 1927 ali 1928 pa vse do začetka vojne.

Znamenje je bilo precej dotrajano, saj je močno izpostavljeno prometu. Težki tovornjaki in druga vozila tresejo tla. Občina Komenda je ob sodelovanju vaščanov Žej znamenje obnovila. 26. septembra 2004 ga je blagoslovil komendski župnik Zdravko Žagar. Obnovo je vodil Vaški odbor Žeje s predsednikom Tomažem Lamovškom, kako se dela lotiti, pa je obnoviteljem svetoval Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije OE Kranj. Ta je za restavratorska dela na kapelici priporočil restavratorja Jaka Grmeka iz Šenčurja. Zidarska dela je opravil zidarski mojster Andrej Lap, pleskarska dela Franc Repnik, novo streho je oskrbel tesarski mojster Igor Štebe (vsi iz Žej). Slednji je bil tudi glavni domači sponzor obnove kapelice. Ograjo je obnovil Rok Krt. Največ ur prostovoljnega dela je opravil Janez Zalokar. Kapelica je bila takrat obnovljena od vrha do tal. Obnovljene so bile (v zlati barvi) črke na plošči v kapelici, ki je dobila tudi nov tlak, urejeno je bilo odvodnjavanje, okrog kapelice posut nov bel pesek, pred njo pa položene nove kamnite plošče.

Freska na kapelici Svete družine v Žejah I. 2002.
Foto: Jože Pavlič.

Kapelica Sv. družine v Žejah po obnovi leta 2004. Foto: Jože Pavlič.

ROJČEVO ZNAMENJE

Rojčevo znamenje stoji na meji med občinama Komenda in Vodice.

Vidmarjevi iz Žej, po domače Rojčevi, so leta 2003 sklenili, da bodo na svoji zemlji na kraju z ledinskim imenom Zabrežje, ob južnem robu Bidršce, na meji med občinama Komenda in Vodice, postavili znamenje s Križanim v spomin na to, kar so prestali hudega med drugo svetovno vojno in po njej, pa tudi v zahvalo za prejete dobrote. Pobudo za postavitev je dal Boštjan Vidmar iz Most, podprli pa so ga mama Ivanka, oče Pavel, brat Pavel in sestra Barbka, poročena v Mengšu.

Korpus Križanega je izdelal nekdanji gozdar Franc Ziherl iz Vodice. Križ je izdelal tesarski mojster Igor Štebe iz Žej, ključavničarska dela je opravil Viktor Špenko iz Suhadol, krovski Tomaž Sodnik z Gmajnice, zidarska Metod Pibernik, rojen v Suhadolah, znamenje pa je pred vremenskimi spremembami zaščitil Sandi Jaklič iz Mengša. Znamenje je blagoslovil v nedeljo, 27. junija 2004, komendski župnik Zdravko Žagar.

Izdelovalec korpusa Križanega Franc Ziherl je v govoru pri slovesnosti blagoslovitve povedal, da je leta 1974 v eni izmed morén v bližini križa odkril predmete iz halštatske dobe, ki izpričujejo zgodnjo poseljenost teh krajev. Prisotne je spomnil na to, da je nekdanj tukaj tekla reka Kokra, preden si je utrla sedanjo strugo. Dokaz za to je globoka in široka naravna udrtna sredi gozda, med ljudmi znanega tudi po imenu Sidol. Povedal je še, da so leta 1978 nekaj sto metrov severneje od znamenja pri krčenju gozda delavci naleteli na skupinski grob, v njem pa na preluknjane lobanje, polomljene kosti, gumijaste škornje. Najdena okostja in predmete so odpeljali neznano kam. Kasneje je traktorist pri dognojevanju na njivi našel križec, kakršne so prodajali v hrvaškem božjepotnem Marijinem središču Marija Bistrica. Ta dovolj jasno izpričuje, od kod so bili pobiti. Njihovo predsmrtno agonijo je hotel Ziherl izraziti na trpečem Kristusovem obličju.

V bližini znamenja naj bi po pripovedovanju Ivankega starega očeta Franceta Juhanta za časa Petra Pavla Glavarja (1721–1784) vodila pot iz Komende v Zapoge, ki so bile tedaj komendska podružnica. Povedala je še, da so v njihovem gozdu, ko so po potresu leta 1895 obnavljali oziroma povečevali sedanjo komendsko župnijsko baročno cerkev, kopali kamenje in skale zanj.

Rojčevo znamenje. Foto: Jože Pavlič.

Rojčevo znamenje, korpus. Foto: Jože Pavlič.

ANDREJEV ALI URANIČEV KOZOLEC

Lastnica enojnega lesenega kozolca na plašč s štirimi štanti in enim pvajžem je Cecilija Uranič, Žeje 3, 1218 Komenda. Postaviti ga je dal France Uranič, roj. 1907. Kozolec je izdelal Franc Štebe, Boštkov oče, roj. 1921, po spominu Cecilije Uranič starejše, takrat star 21 let, torej naj bi bil kozolec postavljen leta 1942.

Stebri so hrastovi, razen dveh na pvajžu, ki sta betonska. Kozolec so leta 1982 popravili tako, da so namesto hrastovih dali betonske podstavke in ga pokrili s salonitkami. Stebre so v spodnjem delu odžagali, ker so bili prepereli. Strešna kritina je bila sprva slama, nato bobrovci, sedaj pa je salonitka.

Prvotno je imel kozolec 11 ali 12 štantov, vendar so kasneje del kozolca odstranili zaradi gradnje hiše Cilikine hčerke Gabi Jenko. Hiša je bila zgrajena okoli leta 1990.

Andrejev ali Uraničev kozolec v Žejah.
Foto: Jože Pavlič.

LIPAVČEV KOZOLEC

Lipavčev kozolec je lesen enojni kozolec z lopo. Ima 12 štantov. Prvotno jih je imel petnajst, vendar so tri štante podrli. Lastnika sta Marija in Vladimir Lamovšek, Žeje 10, 1218 Komenda.

Kozolec je bil obnovljen leta 1965. Takrat so odžagali spodnji prepereli del in ga nadomestili z betonskimi podstavki. Preostanek kozolca je iz hrastovega lesa. Pvajž so iz prvotne južnejše lege premaknili severneje. Kozolec je bil prej pokrit s škodlami, sedaj pa je delno s salonitkami, delno z opeko. Uporabljajo ga bolj malo, posebej odkar imajo sušilno napravo za sušenje trave.

Kozolec je stal na tem mestu, kar pomnita Marija in Vladimir, torej je precej star. Prejšnji rodovi so ga redno uporabljali.

Lipavčev leseni kozolec. Foto: Jože Pavlič.

GOZD NAD ŽEJAMI – GROBIŠČE POVOJNIH ŽRTEV

V gozdu nad Žejami, na območju skupnega grobišča po vojni nasilno usmrčenih Neslovencev, na območju sedanje Občine Komenda, je spomenik žrtvam.

Do spomenika, ki stoji na območju z ledinskim imenom Dumpel, je mogoče priti po uhojeni gozdni poti iz vasi Žeje. Sestavljata ga kovinski križ na betonskem podstavku z bronasto ploščo. Spominski venec s trakom je na tem spomeniku obešen okrog križa.

Spomenik je postavila Skupščina Občine Kamnik aprila 1994. Tedaj so njeni predstavniki tudi položili venec.

Na plošči je napis:

Umrlim nasilne smrti po vojni I. 1945. Skupščina Občine Kamnik, april 1994!

Križ v spomin žrtvam poveljnih poveljev v gozdu nad Žejami. Foto: Jože Pavlič.

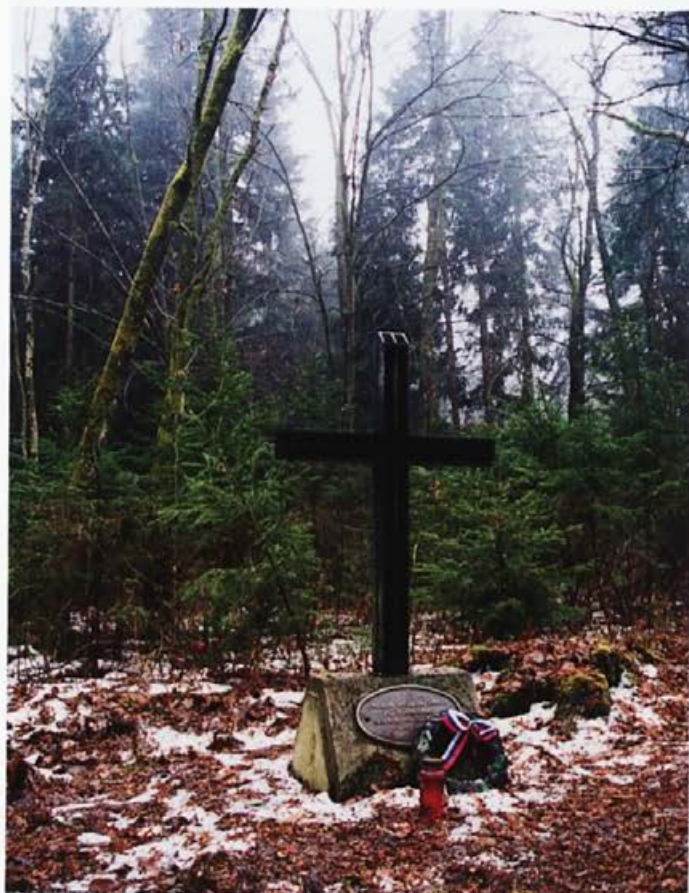
EŠD 15245 Žeje pri Komendi – GROBIŠČE POVOJNIH ŽRTEV – GOZD ZAHODNO OD ŽEJ

Skupno grobišče Neslovencev, ubitih nasilne smrti po drugi svetovni vojni, stoji kakšnih dvesto metrov od roba gozda, levo ob poti, ki vodi v gozd za lipo ob cesti Moste-Žeje-Vodice. Kovinski križ je na betonskem podstavku, na njem je bronasta plošča. Postavila ga je Skupščina Občine Kamnik aprila 1994, njeni predstavniki pa so položili venec.

Spomenik je vpisan v RKD na predlog ZVKDS OE Kranj.

Na plošči je napis: Umrlim nasilne smrti po vojni I. 1945. Skupščina Občine Kamnik, april 1994!

Na območju Občine Komenda so postavljeni trije križi po drugi svetovni vojni pobitim Neslovincem, ki jih je izdelal Miran Grzinič. Poleg omenjenih dveh stoji še eden v Biderščici, nekaj sto metrov južneje od ceste Moste-Kranj iz smeri Komenda.

Križ v spomin na žrtve poveljnih poveljev v gozdu v bližini Žej levo od ceste Moste-Žeje-Vodice. Foto: Jože Pavlič.

EŠD 14245 Žeje pri Komendi – SPOMIN- SKO OBELEŽJE OB CESTI MOSTE-ŽEJE- VODICE

Spomenik je naravna skala z zglajeno ploskvijo in vklesanimi imeni ubitih talcev. Odkrit je bil leta 1960, izklesal ga je kamnosek Burnik iz Mengša iz kamnitega bloka železniškega viadukta pri Borovnici. Spomenik je na najvišji točki visok več kot dva metra, dolg več kot en meter in širok več kot pol metra. Prostor okrog spomenika ograjujejo novi široki, zgoraj ravni, sicer pa nizki betonski robniki, znotraj tega prostora je posut pesek. Ta je posut tudi na širokem dostopu do spomenika le malce desno z zelo prometne ceste Moste-Žeje-Vodice.

Na isti strani, kjer je spomenik, je nekdam rastel gozdič z obilo grmovja, v katerega so ljudje odlagali smeti. Združenje borcev in udeležencev NOB Komenda-Moste-Križ je kamniškim občinskim oblastem in pristojnemu gozdnemu gospodarstvu predlagalo, da se večji del gozda oziroma grmovja odstrani, pustijo pa le visoki hrasti v neposredni bližini spomenika. Grmovje in nesnago so odstranili člani združenja sami, gozdna drevesa pa posekali delavci gozdnega gospodarstva iz Kamnika in Domžal. To so naredili okrog leta 1985. O poseku dreves govorita tudi dva razpadajoča štora v neposredni bližini spomenika.

V spomenik se je pred leti s tovornjakom po nesreči zaletel voznik iz Vodice. Nastalo škodo je sam poravnal.

Zadnja obnovitvena dela na spomeniku in okolici so bila opravljena leta 2003. S spomenika je mah in vse drugo, kar se je v letih nabralo na njem, odstranil Ivan Maleš iz Nasovč s svojimi delavci in uredil okolico. Napise na njem je obnovil kamnosek Vladimir Ribič iz Lahovč. Napisa na zahodni strani spomenika "Petim talcem" in na vzhodni strani "Žrtvam fašizma" sta v rdeči barvi, datumi ustrelitve talcev in imena ustreljenih pa v črni barvi (prej v zlati barvi). Najprej so napisani datumi, nato pa imena ustreljenih.

Neznanec je leta 2005 z rjavo barvo pomazal rdečo zvezdo na spomeniku, na njegovi severni strani pa z rjavo barvo z velikimi črkami zelo okorno napisal: OFF. Pristojni so to skrunitev že odpravili.

Malce stran od spomenika rastejo trije mogočni hrasti. Na drugi strani ceste ni več gozda, saj so ga v zimi 2004/2005 na površini blizu 19 ha izsekali zaradi ureditve poslovne cone Občine Komenda.

Spomenik žrtvam druge svetovne vojne ob cesti Moste-Žeje-Vodice Foto: Jože Pavlič.

Da so bili tukaj dne 18. 9. 1941 ustreljeni prvi talci na Gorenjskem, je Edu Bohincu povedal Slavko Urbanec iz Most, ki je takrat delal z Ervinom Mlekužem, enim izmed ustreljenih, v istem nemškem podjetju na Jesenicah.

Na južni strani spomenika je pod vrhom upodobljena peterokraka zvezda, spodaj pa je najprej datum, nato pa ime posameznega ustreljenega talca. Napisi na spomeniku z velikimi tiskanimi črkami v črni barvi:

Na zahodni strani: Petim talcem

Na vzhodni strani: Žrtvam fašizma

Na južni strani:

22. 6. 1943 Miha Kepic, Tonček Žavbi

17. 2. 1944 Franc Stenovec

18. 9. 1941 Ervin Mlekuš, Jože Govekar, Herman Šteblaj, Rudolf Doblšek

Severna stran spomenika je prazna.

Spomenik je vpisan v RKD s strani ZVKDS OE Kranj in predlagan za lokalni zgodovinski spomenik.

Granitni kamen spomenika žrtvam druge svetovne vojne.
Foto: Jože Pavlič.

EŠD 15151 Žeje pri Komendi – VILLA RUSTICA ŽEJE PRI KOMENDI

Ostanke ville rustice iz obdobja od 3. do 5. stoletja so našli na njivah na parcelah št. 815, 816, 817, 818, k. o. Moste.

Legenda govori, da je na tej lokaciji v preteklosti stala cerkev. Njive skrivajo gradbeni material in ostanke bivalne kulture. Bližnji gozdovi ponujajo lepo razvidno rimsko parcelacijo z značilnimi mejami v obliki okopov.

Najdišče je vpisano v RKD s strani ZVKDS OE Kranj.

*Rimski peskokop pod Kozlarji nad Žejami.
Foto: Miran Bremšak.*

Ostanki ville rustice so bili najdeni na teh travnikih pri Žejah. Foto: Jože Pavlič.

VILLA RUSTICA PRI VODICAH – Zabrežje

Ostanke ville rustice so našli na njivah parcelnih št. 803/1, 803/2, 803/4 in 806 k. o. Moste.

Lastniki teh parcel v Vodicah uporabljajo za to lokacijo ime Graščina. Arheološko najdišče je bilo odkrito 28. 12. 1997. Njive so bogate z ostanki arhitekture, lončenine in predmetov za vsakdanjo rabo. Najden je bil tudi rimski novc iz tretjega stoletja.

Najdišče je predlagano za vpis v RKD s strani ZVKDS OE Kranj.

Na teh poljih so našli ostanke ville rustice. Foto: Jože Pavlič.

Na tem mestu je nekoč bila villa rustica Zabrežje. Foto: Jože Pavlič.

Karta Občine Komenda z lokacijami kulturne dediščine v Žejah

1. Vas Žeje
2. Vila rustica - Zabrežje
3. Rojčevo znamenje
4. Spominsko znamenje talcem
5. Grobišče povojnih žrtev zahodno od Žej
6. Vila rustica - Žeje
7. Lipavčev kozolec
8. Kapelica sv. Družine
9. Andrejev ali Uraničev kozolec
10. Grobišče povojnih žrtev

Odbor za kulturno dediščino Občine Komenda si je objekte kulturne dediščine v naši občini ogledal v zimi 2001/2002. Kljub mrazu, ki jim ni prizanašal, je člane odbora ogrevala toplina, ki veje iz starih kmečkih in drugih domov, znamenj in ostankov preteklosti, izvirajočih iz preminulih rodov. Ugotovili so, da celotno območje Občine Komenda bogati kulturna dediščina.

Celo spomenik žrtvam druge svetovne vojne na Podborštu, ki je po svojem sporočilu hladen, je zgrajen iz ostankov podrtega gradu na Križu, v Mostah je spomenik padlim kar obnovljeni vaški vodnjak, spomenik padlim v prvi svetovni vojni na cerkvenem trgu v Komendi pa ima vgrajen zvon, ki ga je kupil domačin Andrej Mejač in ga nato poklonil faranom kot opomin prihodnjim rodovom na vojne grozote. Spomeniki kulturne dediščine, taki kot so, nosijo s seboj sporočilo, da gre življenje naprej, v njegovo verigo pa smo nepretrgano vpeti vsi: tisti, ki jih ni več, ki smo in ki bodo. Tudi zato je treba skrbeti, da se bodo kulturna dediščina in kulturni spomeniki ohranjali.

Prevzela nas je zavzetost ljudi, ki jim ti spomeniki veliko pomenijo. Skoraj vsi naši sogovorniki, ki so bili naši informatorji in so navedeni v tem katalogu, so zavzeti za to, da bi se ta popisana kulturna dediščina ohranila. Spomenike lokalnega pomena so pripravljeni vzdrževati in skrbeti za njihovo obnovo.

Njihovo zavzetost je treba podpreti. Upam, da bodo pristojni našli pravo mero posluha za kulturno dediščino, zbrano v tem katalogu.

dr. Marta Ciraj,
predsednica
Odbora za kulturno dediščino Občine Komenda

Marta Ciraj

KAZALO

PO POTEH KULTURNE DEDIŠČINE V OBČINI KOMENDA.....	3
BESEDA ŽUPANA OBČINE KOMENDA.....	4
BESEDA PREDSEDNICE ODBORA ZA KULTURNO DEDIŠČINO OBČINE KOMENDA.....	5
KULTURNI DEDIŠČINI, SPOMENIKOM IN NJIHOVIM LASTNIKOM TER LASTNICAM NA KOMENDSKEM NA POT	6
PREGLED OKRAJŠAV IN IZRAZOV.....	8
BREG PRI KOMENDI	11
VAS BREG PRI KOMENDI	12
DOMAČIJA PRI KLEMENU, BREG PRI KOMENDI 2	13
DOMAČIJA PRI ŠPANU, BREG PRI KOMENDI 3	13
EŠD 8844 Breg pri Komendi – DOMAČIJA PRI SITARJU, BREG PRI KOMENDI 6	15
DOMAČIJA PRI MILHARJU, BREG PRI KOMENDI 12	16
DOMAČIJA PRI ROPRETU, BREG PRI KOMENDI 16	17
TOMAŽOVČEVO GOSPODARSKO POSLOPJE, BREG PRI KOMENDI 15	18
KLEMENOVŌ ZNAMENJE	19
POSODOVO ZNAMENJE	20
EŠD 14605 Breg pri Komendi – SLOPNO ZNAMENJE, ŠPANOVO ZNAMENJE	21
ZNAMENJE SREDI POLJA, NA VIDRŠCI	22
ZNAMENJE PRI BANCU – NIŠA Z MARIJO	23
KARTA OBČINE KOMENDA Z LOKACIJAMI KULTURNE DEDIŠČINE BREG PRI KOMENDI	24
GMAJNICA	25
VAS GMAJNICA	26
EŠD 15119 Gmajnica – ZNAMENJE, KRAMARJEVO ZNAMENJE	27
ZNAMENJE NA GMAJNICI NA KRIŽIŠČU POTI ZA MLAKO	28
KRIŽLNOVO ZNAMENJE	29
KRIŽLNOV KOZOLEC	30
ELEMENTI KULTURNE DEDIŠČINE V CIRAJEVI HIŠI	31
NEKDANJI MOST NA GMAJNICI	33
NASELJE KULTURE ŽARNIH GROBIŠČ NA KRTINI	33
KARTA OBČINE KOMENDA Z LOKACIJAMI KULTURNE DEDIŠČINE NA GMAJNICI	34
GORA PRI KOMENDI	35
EŠD 15123 – VAS GORA PRI KOMENDI	36
KOŽELJEVA HIŠA NA GORI PRI KOMENDI 5	37
KORENOVA HIŠA NA GORI PRI KOMENDI 6	37
EŠD 15120 Gora pri Komendi – PRINČEVA HIŠA, GORA PRI KOMENDI 9	38
EŠD 15121 Gora Pri Komendi – BELCIJANOVA HIŠA, GORA PRI KOMENDI 28	39
ZNAMENJE OB POTI KOMENDA-KRIŽ	41
MATJAKOV POD, GORA 17	42
MATJAKOV TOPLAR, GORA 17	42
KOZOLEC PRI KAMŠKU	43
EŠD 15122 Gora pri Komendi – PRAZGODOVINSKA NASELBINA NA LEDINI VALERCA.....	44
EŠD 9023 Gora pri Komendi – ANTIČNA NASELBINA	45

STARA CESTA MOSTE-TUNJICE	45
KARTA OBČINE KOMENDA Z LOKACIJAMI KULTURNE DEDIŠČINE NA GORI PRI KOMENDI	46
KLANEC	47
VAS KLANEC	48
EŠD 14201 Komenda – KAPELICA LURŠKE MARIJE	49
BOŠTETOVO ZNAMENJE	50
DREŠARJEVO ZNAMENJE – VAŠKO ZNAMENJE	51
HRIBČEVO ZNAMENJE	52
KADUNČEVO ZNAMENJE	52
KERNOVO ZNAMENJE	53
KORITNIKOVO ZNAMENJE	54
MARTANOVO ZNAMENJE (KUŽNO ZNAMENJE)	55
OFNARJEVO ZNAMENJE	56
PREKUHOVO ZNAMENJE	57
PUŠAVČEVO ZNAMENJE PRI KLANCU	58
SVANOVČEVO ZNAMENJE	59
ŠTUPARJEVO ZNAMENJE	60
EŠD 15124 Klanec – NEMČEVA HIŠA, KLANEC 5	61
EŠD 15127 Klanec – OFNARJEVA HIŠA, KLANEC 6	62
AHČOVA HIŠA, KLANEC 18	63
EŠD 15125 Klanec – BÜTALČEVA HIŠA, KLANEC 30	64
EŠD 15126 Klanec – KERNOVA HIŠA, KLANEC 48	65
DREŠARJEV POD	66
GLOBOČNIKOV MLIN	67
ANŽKOVA DOMAČIJA IN LESENA SILOSA	68
JURJEVO GOSPODARSKO POSLOPJE	69
HRIBČEV LESENI KOZOLEC	69
JURJEV LESENI KOZOLEC	70
MLINARJEV JEZ	70
DREŠARJEV ČEBELNJAK	71
EŠD 15128 – Klanec, PRAZGODOVINSKA NASELBINA	71
KARTA OBČINE KOMENDA Z LOKACIJAMI KULTURNE DEDIŠČINE NA KLANCU	72
KOMENDA	73
VAS KOMENDA	74
EŠD 232 Komenda - GRAD, ŠMIDOVA GRAŠČINA	75
GRAJSKI (GLAVARJEV) VODNJAK	77
KAMNITI KREMŽARJEV VODNJAK	78
EŠD 14 627 Komenda – Malteška Komenda, ZGODOVINSKO OBMOČJE KOMENDE	79
GLAVARJEVA BOLNICA oziroma GLAVARJEV "ŠPITAL" ali "ŠPITAL"	80
EŠD 233 Komenda – KNJIŽNICA PETRA PAVLA GLAVARJA	80
EŠD 15129 Komenda – KULTURNI DOM V KOMENDI, ZAJČEVA 23.....	82
EŠD 231 Komenda – CERKEV SV. PETRA IN TRG PRED CERKVIJO	83
EŠD 10053 Komenda – POKOPALIŠČE	85
EŠD 10054 Komenda – ARHEOLOŠKO NAJDIŠČE SV. PETER, POZNOANTIČNO IN STAROSLOVANSKO GROBIŠČE OB CERKVI SV. PETRA	86

EŠD 10058 Komenda, KIP PETRA PAVLA GLAVARJA	87
EŠD 10055 Komenda, KAPELICA SV. PETRA	88
EŠD 234 Komenda – ZNAMENJE, KAMNITO GOTSKO STEBRAS TO ZNAMENJE	89
KIMOVČEVO ZNAMENJE NA KOZOLCU SREDI TRAVNIKOV	90
MEJAČEVA LURŠKA KAPELICA	91
ZNAMENJE PRI JEŽOVCU	93
ZNAMENJE OB ŠOLSKI POTI	94
GOTSKI SKLEPNIK PRI ŽURBIJU	95
EŠD 10056 Komenda – SVEŠČEVA HIŠA, JEZERŠKOVA 5	95
ŽANOVA DOMAČIJA, REMICOVA POT 6	97
EŠD 15130 Komenda – ŠTRCINOVA DOMAČIJA, GLAVARJEVA 40	98
MALEŠKOVA DOMAČIJA, GLAVARJEVA 50	100
ŠUŠTARJEVA HIŠA, GLAVARJEVA 66	101
KRAMARJEVA DOMAČIJA, GLAVARJEVA 75	102
ZORJEVA DOMAČIJA, GLAVARJEVA 80	103
VODETOVA DOMAČIJA, GLAVARJEVA 82	104
EŠD 10053 Komenda – POKOPALIŠČE, SPOMINSKA PLOŠČA ZAMOLČANIM ŽRTVAM DRUGE SVETOVNE VOJNE	106
EŠD 14138 Komenda – SPOMENIK NOB	107
EŠD 9412 Komenda – SPOMENIK PADLIM V PRVI SVETOVNI VOJNI	108
MLEKARNA	109
MEJAČEVA BRIVNICA	110
EŠD 10057 Komenda – GRADIŠČE, TIČNICA	111
VILLA RUSTICA NA KOZLOVI, KRAMARJEVI IN PUŠAVČEVI NJIVI	112
RIMSKA CESTA - POPRAVILO NEPRAVILNE LOKACIJE IN TRASE	113
KARTA OBČINE KOMENDA Z LOKACIJAMI KULTURNE DEDIŠČINE V VASI KOMENDA	114
KOMENDSKA DOBRAVA	115
VAS KOMENDSKA DOBRAVA	116
EŠD 15132 Komenska Dobrava – DOMAČIJA PRI BOŠTARJU, KOMENDSKA DOBRAVA 12	117
EŠD 15133 Komenska Dobrava – ZNAMENJE PRI HIŠI KOMENDSKA DOBRAVA 9 – ANDRIJANOVO ZNAMENJE	118
EŠD 15132 Komenska Dobrava – ZNAMENJE PRI HIŠI KOMENDSKA DOBRAVA 12 – BOŠTARJEVO ZNAMENJE	119
KORBARJEVO ZNAMENJE	120
KOSIRNIKOVO ZNAMENJE	121
ŠTEFANOVA KAPELICA	123
VRTAČNIKOVO ZNAMENJE	124
SVANOVČEV LESENI POD	125
MATIJOVČEVA SUŠILNICA ZA SADJE	126
NOGRAŠKOV ČEBELNJAK	127
VRTAČNIKOV ČEBELNJAK	128
KORBARJEVE LESENE SANI IN ZAPRAVLJIVČEK	129
EŠD 14139 Komenska Dobrava - SPOMENIK NOB	130
EŠD 15131 Klanec – Partizanska bolnišnica	131

KARTA OBČINE KOMENDA Z LOKACIJAMI KULTURNE DEDIŠČINE NA KOMENDSKI DOBRAVI	132
KRIŽ	133
VAS KRIŽ PRI KOMENDI	134
EŠD 14629 Križ pri Komendi – GRAD, AMBIENT NEKDANJEGA GRADU KRIŽ	135
GRAJSKI VODNJAK	137
EŠD 14629 Križ pri Komendi – GRAD, GRAJSKI HLEV	137
EŠD 15221 Križ pri Komendi – CERKEV NA GAVŠKU.....	138
EŠD 1904 Križ pri Komendi – CERKEV SV. PAVLA	139
EŠD 15136 Križ pri Komendi – KAPELICA MARIJE KRALJICE	141
EŠD 14203 Križ pri Komendi – KAPELICA SV. KRIŽA	142
LOVSKA HIŠA (JÄGERHAUS) – KRIŽ 3B	143
DOMAČIJA PRI POLKU, KRIŽ 21.....	144
EŠD 15135 Križ pri Komendi – BREZNIKOVA HIŠA, KRIŽ 41	144
EŠD 15134 Križ pri Komendi – DOMAČIJA PRI BOLTAČEVIH, KRIŽ PRI KOMENDI 44	146
EŠD 12856 Križ pri Komendi – GOSTAČEVA HIŠA, KRIŽ PRI KOMENDI 47	147
GOSTAČEVO ZNAMENJE – KAPELICA SRCA JEZUSOVEGA	148
JAKLIČEVA (PINTARJEVA) HIŠA, KRIŽ 29	149
EŠD 14236 Križ pri Komendi – SPOMINSKA PLOŠČA ANTONU BREZNIKU	149
KOBASARJEV KOZOLEC	150
PETROV KOZOLEC	150
ŽNIDARJEV KOZOLEC	151
PREZLJEV ČEBELNJAK	152
MOČIVNICA	153
MOST NA KRIŽU IZ OBDELANEGA KAMNA Z GRADU KRIŽ	154
VILLA RUSTICA POD GAVŠKOM	154
NASELJE KULTURE ŽARNIH GROBIŠČ IN VILLA RUSTICA NA BREZOVCAH	155
KARTA OBČINE KOMENDA Z LOKACIJAMI KULTURNE DEDIŠČINE NA KRIŽU	156
MLAKA	157
VAS MLAKA	158
EŠD 15137 Mlaka pri Komendi – KAPELICA, KAPELICA SRCA JEZUSOVEGA	159
EŠD 15139 Mlaka pri Komendi – ZNAMENJE, JERNEJČEVO ZNAMENJE	161
KRZNARJEVO ZNAMENJE OB POTI PROTI TUNJICAM NA KONCU MLAKE	162
EŠD 15138 Mlaka pri Komendi – SLOPNO ZNAMENJE, PAVROVO ZNAMENJE OB POTI PROTI TUNJICAM	163
ROJČEVO ZNAMENJE	165
VRBANOVA (PRELČEVA) HIŠA NA MLAKI	166
KRZNARJEV LESENI KOZOLEC	167
KARTA OBČINE KOMENDA Z LOKACIJAMI KULTURNE DEDIŠČINE NA MLAKI	168
MOSTE	169
EŠD 10762 – VAS MOSTE PRI KOMENDI	170
EŠD 1902 Moste – CERKEV SV. BOŠTJANA	171
VODNJAK OB CERKVI SV. BOŠTJANA	176
EŠD 10637 Moste pri Komendi - KAPELICA V JEDRU VASI, KAPELICA MARIJE KRALJICE Z DETETOM	177

KAPELICA PRI KLIMOVČEVH	179
KOŠARJEVO ZNAMENJE	180
EŠD 14204 Moste pri Komendi – RAZPELO, ZNAMENJE PRI KOLIMPRET (OBRULEK)	181
DOMAČIJA PRI ŠTEBETOVH, MOSTE 2	182
KEPČOVA HIŠA	184
DOMAČIJA PRI JURKU, MOSTE 9	185
ČUKOVA HIŠA, MOSTE 43	186
EŠD 15140 Moste pri Komendi – DOMAČIJA PRI KOLIMPRET, MOSTE 63	187
EŠD 10760 Moste pri Komendi – DOMAČIJA PRI ORLOVH, MOSTE 69	188
DOMAČIJA PRI MICNEKU, MOSTE 78	189
DOMAČIJA PRI TOMAŽOVCU, MOSTE 82	190
DOMAČIJA PRI ŠKAFARJU, MOSTE 85	191
ŠMIDOVA HIŠA, MOSTE 86	191
SIVČEVA DOMAČIJA, MOSTE 94	192
EŠD 10761 Moste pri Komendi – DOMAČIJA PRI KOT'NKOVH, MOSTE 101	193
KOLIMPRETOV KOZOLEC	194
KOT'NKOV KOZOLEC IN LESENO GOSPODARSKO POSLOPJE	195
KRALJEV (KRALOV) KOZOLEC	196
KRZNARJEV KOZOLEC	197
MICNEKOV KOZOLEC	198
PLEVNEKOV KOZOLEC	199
ŠENZLNOV KOZOLEC	199
UZARNIKOV KOZOLEC	200
MLINARJEV MLIN	201
PAVILJON PRI ŠMID	202
EŠD 10711 Moste pri Komendi – SPOMENIK NOB	203
KARTA OBČINE KOMENDA Z LOKACIJAMI KULTURNE DEDIŠČINE V MOSTAH	204
NASOVČE	205
VAS NASOVČE	206
EŠD 15142 Nasovče – ZNAMENJE PRI KRALU	207
EŠD 15143 Nasovče – RAZPELO OB HIŠI NASOVČE 25, MARTINOVČEVO ali MARTINOVO ZNAMENJE	209
EŠD 15143 Nasovče – ZNAMENJE PRI MATEVŽOVCU, MATEVŽOV KRIŽ	210
EŠD 15141 Nasovče – ZNAMENJE OB CESTI KRANJ-MOSTE, MEJAČEVO ZNAMENJE	211
KARLOVA HIŠA IN KARLOV POD, NASOVČE 1	212
JAKONOVA DOMAČIJA, NASOVČE 10	213
BERTOVA HIŠA, NASOVČE 14	214
KOSANČEVA HIŠA, NASOVČE 27	215
ŽIMANTOV MLIN, NASOVČE 19	216
SMUKOV KOZOLEC	216
SLANOVČEV KOZOLEC IN HIŠNA VRATA	217
KARTA OBČINE KOMENDA Z LOKACIJAMI KULTURNE DEDIŠČINE V NASOVČAH	218
PODBORŠT PRI KOMENDI	219
EŠD 15222 – VAS PODBORŠT PRI KOMENDI	220
DOMAČIJA PRI ORLU, PODBORŠT 1	221

EŠD 15145 Podboršt pri Komendi – DOMAČIJA PRI ČUKU, PODBORŠT PRI KOMENDI 16	222
EŠD 15144 Podboršt pri Komendi – DOMAČIJA PRI ŠKLETU, PODBORŠT PRI KOMENDI 19	223
MIVČEVA POLJSKA PEČ – RINKOFEN	224
L'ŠNIKARJEVA POLJSKA PEČ – RINKOFEN	225
EŠD 15146 Podboršt pri Komendi – SLOPNO ZNAMENJE	226
EŠD 15148 Podboršt pri Komendi – ZNAMENJE PRED HIŠO, PODBORŠT PRI KOMENDI 7	227
EŠD 15147 Podboršt pri Komendi – Spomenik NOB	228
JURČKOV POD	229
KARTA OBČINE KOMENDA Z LOKACIJAMI KULTURNE DEDIŠČINE NA PODBORŠTU	230
POTOK PRI KOMENDI	231
VAS POTOK PRI KOMENDI	232
DOMAČIJA PRI PIRCU, POTOK PRI KOMENDI 1	233
DOMAČIJA PRI KOZLU, POTOK PRI KOMENDI 5	234
KOZLOV LESENI POD	235
VRBENOV HLEV IN HIŠNA VRATA	236
PETKOV ENOJNI KOZOLEC	237
PIRČEV TOPLAR	237
KOZLOVA SUŠILNICA SADJA	238
KOZLOVO ZNAMENJE	239
KOZLOVI HIŠNI KRIŽI	240
UDAMIČEVO RAZPELO IN JENKOVA HIŠNA KRIŽA	241
JENKOVO "GOSTUJOČE" ZNAMENJE	242
KARTA OBČINE KOMENDA Z LOKACIJAMI KULTURNE DEDIŠČINE NA POTOKU	243
SUHADOLE	245
VAS SUHADOLE	246
EŠD 1903 Suhadole – CERKEV SV. KLEMENA	247
EŠD 10646 Suhadole – KAPELICA V KRIŽIŠČU, KODRETOVO ZNAMENJE	249
EŠD 10647 Suhadole – KAPELICA V KRIŽIŠČU, POVUDNIKOVO ZNAMENJE	250
EŠD 10645 Suhadole – KAPELICA NA VAŠKEM TRGU, SRŠENOVO ZNAMENJE	251
BEZLOVO ZNAMENJE	252
ERCETOVO ZNAMENJE NA LESENI GARAŽI	253
EŠD 10648 Suhadole – ZNAMENJE, MIHOVO ZNAMENJE	254
EŠD 10770 Suhadole – GOSPODARSKO POSLOPJE PRED HIŠO SUHADOLE 15 b,	
ROŽMANOV HLEV	255
JURČKOVA HIŠA, SUHADOLE 8	256
ALEŠOVA HIŠA, SUHADOLE 21	257
BALIŽOVA HIŠA, SUHADOLE 23	258
ULČARJEVA HIŠA, SUHADOLE 35	259
POVUDNIKOVA HIŠA, SUHADOLE 52	260
GRIŽLARJEVA DOMAČIJA, SUHADOLE 53	261
BEZLOVA DOMAČIJA, SUHADOLE 54	262
LETNARJEVA KAŠČA, SUHADOLE 58	263
MARINOVA HIŠA, SUHADOLE 54	264
SLIVARJEV TOPLAR	265
ZARNIKOV KOZOLEC	266

RIMSKA CESTA OB TRASI MENGEŠ-LAHOVČE-KRANJ	267
RIMSKI VODNJAK	268
KARTA OBČINE KOMENDA Z LOKACIJAMI KULTURNE DEDIŠČINE NA POTOKU	269
ŽEJE PRI KOMENDI	270
VAS ŽEJE PRI KOMENDI	271
EŠD 15150 Žeje - KAPELICA SVETE DRUŽINE	272
ROJČEVO ZNAMENJE	274
ANDREJEV ALI URANIČEV KOZOLEC	275
LIPAVČEV KOZOLEC	275
GOZD NAD ŽEJAMI - GROBIŠČE POVOJNIH ŽRTEV	276
EŠD 15245 Žeje pri Komendi - GROBIŠČE POVOJNIH ŽRTEV - GOZD ZAHODNO OD ŽEJ	276
EŠD 14245 Žeje pri Komendi - SPOMINSKO OBELEŽJE OB CESTI MOSTE-ŽEJE-VODICE	277
EŠD 15151 Žeje pri Komendi - VILLA RUSTICA ŽEJE PRI KOMENDI	279
VILA RUSTICA PRI VODICAH Zabrežje	280
KARTA OBČINE KOMENDA Z LOKACIJAMI KULTURNE DEDIŠČINE V ŽEJAH	281
SKLEPNA MISEL	282
KAZALO	283
VIRI IN LITERATURA	290
PO POTEH KULTURNE DEDIŠČINE V OBČINI KOMENDA	295

VIRI IN LITERATURA

Zapisani viri in literatura:

- Bajec, Anton...et. al:* Slovar slovenskega knjižnega jezika. Izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, DZS, 1995, str. 1714.
- Ciraj, Jožef.* Cerkev v Komendi. Komenda. 1992, str. 52-55.
- Ciraj, Jožef...et. al:* Komenda. Glavarjeva družba, 1991-1992, str. 200.
- Demšar, Viktorijan.* Usoda Glavarjeve oporoke. Komenda. 1992, str. 56-64.
- Pavlič, Jože.* Pomembne osebnosti. Občina Komenda. Življenje od kamene dobe do danes. 2002, str. 219-231
- Sagadin, Milan.* Od kamnitega orodja do zgodnjega srednjega veka. Občina Komenda. Življenje od kamene dobe do danes. 2002, s. 39 - 54.
- Stel, France:* Umetnostni spomeniki Slovenije I. Politični okraj Kamnik. Topografski opis. Založilo in izdalo Umetnostno-zgodovinsko društvo v Ljubljani, 1929, str. 501.
- Šmid, Gašper.* Graščina v Komendi v Glavarjevem času. Glavarjev simpozij v Rimu, 1999, str. 46 in 47.
- Škrlep, Barbara in Grilc Tinkara:* Grad Križ. Neobjavljena raziskovalna naloga. Gimnazija Poljane, 1993, str 59, priloge dodatno 10 str.
- Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije Območna enota Kranj:* Strokovne zasnove za varstvo kulturne dediščine na območju Občine Komenda, Kranj 2000.
- Verbinc, France:* Slovar tujk, sedma izdaja. Cankarjeva založba, Ljubljana, 1982, str. 770.
- Javornik, Marija et. al:* Veliki splošni leksikon v osmih knjigah. DZS, 1997-1998.
- Vinkovič, Dušan:* Preureditev in razvoj vasi Križ. Neobjavljeno seminarsko delo v 8. semestru študija, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo, 1995, str. 87.

Ustni viri

Breg

- Cerar Emilijan,* Breg 2, 1218 Komenda
- Korbar Marija,* Breg 17, 1218 Komenda
- Lipovšek Zofija,* Breg 16, 1218 Komenda
- Petrič Marija (mama) in Franc Petrič (sin),* Breg 3, 1218 Komenda

Gmajnica

- Appiah Metoda,* Friedrich Naumann Foundation, P.O. Box CT 2656, Cantonments, Accra, Ghana
- Ciraj v. Jožef,* Gmajnica 93, 1218 Komenda
- Čeh Marta,* Gmajnica 1, 1218 Komenda
- Fujan Ivan,* Gmajnica 40, 1218 Komenda
- Kuhar Tončka,* Gmajnica 105, 1218 Komenda
- Stare Marija,* Gmajnica 25, 1218 Komenda
- Sušnik Franc,* Gmajnica 32, 1218 Komenda

Gora

Benda Marija, Gora pri Komendi 28, 1218 Komenda
Kamšek Darja, Gora pri Komendi 24b, 1218 Komenda
Kavčič Vida, Gora 6, 1218 Komenda
Kern Ciril, Gora pri Komendi 4, 1218 Komenda
Kern Milena, Nasovče 4, 1218 Komenda
Mavsar Majda, Gora pri Komendi 17, 1218 Komenda
Pogačar Janez, Gora pri Komendi 2 a, 1218 Komenda
Prašnički Lojze, Gora pri Komendi 14, 1218 Komenda
Strehovec Franc, Gora pri Komendi 5, 1218 Komenda

Klanec

Globočnik Marjana in Andrej, Klanec 7, 1218 Komenda
Kepic Maksimilijan, Klanec 35 b, 1218 Komenda
Kern Jože in Terezija, Klanec 5, 1218 Komenda.
Kern Lovro, Klanec 48, 1218 Komenda
Koritnik Jože, Klanec 29, 1218 Komenda
Lah Jože in Francka, Klanec 3, 1218 Komenda
Pogačar Ana, Klanec 6, 1218 Komenda
Pogačar Peter, Klanec 2, 1218 Komenda
Ravnikar Marija, Klanec 30, 1218 Komenda
Sodnik Franc, Klanec 15, 1218 Komenda
Sodnik Jože, Viševca 3, 4207 Cerklje na Gorenjskem
Sodnik Terezija, Klanec 10, 1218 Komenda

Komenda

Djaniš Blanka, Zajčeva cesta 13, 1218 Komenda
Dolčič Ivan in Anica, Moste 60, 1218 Komenda
Edo Bohinc, Glavarjeva cesta 20, 1218 Komenda
Gašperlin Franc, Glavarjeva c. 80, 1218 Komenda
Karničnik Brane, Glavarjeva cesta 54, 1218 Komenda
Kremžar Baldomir, Krekova 9, 1218 Komenda
Lah Francka, Klanec 3, 1218 Komenda
Perne Anton, Glavarjeva c. 66, 1218 Komenda
Ravnikar Anton, Glavarjeva 40, 1218 Komenda
Stare Marija, Gmajnica 25, 1218 Komenda
Škrjanec Albin, Moste 5A, 1218 Komenda
Šmid Luka, Glavarjeva c. 114, Komenda
Vode Ferdinand (Nande), Glavarjeva 82, 1218 Komenda
Zadrgal Janez, Remicova 6, 1218 Komenda
Zadrgal Marko, Glavarjeva c. 50, 1218 Komenda

Zadrgal Matija, Glavarjeva c. 50, 1218 Komenda

Žnidar Mihael, Klanec 1, 1218 Komenda

Komendska Dobrava

Bohinc Edo, Glavarjeva cesta 20, 1218 Komenda

Korbar Janez, Komendska Dobrava 3, 1218 Komenda

Lap Angela, Komendska Dobrava 1, 1218 Komenda, "Matijovčeva"

Matajič Štefan z Broda pri Ljubljani, izvira pa iz vasi Hotiza v Prekmurju

Nograšek Jože, Komendska Dobrava 4, 1218 Komenda

Ocepek Ivan, Komendska Dobrava 9, 1218 Komenda

Orel Boštjan, n. h. Komendska Dobrava, 1218 Komenda

Prosen Marjan, Zg. Brnik 15, 4207 Zg. Brnik

Štupar Jernej, Komendska Dobrava 10, 1218 Komenda

Zmrzlikar Peter, Komendska Dobrava 12, 1218 Komenda

Zupan Mitja, PAP Telematika, 1000 Ljubljana

Križ

Avbelj Janez, Križ 41, 1218 Komenda

Grkman Lovro in Frančiška, Križ 19, 1218 Komenda

Hlade Ivan, Križ 21, 1218 Komenda

Jerič Peter, Križ 46, 1218 Komenda

Klemen Franc in Slavka, Križ 45, 1218 Komenda

Kosec Franc in Justina, Križ 51, 1218 Komenda

Kosec Ivanka, Križ 3b, 1218 Komenda

Peterka Zdravko, Križ 29 a, 1218 Komenda

Prezelj Franc, Meninska 1, 1240 Kamnik

Mlaka

Križman Vladimir in Marija, Mlaka 20 a, 1218 Komenda

Prelec Marinka, Mlaka 16, 1218 Komenda

Ravnikar Alojz, Mlaka 27, 1218 Komenda

Ravnikar Marjan, Mlaka 31, 1218 Komenda

Smrekar Anton in Terezija, Mlaka 23 b, 1218 Komenda

Vrhovnik Aleš, Tunjice 25, 1240 Kamnik

Zgonec Milka, Mlaka 37 a, 1218 Komenda

Moste

Delavec Franc, Moste 82, 1218 Komenda

Dolčič Ivan in Anica, Moste 60, 1218 Komenda

Edo Bohinc, Glavarjeva cesta 20, 1218 Komenda

Erce Florjan, Moste 59, 1218 Komenda

Gašperlin Terezija, Moste, 1218 Komenda
Gruden Rajko, Moste 68, Komenda
Horvat Ivanka, Moste 101, 1218 Komenda
Kepic Mirko, Moste 90, 1218 Komenda
Klimovič Jožica, Moste 37, 1218 Komenda
Korbar Nande, Moste 18, 1218 Komenda
Kralj Janez, Moste 53, 1218 Komenda
Nograšek Viktor, Moste 85, 1218 Komenda
Obrulek Milka, Moste 63, 1218 Komenda
Peterlin Franc, Moste 69, 1218 Komenda
Rebol Drago, Moste 8, 1218 Komenda
Sivec Andrej, Moste 94, 1218 Komenda
Sternad Milka in Bruno, Glavarjeva 5, 1218 Komenda
Šmid Pavel, Moste 86, 1218 Komenda
Štebe Marko, Moste 2, 1218 Komenda
Zabret Rok, Moste 20, 1218 Komenda

Nasovče

Barle Janez, Suhadole 4 d, 1218 Komenda
Berguš Pavla, Nasovče 26, 1218 Komenda
Burnik Marija, Nasovče 7, 1218 Komenda
Čebulj Julijana, Breg 7, 1218 Komenda
Čebulj Stanislav, Breg 7, 1218 Komenda
Dornik Štefan, Nasovče 12, 1218 Komenda
Dornik Štefan, Nasovče 12, 1218 Komenda
Drešar Stane, Nasovče 19, 1218 Komenda
Jerovšek Alojz, Nasovče 27 a, 1218 Komenda
Kern Cilka, Nasovče 31, 1218 Komenda
Maleš Ivan, Nasovče, 33, 1218 Komenda
Ocepek Angela, Nasovče 25, 1218 Komenda
Ocepek Ljudmila, por. Šarlija, Nasovče 28 a, 1218 Komenda
Ocepek Martin, Križ 13, 1218 Komenda
Pavlič Angela, Nasovče 10, 1218 Komenda
Terbovšek Danilo, Nasovče 1, 1218 Komenda

Podboršt pri Komendi

Bohinc Edo, Glavarjeva cesta 20, 1218 Komenda
Juhant Gabrijela, Podboršt 3, 1218 Komenda
Kralj Mihael, "Čukov", Podboršt 18 B, 1218 Komenda
Levec Zdravko, Podboršt 7, 1218 Komenda
Lončar Janez, Podboršt 20 a, 1218 Komenda

Peterlin Peter, "Orlov", Podboršt 1, 1218 Komenda
Stele Janez, "Škletov", Podboršt 19, 1218 Komenda
Štebe Marija, Podboršt 15, 1218 Komenda
Štebe Milan, Podboršt 14, 1218 Komenda.

Potok

Jenko Igor, Potok pri Komendi 3b, 1218 Komenda
Jenko Rozka, Potok pri Komendi 3, 1218 Komenda
Jenko Vanda in Peter, Potok pri Komendi 3a, 1218 Komenda
Kern Zofija, Potok pri Komendi 5, 1218 Komenda
Petek Matic, Čebuljeva 19, 1218 Komenda
Seršen France, Potok pri Komendi 4, 1218 Komenda

Suhadole

Bergant Marija, Suhadole 52, 1218 Komenda
Berlec Klara, rojena Bergant, Suhadole 38 D, 1218 Komenda
Cibašek Rajka, Suhadole 12, 1218 Komenda
Erce Mañ, Suhadole 44C, 1218 Komenda
Globočnik Rajko, Suhadole 33, 1218 Komenda
Jerman Ivanka, Suhadole 62, 1218 Komenda
Klemenčič Dušan, Suhadole 15 B, 1218 Komenda
Lah Maks, Suhadole 53, 1218 Komenda
Marin Florjan, Suhadole 56, 1218 Komenda
Marin Ludvik, Suhadole 56, 1218 Komenda
Martinjak Miha in Anica, Suhadole 32 A, 1218 Komenda
Petrič Dušan, Suhadole 54, 1218 Komenda
Pibernik France, Kidričeva c. 47 a, 4000 Kranj
Pibernik Peter, Suhadole 54, 1218 Komenda
Urbanec Janez, Suhadole 35, 1218 Komenda
Vodlan Stane, Suhadole 21, 1218 Komenda
Zarnik Marinka, Moste 43, 1218 Komenda
Zorman Franc, Suhadole 4, 1218 Komenda

Žeje pri Komendi

Bohinc Edo, Glavarjeva cesta 20, 1218 Komenda
Lamovšek Marija in Vladimir, Žeje pri Komendi 10, 1218 Komenda
Špehonja Marija in Anton, Žeje pri Komendi 1a, 1218 Komenda
Uranič Cecilija, Žeje pri Komendi 3, 1218 Komenda
Uranič Cecilija, Žeje pri Komendi 4, 1218 Komenda
Vidmar Boštjan, Moste 60 B. 1218 Komenda

PO POTEH KULTURNE DEDIŠČINE V OBČINI KOMENDA

Izdala Občina Komenda, 2006

Odbor za kulturno dediščino:

dr. Marta Ciraj, univ. dipl. inž. agr. (predsednica),

Jože Pavlič, univ. dipl. teol. (namestnik predsednice, predstavnik Most in zapisovalec med drugim tudi kulturne dediščine),

Dušan Vinkovič (predstavnik Most in krajinski arhitekt),

Anton Jagodic, univ. dipl. inž. agr. (predstavnik Komende in sodelavec CRPOV),

Ivan Hlade (predstavnik Križa),

Miran Bremšak, inž. strojništva (predstavnik Komende in ljubiteljski arheolog),

Viktorija Drolec (tedanja predsednica Turističnega društva Komenda in predstavnica Komende),

Mojca Tercelj Otorepec (konservatorica za nepremično kulturno dediščino iz Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Kranj).

Uredili:

Glavna in odgovorna urednica: **dr. Marta Ciraj**, univ. dipl. inž. agr.

Sourednica: **Mojca Tercelj Otorepec**, univ. dipl. etn. in sociol. kulture

Avtorji besedil:

dr. Marta Ciraj, univ. dipl. inž. agr.

Mojca Tercelj Otorepec, univ. dipl. etn. in sociol. kulture

Jože Pavlič, univ. dipl. teol.

Miran Bremšak, inž. strojništva

Lektoriranje: **Nuša Fujan**, prof. slov. in rušč.

Korigiranje: **Nuša Fujan**, prof. slov. in rušč. ,

dr. Marta Ciraj, univ. dipl. inž. agr.,

Anja Marija Ciraj

Vsebinske korekcije: **Jožef Ciraj**, univ. dipl. polit.

Računalniška obdelava besedila, razvrstitev fotografij in skic, ter oblikovanje naslovnice:

dr. Marta Ciraj, univ. dipl. inž. agr.

Fotografije (pretežni del):

Jože Pavlič, univ. dipl. teol.

Avtorske pravice za manjše število fotografij so brezplačno odstopili:

Miran Bremšak, inž. strojništva

v. Jožef Ciraj, univ. dipl. polit.

Izak Matej Ciraj, univ. dipl. iur.

dr. Marta Ciraj, univ. dipl. inž. agr.

Baldomir Kremžar, inž. strojništva

Skice:

Dušan Vinkovič

Tisk:

Tiskarna Pleško

Karte z vrisanimi lokacijami objektov kulturne dediščine:

Miran Bremšak, inž. strojništva

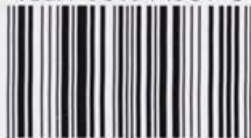
Naklada: 2500 izvodov

Jožica Vukobratovič

ISBN 961914981-5

9789619149812

